

فهرست نسخه های خطی ترکی

کتابخانه بزرگ حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی (رحمته الله)

(گنجینه جهانی مخطوطات اسلامی)

قم-ایران

جلد اول

فهرست نسخه های خطی ترکی

کتابخانه بزرگ حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی (رحمته الله) - قم

CATALOGUE

OF

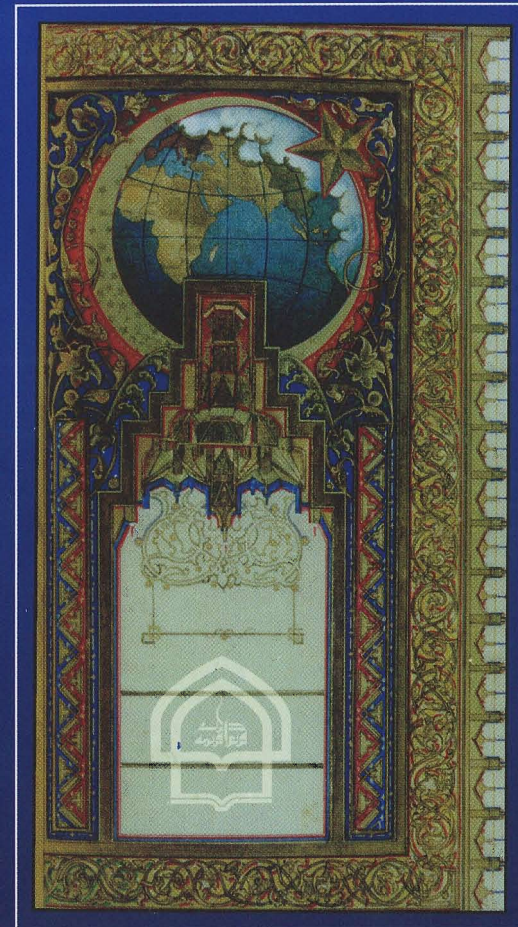
THE TURKISH MANUSCRIPTS

IN

THE GREAT LIBRARY OF AYATOLLAH AL-UZMA MARASHI NAJAFI

IN QOM

VOLUME ONE

ISBN 964-6121-89-6

9789646121898

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فهرست

نسخه‌های خطی ترکی

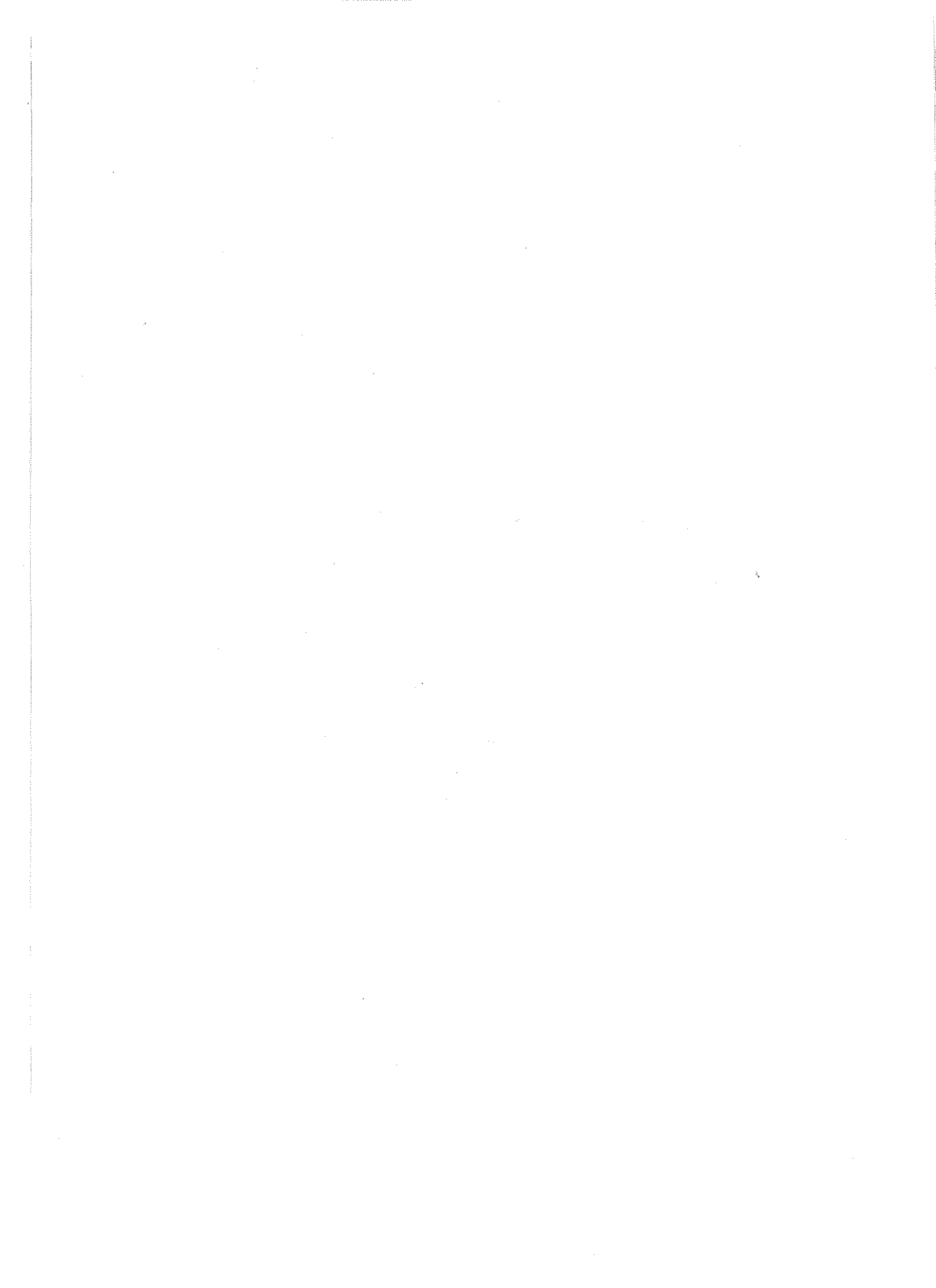
کتابخانه بزرگ حضرت آیت‌الله العظمی مرعشی نجفی رحمته الله
«گنجینه جهانی مخطوطات اسلامی»

جلد اول

به سرپرستی
سید محمود مرعشی نجفی

نگارش
حسین متقی

قم - ایران
۱۳۸۱ ش / ۱۴۲۳ هـ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

کتابخانه بزرگ و گنجینه جهانی مخطوطات اسلامی، که به نام مرجع فقید و بزرگ فرهنگبان میراث اسلامی، حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی رحمته الله نامبردار است، در حال حاضر به لحاظ نسخه‌های خطی کهن اسلامی نخستین کتابخانه کشور و سومین کتابخانه جهان اسلام به‌شمار می‌آید. این مجموعه بی‌بدیل که در حال حاضر افزون بر ۶۵۰۰۰ عنوان نسخه خطی نفیس در بردارد، به اهتمام آن عالم برجسته، با مشقتهای بسیار، از جمله حذف یک وعده غذای روزانه و انجام نماز و روزه استیجاری در ایام جوانی در نجف اشرف، فراهم آمد و پس از اقامت در شهر قم، تا آخرین روزهای زندگی خود، به جمع‌آوری نسخه‌های خطی - که پیوسته از سوی سوداگران به خارج از کشور می‌رفت - همت می‌گماشت. امروزه این کتابخانه عظیم از جایگاه رفیعی در مراکز علمی و پژوهشی جهان برخوردار است و اینجانب که همه‌ساله در مسافرت‌هایی که به منظور شرکت در همایشهای مختلف برگزار می‌شود، شرکت می‌کنم از نزدیک شاهد کمالات و احترام خاصی که آن عالم فرزانه قائلند. این مجموعه فرهنگی در خارج از کشور شناخته شده‌تر از داخل است و گواه آن، بازدید شخصیت‌های برجسته فرهنگی و سیاسی جهان است که هم‌روزه با اشتیاق فراوان به این مرکز انجام می‌شود.

در میان نسخه‌های خطی این کتابخانه بزرگ، نسخه‌هایی به ترکی نیز وجود دارد که

لازم می‌نماید در یک یا دو جلد به معرفی کامل آنها پرداخته و سپس منتشر شود. خدای را سپاس که همکار عزیز، آقای حسین متقی، که در مدت همکاری با ما در این کتابخانه با علاقه بسیار به بررسی نسخه‌های خطی می‌پردازند، این مهم را با آغوش باز پذیرفت و بدون وقفه به تدوین آنها پرداخت و اینک در اختیار علاقه‌مندان قرار داده می‌شود. ضمن تشکر فراوان از ایشان و دیگر همکارانی که هر یک سهمی در انجام این کار سترگ داشته‌اند، یقین دارم دعای آن عالم ربّانی پیوسته مشمول ما کارکنان این فرهنگستان خواهد بود.

با درود به روان پاک و مطهر ایشان که این مجموعه عظیم اسلامی را در طبق اخلاص نهاد و به رایگان تقدیم جامعه اسلامی نمود تا همگان از آن بهره گیرند و سرانجام وصیت نمود در راهروی ورودی کتابخانه زیر پای مطالعه‌کنندگان علوم آل محمد علیهم‌السلام دفن شود؛ مرجع فرهنگبانی که با کتاب زیست و پس از رحلت نیز در کنار کتابها آرمید.

قم، سید محمود مرعشی نجفی

متولی و رئیس کتابخانه بزرگ و گنجینه جهانی مخطوطات اسلامی

حضرت آیت‌الله العظمی مرعشی نجفی رحمته‌الله

۲۰ مردادماه ۱۳۸۱

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

به حول و قوه الهی فهرست‌نگاری نخستین جلد فهرست نسخه‌های خطی ترکی کتابخانه بزرگ حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی «قدس سره» به اتمام رسید و اینک به جامعه پژوهشگران نسخ خطی اسلامی تقدیم می‌گردد. این مجموعه، که در آن بیش از دویست کتاب و رساله به نحو الفبایی فهرست شده، شامل نسخه‌های ترکی معرفی شده در مجلدات سی‌گانه (۳۰ - ۱) فهرست نسخه‌های خطی همین کتابخانه است که متأسفانه در فهرست‌نگاری مجلدات (۲۷ - ۱) اشتباهات بسیاری در آنها راه یافته و چه بسا تعدادی از همین نسخ نیز در لابلای مجموعه‌ها اصولاً معرفی نشده‌اند؛ وجود این نقایص، حقیر را بر آن داشت تا یکبار دیگر با امعان نظر بیشتری در اوقات فراغت به فهرست‌نگاری مستند نسخ مذکور پردازم، که البته به جهت کمبود منابع تحقیق نسبت به نسخه‌های ترکی، مشکلات چنین امری بر فهرست‌نگاران کتب مزبور پوشیده نیست.

از آنجائی که بیشترین نسخه‌های فهرست شده در این مجموعه را نسخه‌های «ترکی عثمانی» در بر می‌گیرد، به جهت تسهیل در مراجعه محققان کشورهای دیگر علاوه بر استفاده از تواریخ میلادی از روش آوانگاری «ترکی استانبولی» نیز برای اسامی کتب و رسائل، بهره‌گیری شده است؛ گفتنی است در این اثر علاوه بر «ترکی عثمانی» آثاری نیز با لهجه‌های «آذری»، «جغتایی» و «ازبکی» معرفی شده که مورد توجه محققان و پژوهشگران حوزه آسیای مرکزی و قفقاز خواهد بود.

در این اثر از روش فهرست‌نگاری نوین، که در مجلدات ۲۸، ۲۹ و ۳۰ استفاده شده، بهره جسته شده است؛ در آغاز نام کتاب همراه آوانگاری آن، بعد نام کامل و تفصیلی صاحب اثر و تاریخ درگذشت وی با دو نوع تاریخ‌نگاری هجری و میلادی و سپس موضوع اثر و زبان با قید لهجه آن آورده شده است. آغاز و انجام نسخه به نحو تفصیلی ذکر گردیده و در جایی هم که آغاز آن افتاده باشد، در صورت امکان، آغاز اصل کتاب از منابع استخراج و در پاورقی آورده شده است. مبحث کتابشناسی تفصیلی، تحت عنوان «گزارش متن» آمده که در آن به معرفی مستند اثر و پدیدآورنده آن به انضمام آگاهی‌های دیگر پرداخته شده است. بخش نسخه‌شناسی، تحت دو گزینه «گزارش نسخه» و «ویژگی‌های نسخه» ذکر شده، که در آن آگاهی‌هایی را که لازمه نسخه‌شناسی کامل است به نحو تفصیلی پرداخته شده است. منابع فهرست‌نگاری نسخ - که شامل منابعی به زبانهای فارسی، ترکی عثمانی، ترکی استانبولی، آلمانی، ایتالیایی، انگلیسی، روسی، عربی، صربوکرواتی و ... است - به تفصیل در آخرین بخش فهرست‌نگاری به نحو الفبایی (بر اساس اسم کتاب) ثبت شده و اطلاعات کتابشناسی تفصیلی منابع و مآخذ مورد استفاده در این بخش نیز به همراه سایر فهراس در پایان کتاب ثبت گردیده است. شماره نسخه، آخرین گزینه است و آن مربوط به شماره نسخه در فهرست (عمومی) نسخه‌های خطی همین کتابخانه و در واقع شماره اصلی نسخه‌ها برای درخواست، تحقیق، تصویر و ... نیز هست.

گفتنی است که هیچ اثری جز کتاب وحی، بدون خطا و خالی از اشتباه نیست و این فهرست نیز به پیروی از آن قطعاً بدون ایراد و خطا نخواهد بود، لیکن تا حد امکان سعی شده اشتباهات و اغلاط به حداقل برسد؛ امید است که پژوهشگران، دانشوران و اساتید بزرگوار از نظرات و راهنمایی‌های اصلاحی خود ما را محروم نسازند و در اینجا شایسته

است جمله این خلدون را تکرار کنم که: «خداوندان کرامت و دانشمندان متبخر در آن به دیده انتقاد و اصلاح نگرند، نه به چشم رضامندی و از آنچه سزاوار اصلاح است، چشم پوشی نکنند...» (۱)

در اینجا بایسته است که مراتب سپاس خود را نسبت به مقام محترم تولیت و ریاست کتابخانه، جناب حجة الاسلام و المسلمین دکتر سیّد محمود مرعشی که در جای جای این اثر راهنما و مشوق بودند، ابراز دارم و قطع دارم که اگر نبود راهنمائیهای کتاب شناسانه و نسخه شناسانه ایشان که در حقیقت تجربیات بیش از چهل سال تحقیق و تلاش در مقوله کتاب و نسخه های خطی است، چنین اثری هرگز به سامان نمی رسید؛ در رتبه بعدی لازم است از جناب آقای سیّد محمد اصفیایی قدردانی نمایم که همواره در مقام استادی از نظریات و راهنمائیهای ایشان بهره برده ام؛ عزیزان و همکاران دیگری که در شکل گیری این فهرست به هر نحو ممکن اینجانب را یاری داده اند، خصوصاً از آقایان میر محمود موسوی، سیف الله مدبر، محمدحسین اوسطی، محمدحسین امینی، مجتبیٰ مسعودی زاده و علی حاج باقریان، صمیمانه تشکر و قدردانی می نمایم.

در پایان بهترین سلامها و درودها را نسبت به مقام شامخ حضرت آیت الله العظمیٰ مرعشی نجفی «قدس سره»، بنیانگذار این کتابخانه بزرگ، نثار کرده و با استمداد از روان پاک آن پیر روشن ضمیر، توفیق روزافزون را از درگاه ربوبی مسألت می دارم، آمین.

حسین متقی - قم

آبان ۱۳۸۰ ش / شعبان ۱۴۲۲ هـ

کوته نوشتہ ہا:

۱. «ج» ⇐ جلد.
۲. «ش» ⇐ ہجری شمسی.
۳. «ص» ⇐ صفحہ.
۴. «صص» ⇐ صفحات.
۵. «م» ⇐ میلادی.
۶. «مج» ⇐ مجلد / مجلدات.
۷. «ھ» ⇐ ہجری قمری.
8. «Bd.» ⇒ Band / جلد [آلمانی]
9. «C.» ⇒ Cilt / جلد [ترکی]
10. «Fas.» ⇒ Fasikul/ اجزاء [ترکی]
11. «No.» ⇒ Nombere/ شماره [انگلیسی]
12. «Nr.» ⇒ Numre/ شماره [ترکی]
13. «P.» ⇒ Page/ صفحہ [انگلیسی]
14. «PP.» ⇒ Pages/ صفحات [انگلیسی]
15. «S.» ⇒ Seyfa/ صفحہ [ترکی]
16. «S.» ⇒ Supplement/ ذیل [آلمانی]

۱ احکام رمل

1 Ahkām-i Reml

مؤلف: ناشناخته.

موضوع: علوم غریبه / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «بواشکال ضمیرین بلدرر زناتی قولنجه ضمیر لحيان ≡ رمال چکدکده...»
انجام: «...انلردن برنسنه ظایع اولا باقیین دخی بوکا کور قیاس ایدسین؛ الله أعلم، تمت».
گزارش متن: رساله‌ای در موضوع علم رمل است که با عنوان «احکام کلی» نوشته شده و در چند باب و مسأله تنظیم گردیده است؛ مطالب پایانی به صورت سؤال و جواب آمده است. این رساله احتمالاً در دو بخش می‌باشد؛ بخش اول: در احکام رمل و بخش دوم: در مفردات سعد که طریق یافتن دفینه را بیان می‌نماید.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق مایل به نسخ □ تاریخ کتابت: [سده ۱۳هـ. ۱۹/م]
□ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۱۵ «۳۵a - ۵۰a» □ تعداد سطر: ۱۵ □ اندازه متن: ۱۷×۹ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱×۱۵ $\frac{۱}{۴}$ □ نوع جلد: مشتمعی [گالینگور]
مشکی؛ عطف: تیماج مشکی.

ویژگیهای نسخه: آثار رطوبت و همچنین مرمت و وصالی مختصر در برخی برگهای نسخه مشاهده می‌گردد.

«شماره ۳۳۸۳ مجموعه»

2 'Ahkām-i 'İlm er-Reml

۲ احکام علم الرَّمَل

مؤلف: ناشناخته.

موضوع: علوم غریبه / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «باب اگر دلرسک هرگون حالک نه اوله بیلرسن هر صباح طوزی کل و رمل...».

انجام: «... بویله تقدیر اتمشدر، معلوم اوله و بو منوال اوزره عمل اولنه و الله أعلم

بالصواب».

گزارش متن: رساله مختصری در احکام رمل و اسرار عجیب آن است که در چند

باب با عنوان‌های «ودخی - ودخی» به شرح اشکال شانزده گانه رمل پرداخته شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ ترکی متمایل به رقهه □ کاتب: [مصطفی بن عبدالله بن

محمد، قسطنطینی رومی مشهور به «حاجی خلیفه» و «کاتب چلبی»] □ تاریخ کتابت: [سال

۱۰۶۰ هـ. / ۵۰ - ۱۶۴۹ م] □ محل کتابت: [حلب الشهباء] □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع

کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۲ (۹۷a - ۹۸b) □ تعداد سطر: ۴۳ □ اندازه متن: ۲۷×۹ سانتیمتر

□ اندازه جلد: ۲۹ ۱/۴ × ۱۰ ۱/۴ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای تیره، مجدول، با ترنج و سرترنج

زمینه اسلیمی؛ عطف و مغزی؛ تیماج قهوه‌ای روشن.

ویژگیهای نسخه: رساله نفیسی به خط صاحب کشف الظنون (متوفای سال ۱۰۶۷ هـ.)

است و از این حیث حائز اهمیت فراوان است. در این مجموعه بسیار نفیسی که همگی به خط این

عالم برجسته تُرک است، رساله‌های دیگری به زبان عربی وجود دارد که متأسفانه در

فهرست‌نگاری نخستین از نظر دور مانده است. بر فراز برگها آثار رطوبت و اندکی

آسیب‌دیدگی مشاهده می‌شود؛ ضمناً تاریخ و محل کتابت بر اساس اطلاعات برگ (b ۱۱۵)

همین مجموعه، نگارش یافت.

« عثمانلی مؤلفری، ج ۳، صص ۱۳۱-۱۲۴؛ هدیه العارفین، ج ۲، صص ۴۴۱-۴۴۰.

« شماره ۴۲۹۸ مجموعه »

۳ احوال دوازده امام علیهم السلام 3 Eḥvāl-i Devāzdah 'Imām

مؤلف: ناشناخته.

موضوع: تصوّف / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «طریق جلوت و خلوتیدن سؤال اولنمش، ایکی سیده حقّه یولودر؛ حجّ صورییه حجّاج...».

انجام: «... محمد مهدی [عجل الله تعالی فرجه الشریف] اون ایکنجی امامدر، مذهب امامت مقتضاسنجه سلسله امامت انده ختم اولور».

گزارش متن: رساله موجزی در تصوّف با مباحثی مختصر در توحید، نبوت، امامت و ائمه اثنی عشر علیهم السلام (به نقل از حدیقه السعداء) است که گویا همه مطالب مذکور از کتاب آداب الطّرق انتخاب و خلاصه آن در این رساله نگاشته شده است و متأسفانه در فهرس موجود به نام مؤلف یا آگاهیهای دیگر دسترسی نیافتیم. در آغاز نسخه از این رساله با نام ترکی: اون ایکی امام افندیلمرکز احوال واقعه سی یاد شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ تاریخ کتابت: [اواخر سده ۱۳ هـ / ۱۹۰م] □ عنوانها و نشانیها: قرمز (خود متن رساله به خط بنفش نگارش یافته است) □ نوع کاغذ: فرنگی شطرنجی □ تعداد برگ: ۵ (۵۵a - ۵۹a) □ تعداد سطر: در هامش نگاشته شده □ اندازه متن: در هامش نگاشته شده □ اندازه جلد: ۲۱ × ۱۳ سانتیمتر □ نوع جلد: مشمعی [گالینگور] قهوه‌ای؛ عطف: تیماج قهوه‌ای.

ویژگیهای نسخه: در انجام این رساله بین برگهای (۶۴ - ۵۹) چندین فضائل برای حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه و آله به نقل از کتب: مناقب چهار یارگزین، المصابیح، زبده جاویدان نامه، فوح الروح آمده است. متذکر می شویم این رساله در حواشی برگهای رسائل قبلی این مجموعه نفیس نگارش یافته است.

«شماره ۳۲+۷ مجموعه»

۴ اختری صغیر = لغات
 اختری
 4 'Ahterī-i Ṣaḡīr = Lūḡāt-i
 'Ahterī

مؤلف: مصلح الدین مصطفی بن شمس الدین، قره حصارى کوتاهوی مشهور به «اختری» (متوفای سال ۹۶۸^(۱) هـ/ ۶۱- ۱۵۶۰ م).

موضوع: لغت / زبان: عربی، ترکی عثمانی.

آغاز: «الحمد لله الذي شرفنا بالنطق والبيان وفضلنا بالفصاحة والتبيان ورزقنا الاهتداء إلى تميز اللغات...؛ باب الألف وما بعده من المضاف^(۲) وغيره؛ فصل الألف والباء، الأب؛ بالفتح والتشديد مرعى که اوتی چوق یره دیرلر...».

انجام: «... يقال اليهتر ظمع الظلم وحجارة امثال الكف؛ اليهما صحرا مفازه كسبي اليهجور والكثير الكده؛ تمت بعون الله تعالى».

گزارش متن: فرهنگ لغات عربی است که به ترکی شرح گردیده است. «اختری» دو بار لغتنامه خود را تألیف کرده، یکی به نام اختری صغیر- که همین نسخه است^(۳)، دیگری اختری کبیر، که بعد از این معرفی خواهد شد. مؤلف که از رجال عصر سلطان سلیمان خان قانونی (۹۷۴-۹۲۶ هـ/ ۱۵۶۶-۱۵۲۰ م) می باشد، این کتاب را در سال ۹۵۲ هـ/ ۱۵۴۵ م تألیف نموده است. این کتاب بر اساس ترتیب حروف اول کلمه در ۲۸ باب و هر باب دارای چند فصل تنظیم گردیده است. این فرهنگ به نام لغت اختری نیز مشهور است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ تاریخ کتابت: ۱۷ ماه رمضان سال ۹۷۲ هـ/ ۱۸ آوریل ۱۵۶۰ م □ عنوانها و نشانیها: سنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۳۱۴ □ تعداد سطر: ۲۵

۱. در عثمانلی مؤلفری تاریخ درگذشت وی سال ۹۸۶ هـ/ ۷۹- ۱۵۷۸ م ثبت شده است.

۲. در نسخه چنین است و صحیح آن «المضاعف» می باشد.

۳. در پایان، کاتب نام نسخه حاضر را با عنوان: لغات الأخری متوسط ثبت کرده است.

□ اندازه متن: ۲۱×۱۱ پ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱×۳۲ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج آجری ، ضربی ، با ترنج گل و بوته .

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده است ولی با این حال خالی از اغلاط نیست. در آغاز یک برگ افزودگی هایی در نحو ، حدیث ، لغت و ... با نام «حسن چلبی» آمده است. حاشیه نویسی مختصری به نقل از برخی کتب لغت مانند: صحاح و ... دارد ؛ انجام نسخه اندکی ناقص می باشد. برخی برگها رطوبت دیده است.

← عثمانلی مؤلفلری ، ج ۱ ، صص ۲۲۵ - ۲۲۴ ؛ فهرس المخطوطات التترکیة العثمانیة فی دارالکتب المصریة بالقاهرة ، ج ۱ ، صص ۹ - ۷ ؛ فهرس المخطوطات العربیة و التترکیة و الفارسیة و البوسنیة فی مکتبة الغازی خسرویک بسرایفو فی البوسنة و الهرسک ، ج ۷ ، صص ۳۱۷ - ۳۰۷ ؛ فهرس المطبوعات التترکیة العثمانیة فی دارالکتب القومیة بالقاهرة ، ج ۱ ، صص ۲۸۲ ؛ قاموس الأعلام ، ج ۲ ، ص ۸۰۳ ؛ کشف الظنون ، ج ۱ ، ص ۳۱ ؛ هدیة العارفین ، ج ۲ ، صص ۴۳۵ - ۴۳۴ ؛

Catalogue of the Turkish Manuscripts in the British Museum, PP.135-136;
Handschriften - Verzeichnisse der Königlichen Bibliothek zu Berlin, Bd.VI, No. 7000; *Topkapi Sarayi Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*, C.II, S.12-14.

«شماره ۱۳۵۴»

5 'Ahterī-i Kabīr = Lūgāt-i

۵ اختری کبیر = لغات

'Ahterī

اختری

مؤلف: مصلح الدین مصطفی بن شمس الدین ، قره حصارى کوتاهوی مشهور به

«اختری» (متوفای سال ۹۶۸ هـ / ۱۵۶۰ م).

موضوع: لغت / زبان: عربی ، ترکی عثمانی.

۷ اختیار الجزئی = اراده
جزئیّه
'İhtiyār el-Cūz' ī = 'İrāde-i
Cūz' īy-ya

مؤلف: محمد بن مصطفی حمید، کفوی حنفی مشهور به «آفرمانی» (متوفای سال ۱۱۷۴هـ./ ۶۱- ۱۷۶۰م).

موضوع: کلام / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «بسم الله الرحمن الرحيم» و ما تشاؤون إلا أن يشاء الله رب العالمين؛ اشعری
عندنده معنای...».

انجام: «... موجب اوله یدی... لازم کلور ایدی، لکن خاشا عکس ملابس در بویله
معلوم و ضبط اولنه».

گزارش متن: رساله‌ای مختصر در شرح و تفسیر آیه شریفه: «و ما تشاؤون إلا أن
یشاء الله رب العالمین»^(۱) از منظر علم کلام است که مؤلف در آن در زمینه اراده الهی
و مشیت او بحث مستوفایی نموده است؛ «آفرمانی» در این رساله متعرض دیدگاههای
اشاعره و معتزله گردیده و بیشتر از نظرات «ابو منصور ماتریدی (متوفای
۳۳۳هـ./ ۴۵- ۹۴۴م)» بهره می‌گیرد و در پی آن اختیار مطلق مکتب اعتزال و جبر اشاعره
را ردّ و اختیار جزئی و مختصر را بر اساس مسلک «ماتریدی» مورد تأیید قرار می‌دهد؛
در برخی فهرس از جمله فهرست کتابخانه موزه طوپ‌قاپی سرای استانبول با عنوان اراده جزئیّه
آمده است. این رساله در سال ۱۲۶۴هـ./ ۱۸۴۸م در استانبول به چاپ رسیده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق مایل به رقعه □ تاریخ کتابت: [سده ۱۳هـ./ ۱۹م]
□ عنوانها و نشانیها: شنگرف و مشکى □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۳ (۳۰b - ۳۲a)
□ تعداد سطر: ۱۹ □ اندازه متن: ۱۰ $\frac{1}{۲}$ × ۱۵ $\frac{1}{۲}$ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۶ × ۲۱ سانتیمتر □ نوع جلد:

مشمعی [گالینگور] مشکی؛ عطف: تیماج مشکی.

ویژگیهای نسخه: در انجام نسخه عبارت: «تقریر فاضل آق کرمانی علیه رحمة الباری ۱۲۴۳» مشاهده می‌گردد؛ بر این اساس احتمال دارد این تاریخ (۱۲۴۳ هـ / ۱۸۲۸ م) تاریخ کتابت بوده باشد.

← عثمانلی مؤلفری، ج ۱، ص ۲۱۴؛ فهرس المخطوطات الترتکبة العثمانية في دارالکتب المصرية بالقاهرة، ج ۱، ص ۱۸؛ فهرس المخطوطات العربية والترتکبة و الفارسية و البوسنوية في مكتبة الغازي خسرو بک سرايفو في البوسنة و الهرسک، ج ۳، صص ۵ - ۴؛ فهرس المطبوعات الترتکبة العثمانية في دارالکتب القومية بالقاهرة، ج ۱، ص ۷۱؛ معجم المؤلفين، ج ۱۲، صص ۲۸ - ۲۷؛ هدية العارفين، ج ۲، ص ۳۳۲؛

Topkapi Sarayi Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, C.I, S.43.

«شماره ۱۴۹۰ مجموعه»

8 'Azkār ve Ed'īye

۸ اذکار و ادعیه

مؤلف: ناشناخته.

موضوع: تصوّف / زبان: ترکی عثمانی، عربی.

آغاز: «الحمد لله رب العالمين... والصلوة والسلام على رسولنا محمد وآله وصحبه

أجمعين يا ربنا، يا ربنا، إنا نقدم...».

انجام: «... اولمريچون فتح فتوحات، حلّ جميع مشكلات، سلامت ايمان، بسر الله

القاتحه».

گزارش متن: مجموعه‌ای از اذکار و ادعیه بر مبنای متصوّفه باگرایش مسلک قادریّه

است که مشتمل بر «الدعاء بعد الذکر» و «الدعاء بعد کلمة التوحيد» می‌باشد؛ بخش اول بر

سه «وجه» و «نوع» تنظیم گردیده و در آن از ابوحنیفه نعمان بن ثابت (متوفای

۱۵۰ هـ / ۷۶۷ م)، عبدالقادر گیلانی (متوفای ۵۶۱ هـ / ۱۱۶۶ م) و ... مطالبی نقل گردیده

است. رساله حاضر در زمان سلطان عبدالحمید خان ثانی (۱۳۲۷-۱۲۹۳ هـ.) / ۱۹۰۹-۱۸۷۶ م) تألیف گردیده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ تاریخ کتابت: [اواخر سده ۱۳ هـ. / ۱۹ م] □ عنوانها و نشانیها: شنکرف □ نوع کاغذ: فرنگی شطرنجی □ تعداد برگ: ۹ (۸۶b - ۹۴a) □ تعداد سطر: ۲۳ □ اندازه متن: ۱۵×۶ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱×۱۳ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمی [گالینگور] قهوه‌ای؛ عطف: تیماج قهوه‌ای.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده و آثار رطوبت در بخشهای زیرین برگها مشاهده می‌شود. در انجام یک جدول مربوط به «وفاقی» آمده است.

«شماره ۳۲۰۷ مجموعه»

۹ Isti'āre

۹ استعاره

مؤلف: ناشناخته.

موضوع: بلاغت / زبان ترکی عثمانی.

آغاز: «بیان استعاره بعد از ماندن بر قطعه مکاندن قطعیه تشبیه اولوندی نه شمول...».

انجام: «... ذکر اولوندی اندن هیئتتی اولی مفهومی مراد اولوندی استعاره تمثیلیه

اولدی؛ تمت التقریر».

گزارش متن: رساله‌ای ادبی است در موضوع بلاغت و علم بیان که در مورد انواع

استعارات در هیئت، اخبار، حروف، نسبت و... و اینکه اینها چه معانی و مفاهیمی دارند.

در این رساله مؤلف از نظرات قدما مانند ابو یعقوب سراج الدین یوسف خوارزمی مشهور

به «سکاک» (متوفای ۶۲۶ هـ. / ۱۲۲۸ م)، جلال الدین محمد بن عبدالرحمن دمشقی

معروف به «خطیب قزوینی» (متوفای ۷۳۹ هـ. / ۱۳۳۸ م)، عصام الدین ابراهیم بن محمد بن

عربشاه اسفرائینی سمرقندی (متوفای ۹۴۴ هـ. / ۱۵۳۷ م) و... بهره فراوانی جسته است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ مایل به رقعه □ کتاب: محمد بن محسن بن محمد ،
 بکشری^(۱) □ تاریخ کتابت: یکشنبه... ماه رجب سال ۱۲۳۵ هـ. / آوریل ۱۸۲۰ م □ محل کتابت:
 قره حصار □ عنوانها و نشانیها: سنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۵ (۱۲۶b - ۱۳۰b)
 □ تعداد سطر: ۲۲ □ اندازه متن: ۱۷ × ۹ ۱/۴ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱ × ۱۶ سانتیمتر □ نوع جلد:
 مشمعی [گالینگور] مشکی ؛ عطف: تیماج مشکی.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده و حاشیه نویسی مختصری با عناوین
 «منه» ، «کلیات» و ... دارد ؛ البته بیشتر تعلیقات در حواشی مربوط به تصحیح می باشد. پیش از
 شروع متن چند مطلب در موضوع رساله (تشبیه و استعاره) در یک برگ نگاهشته شده است. با
 توجه به نوع کتابت ، تاریخ آن و رساله های قبلی و بعدی این مجموعه ، احتمال دارد که کتاب
 مذکور ، همان مؤلف این رساله بوده باشد و الله العالم.

«شماره ۱۴۹۰ مجموعه»

۱۰. أعجوبة الغرائب في نظم
 الجواهر العجائب

10 'A' cubat el-Ġerā'ib fī Nezm
 el-Cevāhir el-'Acā'ib

ناظم: بهاء الدین بن بیرام، معلقه وی آنقروی (متوفای سال ۸۹۵ هـ. / ۱۴۹۰ م).

موضوع: لغت منظوم / زبان: ترکی عثمانی، عربی.

آغاز: «الحمد لله الذي زين الجنان بأنوار رحمته ونور الجنان بأنوار حكمته والصلاة

على رسوله محمد خير بريته...

نه خوش نظم ایلدم دردانه لردن نه خوش صرف ایلدم افکار ایچنده».

انجام: «مستفعلن مستفعلن مستفعلن اشبو کتاب

ساکه بهادن نظمله کو رینجه خوب تعلیم در».

۱. بکشر روستایی نزدیک قونیه در ترکیه می باشد.

گزارش متن: منظومه‌ای در چهارصد بیت، شامل ۱۵ بحر و ۳۶ قطعه که در آن لغات عربی و احياناً فارسی به ترکی، به نظم کشیده شده است. این منظومه به جهت چلبی محمد و چلبی محمود فرزندان ابراهیم پاشا وزیر دولت عثمانی سروده شده است. ناظم، بنا به نوشته اسماعیل پاشا بغدادی در ایضاح المکنون در سال ۸۲۷هـ. / ۱۴۲۴م، از نظم این اثر فارغ شده که با توجه به تاریخ درگذشت ناظم، احتمالاً سال تنظیم این منظومه ۸۷۲هـ. / ۱۴۶۷م بوده و تصحیفی در ایضاح المکنون صورت پذیرفته باشد و الله العالم.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ تاریخ کتابت: [ماه رجب سال ۹۹۹هـ. / مه ۱۵۹۱م] □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۱۶ (۱۴b - ۳۰a) □ تعداد سطر: ۱۷ □ اندازه متن: ۱۴ × ۷ ۱/۲ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۹ ۱/۲ × ۱۳ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج آجری، ضربی، با ترنج زمینه گل و بوته.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده و حاشیه‌نویسی به نقل از لغت اختری دارد؛ در برخی برگها آثار رطوبت و چربی مشاهده می‌شود. در انجام ۲ مهر دایره ناخوانا «عبدالله...» آمده است. تاریخ کتابت به قرینه رساله بعدی این مجموعه نگارش یافت.

«ایضاح المکنون فی الذیل علی کشف الظنون، ج ۱، ص ۹۹؛ عثمانلی مؤلفعلری، ج ۱، صص ۲۵۲ - ۲۵۱؛ فهرس المخطوطات العربیة و الترتکیة و الفارسیة و البوسنیة فی مکتبة الغازی خسروک بسرایفو فی البوسنة و الهرسک، ج ۷، ص ۳۹۱؛ کشف الظنون، ج ۱، ص ۸۶۴؛ معجم المؤلفین، ج ۳، ص ۸۰.

«شماره ۵۳۶۹ مجموعه»

11 'Alfāz-i küfr

11 الفاظ کفر

مؤلف: ناشناخته.

موضوع: عقاید / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «برگون پیغمبر حضره علیه السلام، ابوبکر... کفر و شرک بو خلق آراسنده...».

انجام: «... قصدی و فکری و اختیاری اولمقسر نن کافر اولمز؛ تمت الکتاب بعون الملك الوهاب».

گزارش متن: رساله‌ای مختصر در بیان الفاظی است که به زعم نگارنده آن موجب کافر گردیدن شخص مسلمان می‌شود. این رساله در هامش کتاب شرح وصیة برگوی - که در صفحات آینده همین فهرست معرفی خواهد شد - نگاشته شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ کاتب: [خلیل بن علی] □ تاریخ کتابت: [سال ۱۱۱۸ ه. / ۱۷۰۶-۱۷۰۷ م] □ محل کتابت: [قسطنطنیه] □ عنوانها و نشانیها: شنکرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۵ (۶۴a - ۶۸b) □ تعداد سطر: در هامش نگاشته شده □ اندازه متن: در هامش نگاشته شده □ اندازه جلد: ۱۸ $\frac{1}{4}$ × ۱۳ $\frac{1}{4}$ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای، ضربی باترنج زمینه گل، مرغ و گوزن. ویژگیهای نسخه: این رساله در حواشی برگها نگاشته شده و سطور آن به صورت چلیپا و مورب می‌باشد. نام کاتب، محل و تاریخ کتابت آن به قرینه سایر رساله‌های این مجموعه نگارش یافت.

«شماره ۳۰۴۴ مجموعه»

12 Emsile-i Mühtelif

۱۲ امثله مختلفه

مؤلف: ناشناخته.

موضوع: صرف / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «نَصَرَ: فعل ماضی، بناء معلوم، مفرد مذکر غائب، معناسی: یردم اتدی بر غائب ارگچمش زمانده؛ ینصُرُ: فعل مضارع، بناء معلوم، مفرد مذکر غائب، معناسی: یردم ایدر بر غائب ارشمذک...».

انجام: «... وانصِرْ بنی^(۱): فعل تعجّب، آخر نفس متکلم وحده، معناسی: تعجّب یردم

۱. در نسخه چنین است و صحیح آن «وانصِرِی» می‌باشد.

اتدی بکا؛ وانصِرْ بنا؛ فعل تعجّب، آخر نفس متکلم مع الغير، معناسی: تعجّب یردم اتدی بز؛ تمّت الكتاب بعون الله الملك الوهاب».

گزارش متن: در این رساله صیغه‌های گوناگون فعل «نَصَرَ» از ابواب ثلاثی مجرد و مزید فیه، به نحو تفصیلی و مجدول به ترکی گزارش گردیده است. این مجموعه برای مبتدیان ادبیات عرب گردآوری شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ تاریخ کتابت: ۳ جمادی الثانی سال ۱۲۳۸ هـ. ۶/ فوریه ۱۸۲۳ م □ عنوانها، نشانیها و جدولها: قرمز □ نوع کاغذ: فرنگی نخودی □ تعداد برگ: ۲۰ (۶۹b - ۶۹a) □ تعداد سطر: میانگین «۲۰» □ اندازه متن: $۱۱\frac{1}{4} \times ۷\frac{1}{4}$ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۷×۱۲ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای تیره، مجدول، با ترنج و سر ترنج؛ عطف: تیماج زرشکی بالبه برگردان.

ویژگیهای نسخه: برگها مجدول به طلای ردی و رنگ قرمز بوده و آثار مختصری از رطوبت بر فراز برگها و بخشهای پایانی رساله به چشم می‌خورد. در انجام یک مهر دایره «محمد ۱۳۰۷» آمده است.

← فهرس المخطوطات الترتکبة العثمانیة فی دارالکتب المصریة بالقاهرة، ج ۱، ص ۴۹؛ فهرس المخطوطات العربیة و الترتکبة و الفارسیة و البوسنیة فی مکتبة الغازی خسرو بک بسراییفو فی البوسنة و الهرسک، ج ۸، صص ۶۳، ۱۰۱؛

Topkapi Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, C.II, S.43;

Türkiye Yamaları Tuplu Kataloğu, C.V(07), S.72-73.

«شماره ۶۶۳۹ مجموعه»

13 Ayni Eser (2)

۱۳ نسخه دیگر (۲)

آغاز: «نَصَرَ: فعل ماضی، بناء معلوم، مفرد مذکر غائب، معناسی: یردم ایتدی بر غائب ارگچمش زمانده؛ ینصُرُ: فعل مضارع، بناء معلوم، مفرد مذکر غائب، معناسی: یردم

ایدر بر غائب ارشمدیکی حالده یا گلجک زمانده...».

انجام: «... وانصری: فعل تعجب، آخر نفس متکلم وحده، معناسی: تعجب یردم
ایتدی بر حاضر اریکا گچمش زمانده؛ وانصرینا: فعل تعجب، آخر نفس متکلم مع الغیر،
معناسی: یردم نه عجب یردم بر حاضر اریزه گچمش زمانده».

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق، افعال: ثلث معرب زیبا □ کاتب: سید محمد بن
عبدالکریم، حسینی بلخی نقشبندی □ تاریخ کتابت: [سده ۱۲هـ. ۱۸۷۰م] □ عنوانها، نشانها
واعراب: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی، آهار مهره شده □ تعداد برگ: ۱۵ (۳b - ۱۸b) □ تعداد
سطر: ۲۴ □ اندازه متن: ۱۲½ × ۵½ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۵½ × ۹½ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج
مشبک قهوه‌ای تیره، مجدول با ترنج طلائی و قرمز؛ عطف: تیماج قهوه‌ای تیره بالبه برگردان.
ویژگیهای نسخه: این نسخه مذهب و مجدول به طلا می‌باشد؛ برگها آفت دیده و اندکی
مرمت نیز گردیده است و برخی از مطالب آن در اثر برش نابجا افتاده است.

«شماره ۱۰۸۲۲ مجموعه»

14 'Inṣā'-i Merğub

۱۴ انشاء مرغوب

مؤلف: رحمی. (۱)

موضوع: ادبیات و نامه‌نگاری / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «بسم الله جلّ جلاله و عمّ نواله... أمّا بعد ضمیر منیر مهر اهل معارف سمیره
پوشیده دکلدکه اشبو علم...».

انجام: «... رمضان المبارك: ن، سؤال المکرّم: ل، ذوالقعدة: ذ، ذوالحجّة شریف:

ذ؛ تمّت».

۱. احتمال دارد وی «پیر محمد چلبی بروسوی متخلص به رحمی» (متوفای ۹۷۵هـ. ۱۵۶۶م) باشد. ← عثمانلی مؤلفی،

گزارش متن: رساله‌ای در آداب و دستور نامه‌نگاری و انشاء برای افسار مختلف مردم است که همراه اصطلاحات، لغات، القاب و علائم مخصوص نامه‌نگاری نگارش یافته است. مؤلف در پایان اعداد فارسی و ماههای عربی و رومی را بر شمرده و علائم اختصاری آنها را بیان می‌نماید.

گزارش نسخه: نوع خط: رقعہ □ تاریخ کتابت: [سده ۱۳هـ: ۱۹م] □ عنوانها و نشانیها: شنگرف و مشکی □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۳۷ (۳b - ۴۰a) □ تعداد سطر: در هامش نگاشته شده، میانگین «۷» □ اندازه متن: میانگین $۷ \times ۱۰ \frac{۱}{۲}$ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۷×۲۵ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمی [گالینگور] قهوه‌ای؛ عطف: تیماج قهوه‌ای.

ویژگیهای نسخه: آثار مختصری از رطوبت و اندکی آثار مرمت و وصالی بر روی برخی برگها قابل رؤیت است. پشت برگ انجام افزودگی‌هایی در موضوعات گوناگون نگاشته شده است. ← فهرس المخطوطات التركية العثمانية في دارالكتب المصرية بالقاهرة، ج ۱، ص ۵۱؛ فهرس المخطوطات العربية و التركية و الفارسية و البوسنوية في مكتبة الغازي خسروك بسراييفو في البوسنة و الهرسك، ج ۴، ص ۲۶۳ و ج ۷، ص ۳۴۳.

«شماره ۲۶۲۸ مجموعه»

15 Ey-yām es-Sa'd ve en-Naḥs
= Ruz-nāme

۱۵ ایام السعد و النحس
= روزنامه

مؤلف: عبدالغنی بن عبدالجلیل بن عبدالعزیز.

موضوع: تقویم / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «الحمد لله رب العالمين... قال الله تعالى في كلام القديم! وفرقان العظيم: «فأرسلنا عليهم ريحاً صرصراً في أيام نحسات...» یعنی جمله گونلر حق تعالی حضرت تلیرینک خلق ایتدوکی گونلر در... پس بو حقیر...».

انجام: «... بو دایره ده اولان جدولنک عددنه نظر قله سن مراد اولان سالی بسواون ایکی سالدن بوله سن و اون سال نه اصل جانور اولورسه ابتدا سندن باشلیه سن الی غیر نهایته بوله دایره بودر، فافهم؛ تم».

گزارش متن: رساله ای مختصر در سعد و نحس ایام هفته است که بنا به نوشته مؤلف در مقدمه، خواص ایام را از آیات، احادیث، تفاسیر و کتابهای گوناگون که در این زمینه نگارش یافته، استخراج نموده و در این رساله گرد آورده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق ترکی □ کاتب: [یوسف بن ملاکریم] □ تاریخ کتابت: [سال ۱۱۶۶ هـ / ۱۷۵۳ م] □ محل کتابت: [روستای اخی صوفیلوی پادار (ترکیه)] □ عنوانها و نشانها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی نخودی □ تعداد برگ: ۹ (۳۹b - ۴۷a) □ تعداد سطر: ۱۴ □ اندازه متن: ۶×۱۰ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۰×۱۵ سانتیمتر □ نوع جلد: میشن قهوه ای روشن، مجدول، ضربی.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده است؛ در انجام یک شکل دایره ای در موضوع سالهای دوازده گانه ترکی، حدیثی از امام صادق علیه السلام در خصوص تعیین اول ماه مبارک رمضان، مسائل متفرقه فقهی و فوایدی در ادعیه و فضائل آن به چشم می خورد؛ نام کاتب، تاریخ و محل کتابت بر اساس برگ «۳۶» این مجموعه نگارش یافت.

← فهرس المخطوطات الترتیبیة العثمانیة فی دارالکتب المصریة بالقاهرة، ج ۲، ص ۱۷۶.

«شماره ۱۱۹۸۸ مجموعه»

۱۶ بیان شرائط انتاج اشکال اربعه Beyān-i Şerāiṭ-i İntāc-i Eşkāl-i Erbe'ah

شارح: حسین بهسنی (اوائل سده ۱۴ هـ. / اواخر سده ۱۹ م).

موضوع: منطق / زبان: عربی، ترکی عثمانی.

آغاز: «بسم الله الرحمن الرحيم وبه نستعين آمين؛ بسم الله والحمد لله والصلوة على

رسول الله و علی آله المستغرقین فی الله؛ قال الناظم المحقق مدّ ظلّه لبيان شروط... دور تدور اشکال شها...».

انجام: «... و اب إشارة إلى الثاني و جا إلى الثالث و جب إلى الرابع و اج إلى الخامس...» ناتمام.

گزارش متن: شرح و توضیحی بر منظومه شرائط انتاج اشکال اربعه اثر «سید احمد حجابی بن احمد سپاهی، قسطنونی (متوفای سال ۱۳۰۶ هـ. / ۱۸۸۹ م) است، که نسخه‌ای از آن در صفحات آینده همین فهرست معرفی خواهد شد. شارح از شاگردان حجابی است که در زمان حیات ناظم آن را به عربی شرح نموده است. شایان توجه است که در مقدمه این مجموعه از این رساله با عنوان رساله قیاسیه نیز یاد شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ مایل به رقعہ □ تاریخ کتابت: [اوائل سده ۱۱۴ هـ. / اواخر سده ۱۱۹ م] □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۱ (۴۶a - ۴۶b) □ تعداد سطر: ۱۲ و ۱۷ □ اندازه متن: میانگین ۸×۱۳ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۶×۲۱ ۱/۴ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمعی [گالینگور] مشکی؛ عطف: تیماج مشکی.

ویژگیهای نسخه: پیش از شروع متن مدیحه‌ای در توصیف شهر «قیصری» و عالمان و شاعران آن دیار از «صادق افندی قیسروی» (برگ ۴۵a) و ابیاتی از اشعار «حجابی» - که این رساله در شرح آن نگاشته شده - آمده است.

«شماره ۱۴۹۰ مجموعه»

۱۷ بیان طریق قادریّه و رفاعیه Beyān-i Terīk-i Kādīry-yih ve Rif ā'iy-yih

مؤلف: ناشناخته.

موضوع: تصوّف / زبان: عربی، ترکی عثمانی.

آغاز: «اولاً بر فنجان ایچنه بر مقدار روغن زیت قیوب بعده رسول الله علیه السلامه بر

فاتحه شریف اوقیوب...».

انجام: «... آندن یاتوب اویویه لا إله إلا الله الواحد القهار، ربّ السموات والأرض وما بينهما العزيز الغفار».

گزارش متن: رساله‌ای در آداب تصوّف بر اساس طریقه‌های «رفاعیّه» و «قادریه» است که همراه اوراد و اذکار مربوط با عناوین ذیل نگارش یافته است:

هذا ترتيب شربت طريق رفاعيّه؛ هذا ترتيب شربت طريق قادرية؛ قاعدة مبايعه يعني انابت طريق القادرية؛ قاعدة مبايعه يعني انابت طريق الرفاعيّة؛ قاعدة مبايعه قادرى يعني انابت طريقى؛ آداب پوشیدن خرقة؛ ترجمان پوست؛ ترجمان سفره؛ وصيّة سيّد أحمد الرفاعي؛ في بيان ترجمان تاج؛ في بيان الخرقة، في بيان پوست و ترتيب استخاره.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ تاریخ کتابت: [اواخر سده ۵۱۳. ۱۹۷۰م] □ عنوانها و نشانیها: شنکرف درشت تراز متن □ نوع کاغذ: فرنگی شطرنجی □ تعداد برگ: ۱۲ (۲۱b - ۳۳a) □ تعداد سطر: ۲۳ □ اندازه متن: ۱۵×۶ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱×۱۳ سانتیمتر □ نوع جلد: مشمعی [گالینگور] قهوه‌ای؛ عطف: تیماج قهوه‌ای.

ویژگیهای نسخه: در هامش و حواشی برگها افزودگی‌هایی در موضوع تصوّف با عناوین: ترجمان نصیحت، ترجمان الف، دعای شدة و ... به چشم می‌خورد؛ روی بخشهای زیرین برگها آثار مختصری از رطوبت بر جای مانده است.

«شماره ۳۲+۷ مجموعه»

18 Tārīh-i Peçevî = Tārīh-i
‘Ösmānī

۱۸ تاریخ پچوی = تاریخ
عثمانی

مؤلف: ابراهیم افندی بن عبدالله، پچوی^(۱) دفتردار رومی (متوفای سال

۱. «پچ» نام محلی در کشور مجارستان کنونی بوده است.

۱۰۶۱ هـ. / ۱۶۵۱ م).

موضوع: تاریخ / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «حمداً لربّ جلیل من عبد ذلیل و سلاماً علی حبیب فائق من محبّ صادق... اما بعد خلّان صفا و اخوان با وفایه خفی و پوشیده اولمیه که چون دیاریمز دیار انکروس...». انجام: «... چونکم غرضی امر سلطنتده مستقل اولمغله حمایت فقرا و مسلمین ایدی گناهریله موآخذه اتمیه بلکه لطف و احسانیه معامله ایدوب طریق عدله گتمیه؛ بمتّه و لطفه».

گزارش متن: شرح وقایع تفصیلی دولت عثمانی از سال ۱۰۴۹-۹۲۶ هـ. / ۱۶۴۰-۱۵۲۰ م است که تاریخ و حوادث زمان سلطنت سلطان سلیمان خان قانونی تا سلطنت سلطان مراد خان چهارم را در بر می‌گیرد. «پجوی» از تاریخ نویسان برجسته عثمانی است که اصالتاً اهل مجارستان کنونی است؛ وی در سال ۱۰۴۶ هـ. / ۱۶۳۶-۳۷ م به دفترداری بوسنی و هرزگوئین منصوب و اواخر عمر خویش را در زادگاهش گذرانده است. «برسوی» در اثر ماندگار خویش عثمانلی مؤلفری درباره این کتاب می‌نویسد: «عبارات این تاریخ، گویا و روشن و از افراط و تفریط به دور است؛ وی در انجام تاریخ خود شرح حال مختصری نیز از چنگیز و هولاکو ارائه داده است». این کتاب در سال ۱۲۸۱ هـ. / ۱۸۶۴-۶۵ م از سوی دارالطباعة عامره استانبول در ۲ جلد به چاپ رسیده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ تاریخ کتابت: [اوایل سده ۱۲ هـ. / ۱۸ م] □ عنوانها و نشانیها: شنکرف □ نوع کاغذ: فرنگی ، آهار مهره شده □ تعداد برگ: ۵۰۲ □ تعداد سطر: ۱۵ □ اندازه متن: ۱۵ × ۱۰ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۰ × ۱۴ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قرمز ، مجدول به طلا ، ضربی ، با ترنج زمینه طلایی گل و بوته و نگاره‌های اسلیمی ؛ عطف و گوشه: تیماج قهوه‌ای تیره ؛ دارای لبه برگردان.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده است. آثار مختصری از رطوبت روی لبه

برگها دیده می شود. روی آغازین برگ نسخه تملک «یازچی میانه عثمان کاتب مصرف آغای...» با تاریخ ۱۴ ربیع الأول ۱۱۶۸ هـ. با مهر هشت گوش «عثمان...» و همچنین تملک «السید مصطفی مسعود سر اطباء خاصه» با تاریخ ۱۲۲۷ هـ. مشاهده می گردد.

عثمانلی مؤلفری، ج ۳، صص ۳۲-۳۳؛ فهرس المخطوطات التركیة العثمانیة فی دارالکتب المصریة بالقاهرة، ج ۱، صص ۹۷-۹۶؛ فهرس المطبوعات التركیة العثمانیة فی دارالکتب القومیة بالقاهرة، ج ۲، صص ۳۵۰-۳۴۹؛ هدیة العارفين، ج ۱، ص ۳۲؛

Elenco del Manoscritti Turichi Della Biblioteca Vaticana, P.69;

Catalogue of the Turkish Manuscripts in the British Museum, PP. 55-56;

İstanbul Kütüphaneleri Tarih - Cöğrafya Yazmaları Katalogları, S. 225-230;

Topkapi Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Katalogu, C.I, S.250-252.

«شماره ۶۶۸۸»

19 Tārīh-i Nişānci

۱۹ تاریخ نشانجی

مؤلف: محمد بیگ چلبی بن رمضان، مرزیفونی رومی مشهور به: «نشانجی»

و «رمضان زاده» (متوفای سال ۹۷۹ هـ./۷۲-۱۵۷۱ م).

موضوع: تاریخ و سیره / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «ابتدا بر نام حق شد فتح باب این کتاب

ختم شد بر نام شه و الله أعلم بالصواب

ناظم جواهر اخبار، راقم نوادر آثار... مالک الملك لا شريك له... الحمد لله على أطفاه

السنيّة... بعد از شکر و سپاس بی حد...».

انجام: «شکر خدا که هر چه طلب کردی از خدا

بر منتهای همت خود کامران شدی».

گزارش متن: اثری منتخب، مختصر و عمومی مشتمل بر شرح احوال انبیاء علیهم‌السلام، خلفای راشدین و حسنین علیهم‌السلام و همچنین اصحاب حضرت رسول صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم، سایر ملوک اموی، عباسی، آل عثمان، وزراء، علماء و امراء و مشایخ سلسله عثمانی در ترکیه است که در حدود سال ۹۷۰هـ./۱۵۶۳م به نام سلطان سلیمان خان قانونی (۹۷۴-۹۲۶هـ./۶۶-۱۵۲۰م) و با عناوین «تفصیل - تفصیل» تألیف گردیده است. این کتاب برای کسانی که می‌خواهند اجمالی از تاریخ بدانند، مفید است. کتاب حاضر در منابع گوناگون با عناوین ذیل آمده است: تاریخ منتخب للفهم اقرب، نشانجی تاریخی، کتاب تواریخ، سیر انبیاء عظام و تواریخ شاهان، تواریخ مشاهیر انبیاء عظام، تاریخ توقیعی، جواهر اخبار و نوادر آثار، سیر انبیای عظام و احوال خلفای کرام و...؛ ضمناً با عنوان اصلی تاریخ نشانجی و همچنین عنوان اخیری هم به سال ۱۲۷۹هـ./۱۸۶۲م در دارالطباعة العامرة استانبول به چاپ رسیده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ متنوع □ کاتب: عبدالباقی بن علی القاضی، قسطنونی □ تاریخ کتابت: اول ماه شعبان سال ۹۹۵هـ./۷ ژوئن ۱۵۸۶م □ عنوانها و نشانها: شنگرف و مشکی □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۱۴۲ □ تعداد سطر: ۱۳ □ اندازه متن: ۱۴×۱۸ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۰×۱۲ سانتیمتر □ نوع جلد: مقوایی با روکش کاغذی کیرم؛ عطف: تیماج قهوه‌ای فرسوده.

ویژگیهای نسخه: آثار مختصری از ربوبیت در لبة برگ‌ها و مرمت برخی از آنها دیده می‌شود؛ خطوط با دو خط نگارش یافته، احتمال دارد کاتب مذکور بخش دوم نسخه را نگاشته باشد. در انجام چند برگ مطالب گوناگون و اشعاری چند به انضمام لیستی از امرای (؟) قریم [کریمه] و یادداشتهای مختلف آمده که در سال ۱۱۳۴هـ. نوشته شده است. در حواشی برگهای پایانی استدراکی بر حوادث و وقایع بعد از مؤلف نگاشته شده که تا سال ۱۰۲۰هـ./۱۶۱۱م را در بر می‌گیرد.

⇐ إيضاح المکنون فی الذیل علی کشف الظنون، ج ۲، ص ۳۲؛ عثمانلی مؤآلفری، ج ۳، ص ۵۴ - ۵۳؛ فهرس المخطوطات الترتکبة العثمانیة فی دارالکتب المصریة بالقاهرة، ج ۱، ص ۳۳۴؛ فهرس المطبوعات الترتکبة العثمانیة فی دارالکتب القومیة بالقاهرة، ج ۲، صص ۲۳۲ و ۲۶۰؛ فهرست نسخه‌های خطی ترکی انستیتو ملل آسیائی (لنین گراد)، ج ۱، صص ۲۸ - ۲۷؛ قاموس الأعلام، ج ۳، ص ۲۳۰۰؛ هدیة العارفین، ج ۲، صص ۲۵۱ و ۲۷۲.

İstanbul Kütüphaneleri Tarih - Coğrafya Yazmaları Katalođları, S. 211-219;

Tercüman Gazetesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Katalođu, C.I, S. 174-175;

Topkapi Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Katalođu, C.I, S.189-190.

«شماره ۳۰۲۷»

20 Ayni Eser (2)

۲. نسخه دیگر (۲)

آغاز: «ابتدا بر نام حق شد فتح باب این کتاب

ختم شد بر نام شه و الله أعلم بالصواب

ناظم جواهر اخبار، راقم نوادر آثار... هو الإله ولا سواه مالك الملك لا شريك له...

الحمد لله على الطافه السنيّة... بعد از شكر و سپاس بی حدّ و قیاس و پس از درود اراده

ورود بأشرف الناس...».

انجام: «در مسند خلافت اصحاب مصطفی

ظللّ اله بر سر خلق جهان شدی

شكر خداكه هر چه طلب كردی از خدا

بر منتهای همت خود کامران شدی

؛ تمت الكتاب و ربّنا المحمود وله الملك و العلیّ و الجود».

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ تاریخ کتابت: [سده ۱۱هـ / ۱۷م] □ عنوانها و نشانیها:

شنگرف، طلا و مشکی □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۱۵۹ □ تعداد سطر: ۱۹ □ اندازه متن: $14\frac{1}{4} \times 7\frac{1}{4}$ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱×۱۵ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج مشکی با ترنج گل و بوتّه. ویژگیهای نسخه: در آغاز یک سرلوح زیبا به سبک ترکی، دارای گل و برگ الوان و طلائی، نگاره‌های اسلیمی طلائی، زمینه لاجورد با جداول طلا، لاجورد و مشکی آمده است. فواصل عبارات دو برگ آغازین کتاب دارای دوائر زرین و عناوین طلائی است؛ ضمناً برگها مجدول به طلا و مشکی می‌باشد. در آغاز نسخه فهرست مطالب کتاب ثبت گردیده است؛ در حاشیه تصحیح شده و مختصری حاشیه‌نویسی و تعلیقه تا تاریخ ۱۰۳۰هـ. / ۱۶۲۱م دارد. آثار مختصری از رطوبت، وصالی و مرمت غیر فتی روی برگها مشاهده می‌گردد. روی برگ انجام مطالب و اشعاری عرفانی (صوفیانه) به عربی و ترکی نگاشته شده است.

«شماره ۳۹۰۲»

21 et-Tecvid

۲۱ التجوید (رسالة في...)

مؤلف: حافظ محمد بن عمر، افندی (سده ۱۱هـ. / ۱۷م).

موضوع: علوم قرآن / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «الحمد لله رب العالمين... اما بعد بلغل ای طالب قراءه قرآن که بو رساله،

تجوید بیاننده...».

انجام: «... امیدر که جمله امت محمد صلی الله علیه و علی آله و صحبه و ازواجه

وسلم اکا موفق اولوب».

گزارش متن: رساله مختصری در بیان قواعد تجوید است که در یک مقدمه (در دو

بخش) ده باب و یک خاتمه به شرح ذیل تألیف گردیده است. مقدمه: در بیان استعاذه

و بسم الله؛ باب اول: در بیان نون ساکن و تنوین؛ باب دوم: در بیان مخارج حروف؛ باب

سوم: در بیان صفات حروف؛ باب چهارم: در بیان مد و قصر؛ باب پنجم: در بیان حروف

لین؛ باب ششم: در بیان حرف راء؛ باب هفتم: در بیان ادغام صغیر؛ باب هشتم: در بیان حرف هاء؛ باب نهم: در بیان الف و لام تعریف؛ باب دهم: در وقف؛ خاتمه: در لحن.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ تاریخ کتابت: سال ۱۰۶۲ هـ. / ۱۶۵۲ م □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۱۴ (۷۳b - ۸۷a) □ تعداد سطر: ۱۳ □ اندازه متن: ۱۱ × ۶ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۹ × ۱۲ سانتیمتر □ نوع جلد: دورو تیماج؛ برون: مشکی، ضربی، مجدول با ترنج زمینه گل و بوته و نگاره‌های اسلیمی؛ درون: زرشکی.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح شده و برگها مجدول به شنگرف است؛ در انجام یک برگ افزودگی‌هایی شامل مطالب و اشعار گوناگون به انضمام یک مهر با عبارت: «شهاب‌الدین الحسینی» (؟) آمده است.

← فهرس المخطوطات التركیبة العثمانیة فی دارالکتب المصریة بالقاهرة، ج ۲، ص ۱۸۷.
«شماره ۲۸۵۱ مجموعه»

۲۲ تجوید قره‌باش Tecvīd-i Kara-bāş

مؤلف: شیخ عبدالرحمن، قره‌باشی (متوفای سال ۹۰۴ هـ. / ۱۴۹۸-۹۹ م).

موضوع: علوم قرآن / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «الله تعالیٰ به حمد و ثنادر و رسولنه دخی الله اصحابنه صلوة سلامد نصرکه معلوم اولکه حرف مدّ، اوچدر: واو، یاء، الف؛ اما و او نه زمان حرف مدّ اولور، و او ساکن اولسه ما قبل مضموم اولسه...».

انجام: «... و بری سورة یُسندہ ﴿من مرقدنا هذا﴾ و بری سورة قیامتده ﴿من راق﴾ و بری سورة مطفّین ده ﴿کلا بل ران﴾ تعریف السکته قطع الصّوت دون النّفس».

گزارش متن: رساله‌ای مختصر و مشهور در تجوید قرآن کریم است. این رساله ابتدا در سال ۱۲۵۱ هـ. / ۱۸۳۵ م همراه شرح آن - که از سوی حسین حمیدی نگاشته شده - در دارالطباعه

العامة استانبول به چاپ رسیده سپس در سال ۱۲۶۴هـ./۱۸۴۸م تجدید چاپ گردیده است. گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ کاتب: سید محمد بن عبدالکریم، حسینی بلخی نقشبندی □ تاریخ کتابت: [سده ۱۲هـ. / ۱۸م] □ عنوانها و نشانیها: قرمز □ نوع کاغذ: شرقی، آهار مهره شده □ تعداد برگ: ۵ (۵۱b - ۵۵a) □ تعداد سطر: ۲۵ □ اندازه متن: ۱۲×۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۵×۹ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج مشبک قهوه‌ای تیره، مجدول با ترنج طلایی و قرمز؛ عطف: تیماج قهوه‌ای تیره؛ دارای لبه برگردان.

ویژگیهای نسخه: حاشیه‌نویسی مختصری دارد که در اثر برش نابجا بخشی از آن افتاده است؛ برگها مجدول به طلا، قرمز و مشکی است و برخی از آنها آفت دیده که اندکی مرمت نیز گردیده است. در انجام بین عبارات کاتب، با طلا دندان موشی شده و بخشی از آن عبارات پاک شده است؛ ضمناً افزودگی‌ها و عباراتی به نقل از بستان العارفین در موضوع وقف و ابتداء، آمده است.

← عثمانلی مؤلفری، ج ۱، ص ۱۴۸ (پاورقی)؛ فهرس المخطوطات التركیة العثمانیة فی دارالکتب المصریة بالقاهرة، ج ۲، ص ۱۸۹؛ فهرس المخطوطات العربیة و التركیة و الفارسیة و البوسنیة فی مکتبة الغازی خسروک بسرایفوی البوسنة و الهرسک، ج ۱، ص ۱۰۲ و ج ۷، ص ۳۵۱ و ج ۸، صص ۳۳۸-۳۳۷؛ فهرس المطبوعات التركیة العثمانیة فی دارالکتب القومیة بالقاهرة، ج ۱، ص ۵۲؛

Topkapi Sarayi Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, C.I, S. 4-5.

«شماره ۱۰۸۲۲ مجموعه»

23 Tūh̄fet el-Haremeyn

۲۳ تحفة الحرمين

مؤلف: یوسف بن عبدالله، رهاوی قسطنطینی رومی متخلص به «نابی» (متوفای سال

۱۱۲۴هـ./۱۷۱۲م).

موضوع: تاریخ و سفرنامه / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «ای بیت حرامی صف غفرانه مقام

وی باب سلامی مدخل دارسلام».

انجام: «دیدم تمامه نابی بو نسخه نک تاریخ

بو تحفة الحرمینم قبول ایده مولا».

گزارش متن: سفرنامه حج است که نگارنده آن هنگام زیارت حرمین شریفین نگاشته است. بنا به نوشته شمس الدین سامی در قاموس الأعلام گویا این سفر مأموریتی بوده از جانب سلطان محمد چهارم پادشاه عثمانی (۹۹-۱۰۵۸ هـ. / ۸۷-۱۶۴۸ م)؛ همچنانکه در مقدمه کتاب نیز به اسم این سلطان اشاره شده است. مؤلف از اعظم شعرای امپراتوری عثمانی است و در این سفرنامه پیوسته و به مناسبت از اشعار خویش آورده است. تاریخ تألیف کتاب بر اساس ماده «تحفة الحرمینم» سال ۱۰۷۲ هـ. / ۶۲-۱۶۶۱ م می باشد. این سفر از شهر اسکدار در ترکیه شروع و از مسیرهای حلب، شام، مصر و گذر از عقبه مصر وارد حجاز گردیده است. این کتاب در سال ۱۲۶۵ هـ. / ۱۸۴۹ م توسط دار الطباعة العامرة استانبول به چاپ رسیده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ تاریخ کتابت: [سده ۱۳ هـ. / ۱۹ م] □ عنوانها و نشانها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۱۰۸ □ تعداد سطر: ۱۵ □ اندازه متن: $۱۳\frac{1}{4} \times ۸\frac{1}{4}$ سانتیمتر □ اندازه جلد: $۲۳ \times ۱۶\frac{1}{4}$ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای، ضربی با ترنج گل و بوته.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده است؛ در آغاز کتاب فهرست مطالب و همچنین اشعاری فارسی به نقل از گلشن راز و اشعاری ترکی از «فضولی»، شاعر دلباخته اهل بیت علیهم السلام آمده است. روی برگ آغاز تملک «محمد شهیر بصرای خواجه زاده» و «درویش محمد بیارغی زاده» به انضمام یک مهر هشت گوش «خادم... محمد... کاتب» به چشم می خورد. برگهای نسخه مختصری رطوبت دیده است و برگها مجدول به شنگرف می باشد.

← عثمانلی مؤلفی، ج ۲، صص ۴۵۰ - ۴۴۸؛ فهرس المخطوطات الترتکبة العثمانیة فی دارالکتب المصریة بالقاهرة، ج ۱، ص ۱۲۸؛ فهرس المطبوعات الترتکبة العثمانیة فی دارالکتب القومیة بالقاهرة، ج ۲، ص ۲۴۹؛ قاموس الأعلام، ج ۶، ص ۴۵۳۴؛ هدیة العارفین، ج ۲، ص ۵۶۸؛

Topkapi Sarayi Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, C.I, S. 452-454.

«شماره ۲۰۵۵»

24 Tühfe-i Şahidî

۲۴ تحفه شاهی

ناظم: مولوی ابراهیم دده بن صالح، مغلوی رومی متخلص به «شاهی» (متوفای سال ۹۵۷هـ/۵۱۷-۱۵۵۰م).

موضوع: لغت منظوم/ زبان ترکی عثمانی، فارسی.

آغاز: «بنام خالق و حیّ و توانا / قدیم و قادر و بینا و دانا

تنا و حمد و شکر بی نهایت / سپاس و منت بی حدّ و غایت».

انجام: «دنجی کوکه ای مردان دیرلر سپهرگردان

به ایو سپرم ریحان سپری ایک تمامی».

گزارش متن: منظومه بسیار متداول و مشهوری در عروض و لغت می باشد که مورد توجه ادیبان قرار گرفته و شروع فراوانی بر آن نگاشته اند که چند مورد از آنها در صفحات آینده این فهرست خواهد آمد، ان شاء الله؛ در این منظومه لغات فارسی و ترکی مانند نصاب الصبیان همراه بحور عروضی آنها در هشتصد بیت در سال ۹۲۰هـ/۱۵۱۴م به نظم درآمده است و ناظم در آن از لغات فارسی مثنوی معنوی ملا جلال الدین محمد رومی بلخی (متوفای ۶۷۲هـ/۱۲۷۳م) فراوان آورده است. در هدیه العارفین از این منظومه تحت عنوان التحفة فی اللغة الفارسیة یاد شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ تاریخ کتابت: [ماه رجب سال ۹۹۹ هـ / مه ۱۵۹۱ م]
 □ عنوانها و نشانیها: شنکرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۱۵ (۳۰b - ۵۵a) □ تعداد سطر:
 میانگین «۱۷» □ اندازه متن: ۸×۱۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۹×۱۳ سانتیمتر □ نوع جلد:
 تیماج آجری، ضربی، با ترنج زمینه گل و بوته.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده و آثار مختصری از رطوبت بر فراز برگها
 و مرمت اندک در میان برگها مشاهده می شود. تاریخ کتابت به قرینه رساله های بعدی این
 مجموعه نگارش یافت.

← عثمانلی مؤلفری، ج ۱، صص ۹۴ - ۹۲؛ فهرس المخطوطات الترتکبة العثمانیة فی دارالکتب
 المصریة بالقاهرة، ج ۱، صص ۱۳۶ - ۱۳۳؛ هدیة العارفين، ج ۱، ص ۲۷؛

Catalogue of the Turkish Manuscripts in the British Museum, P.139; *Catalogue
 of Turkish Manuscripts in the Library of Leiden University.*, Vol.1, PP.13-14;
Topkapi Sarayi Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, C.II, S. 23-25.

« شماره ۵۳۶۹ مجموعه »

۲۵ التحفة الهادية = دانستن et-Tūhfet el-Hādiya = Dānisten

مؤلف: محمد بن حاجی الیاس، زیلی.

موضوع: لغت و دستور زبان / زبان: فارسی، ترکی عثمانی.

آغاز: «الحمد لله العلی القوی الجبار والصلوة... و چون صبیان متعلم پیش از تعلم...

الأول دانستن: بلمک، شناختن: اکلّمق...».

انجام: «... نوع دیگر غیر از من، غیر از ما، غیر از تو، غیر از شما، غیر از ایشان؛ تمت

الکتاب بعون الله الملك».

گزارش متن: رساله مختصری در دستور زبان فارسی است که به مانند یک فرهنگ

تطبیقی (نصاب) در ده قسم و چهار فصل با ترجمه زیر ترکی نگارش یافته است. عناوین کتاب عبارتند از:

قسم اول: مصدر، قسم دوم: ماضی، قسم سوم: فعل مستقبل، قسم چهارم: حال، قسم پنجم: امر، قسم ششم: نهی، قسم هفتم: نفی، قسم هشتم: جحد، قسم نهم: اسم فاعل، قسم دهم: اسم مفعول؛ فصل اول: در اسماء سماوی و ارضی، فصل دوم در اعضاء اناسی، فصل سوم: در اسماء صناعات و ادات او، فصل چهارم: در اسماء حیوانات.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ کاتب: احمد بن ولدان، آقچه شهری □ تاریخ کتابت: ماه ربیع الآخر سال ۹۹۸ هـ. / فوریه ۱۵۹۰م □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۲۸ (۲۷a - ۱b) □ تعداد سطر: ۱۴ □ اندازه متن: ۸×۱۴ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱×۱۵ نوع جلد: مشتمعی [گالینگور] مشکی؛ عطف: تیماج مشکی.

ویژگیهای نسخه: نام کاتب و تاریخ کتابت به قرینه رساله بعدی این مجموعه نگارش یافت، ولی این احتمال است که این تاریخ (۹۹۸ هـ.) تاریخ کتابت نسخه مستنسخ عنه باشد، چرا که به نظر می‌رسد نسخه حاضر حداکثر از سده ۱۱ هـ. / ۱۷م باشد. این نسخه در مقایسه با نسخه «(۷۱۶۰) همین کتابخانه - نسخه بعدی همین فهرست - حدود (۱۰) برگ کم دارد. بخشی از برگها رطوبت و آفت دیده است.

← فهرست نسخه‌های خطی فارسی کتابخانه مغنيسا، ص ۳۷۵؛ فهرست نسخه‌های خطی فارسی (منزوی)، ج ۵، ص ۳۵۹۴؛ فهرس المخطوطات العربیة والترکیة والفارسیة والبوسنیة فی مکتبة الغازی خسرویک بسرایفو فی البوسنة و الهرسک، ج ۱، ص ۳۸۳ و ج ۷، صص ۳۰۲، ۶۳-۶۲؛ فهرس المخطوطات الفارسیة فی دارالکتب المصریة بالقاهرة، ج ۲، ص ۵۴؛ کشف الظنون، ج ۱، ص ۳۲۶؛ *Catalogue of the Turkish Manuscripts in the British Museum*, P. 141; *Catalogue of Turkish Manuscripts in the Library of Leiden University*, Vol.1, PP.18-19.

«شماره ۴۸۰ مجموعه»

۲۶ نسخه دیگر^(۱) (۲) Ayni Eser (2)

آغاز: «دانستن: بلمک، شناختن: اکلمق، آموختن: اگر تمک، خواندن: اوقمق، نوشتن: یزmq، فرمودن: بیورمق...».

انجام: «... نه صد هزار: طقوز یوز بیک، هزار با هزار: بیک کرّه بیک؛ تمّت،

بو نسخه اسنه اولسون مبارک میسر ایلسون الله تبارک

؛ تمّت کتاب بعون الله الملك الوهاب».

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ معرب □ تاریخ کتابت: روز ۱۲ ماه محرم سال ۹۹۹ هـ. ۲۲/ نوامبر ۱۵۸۹ م □ عنوانها و نشانیها: شنکرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۴۰ □ تعداد سطر: میانگین «۷» □ اندازه متن: ۱۴ × ۱۰ پ □ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱ × ۱۴ پ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمی [گالینگور] قهوه‌ای؛ عطف: تیماج قهوه‌ای.

ویژگیهای نسخه: روی برگ آغاز و انجام چند مطلب در عوذات و در انجام تملک «محمد افندی» دیده می‌شود. در حاشیه تصحیح گردیده و با نسخه اصل به خط مؤلف (؟) مقابله گردیده است؛ آثار زیاد رطوبت روی برگها مشاهده می‌گردد، البته متن خواناست.

«شماره ۷۱۶۰»

۲۷ تحقیق الصلوات Tehkik eş-Salavāt

مؤلف: سعدالدین سلیمان بن عبدالرحمن بن محمد، رومی مشهور به «مستقیم زاده»

(متوفای سال ۱۲۰۲ هـ. ۸۸/ - ۱۷۸۷ م).

موضوع: فقه حنفی / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «تحمیدات خالق موجودات و صلوات مفخر کائنات، علیه الصلوات والتسلیمات و علی الآل والأصحاب و الصحابیّات؛ اداسندنصرکه ارباب روایات

۱. نسبت به نسخه سابق در انجام اضافاتی دارد؛ لیکن نسخه حاضر فاقد مقدمه است.

و اصحاب درایات میاننده پوشیده دگلدرد...».

انجام: «... فعّال ایله مأمور اولمشلردر که اجمالاً صلاة حقیقیده دخی تحقیق اولنمشدی... النَّظَرُ فِي ذَلِكَ بَعَيْنَ الْحَقِيقَةِ وَالْإِنْصَافِ لَا بِنَظَرِ الْعَصْبِيَّةِ وَالْإِعْتِسَافِ؛ تَمَّ تَحْرِيرَ هَذَا الْبَيَاضِ بِعَوْنِ الْكَرِيمِ الْفَيَاضِ فَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَالصَّلَاةُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، آمِينَ».

گزارش متن: رساله‌ای در احکام نماز، اقسام آن و کیفیت اعمال آنها بر اساس فقه مذهب حنفی است که در ۵۵ باب و یک خاتمه در مورد سجده، در سال ۱۱۷۶ هـ. / ۶۳ - ۱۷۶۲ م (بر اساس ماده عنوان رساله) تألیف گردیده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق تحریری □ کاتب: مؤلف □ تاریخ کتابت (تألیف): سال ۱۱۷۶ هـ. / ۶۳ - ۱۷۶۲ م □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنکی □ تعداد برگ: ۴۲ (۱۹۶ b - ۵۹) □ تعداد سطر: ۲۵ □ اندازه متن: ۱۶ × ۶ پ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱ × ۱۳ سانتیمتر □ نوع جلد: مقوایی با روکش کاغذی ابری؛ عطف و مغزی؛ تیماج قهوه‌ای بالبه برگردان.

ویژگیهای نسخه: این رساله نسخه اصل به خط مؤلف است و از این حیث حائز اهمیت فراوان می‌باشد. در حاشیه تصحیح گردیده و حاشیه نویسی نیز دارد. در برگ آغاز فهرست ابواب رساله و همچنین مهر بیضی «سید شهاب‌الدین ۱۲۷۹ وفا» و تاریخ تألیف این رساله بر اساس ماده «تحقیق الصلوات» (۱۱۷۶ هـ.) آمده است. برخی حواشی آن الصاقلی است که از رساله دیگر بریده و در این نسخه چسبانده‌اند، البته نشان حواشی «منه» یکی است. روی مطالب قلم خوردگی‌هایی مشاهده می‌شود.

← إيضاح المكنون في الدّیل علی كشف الظنون، ج ۱، ص ۲۶۶؛ عثمانلی مؤلفلری، ج ۱، صص ۱۶۹ - ۱۶۸؛ فهرس المخطوطات التركیة العثمانیة في دارالكتب المصریة بالقاهرة، ج ۱، ص ۱۴۶؛ هدیة العارفين، ج ۱، صص ۴۰۶ - ۴۰۵؛

«شماره ۱۲۱۰۳ مجموعه»

۲۸ تدبیر الحجر المکرم Tedbīr el-Hecer-il Mūker-rem

مؤلف: حاج عثمان، بیلانی (متوفای بعد از سال ۱۱۰۲ هـ. / ۹۱ - ۱۶۹۰ م).

موضوع: کیمیا / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «الحمد لله ثم الحمد لله رب العالمین... اما بعد معلوم اوله که بو عبدالفقیر الحقییر المعترف...».

انجام: «... ترشد ان شاء الله الباب الثانی عشر نجل کتمان صلاح تقویدر و السلام». گزارش متن: رساله ای مختصر در علم کیمیا است که در آن روش استخراج مواد، تبدیل اجسام، طرح اکسیر و... مطرح شده است؛ مؤلف این رساله را بعد از سیاحت های طولانی و مطالعه کتب مختلف و مذاکره با دانشمندان این فن در سن پنجاه سالگی به سال ۱۱۰۲ هـ. / ۱۶۹۱ م در دوازده باب تألیف کرده است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ تاریخ کتابت: [سده ۱۳ هـ. / ۱۹ م] □ عنوانها و نشانیها: مشکی و اندکی شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۲۰ (۱۵ - ۲۰) □ تعداد سطر: ۱۱ □ اندازه متن: ۱۱¼ × ۶¼ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۷¼ × ۱۱ سانتیمتر □ نوع جلد: مشمی [گالینگور] مشکی؛ عطف: تیماج مشکی.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده است. در آغاز تملک و دستخط عالم بزرگوار «حیدر قلی خان سردار کابلی» با عبارت ذیل به چشم می خورد: «صار إلى نوبة الأقل الأفقر حیدر قلی بن نور محمد خان الکابلی عفی عنهما عاشر شهر رجب سنة أربعین و ثلثمائة و ألف هجرية، أهدها إلى حضرة السيد السند المولى المعتمد الأوفى الصفي مولانا میرزا سید علیخان المستوفی التفرشی دام ظلّه من طهران علی يد حضرة قطب الأقطاب مولانا السيد إسمعیل المعروف بالأجاق مدظلّه و الحمد لله و صلی الله علی محمد و آله الطاهرين و سلم؛ ۱۰ رجب سنة ۱۳۴۰». آثار رطوبت، وصالی و مرمت مختصر در برخی برگها دیده می شود.

«شماره ۱۶۶۲ مجموعه»

29 Tezkiretü-Şū'arā'

تذکرة الشعراء ٢٩

مؤلف: عبداللطيف^(١) بن عبدالله، قسطنونى متخلص به «لطيفى» (متوفى سال

١٥٨٢/١٩٩٠ م).

موضوع: تراجم / زبان: تركى عثمانى.

آغاز: «بسم الله الرحمن الرحيم مطلع موزون كلام قديم

محامد منظومه فصاحت نظام و مدياح منثوره بلاغت انتظام...».

انجام: «دعا اولمزسه بارى جان و دلدن دييه لطفيله حق رحمت اتسون».

گزارش متن: شرح حال حدود ٣٠٠ نفر از شعراى نامى دولت عثمانى (تركيه) است

كه در دو فصل تأليف گرديده است؛ فصل اول: در بيان شعراى مشايخ و سلاطين (٢٠ نفر)

و فصل دوم: در بيان شعراى سلاطين آل عثمانيان (٢٨٢ نفر). اين كتاب به روشى منسجم

و به ترتيب حروف تهجى در سال ٩٥٣ هـ / ١٥٤٦ م تأليف شده و به سلطان سليمان خان

قانونى (٩٧٤-٩٢٦ هـ / ٦٦-١٥٢٠ م) تقديم گرديده است، ضمناً مؤلف شرح حال

خويش را در اين كتاب، با عنوان «لطيفى» نگاشته است. اين كتاب در سال ١٣١٤ هـ /

١٨٩٦ م با عنوان تذكرة لطيفى از سوى مطبعة اقدام استانبول به چاپ رسيده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ كاتب: درويش محمد بن مراد □ تاريخ كتابت: اواخر

ماه جمادى الآخرة سال ٩٨٤ هـ / سپتامبر ١٥٧٦ م □ عنوانها و نشانيها: شنكرف □ نوع كاغذ:

فرننگى □ تعداد برگ: ١٧٦ □ تعداد سطر: ٢٣ □ اندازه متن: ١٧×٨ سانتيمتر □ اندازه

جلد: ٢٤×١٣ سانتيمتر □ نوع جلد: دورو تىماج؛ برون: قهوه‌اى، مجدول به طلا با ترنج و سر

ترنج گل و بوته و نگاره‌هاى اسليمى زمينه طلايى محو شده؛ درون: زرشكى تيره با ترنج طلايى

و لبه برگردان فرسوده.

ويژگيهاى نسخه: اين نسخه در زمان حيات مؤلف نگاشته شده و از آن جهت حائز

١. در هديّة العارفين «لطف‌الله» ثبت شده است.

اهمیت فراوان است. سرلوح کتاب بریده شده!؛ برگ دوم آن اندکی فرسوده و آفت دیده است؛ در برخی برگها آثار رطوبت و آفت دیدگی به چشم می خورد که البته گاهی مرمت نیز شده و ضمناً رطوبت هم به متن سرایت نکرده است. روی برگ آغاز یک تملک «حافظ عبدالله خلوصی» در تاریخ ۴ ماه صفر سال ۱۳۳۶ و نام «علی افندی» و همچنین در برگ انجام یک نامه با عنوان احمد پاشا وزیر اعظم عثمانی به چشم می خورد.

← عثمانلی مؤلفلری، ج ۳، صص ۱۳۵ - ۱۳۴؛ فهرس المخطوطات الترتکبة العثمانیة فی دارالکتب المصریة بالقاهرة، ج ۱، صص ۱۵۹ - ۱۵۸؛ فهرس المطبوعات الترتکبة العثمانیة فی دارالکتب القومیة بالقاهرة، ج ۲، ص ۳۱۲؛ قاموس الأعلام، ج ۵، ص ۳۹۹۴؛ کشف الظنون، ج ۱، ص ۳۸۷؛ هدیة العارفین، ج ۱، ص ۸۴۰؛

Elenco del Manoscritti Turichi Della Biblioteca Vaticana, P. 167; Topkapi Sarayi Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, C.I, S. 392-395.

«شماره ۲۹۰۴»

۳۰ ترجمه بهجة الأسرار Tercüme-i Behcet el-Esrār

مترجم: حسین افندی بن حاج حسن، ادرنوی (متوفای بعد از سال ۱۰۰۷ هـ. ۹۹/ - ۱۰۹۸ م).

موضوع: تراجم / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: (۱) افتاده «... بحرینک بر قطره سیله عصاة مؤمنین مغفور اولمشدر و دخی... (۲b) وبعده بو عبد عاصی پر معاصی... (۵b) فصل فی ذکر نسب الشیخ عبدالقادر الکیلانی... بو فصل حضرت شیخ...».

انجام: «... (۱۸۵a) فصل فی ذکر کلماتِ أخبرها الشیخ عبدالقادر... والشیطان

طرفهم إلى أهدهم إلى، قل لهم «اتبعون أهدكم سبيل الرشاد»، اتصل ثم انقطع ثم اتصل ثم انقطع ثم أوصل؛ تمت الكتاب... آمين آمين آمين».

گزارش متن: ترجمه نیکوئی از کتاب: بهجة الأسرار و معدن الأنوار في مناقب السادة الأخيار من المشايخ الأبرار، اثر: «شیخ نورالدین ابوالحسن علی بن یوسف، لخمی شافعی» معروف به «ابن جهضم همدانی» (متوفای سال ۷۱۳هـ./۱۳۱۳م) است، که به نام «سلطان محمدخان سوم (۱۰۱۲-۱۰۰۳هـ./۱۶۰۳-۱۵۹۵م) و درخواست وزیر «حسن پاشا» به تاریخ ۱۵۹۸هـ./۱۰۰۷هـ. در بغداد نگارش یافته است. مترجم، این کتاب را در یازده فصل - که اختصاص به شرح احوال شیخ عبدالقادر گیلانی (متوفای ۵۶۱هـ./۱۱۶۶م) دارد - با استفاده از نسخ مختلف بهجة الأسرار با اضافه کردن مطالبی از خویش در شرح حال برخی مشایخ نوشته است. این کتاب در سال ۱۲۸۵هـ./۱۸۶۹م در استانبول چاپ سنگی شده است. عناوین فصول نسخه حاضر به ترتیب ذیل می‌باشد:

فصل: فی ذکر نسب الشیخ و ولادته و صفاته؛ فصل: فی ذکر بدئه؛ فصل: فی أخذہ الخرقه؛ فصل: فی ذکر خلواته و تقیده و مجاهداته؛ فصل: فی ذکر أخبار المشایخ عنه؛ فصل: فی ذکر من حنا رأسه من المشایخ؛ فصل: فی ذکر تعظیم الأولیاء له؛ فصل: فی ذکر طریق الشیخ؛ فصل: فی ذکر اولاده و مشایخ عصره؛ فصل: فی ذکر نساء عارفات؛ فصل: فی ذکر کلمات أخبرها الشیخ.

گزارش نسخه: نوع خط: رقعه، نسخ ترکی و گاهی نسخ معرب □ کاتب: عمر، و صفی از میری خلوتی □ تاریخ کتابت: ماه رمضان المبارک سال ۱۲۷۶هـ./مارس ۱۸۶۰م □ عنوانها و نشانیها: سنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی نخودی □ تعداد برگ: ۲۲۷ (۱a - ۲۲۷a) □ تعداد سطر: ۱۵ □ اندازه متن: $۹ \times ۱۴ \frac{۱}{۲}$ سانتیمتر □ اندازه جلد: $۱۴ \frac{۱}{۲} \times ۲۰ \frac{۱}{۲}$ سانتیمتر □ نوع جلد: مشمی [گالینگور] مشکی، عطف، تیماج مشکی.

ویژگیهای نسخه: برگ اول مجدول به طلا و مشکی است. در آغازین برگ دستخط

مرحوم حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی با عبارات ذیل مشاهده می شود: «کتاب بهجة الأسراد في مناقب الشيخ عبدالقادر الجيلاني بالتركية الإسلامية... ألفه مؤلف في زمن السلطان محمد بن مرادخان من ملوك آل عثمان و باسم وزيره حسن باشا و اسم المؤلف حسين بن الحاج حسن الأدرنوي نزيل بغداد»؛ برگها مجدول به شنگرف و همچنين نام «عبدالقادر» در متن کتاب بارنگ قرمز نگاهشته شده است. افتادگی از آغاز یک یا دو برگ بیش نیست؛ بعد از برگ (۱۱۹) خط نسخ معرب به نسخ متمایل به رقعه تبدیل می شود و نوع کاغذ هم از برگ (۱۷۹) از فرنگی قدیم مبدل به فرنگی جدید می گردد. آثار ناچیزی از مرمت و وصالی روی برخی برگها مشاهده می گردد.

⇐ فهرس المخطوطات التركية العثمانية في دارالكتب القومية بالقاهرة، ج ۲، ص ۲۸۹؛ فهرس المطبوعات التركية العثمانية في دارالكتب المصرية بالقاهرة، ج ۱، ص ۱۷۶؛ كشف الظنون، ج ۱، صص ۲۵۷ - ۲۵۶؛

Istanbul Kütüphaneleri Tarih - Coğrafya Yazmaları Katalogları, S. 462.

«شماره ۲۸۵۹ مجموعه»

31 Tercüme-i et-Tibyān fī

۳۱ ترجمه التبیان فی تفسیر

Tefsīr el-kūrān

القرآن

مترجم: شیخ الاسلام محمد بن محمود، تفسیری مشهور به «دبّاغ زاده» (متوفای سال

۱۱۱۴ هـ / ۳-۲۰۱۷۰۲ م).

موضوع: تفسیر / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: (۱) افتاده «... ایکی کرّه حضور همایونلرنده بحث اولنوب حین استماعلرنده

معنای تلذذ قرآن و تنصّح فحوای فرقان... (۱b) اشبو سوره به فاتحه الکتاب دیندلدی زیرا

که قرآن آنکله افتتاح و ابتدا اولنمشدر...».

انجام: «... احسان ایدنلر ایچوندر؛ الحمدلله اولاً و آخراً شاکراً لأنعمه ظاهراً و باطناً و سبحان الله العظیم و بحمده بکره و أصیلاً».

گزارش متن: ترجمه نیکویی از کتاب: التبیان فی تفسیر القرآن، تألیف: «خضر بن عبدالرحمن، از دی^(۱)» (متوفای ۷۷۳ هـ/ ۱۳۷۱ م) است که با استفاده از تفاسیر أهل سنت خصوصاً انوار التنزیل بیضاوی، تفسیر ابن عباس، تفسیر فخر رازی و... و با بهره جستن از أهل تأویل و اضافه نمودن مطالبی از سوی مترجم در دو جلد نگارش یافته و جلد اول آن به سلطان غازی ابوالفتح محمد چهارم (۹۹-۱۰۵۸ هـ/ ۸۷-۱۶۴۸ م) تقدیم و جلد دوم آن هم به سایر خواص و عوام وقف گردیده است. این کتاب با عنوان ترجمه تبیان به دفعات از سال ۱۳۰۷ هـ/ ۱۸۸۹ م به بعد در المطبعة العثمانیة استانبول به چاپ رسیده است. در بسیاری از منابع و فهرس مترجم با عنوان «محمد بن حمزة عینتابی تفسیری مشهور به دباغزاده» ثبت شده که متأسفانه همه آنها از فهرست طوب قاپی سرای و فهرست کوپرلی استانبول نشأت گرفته است؛ احتمالاً فهرس آنها، در هدیه العارفین دو مدخل پشت سر هم را که یکی مربوط به «دباغزاده» و دیگری «عینتابی» است، خلط نموده است!؟ نسخه حاضر فاقد مقدمه و شامل ترجمه و تفسیر سوره فاتحه تا آخر سوره نحل می‌باشد.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ کاتب: محمد موره وی (از شاگردان ابراهیم رودسی) □ تاریخ کتابت: سال ۱۱۸۲ هـ/ ۶۹- ۱۷۶۸ م □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۳۳۸ □ تعداد سطر: ۳۵ □ اندازه متن: ۲۴ × ۱۲ ۱/۴ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۳۲ × ۲۱ ۱/۴ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمعی [گالینگور] قرمز، عطف: تیماج یشمی.

۱. برخی از فهرسین مانند فهرست نگار کتابخانه موزه طوب قاپی سرای استانبول به نقل از ذیل بروکلان مؤلف را «نشوان بن سعید بن سعد بن حمیر، الحمیری» (متوفای ۵۷۳ هـ/ ۱۱۷۷ م) قلمداد کرده‌اند که به نظر صحیح نمی‌رسد ← هدیه العارفین، ج ۲، ص ۴۸۹.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح شده است؛ برخی عناوین به صورت شنگرف در حواشی نگاشته شده است؛ برگها مجدول به شنگرف است؛ افتادگی از آغاز فقط شامل مقدمه می باشد. بخش ناچیزی از نسخه آفت دیده است. در آغاز قیمت نسخه (۲۰۰۰) تومان ثبت شده است.

← فهرس المخطوطات الترتیبیة فی دارالکتب المصریة بالقاهرة، ج ۱، صص ۱۸۴ - ۱۸۲؛ فهرس مخطوطات مکتبة کوپریلی، ج ۳، صص ۱۳ - ۱۲؛ فهرس المطبوعات الترتیبیة فی دارالکتب القومیة بالقاهرة، ج ۱، ص ۵۶؛ قاموس الأعلام، ج ۳، ص ۲۱۱۶؛ کشف الظنون، ج ۱، ص ۳۴۱؛ هدیة العارفين، ج ۲، ص ۳۰۷؛

Geschichte der Arabischen Litteratur, S.I, 527-528; *Topkapi Sarayi Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*, C.I, S. 8-9.

«شماره ۱۹۳۶»

۳۲ ترجمه ثواقب المناقب Tercüme-i Savākib el-Menākib

مترجم: درویش محمود دده، قونوی مولوی مشهور به «مثنوی خوان» (متوفای بعد از سال ۹۹۸ هـ. / ۹۰-۱۵۸۹ م).

موضوع: تراجم / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: (۱) افتاده «... خداوندکار لغة لایق سلطاندر زیرا عالم ملک و ملکوت آنک عالی صفاتتک نظیری... و بعد خدای متعاله حمد و ثنا اولنوب... بو دعاگوی کمینه و افکنده دیرینه خادم عرصه مردان میدان...».

انجام: «... قاصد ایمان و عدوی ایقان اولان مردود و مقبونک شرّ و فتنه سندن مقام احدیتنه عظمت و کبریاکک حرمتنه بو فانی و بی وجودی خلاص ایدوب جمال

۱. آغاز اصل کتاب: «بر حمدک عظیم نوری که یوز بیک دردنجی گوک گوشنی کبی گوش...».

با کمال‌الک... افتاده.

گزارش متن: ترجمه‌ای نیکو از: مناقب العارفين و مراتب الکاشفين^(۱)، اثر: «احمد افلاکی» و جمع و ترتیب: «عبدالوهّاب بن مصطفی، صابونی همدانی» (متوفای ۹۵۴هـ./ ۱۵۴۷م) است، که به ثواب المناقب نیز مشهور است و درویش محمود آن را در قونیه به سال ۹۹۸هـ./ ۱۵۸۹م از فارسی به ترکی برگردانده است. در این کتاب مناقب ملا جلال محمد رومی بلخی (متوفای ۶۷۲هـ./ ۱۲۷۳م) و همچنین شرح حال جمعی دیگر از اقطاب و مشایخ صوفیه همانند استاد خویش «شیخ عبداللطیف مولوی» به انضمام کرامات آنان در ۹ باب و هر باب دارای چند فصل گردآوری، ترجمه و به سلطان مرادخان سوم پادشاه عثمانی (۱۰۰۳-۹۸۲هـ./ ۱۵۷۴-۹۵م) تقدیم گردیده است. این کتاب در سال ۱۲۸۱هـ./ ۱۸۶۴م از سوی مطبعة علی رضا الحمربه در استانبول، در هامش کتاب مرکز النفوس به چاپ رسیده است. عناوین این کتاب به شرح ذیل است:

باب اول: شرح حال سلطان العلماء، باب دوم: شرح حال سید برهان الدین محقق ترمذی، باب سوم: شرح حال مولانا، باب چهارم: شرح حال شمس الدین تبریزی، باب پنجم: شرح حال صلاح الدین زرکوب قونوی، باب ششم: شرح حال حسام الدین چلبی ارموی، باب هفتم: شرح حال سلطان ولد مولوی، باب هشتم: شرح حال اولد عارف چلبی، باب نهم: شرح حال شمس الدین عابد چلبی.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ تاریخ کتابت: [اوائل سده ۱۱هـ./ ۱۷م] □ عنوانها و نشانها: سنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۲۶۰ □ تعداد سطر: ۱۷ □ اندازه متن: ۱۲ $\frac{۱}{۴}$ × ۶ $\frac{۱}{۴}$ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱ × ۱۲ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج حنایی یک لایی، مجدول، ضربی. ویژگیهای نسخه: آثار رطوبت بر فراز برگها دیده می‌شود. در برگ آغاز و مقدمه کتاب

۱. در هدیه العارفين «.. المکاشفين» ثبت شده است.

به نظر می رسد مناقب مربوط به حضرت امیر علیه السلام پاک شده و به جای آن به خط دیگری مناقب خلفای سه گانه دیگر نوشته شده است!؛ افتادگی نسخه از آغاز و انجام خیلی ناچیز و حدوداً یک یا دو برگ می باشد. روی برگ آغاز چند تاریخ و مطالب محو شده دیگر نگاشته شده است. این نسخه سابقاً از کتب کتابخانه آقای «یحیی ذکاء» بوده و اطلاعات این نسخه توسط مرحوم دانش پژوه و آقای ایرج افشار در فهرست نسخه های خطی نگارش یافته است. این نسخه بعدها به کتابخانه بزرگ آیت الله العظمی مرعشی نجفی رحمته منتقل شده است.

← فهرس المخطوطات العربیة و الترتکیة و الفارسیة و البوسنیة فی مکتبة الغازی خسرو بک بسرایفو فی البوسنة و الهرسک، ج ۴، ص ۲۳۸؛ فهرس المطبوعات الترتکیة العثمانیة فی دارالکتب القومیة بالقاهرة، ج ۲، ص ۲۹۷؛ کشف الظنون، ج ۲، ص ۱۸۴۳؛ نشریة کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران (درباره نسخه های خطی)، ج ۳، ص ۱۳۶ - ۱۳۵؛ هدیة العارفین، ج ۱، ص ۶۴۱؛

Istanbul Kütüphaneleri Tarih - Coğrafya Yazmaları Katalogları, S.470-479;

Mevlānā Müzesi Yazmalar Kataloğu, C.II, S. 226-229; *World Survey of Islamic Manuscripts*, Vol.1, P.54.55.

«شماره ۱۰۱۹۴»

33 Tercüme-i Sure-i Zuhā

۳۳ ترجمه سوره ضحی

مترجم: ابراهیم بن محمد، قیصری مدرّس مشهور به «گوزی بیوک زاده» (متوفای

سال ۱۲۵۳ هـ. / ۱۸۳۷ م).

موضوع: تفسیر / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «بسم الله و بحمده و الصلوة علی نبیّه و ... زمرة ازکیان بر طائفه طلبه علوم

اریاب فهوم...».

انجام: «... جائزدر تقدیر محشیلر تصریح اتمدیلر ایسه ده و الله أعلم بمراده مر اسرار

کتابه یا رب العالمین و یا اکریم الأکرمین».

گزارش متن: ترجمه و تفسیر مختصری از «سورة الضحی» است که بنا به درخواست برخی از طلاب نگارش یافته و بیشتر به جنبه بلاغی قرآن نظر دارد. در برگ آغاز از این رساله با عنوان ترجمه تفسیر و الضحی یاد شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ مایل به رقعه □ تاریخ کتابت: [سده ۱۳ هـ. / ۱۹ م.] □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۸ (۲۳b - ۳۰b) □ تعداد سطر: ۲۰ □ اندازه متن: ۱۶ × ۱۰ ۱/۴ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱ × ۱۶ سانتیمتر □ نوع جلد: مشمی [گالینگور] مشکی؛ عطف: تیماج مشکی.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده و حاشیه نویسی مختصری دارد، برخی از تعلیقات بارمز «منه» به نقل از خود مترجم است.

◀ عثمانلی مؤلفلری، ج ۲، صص ۹ - ۸؛ فهرس المخطوطات التریکیة العثمانیة فی دارالکتب المصریة بالقاهرة، ج ۱، ص ۲۱۸؛ هدیه العارفین، ج ۱، ص ۴۱.

«شماره ۱۴۹۰ مجموعه»

34 Tercüme-i Şerh-i Cen-net
el-Esmā'

۳۴ ترجمه شرح جنّة الأسماء

مترجم: ناشناخته.

موضوع: عقائد / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «وقتاکم شیخ عزّالی قدّس سرّه العزیز حضرتلری بو دائره شریفکه... اول نامله

مشهور در...».

انجام: «... الصلاة والسلام عليك يا سيدي يا رسول الله، قلت حيلتي أدركني».

گزارش متن: ترجمه نیکویی از: شرح جنّة الأسماء^(۱) است که از «شیخ ابوحامد

۱. نسخه‌ای از شرح جنّة الأسماء در شماره «۷۶۱۸» فهرست عمومی همین کتابخانه معرفی گردیده است.

زین الدین محمد بن محمد، طوسی غزالی» (متوفای ۵۰۵هـ/۱۲-۱۱۱۱م) دانسته شده و خود جنة الأسماء هم منسوب به «امام علی بن ابی طالب علیه السلام» می باشد. در این رساله «اسماء حسنی» به صورت ایجاز، شرح و به ترکی برگردانده شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ تاریخ کتابت: [اواخر سده ۱۳هـ/۱۹م] □ عنوانها و نشانیها: شنکرف □ نوع کاغذ: فرنگی شطرنجی □ تعداد برگ: ۱۰ (۶۷b - ۷۶b) □ تعداد سطر: ۲۳ □ اندازه متن: ۶×۱۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۳×۲۱ سانتیمتر □ نوع جلد: مشمی [گالینگور] قهوه ای؛ عطف: تیماج قهوه ای.

ویژگیهای نسخه: در ضمن متن اصلی مطالبی با عناوین: اسماء الحسنی، بیان سؤال درویش، ترجمان افدار، دعای صنجاج، قصیده خلیفه، صورت اجازه نامه تصدیق، مراتب اقطاب اربعه و ترجمه سید احمد الرفاعی دیده می شود؛ بخشهای زیرین برگها اندکی رطوبت دیده است؛ مختصری هم حاشیه نویسی دارد.

⇐ فهرس المخطوطات الترتیبیة العثمانیة فی دارالکتب المصریة بالقاهرة، ج ۱، ص ۲۲۰ و ج ۳، ص ۲۹؛ کشف الظنون، ج ۱، صص ۶۰۷ - ۶۰۶.

«شماره ۳۲۰۷ مجموعه»

35 Tercüme-i el-Fetāvā
ez-Zeynī-ya

۳۵ ترجمه الفتاوی الزینیه

مترجم: ناشناخته. (۱)

موضوع: فقه حنفی / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «۱. قیو ایچنه کدی دوشسه قرق قوغه صو اخراجیله طاهر اولور؛ ۲. قطران ایله رایحه سی متغیر صو ایله آبدست المق جائز اولور؛ ۳. سلسل البولہ مبتلا اولوب...».

انجام: «... نصف خدیجه به باقی زینبه و یریلور زلیخا ساقطه اولور؛ ۴۸. زوجی زیدی و آناسی هندی و باباسی عمروی و اوغلی بکری تون ایلیه ربع زیده و سدسی هنده و دیگر سدسی عمروه باقی بکره و یریلور».

گزارش متن: ترجمه‌ای آزاد از: الفتاوی الزینیه فی فقه الحنفیه، اثر: «زین الدین بن ابراهیم، مصری مشهور به ابن نجیم» (متوفای سال ۹۷۰هـ/ ۶۳-۱۵۶۲م) است که با شماره گذاری مستقل برای هر کتاب با عبارت «بسوط ترکیه» به ترکی ترجمه شده است. این کتاب از اول کتاب الطهارة تا کتاب الفرائض را شامل است. متأسفانه علی‌رغم تفحص فراوان به مترجم آن دست نیافتیم، به گمان نگارنده سطور، این کتاب هم احتمالاً از «ابراهیم بن حسین یکپپازاری گوزلحصاری (مفتی آیدین)»، مؤلف رساله پیشین همین مجموعه - که تحت عنوان: الرسالة المنتخبة من الفتاوی الفقهیه در صفحات بعدی همین فهرست معرفی خواهد شد - بوده باشد. متذکر می‌شویم که همراه این رساله، متن عربی خود الفتاوی الزینیه نیز نگارش یافته است.

گزارش نسخه: نوع خط: رقعہ □ کاتب: [محمد امین بن احمد] □ تاریخ کتابت: [سال ۱۳۰۶هـ/ ۱۸۸۹م] □ عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی □ نوع کاغذ: فرنگی نخودی □ تعداد برگ: ۴۴ (۲۵۸b - ۳۰۱a) □ تعداد سطر: میانگین «۲۳» □ اندازه متن: ۱۸×۱۱ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱¼×۱۴¼ سانتیمتر □ نوع جلد: مشمعی [گالینگور] قهوه‌ای تیره؛ عطف: تیماج قهوه‌ای تیره.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده و اندکی حاشیه‌نویسی دارد، در آغاز تاریخ وفات ابن نجیم (سال ۹۷۰هـ/ ۱۵۶۲م) و دو برگ فهرست مطالب کتاب آمده است. برگها مجدول به رنگ قرمز می‌باشد و در انجام دستخط آیت‌الله العظمی مرعشی نجفی رحمته‌الله با عبارت: «شهاب‌الدین الحسینی المرعشی التجفی [۱۳۴۵هـ.]» دیده می‌شود. ضمناً نام کاتب و تاریخ کتابت به قرینه رساله پیشین همین مجموعه، نگارش یافت.

← کشف الظنون، ج ۲، ص ۱۲۲۳؛ هدیه العارفين، ج ۱، ص ۳۷۸.

«شماره ۱۱۶۳۱ مجموعه»

۳۶ ترجمه فرائض سجاوندی Tercüme-i Ferā'iz-i Secāvendi 36

مترجم: ناشناخته.

موضوع: فقه حنفی / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «میّتک ترکه سنه تعلق ایدن حقوق مرتبه دورتدر: تجهیز، تکفین، قضاء

دیون، تنفیذ...».

انجام: «... بعضی بعضسندن وارث اولماز مختار اولانده بودر؛ تمّت الکتاب بعون الله».

گزارش متن: تلخیص و ترجمه‌ای در غایت ایجاز از: فرائض السجاوندی، تألیف:

«سراج الدین محمد بن محمود بن عبدالرشید، سجاوندی حنفی» (متوفای حدود ۶۰۰

ه. / ۱۲۰۴م)، از کتب مشهور نزد اهل سنت (حنفیّه) است؛ در منابع و فهرس موجود از

مترجم آن سخنی به میان نیامده است. در اکثر مصادر از این رساله با نامهای: کتاب فی

الفرائض، الجریده فی الفرائض و... یاد شده و در خود نسخه هم تحت عنوان: ترجمه سراج ثبت

گردیده است. این رساله در موضوع ارث و چگونگی تقسیم آن بین ورّاث است که در چند

باب و فصل نگارش یافته است.

گزارش نسخه: نوع خط: رقعہ □ کاتب: حاج محمد □ تاریخ کتابت: ۱۸ ماه رجب المرجب

سال ۱۲۴۰ ه. / ۷ مارس ۱۸۲۵م □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۶

(۱۴۵b - ۱۵۰b) □ تعداد سطر: ۲۳ □ اندازه متن: ۱۶ × ۹ پ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱ × ۱۶

سانتیمتر □ نوع جلد: مشمعی [گالینگور] مشکی؛ عطف: تیماج مشکی.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح شده و خطوط برگهای آغازین و پایانی رساله

متفاوت است.

← فهرس المخطوطات الترتکبة العثمانية في دارالکتب المصرية بالقاهرة، ج ۱، ص ۳۲۷ و ج ۳، ص ۲۹۰؛ فهرس المخطوطات العربية و الترتکبة و الفارسية و البوسنوية في مكتبة الغازي خسرو بک بسرايفو في البوسنة و الهرسک، ج ۸، ص ۳۳۰؛ کشف الظنون، ج ۲، ص ۱۲۴۷.

«شماره ۱۴۹۰ مجموعه»

37 Ayni Eser (2)

نسخه ديگر (۱)

آغاز: «ترکه ميّت حقوق اربعه تعلق ايدر: تجهيز، تکفين، قضاء ديون، تنفيذ وصايا قسمت الترتکه بين الورثة؛ فصل: مصارف طقوز اصحاب فرائض عصبه نسبيّه، عصبه سببيّه ردّ على ذوى الفروض...».

انجام: «... و لهذا ابتدا وفق مسئلته تقسيم اولندى... (۲) کسور...، اربع زوجات...، جدّ...، خمس بنات...، سهام زوجات...، جدّات...، جدّ...، بنتان...».

گزارش نسخه: نوع خط: رقعہ □ کاتب: حسن بن احمد، عینه وی □ تاريخ کتابت: ۲۱ ماه جمادى... سال ۱۲۴۷ھ / ۱۸۳۱م □ عنوانها، نشانها و اعداد: شنکرف و قرمز □ نوع کاغذ: فرنگى نخودى □ تعداد برگ: ۹۱ (۹۵b - ۴b) □ تعداد سطر: میانگین «۲۵» □ اندازه متن: ۱۷ × ۱۱ ۱/۴ سانتيمتر □ اندازه جلد: ۲۵ × ۱۷ ۱/۴ سانتيمتر □ نوع جلد: مشمعی [گالينگور] مشکی؛ عطف: تيماج مشکی.

ویژگیهای نسخه: حاشیه نویسی مختصری در بخشی از برگها با عنوان «لمحرره» دارد، برگها مجدول به رنگ قرمز و جداول مربوط به مبحث، به نحو تفصیلی ترسیم شده است. در فواصل برگها چند برگ الحاقی دیده می شود. آثار ناچیز رطوبت بر لبه برگها مشاهده می شود.

«شماره ۷۶۷۰ مجموعه»

۱. این نسخه نسبت به نسخه شماره «۱۴۹۰» (نسخه سابق) اضافاتی دارد.

۲. نقطه چینها مربوط به اعداد و عملیات ریاضی و حساب است.

38 Tercüme-i Kaşīdey-i
Bad'ül-'Amālī

۳۸ ترجمه قصیده بدء الأمالی

ناظم: ناشناخته.^(۱)

موضوع: عقائد منظوم / زیان: ترکی عثمانی.

آغاز: «بو سوزله ایلمر بدأ امالی ایدوب توحید ایچون نظم اللالی
 آله خلق مولامز خدادر قدیم اولدر باوصاف کمالی».
 انجام: «اولاکم عفو ایده مولی گناهین اولا مختوم سعد ایله مالی
 بنم هر دم دعای خیرم آلور اوکم برگون بکا اولاد عالی».

گزارش متن: ترجمه منظوم: قصیده بدء الأمالی، اثر: «سراج الدین علی بن عثمان، اوشی فرغانی حنفی» (متوفای سال ۵۷۵ هـ. / ۷۹-۱۱۷۸ م با قافیه لامیه است که متأسفانه علی رغم تفحص فراوان به ناظم آن دسترسی نیافتیم. ترجمه ای منظوم از این قصیده در کتابخانه غازی خسرو بیک سارایوو در بوسنی و هرزگوئین وجود دارد که برخی ابیات آن شباهت بسیاری به این رساله دارد، جز اینکه ناظم آن متخلص به «فیضی» است. در پایان ابیات منظومه حاضر عبارت: «اولا مختوم سعد ایله مالی» آمده، که به نظر می رسد تخلص «سعدی» باشد، که در صورت صحت، با ناظم رساله دیگر همین مجموعه - که در صفحات بعدی تحت عنوان حل عقده سعدی خواهد آمد - متحد خواهد بود، والله العالم.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ کاتب: [ابوبکر بن حمزه^(۲)] □ تاریخ کتابت: [سال ۱۱۳۴ هـ. / ۱۷۲۲ م] □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی نخودی □ تعداد برگ: ۳ (۳۳۰ - ۳۵۰) □ تعداد سطر: در هامش نگاشته شده □ اندازه متن: میانگین $۱۷\frac{1}{۲} \times ۳$ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱×۱۴ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه ای روشن؛ مغزی و گوشه: تیماج قهوه ای روشن.

ویژگیهای نسخه: این منظومه در هامش خود قصیده بدء الأمالی نگاشته شده است؛ نام

۱. احتمال دارد شاعر و ناظم این اثر متخلص به «سعدی» متوفای بعد از سال ۹۹۴ هـ. / ۱۵۸۶ م بوده باشد.

۲. این احتمال نیز وجود دارد که این اشعار از خود کاتب بوده باشد.

کاتب و تاریخ کتابت به قرینه سایر رساله‌های همین مجموعه نگارش یافت.
 ⇐ فهرس المخطوطات العربیة و الترتکیة و الفارسیة و البوسنیة فی مکتبة الغازی خسرو بک بسرایفو
 فی البوسنة و الهرسک، ج ۲، ص ۷۰۵؛ کشف الظنون، ج ۲، صص ۱۳۵۰ - ۱۳۴۹.
 «شماره ۹۰۲۷ مجموعه»

۳۸ ترجمه قصیده سهیلی / 39 Tercüme-i Kaşidey-i Süheyli

مترجم: ناشناخته.

موضوع: تصوّف / زبان: ترکی عثمانی، عربی.

آغاز قصیده:

«یا من یری ما فی الضمیر و یسمع
 أنت المعدّل کلّ (۱) ما یتوقّع».

آغاز ترجمه: «ای ذات کریمکه درونده مضمّر اولانی اول کور روا ایشیدیر، انتظار

اولنه حق شیء سن حاضر ایدیجی سن».

انجام: «... یا رب سن لطف و احسان ایله بیزه یارب، هر بر کمسنک رجوعی سکادر؛

تمام شد».

گزارش متن: ترجمه نیکوئی از: قصیده عینیه، اثر: شاعر برجسته اندلسی «ابوزید

عبدالرحمن بن خطیب عبدالله بن احمد، سهیلی اندلسی» (متوفای ۵۸۱ هـ / ۱۱۸۵ م)

می‌باشد. اصل قصیده در پانزده بیت بوده و در موضوع مناجات سروده شده است.

علی‌رغم تفحص فراوان در مصادر و فهارس موجود نشانی از مترجم آن نیافتیم؛ احتمال

می‌رود خود «محمود حقی» کاتب نسخه، مترجم این ابیات بوده باشد والله العالم.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ کاتب: محمود حقی □ تاریخ کتابت: [سده ۱۳ هـ / ۱۹ م]

۱. در نسخه چنین است و صحیح آن «... المعدّل لکلّ...» می‌باشد.

□ عنوانها و نشانیها: مشکی □ نوع کاغذ: فرنگی نخودی □ تعداد برگ: ۳ (۱۸a - ۲۰a) □ تعداد سطر: ۱۵ و ۱۶ □ اندازه متن: $۱۲\frac{1}{۴} \times ۶\frac{1}{۴}$ سانتیمتر □ اندازه جلد: $۲۱ \times ۱۳\frac{1}{۴}$ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمی [گالینگور] مشکی.

ویژگیهای نسخه: برگها مجدول به لاجورد و فرسوده شده است.

← کشف الظنون، ج ۲، ص ۱۳۴۱؛ هدیه العارفين، ج ۱، ص ۵۲۰.

«شماره ۲۰۱۴ مجموعه»

۴۰ ترجمه النهج المسلوک^(۱) Tercüme-i en-Nehc el-Mesluk
في سياسة الملوك
fī Siyāset el-Mūluk

مترجم: محمد^(۲) کشانی متخلص به «نحیفی» (متوفای سال ۱۲۰۳ هـ / ۱۸۹۰-۱۷۸۸ م).

موضوع: اخلاق و سیاست / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «حمد و سپاس حضرت ملك علام... باعث ترجمه رساله، بو وجهله بیان اولنور که تاریخ هجرت...».

انجام: «... مقتضی در دیو بسط اعتذار ایله ذیل کتابنه؛ تمت نویس ختام و شیرازه دوز اختتام اولدی رحمه الله».

گزارش متن: چنانچه در مقدمه کتاب آمده، حمله مغول از طرفی و عدم اتحاد دولتهای منطقه از طرف دیگر موجب ضعف ملوک دولت اسلامی (بنی عباس) و تسلط فرنگیان (صلیبی ها) بر بخش عظیمی از سرزمینهای اسلامی حوزه آق دکیز (مدیترانه) تا قدس شریف، گردیده بود؛ در این اثنا صلاح الدین ایوبی (۵۸۹-۵۳۲ هـ / ۱۱۹۳-۱۱۳۷ م) ظهور کرده و این سرزمینها را از دست کفار خارج کرد. ابوالنجیب جلال الدین عبدالرحمن بن نصر بن عبدالله، شیرزی تبریزی

۱. در برخی نسخ، «...السُّلوك» ثبت شده است.

۲. روی نسخه چاپی، نام مترجم «احمد امین» ثبت شده است.

عدوی طبری نیراوی (متوفای سال ۵۸۹هـ./۱۱۹۳م)^(۱)، رساله‌ای عربی به نام *التهج المسلوک فی سیاسة الملوک* در اسرار سلطنت و تدبیر مملکت برای «صلاح الدین ایوبی» نگاشت و چون کتاب مهمی در آداب مملکت‌داری و سیاست بود، مترجم مذکور آن را به جهت سلطان عبدالحمید اول (۱۲۰۳-۱۱۸۷هـ./۸۹-۱۷۷۳م) از عربی به ترکی برگرداند. این کتاب شامل بیست‌باب می‌باشد و برای نخستین بار به سال ۱۲۵۷هـ./۱۸۴۱م در مطبعه بولاق مصر به چاپ رسیده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ کاتب: ابراهیم بن عبدالله معروف به «امام آغا» □ تاریخ کتابت: اواسط ربیع الآخر، سال ۱۱۹۵هـ./آوریل ۱۷۸۱م □ محل کتابت: جزیره موره^(۲) در قلعه متون □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۱۳۷ (۱۵b - ۱۵۳b) □ تعداد سطر: ۲۱ □ اندازه متن: ۷ $\frac{۱}{۲}$ ×۱۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۴×۲۲ $\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمی [گالینگور] مشکی؛ عطف: تیماج مشکی.

ویژگیهای نسخه: این کتاب از آن جهت که در زمان حیات مترجم نگاشته شده از اهمیت به سزایی برخوردار است. در آغازین برگ نسخه یک سرلوح مذهب بازمینه طلا و لاجورد تیره رنگ همراه گل و برگ، سبک کاملاً ترکی و متأخر، آمده است. برگها مجدول به طلا و مشکی و دارای نشانیهای طلا مابین سطور است.

← عثمانلی مؤلفری، ج ۲، ص ۴۵۶ (پاورقی)؛ فهرس المخطوطات الترتکبة فی دارالکتب المصریة بالقاهرة، ج ۱، ص ۲۷۴؛ فهرس المطبوعات الترتکبة العثمانیة فی دارالکتب القومیة بالقاهرة، ج ۱، ص ۳۱؛ کشف الظنون، ج ۲، ص ۱۹۹۳؛ معجم المؤلفین، ج ۵، صص ۱۹۸ - ۱۹۷؛ هدیه العارفین، ج ۱، ص ۵۲۸؛

Geschichte der Arabischen Litteratur, S. 832; *Topkapi Sarayi Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*, C.I, S.510.

«شماره ۱۸۲ مجموعه»

۱. در هدیه العارفین و برخی منابع دیگر تاریخ وفات وی را سال ۷۷۴هـ./۱۳۷۲م دانسته‌اند که با توجه به مقدمه درست نیست، چنانچه «بروکلمان» نیز به این نکته توجه داشته است.

۲. «موره» شبه جزیره‌ای در جنوب یونان فعلی بوده است.

۴۱ تسهیل المیقات فی علم
الأوقات
41 Teshil el-Mikāt fī 'Ilm
el-'Avkāt

مؤلف: مصطفی بن علی، قسطنطینی سلیمی رومی مشهور به «موقت» (متوفای سال ۹۷۹هـ./۷۲-۱۰۷۱م).

موضوع: علم اوقات / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین و صلی الله علی سیدنا و آله أجمعین و بعد بو ضعیف المحتاج إلى رحمة ربه اللطیف... فی الجامع السلیمی...».

انجام: «... سکز ذراع اولدی و قس علی هذا البواقی؛ الحمد لله علی التمام و الصلوة علی محمد سید الأنام و علی آله».

گزارش متن: در این رساله قواعد شناخت «وقت» از نظر نجومی طی یک مقدمه و بیست و پنج باب گردآوری شده است. مؤلف وقت گزار و رئیس منجمین در دوره سلطنت سلطان سلیم خان دوم (۹۸۲-۹۷۴هـ./۷۴-۱۰۶۶م) در جامع سلیمی استانبول بوده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ کاتب: ابراهیم المفتی □ تاریخ کتابت: اول ماه رجب المرجب سال ۱۱۲۳هـ./ ۱۵ اوت ۱۷۱۱م □ محل کتابت: قصبه قواف □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۲۶ (۲۸b - ۵۳a) □ تعداد سطر: ۱۳ □ اندازه متن: ۱/۴ × ۸ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۲ × ۱۵ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمی [گالینگور] مشکی؛ عطف: تیماج مشکی.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده و مختصری حاشیه نویسی دارد، برخی از حواشی و تعلیقات از محمد مشتهر به «قاضی زاده» مفتی ارض روم می باشد. اشکال نجومی به رنگ مشکی ترسیم شده است.

← عثمانلی مؤلفری، ج ۳، ص ۳۰۰؛ فهرس المخطوطات التریکیة العثمانیة فی دارالکتب المصریة

بالقاهرة، ج ۱، ص ۲۸۲؛ فهرس المخطوطات العلمیة المحفوظة بدارالکتب المصریة فی القاهرة، ج ۲، صص ۱۱۴۰ - ۱۱۳۹؛ کشف الظنون، ج ۱، ص ۴۰۷؛ هدیة العارفین، ج ۲، ص ۴۳۵.
«شماره ۱۸۴ مجموعه»

42 Ta' bīr-nāme

۴۲ تعبیر نامه

مؤلف: ناشناخته.

موضوع: خوابگزاری / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «[امام] جعفر صادق رضی الله تعالی عنه تعبیر رؤیاده بوقاعده مبسط ایدوب بیوررکه هر گیجه سنده گوریلن واقعه نک تعبیری برابر اولماز... اگر آیک اول گیجه سی گورسه...».

انجام: «... اگر اوتوزنجی گیجه سی گورسه بودو شک تعبیری الله أعلم برسوئملو دوست یوزین گورب شاد و خرّم اولمغه دلالت ایدر».

گزارش متن: رساله‌ای کوتاه در بیان تعبیر خواب که به امام صادق علیه السلام نسبت داده شده است؛ این تعبیرنامه بر اساس روزهای ماه (۳۰ روز) تنظیم شده به این ترتیب که هر کسی مثلاً در شب یازدهم، فلان خواب را ببیند، دلالت بر چیزی است. گفتنی است انتساب این گونه رسائل به اهل بیت علیهم السلام، صرف نظر از زبان رساله، محل تأمل بوده و فاقد هرگونه مستندات علمی است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ ترکی متمایل به رقعہ [کاتب: [مصطفی بن عبدالله بن محمد، قسطنطینی رومی مشهور به «حاجی خلیفه» و «کاتب چلبی»] [تاریخ کتابت: [سال ۵۱۰۶۰. / ۱۶۵۰م] [محل کتابت: [حلب الشهباء] [عنوانها و نشانیها: شنگرف [نوع کاغذ: شرقی [تعداد برگ: ۲ (۸۹b - ۹۰a) [تعداد سطر: ۳۴ [اندازه متن: ۲۵ × ۸ سانتیمتر [اندازه جلد: ۲۹ × ۱۰ سانتیمتر [نوع جلد: تیماج قهوه‌ای تیره، مجدول، با ترنج و سرترنج زمینه

اسلیمی ؛ عطف و مغزی: تیماج قهوه‌ای روشن.

ویژگیهای نسخه: رساله بسیار نفیسی به خط صاحب کشف الظنون (متوفای سال ۱۰۶۷ هـ. / ۵۷ - ۱۶۵۶ م) است و از این حیث حائز اهمیت فراوانی است. در این مجموعه نفیس - که همگی به خط این عالم برجسته ترک می باشد - رساله‌های دیگری نیز به زبان عربی وجود دارد که متأسفانه در فهرست نگاری نخستین از نظر دور مانده است. آثار رطوبت بر فراز برگها و اندکی آسیب دیدگی مشاهده می شود. نام کاتب ، تاریخ و محل کتابت به قرینه برگ (۱۱۵b) همین مجموعه ، نگارش یافت ؛ برگها مجدول به سنگرف است.

« عثمانلی مؤلفری ، ج ۳ ، صص ۱۳۱ - ۱۲۴ ؛ فهرس المخطوطات التترکیة العثمانیة فی دارالکتب المصریة بالقاهرة ، ج ۱ ، ص ۲۸۴ ؛ هدیة العارفین ، ج ۲ ، صص ۴۴۱ - ۴۴۰ .

« شماره ۴۲۹۸ مجموعه »

۴۳ تعبیرنامه خوارزمشاه 43 Ta'bir-nāme-i Hārezmshāh

مؤلف: ناشناخته.

موضوع: خوابگزاری / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «هذا تعبیرنامه مختصر علی ترتیب حروف التهجی؛ اکابر حکمادن خوارزم پادشاهی علما جمع ایلیوب بیورمش که بکا بر مختصر تعبیرنامه ایدوک همان...».

انجام: «هی: دلالت ایدرکه بکلرا وچندن ملوک اوله؛ لا: دلالت ایدرکه کوکلی ملوک اوله؛ ی: دلالت ایدرکه بیمار و طارلغی چوق اوله و الله أعلم».

گزارش متن: رساله‌ای بسیار موجز و کوتاه در بیان خوابگزاری که با توجه به مقدمه رساله ، به درخواست خوارزمشاه^(۱) و از سوی جمعی از دانشمندان آن سامان (خوارزم)

۱. خوارزمشاهیان از سال ۵۷۰ هـ. / ۱۰۷۷ م تا حدود سال ۶۲۸ هـ. / ۱۲۳۰ م در مملکت خوارزم یا متعلقات آن در آسیای میانه حکومت می کرده‌اند.

نگارش یافته است. کسی که می‌خواهد تعبیر خوابش را بداند، کافی است حرف اول موضوع یا مورد خواب خود را در جدول بیابد و به تعبیر خواب خودش پی برد.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ ترکی متمایل به رقهه □ کاتب: [مصطفی بن عبدالله بن محمد، قسطنطنینی رومی مشهور به «حاجی خلیفه» و «کاتب چلبی»] □ تاریخ کتابت: [سال ۱۰۶۰ هـ / ۱۶۵۰ م] □ محل کتابت: [حلب الشهباء] □ عنوانها و نشانیها: شنگرف و مشکی □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۱ (۹۰b) □ تعداد سطر: ۱۷ □ اندازه متن: ۲۵ × ۸ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۹ × ۱۰ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای تیره، مجدول، با ترنج و سرترنج زمینه اسلیمی؛ عطف و مغزی: تیماج قهوه‌ای روشن.

ویژگیهای نسخه: مانند رساله سابق نسخه‌ای نفیس به خط صاحب کشف الظنون است. آثار مختصری از رطوبت و آسیب دیدگی در آن مشاهده می‌شود. نام کاتب، تاریخ و محل کتابت به قرینه برگ (۱۱۵b) همین مجموعه، نگارش یافته است؛ برگها مجدول به شنگرف است.

«عثمانلی مؤلفلری، ج ۳، ص ۱۳۱ - ۱۲۴؛ هدیه العارفین، ج ۲، ص ۴۴۱ - ۴۴۰؛

Milli Kütüphane Yazmalar Kataloğu, C.II, S.168; Topkapı Sarayı Müzesi

Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, C.II, S. 244.

«شماره ۴۲۹۸ مجموعه»

44 Ta'bir-nāme-i Terīkat

۴۴ تعبیرنامه طریقت

مؤلف: ناشناخته.

موضوع: تصوّف / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «حمد اول الله اکبر مخلوقاتى خلق ایتدکد نصره... اوزره اولسونلر ایچون

کتب انزال ایدوب...».

انجام: «... جمله رحمتلردن خلاص اوله و جمله کلماتلری نفوس و تأثیر بوله».

گزارش متن: رساله‌ای در بیان طریقه رفاعیه^(۱) از فرّق متصوفه است که در آن حدیث معروف: «من عرف نفسه فقد عرف ربه»، «تعبیرنامه»، «اوراد شریف»، «اسماء جلاله»، «الدعاء بعد الذكر»، «فضائل بسم الله الرحمن الرحيم» و... شرح یا توضیح داده شده است. عناوین شرح حدیث مذکور چنین است: ۱. اسماء اول در نفس اماره؛ ۲. اسماء دوم در نفس لوّامه؛ ۳. اسماء سوم در نفس مهمله؛ ۴. اسماء چهارم در نفس مطمئنه؛ ۵. اسماء پنجم در نفس راضیه؛ ۶. اسماء ششم در نفس مرضیه.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ تاریخ کتابت: روز ۱۳ ماه شعبان سال ۱۳۱۶ هـ / ۲۸ دسامبر ۱۸۹۸ م □ عنوانها و نشانیها: شنکرف □ نوع کاغذ: فرنگی شطرنجی □ تعداد برگ: ۱۴ (۱۶۰b - ۱۷۳a) □ تعداد سطر: ۲۳ □ اندازه متن: ۶×۱۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱×۱۳ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمی [گالینگور] قهوه‌ای؛ عطف: تیماج قهوه‌ای. ویژگیهای نسخه: تاریخ کتابت در برگ (۱۶۵) آمده است. در انجام رساله جدولی در اسماء جلاله به چشم می‌خورد.

«شماره ۳۲+۷ مجموعه»

45 Tefsir-i Sūre-i Vākia'h

۲۵ تفسیر سوره واقعه

مؤلف: ناشناخته.

موضوع: تفسیر / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: افتاده «... قوشلر اتندن لذتلو در دیه اولقدر سویلیه که مؤمنلر آنی ارزوقلالر...».

انجام: «بونی اوج ایدک دیدی پس بو تسبیح بزه جبرائیل ع م دن یادگار قلدی و الله

أعلم بالصواب».

۱. پایه‌گزار این فرقه «احمد بن ابی الحسن علی بن یحیی، رفاعی حسینی انصاری» (متوفای سال ۵۵۷۸ هـ / ۱۸۲۲ م) می‌باشد.

گزارش متن: ترجمه و تفسیری مختصر از سوره واقعه است که در آن بیشتر از نظرات حسن بصری (متوفای ۲۳۰هـ./ ۸۴۵-۸۴۴م) استفاده کرده و روایات مربوط را به نحو اختصار شرح می‌نماید. در اینکه این رساله بخشی از تفسیر کامل قرآن کریم و همچنین زبان اصلی است یا ترجمه، آگاهیهای بیشتری به دست نیامد. لازم به یادآوری است که رساله حاضر شامل تفسیر آیه ۲۱ تا آخر سوره واقعه می‌باشد.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ تاریخ کتابت: [سده ۱۳هـ. / ۱۹م] □ عنوانها، نشانها و آیه‌ها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۱۱ (۴۲a - ۵۴a) □ تعداد سطر: ۱۳ □ اندازه متن: ۱۵ × ۹ ۱/۲ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۰ ۱/۲ × ۱۴ ۱/۲ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمعی [گالینگور] □ مشکی؛ عطف: تیماج مشکی.

ویژگیهای نسخه: در آغاز مجموعه حاضر دستخط آیت‌الله العظمی مرعشی نجفی رحمته با عبارت: «تفسیر سوره الواقعة باللغة التركیة العثمانیة؛ حرره العبد الکئیب شهاب الدین الحسینی المرعشی النجفی ۱۳۳۹هـ. فی مشهد سر من راه» آمده است. گفتنی است افتادگی از آغاز نسخه بیشتر از چند برگ نیست.

«شماره ۲ + ۴ + مجموعه»

46 Taklis-i Hecer

۴۶ تکلیس حجر

مؤلف: ناشناخته.

موضوع: کیمیا / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «بو کتاب تکلیس حجر و تدبیر حجر و ارکان حجر و تخمیر اسرب بالزاج ذکر ایدر؛ یا ولدی بنم کلامی بر خوش فهم ایله...».

انجام: «... عقد اولمش اوله تعلیق حکماده حجرک اثبات ایللمسه سنک شرطی بودر

که ذکر اولنور».

گزارش متن: رساله‌ای مختصر در علم کیمیا است که در آن مؤلف از طریق تکلیس، تدبیر حجر و تخمیر اسرب با زاج و ... بحث کرده است؛ مؤلف ناشناس رساله را برای پسرش با عنوان «یا ولدی» نگاشته و او را بر فهمیدن نیکو و تدبیر در آن امر نموده و مطالب کتاب را «جواهر» شمرده و دانستن قدر آن را از وی طلب کرده است؛ این رساله در چند باب با عنوان «صفت - صفت» تألیف شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ تاریخ کتابت: [سده ۱۳ هـ / ۱۹۰۱ م] □ عنوانها و نشانها: مشکی؛ برخی عنوان در حاشیه است □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۱۶ (۱۷۲ا - ۱۸۷ا) □ تعداد سطر: ۱۱ □ اندازه متن: $۱۱\frac{1}{4} \times ۶\frac{1}{4}$ سانتیمتر □ اندازه جلد: $۱۷\frac{1}{4} \times ۱۱$ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمی [گالینگور] مشکی؛ عطف: تیماج مشکی.

ویژگیهای نسخه: در انجام یک تملک از «محمد تقی تهرانی» با تاریخ ۱۵ رمضان ۱۲۸۰ هـ. و همچنین چند برگ افزودگی‌هایی شامل مطالب مختلف و متنوع آمده است.

«شماره ۱۶۶۲ مجموعه»

47 Tanbīh-i el-'Ākīlīn ve
T'akīd-i el-'Ārifīn

۴۷ تنبیه العاقلین و
تأکید العارفين

مؤلف: محمد سعید بن عبدالحی^(۱)، ارنبودی رومی مشهور به «لطفی پاشا» (متوفای

سال ۹۶۱ هـ / ۱۵۵۴ م)^(۲).

موضوع: عقائد / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «حمد و سپاس حق جلّ و علی درگاهنه حمد قلمغه توفیق ویرمک آنک آثار

نعمتیدر...».

۱. در عثمانی مؤلفی «عبدالمعین» ثبت شده است.

۲. تاریخ و درگذشت وی در هدیه العارفين تقريباً ۹۵۰ هـ / ۱۵۴۳ م، در قاموس الأعلام و إيضاح المکنون تحقیقاً ۹۵۰ هـ.

۱۵۴۳ م / آمده؛ لیکن به نظر می‌رسد گفته «بروسوی» در عثمانی مؤلفی صائب باشد.

انجام: «... ناگاه ایماننه خلل یتشدرن زیان کار لردن اولمیه؛ تمت هذه الرسالة».

گزارش متن: رساله مختصری در اصول دین خصوصاً موضوع ایمان و اسلام است که با استناد به شواهدی از آیات و احادیث نبوی ﷺ، تألیف گردیده است. مؤلف که از دولتمردان و صدر اعظم امپراتوری عثمانی در دوره سلطان سلیمان خان قانونی (۹۷۴-۹۲۶ هـ/ ۶۶۷-۱۵۲۰ م) و یکی از دانشمندان برجسته علمی آن دوره است؛ وی در مقدمه رساله حاضر گوید: «از آنجائی که بعضی از مردم در باب ایمان غفلت می‌ورزیدند، این حقیر به عنوان یادگار و تبرک، رساله‌ای در این موضوع نگاشتم تا برای دوستان، یاران و سایر مردم فائده و نفعی برساند...».

«لطفی پاشا» آثار فراوانی را از خود به یادگار نهاده که فهرستی از آنها را محمد طاهر بروسوی در کتاب ارزشمند خویش عثمانلی مؤلفری آورده است. یادآور می‌شویم که نام کتاب در قاموس الأعلام با عنوان: تنبيه الغافلین و تأکید الکاسلین و در هدیه العارفين تحت نام: تنبيه الغافلین و تأکید العاملین ثبت گردیده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ تاریخ کتابت: [سده ۱۳ هـ/ ۱۹ م] □ عنوانها و نشانیها: شنکرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۸ (۵۴a - ۶۱a) □ تعداد سطر: ۱۳ □ اندازه متن: ۱۵×۹ ۱/۲ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۰ ۱/۲×۱۴ ۱/۲ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمی [گالینگور] مشکی؛ عطف: تیماج مشکی.

ویژگیهای نسخه: بخشهایی از نسخه آفت دیده است.

⇐ إيضاح المکنون في الذیل علی کشف الظنون، ج ۱، ص ۳۲۶؛ عثمانلی مؤلفری، ج ۳، صص ۱۳۴ - ۱۳۲؛ فهرس المخطوطات الترتیبة العثمانیة في دارالکتب المصریة بالقاهرة، ج ۱، ص ۳۰۴؛ قاموس الأعلام، ج ۵، صص ۳۹۹۴ - ۳۹۹۳؛ هدیه العارفين، ج ۲، ص ۲۳۸.

«شماره ۲۰۴ مجموعه»

۴۸ جامع الآیات

48 Cāmi' el-'Āyāt

مؤلف: اسماعیل بن احمد، بیرامی آنقروی متخلص به «رسوخی» (متوفای سال ۱۰۴۱ هـ/۶۲-۱۶۳۱ م).

موضوع: تصوف / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «حمد و ثنای بی قیاس که بیرون خطه و حدود عقول أناس و بی شمار شکر خلوص...».

انجام: «... حقیقته بنه سن سن؛ الله الملك الوهاب و الله أعلم بالصواب و إليه المرجع و المآب».

گزارش متن: کتاب حاضر شرح و تفسیر ابیات مثنوی معنوی مولانا جلال رومی بلخی (متوفای ۶۷۲ هـ/۱۲۷۳ م) که در آنها آیاتی از قرآن و همچنین احادیث بهره گرفته شده،^(۱) می باشد. نام اصلی و کامل کتاب: جامع الآیات فی شرح ما وقع من کتاب المثنوی من الآیات و الأحادیث و الأبیات است و به نام جلال الدین بکر چلبی افندی، هنگام زیارت مرقد مولانا در قونیه در دو جلد تألیف گردیده است. مؤلف از بزرگان و مشایخ طریقه مولویه - از شعب و فریق متصوفه - است که آثار چندی درباره ملا جلال رومی نگاشته که معروفترین آنها فاتح الآیات فی شرح المثنوی یا همان شرح کبیر مثنوی است؛ گفتنی است این شرح از سوی خانم عصمت ستارزاده به فارسی ترجمه گردیده و در ۱۵ جلد در تهران چاپ و منتشر شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ تاریخ کتابت: [اواخر سده ۱۳ هـ/۱۹۰ م] □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۷۱ □ تعداد سطر: ۲۳ □ اندازه متن: ۷×۱۳ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۳×۲۰¼ سانتیمتر □ نوع جلد: مشمعی [گالینگور] مشکی؛

۱. گفتنی است که علاوه بر اثر دیگر «رسوخی»: الفاتحة العینیة، در این کتاب نیز ابیات عربی مولانا شرح گردیده است.

عطف: تیماج مشکی.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده است؛ جای مسطره‌ها در حواشی نسخه باقی است و سفید مانده، گویا می‌خواستند مطالبی بنویسند. روی برگ آغازین یک وقفنامه از «حاج محمود» به چشم می‌خورد، مبنی بر این که کتاب را وقف عام برای مسلمین کرده است. برگها مجدول به شنگرف می‌باشد.

← عثمانلی مؤلفری، ج ۱، ص ۲۵؛ فهرس المخطوطات الترتکبة العثمانیة فی دارالکتب المصریة بالقاهرة، ج ۱، ص ۳۱۵؛ قاموس الأعلام، ج ۱، ص ۴۳۹؛ کشف الظنون، ج ۲، ص ۱۵۸۸؛ هدیه العارفین، ج ۱، ص ۲۱۸

Topkapi Sarayi Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, C.I, S.55.

«شماره ۳۱۲۵ مجموعه»

۴۹ جامع الأنوار فی مناقب الأبرار Cāmi' el-Envār fī Menākib

= تذكرة أولیاء بغداد el-Ebrār = Tazkirat Avliyā-i Bağdād

مؤلف: سید حسین مرتضی بن علی، بغدادی رومی مشهور به «نظمی زاده» (متوفای

سال ۱۱۳۴هـ./۲۲-۱۷۲۱م)^(۱).

موضوع: تراجم / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «ای دوست علم واجب الوجود اولان اسم جلال سر سورة اسماء جلال

و جمال و مدّ بسم الله رشتنه سبحة نود و نه نام اسماء الحسنی...».

انجام: «... اتفاق اهل عراق ایله صاحب الكرامة و الإشارة اولوب حالیا قبر پر

انورلری بغدادک جانب غریبسنده زیارتگاه صغار و کباردر؛ تمت بالخیر و عمت

و الحمد لله رب العالمین و صلی الله علی خیر خلقه محمد و سلم، آمین».

۱. در هدیه العارفین سال درگذشت وی ۱۱۳۶هـ./۲۴-۱۷۲۳م ثبت شده است.

گزارش متن: در این کتاب شرح حال (۱۶۲) تن از بزرگان، عارفان و مشایخ متصوّفه دارالسلام (بغداد) که در آنجا و اطراف آن مدفونند، گزارش شده است. مؤلف، که از اعظم مورّخان صاحب علم و قلم بوده، تألیف این کتاب را به درخواست «ابراهیم پاشا» والی بغداد در سال ۱۰۷۷ هـ. / ۱۶۶۶-۶۷ م به رشته تحریر درآورده و سپس در جمادی الآخر ۱۰۹۲ هـ. / ژوئن ۱۶۸۱ م آن را با تنقیح و اضافات، تمام کرده و به سلطان محمدخان چهارم (۱۰۹۹-۱۰۵۸ هـ. / ۱۶۴۸-۸۷ م) تقدیم داشته است. از جمله منابع تحقیق مؤلف، کتابهای: *نفحات الأنس في حضرات القدس*، اثر: «نورالدین عبدالرحمن بن احمد، جامی» (متوفای ۸۹۸ هـ. / ۱۴۹۲ م)، *طبقات الشعرانی*، اثر: «عبدالوهاب بن احمد، شعرانی تلمسانی» (متوفای سال ۹۷۳ هـ. / ۱۵۶۵ م) و *وفیات الأعیان في أبناء أبناء الزمان*، اثر: «ابوالعبّاس شمس الدین احمد بن محمد، اربلی برمکی شافعی» مشهور به «ابن خلّکان» (متوفای سال ۶۸۱ هـ. / ۱۲۸۲ م) بوده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ تاریخ کتابت: [سده ۱۲ هـ. / ۱۸ م] □ عنوانها و نشانیها: قرمز □ نوع کاغذ: فرنگی نخودی □ تعداد برگ: ۱۴۹ □ تعداد سطر: ۲۳ □ اندازه متن: ۸×۱۶ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۰×۱۴ سانتیمتر □ نوع جلد: مقوایی با روکش کاغذی سرمه‌ای منقوش؛ عطف: پارچه‌ای مشکی.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده است؛ برخی برگها فرسوده شده که البته بخشی از آنها مرمت گردیده است. نسخه دارای یک سرلوح ساده قرمز که گویا می‌خواستند بعداً تذهیب نمایند. برگها مجدول به خطوط قرمز است. در فواصل برگها افتادگی دارد و برگهایی سفید جهت تکمیل نواقصی تعبیه کرده‌اند. در آغازین برگ چند مهر بیضی «عبد زین العابدین» و «یا موسی» آمده است. در انجام چند روایت و فهرست مطالب دیده می‌شود.

◀ عثمانلی مؤلفی، ج ۳، ص ۱۵۴-۱۵۲؛ فهرس المخطوطات التركیة العثمائیة في دارالکتب المصریة بالقاهرة، ج ۱، ص ۳۱۷؛ هدیة العارفين، ج ۲، ص ۴۲۵؛

İstanbul Kütüphaneleri Tarih - Coğrafya Yazmaları Katalogları, S. 463-466;
Mevlana Müzesi Yazmalar Katalogu, C.I, S.184-185; *Topkapi Sarayı Müzesi*
Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Katalogu, C.I, S.376-377.

«شماره ۸۵۰۶»

50 Cūng

۵. جُنْگ

مؤلف: ناشناخته.

موضوع: متنوع / زبان: ترکی عثمانی، فارسی و عربی.

آغاز: «بسی خود را در آب دیده چون ماهی وطن دیدم

که تا قلاب زلفش را بکام خویشتن دیدم».

انجام: «... بیک ایکنور اون یدی سنه سی نوشهرده روغن ساده بهر قیئه عثمانی یوزیاربه بیع و شراء اولنوب اوچ بش ماهدر و ابجی اولدیغی اشبو محلّه قید سنه ۱۲۱۷».

گزارش متن: مجموعه مطالبی متنوع و گوناگون در نظم و نثر است که در سالهای مختلف قرن ۱۱۳ هـ / ۱۹ م نگاشته شده است. در این جُنْگ مطالب ذیل به چشم می خورد:

ابیاتی از محمود کلامی هروی، مولانا فیضی، احمد بن مسروق، سعدی، خواجه زکی مراغای، تواریخ آل عثمان، مرثیه مفتی شهر قیصریه حلواچی مشهور به صادقی، فوایدی طبّی و فقهی، حکایت ازدهای علی، ابیاتی مترجم از زبور، مسائل فقهی، مسدّس بیانی (مصطفی بن جارالله، رسجقی رومی متخلص به «بیانی»، متوفای سال ۱۰۰۶ هـ / ۹۸-۱۰۹۷ م)^(۱)، ترجیع بند ویسی افندی (اویس بن محمد قاضی آلاشهری مشهور به «ویسی»، متوفای سال ۱۰۳۷ هـ / ۲۸-۱۶۲۷ م)^(۲)، ابیاتی نیز از ریاضی

۱. هدیه العارفین، ج ۲، ص ۴۳۷.

۲. همان، ج ۱، ص ۲۲۸.

(محمد داود اطروشی رومی معروف به «ریاضی»، متوفای سال ۱۰۵۴ هـ. / ۱۶۴۵ م)^(۱) و علوی (محمد بن عبدالله رومی معروف به «درزی زاده» متخلص به «علوی»، متوفای سال ۹۵۳ هـ. / ۱۵۴۶ م)^(۲) و همچنین برخی فوائد فقهی، چند حدیث، بیان اصطلاحات محدثین، طبقات اصحاب الامام الاعظم، گفتاری از ابن کمال پاشا به نقل از یوسف وزلیخای وی، ایباتی از حیرتی (محمد چلبی وارداری گلشنی متخلص به «حیرتی»، متوفای سال ۹۴۱ هـ. / ۱۵۳۴ م)^(۳) و ذاتی (عوض بن محمد بالیکسری رومی متخلص به «ذاتی»، متوفای سال ۹۵۳ هـ. / ۱۵۴۶ م)^(۴)، بخشی از اطفال نامه نابی و احادیثی چند به نقل از تنبیه الغافلین، الجواهر المضية و ...

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق، نسخ، نسخ ترکی، رقعه □ تاریخ کتابت: [سده ۱۳ هـ. / ۱۹ م (بخشهایی اندک مربوط به سده ۱۱ و ۱۲ هـ. / ۱۷ و ۱۸ م است)] □ عنوانها و نشانیها: مشکی، سنگرف و قرمز □ نوع کاغذ: فرنگی (بخش اندکی: شرقی) □ تعداد برگ: ۲۰ (۱۰a - ۳۰a) □ تعداد سطر: میانگین «۲۰» □ اندازه متن: میانگین ۲۴ × ۱۴ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۶ × ۱۶ سانتیمتر □ نوع جلد: مقوایی با روکش کاغذی کیرم؛ عطف و مغزی: تیماج قهوه‌ای.

ویژگیهای نسخه: آثار رطوبت و چربی در بخشی از برگها مشاهده می‌گردد و برخی برگها مرمت شده است. گویا این مجموعه که پراکنده بوده از کتب مختلف در این کتاب صحافی شده است، زیرا نوع کاغذها و تاریخ کتابت آن با هم مغایرند. در برگ «۱۸» تاریخ ۱۱۳۶ هـ. آمده است.

«شماره ۱۰۵۴۴ مجموعه»

۱. هدیه العارفین، ج ۲، ص ۲۸۱.

۲. همان، ج ۲، ص ۲۵۸.

۳. همان، ج ۲، ص ۲۳۵.

۴. همان، ج ۱، ص ۸۰۴.

۵۱ جواهر بواهر مثنوی Cevāhir-i Bevāhir-i Mesnevi 51

شارح: سید عبدالله بن محمد، مغربی قسطنطنینی بیرامی رومی مشهور به «شارح مثنوی»، «صاری عبدالله» و «رئیس الکتّاب عثمانی» متخلص به «عبدی» (متوفای سال ۱۰۷۱ هـ. / ۱۶۶۰ م.).

موضوع: ادب و تصوّف / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: (۱) «در بیان آنکه موسی علیه السلام و فرعون هر دو مسخر مشیت... آنکه بیاننده درکه موسی علیه السلام ایله فرعون...».

انجام: «خدایا از سخن کاری نیاید بده حالی که از قالم رباید... و علی ملائکتک المقرّبین و علی اهل طاعتک فی برک و بحرک أجمعین».

گزارش متن: شرحی ترکی به صورت ممزوج و مفصل بر دفتر اول مثنوی معنوی «مولانا جلال الدین محمد، بلخی رومی» (متوفای ۶۷۲ هـ. / ۱۲۷۳ م است که به نام سلطان مراد چهارم (۴۹-۱۰۳۲ هـ. / ۱۶۲۳ م) بین سالهای ۴۱-۱۰۳۵ هـ. / ۱۶۲۵-۳۲ م نگارش یافته است؛ در این شرح برای بسط و شرح مفاد کلام مولانا از اشعار عرفانی فارسی، فراوان استفاده شده است. این کتاب طیّ سالهای ۸۸-۱۲۸۷ هـ. / ۱۸۷۰-۷۲ م در ۵ مجلد از سوی دارالطباعة العامرة استانبول به چاپ رسیده است. نسخه حاضر مجلد دوم کتاب و شرح نیمه دوم از دفتر نخست مثنوی می باشد و بنابر نسخه «نیکلسون» شامل شرح ابیات شماره «۲۴۴۷» تا آخر دفتر اول مثنوی است. بر اساس مصادر تاریخی، شارح اصالتاً اهل مغرب (مراکش) و متولّد قسطنطنیه (استانبول) است، پدرش از شاهزادگان آنجا بوده و در زمان سلطان احمد اول (۲۶-۱۰۱۲ هـ. / ۱۷-۱۶۰۳ م)

۱. آغاز اصل کتاب: «هر دَر یکتای حمد و ثنا و هر گوهر زیبای مدح گرانها که «کأمثال اللؤلؤ المکنون»، آویزه گوش...».

به استانبول مهاجرت نموده و با دختر محمد پاشا، برادر خلیل پاشا صدر اعظم، وصلت نموده و شارح (صاری عبدالله) نتیجه این ازدواج می باشد. شارح همانند بسیاری دیگر از دانشمندان عثمانی (ترکیه)، ارادت خاصی به حضرت امیرالمؤمنین علی علیه السلام دارد، عباراتی از سرآغاز کتاب نقل می شود: «و خاتم اولیاء، امام هدی، وصی مختار مصطفی، غریق بحر بلا، حریق نار ولا، رافع علم رسول مجتبی، مظهر آنا مدینه العلم و علی بابها، زوج بتول، ابن عم رسول، صاحب محاسن و مناقب، امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب علیه السلام، نظم:

محمد اوست او نفس محمد بنطق خود چنین فرمود احمد».

شارح بعد از سال ۱۰۶۵ هـ. / ۱۶۵۴ م از مناصب دولتی دست کشیده و در عزلت عمر را به پایان برده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ ترکی زیبا □ کاتب: ابوالمختار ابراهیم طاهر □ تاریخ کتابت (۱): ماه شعبان سال ۱۱۸۷ هـ. / اکتبر ۱۷۷۳ م □ عنوانها و نشانیها: سنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی الوان، آهار مهره شده □ تعداد برگ: ۴۸۳ □ تعداد سطر: ۳۵ □ اندازه متن: ۲۱×۹ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۹×۱۷ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه ای، مجدول، با ترنج و لچک طلائی، دارای لبه برگردان.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده است و نسخه دارای یک سرلوح مذهب سبک ترکی و مجدول به طلاست و همچنین برگها مجدول به سنگرف می باشد.

◀ عثمانلی مؤلفری، ج ۱، صص ۱۰۲ - ۱۰۰؛ فهرس المخطوطات التورکیة العثمانیة فی دارالکتب المصریة بالقاهرة، ج ۱، صص ۳۳۵ - ۳۳۴؛ فهرس المطبوعات التورکیة العثمانیة فی دارالکتب القومیة بالقاهرة، ج ۱، ص ۱۱۰؛ قاموس الأعلام، ج ۴، ص ۲۹۱۶؛ کشف الظنون، ج ۲، صص ۱۵۸۹ - ۱۵۸۷؛ مثنوی شریف شرحی و جواهر بواهر مثنوی، استانبول: مطبعة عامره

۱۲۸۸ هـ.؛ هدیه العارفین، ج ۱، صص ۴۷۸ - ۴۷۷؛

Topkapi Sarayi Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, C.II, S.63-64.

«شماره ۱۱۷۳۶»

52 Ayni Eser (2)

۵۲ نسخه دیگر^(۱) (۲)

آغاز: «نصیحت کردن زن مرشوی را که سخن افزون از قدم و از مقام خود مگو... مراة عربیة زوجته نصیحت ایلمه سی بیاننده در بویله دیرکه ای شوهر کند و حد و مقام و منزل و قدمکدن زیاده اولان سوزی سویلمه که...».

انجام: «... مشاهده ایدن ارباب استغراق مقام فناایله مرتبه جمعه اولان اهل حالدر و خلقی حقه و حقی خلقده مشاهده ایلین مستقیم الشهود احدیه عین ایله بقاء بعد الفناء و فرق بعد الجمع مقامنه...» افتاده.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا □ تاریخ کتابت: [سده ۱۳ هـ. / ۱۹ م] □ عنوانها و نشانیها: قرمز □ نوع کاغذ: فرنگی، آهار مهره شده □ تعداد برگ: ۹ (۷۱b - ۷۹b) □ تعداد سطر: ۳۵ □ اندازه متن: ۱۱×۲۲ پ □ اندازه جلد: ۱۶×۲۶ پ □ سانتیمتر □ نوع جلد: مقوایی با روکش کاغذی کرم؛ عطف و مغزی: تیماج قهوه‌ای.

ویژگیهای نسخه: عناوین در حواشی به رنگ قرمز و خط خوش نگاشته شده است، حاشیه نویسی مختصری دارد. در انجام افزودگی هایی در چند برگ در شرح حال ائمه اربعه اهل سنت، چند حدیث، یک حکایت مربوط به المعتز بالله؛ چند تاریخ درگذشت و فوایدی تاریخی که توسط مولانا محمود خطیب رومی به نام عثمان شاه بیک موره بکی نوشته شده، آمده است.

«شماره ۱۰۵۴۴ مجموعه»

۱. این نسخه بخش اندکی از شرح دفتر اول مثنوی و شامل شرح ابیات (۲۳۶۵ - ۲۳۱۵) بر اساس نسخه نیکلسون می باشد.

۵۳ جهاز المعجون في الخلاص 53 Cihāz el-Ma'cun fī el-Halās
من الطّاعون men et-Tā'un

مؤلف: سعد الدین سلیمان بن عبدالرحمن بن محمد، رومی مشهور به «مستقیم زاده»
(متوفای سال ۱۲۰۲ هـ. / ۸۸-۱۷۸۷ م).

موضوع: دعا/ زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «قال رسول الله صَلَّى الله عليه وسلم: لا يردّ القضاء إلاّ الدعاء ولا يزيد العمر إلاّ البرّ... أمّا بعد بو اثر لر معلوم اولديسه كه دعانك حين حاجتده نفع عظيمي واردر و هر دردك شفاسي در كاردر...».

انجام: «... و طاعونی شامه ارسال ایلدم، بیوردیلر: ایام و باده بو دعانی هر گون اون کرّه قرائت دافع و با... و به استجرت و علیه توکلّت و هو حسبی و نعم الوکیل و صَلَّى الله علی سیدنا محمد و آله و صحبه و سلّم تسلیماً کثیراً».

گزارش متن: رساله ای کوتاه در ادعیه و توسّلات به حضرت احدیّت برای ممانعت از شیوع بیماری طاعون است که با بهره جستن از روایات منقول از حضرت رسول اکرم محمد مصطفی صلی الله علیه و آله و سلم در سال ۱۱۹۱ هـ. / ۱۷۷۷ م تألیف گردیده است. در برخی مصادر با عناوین: دواء (یا) دوائر المعجون في خلاص الطّاعون آمده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق تحریری □ کاتب: مؤلف □ تاریخ کتابت (تألیف): سال ۱۱۹۱ هـ. / ۱۷۷۷ م □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۸ (۷۷b - ۸۴b) □ تعداد سطر: ۲۳ □ اندازه متن: ۱۳ × ۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱ × ۱۳ سانتیمتر □ نوع جلد: مقوایی با روکش کاغذی ابری؛ عطف و مغزی: تیماج قهوه ای، با لبه برگردان.

ویژگیهای نسخه: این رساله نسخه اصل به خط مؤلف بوده و از این حیث حائز اهمیت فراوان است، البته در نسخه دارالکتب قاهره نیز چنین ادعایی شده! ولی با توجه به تاریخ کتابت آن (۱۱۹۴ هـ. / ۱۷۷۷ م) نمی تواند نسخه اصل باشد و الله العالم. نسخه در حاشیه

تصحیح شده و دارای حاشیه‌نویسی است و برخی نسخه بدلها هم بیان شده است. روی برخی برگها قلم خوردگی‌هایی مشاهده می‌شود. روی آغازین برگ، نام رساله و تاریخ کتابت آن نگاشته شده است.

← عثمانلی مؤلفری، ج ۱، صص ۱۶۹ - ۱۶۸؛ فهرس المخطوطات التركیة العثمانیة فی دارالکتب المصریة بالقاهرة، ج ۱، ص ۳۳۲ و ج ۲، ص ۴۷؛ هدیه العارفین، ج ۱، صص ۴۰۶ - ۴۰۵؛
Topkapi Sarayi Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, C.II, S.358.
 «شماره ۱۲۱۰۳ مجموعه»

54 Hadīkat es-Sū'adā'

۵۴ حدیقه السعداء

مترجم: محمد بن سلیمان، حلّی بغدادی متخلص به «فضولی» (متوقای سال ۹۶۳^(۱) هـ/ ۵۶۷-۱۵۵۵ م).

موضوع: تاریخ، سیره/ زبان: ترکی آذری.^(۲)

آغاز: «ربّ اشرح لی صدري و یسر لی امری و احلل عقدة من لسانی»...

یارب ره عشقنده بنی شیدا قیل احکام عبادتنک بنکا اجرا قیل.

انجام: «... ایکی نفر فرزندی اولوب، علی هادی و موسی ایدی؛ اونجی امام حضرت

امام علی النقی علیه السلام...» افتاده.

گزارش متن: کتابی در تاریخ و حالات انبیاء علیهم السلام و پنج تن آل عبا علیهم السلام خصوصاً

احوال و مصائب حضرت امام حسین علیه السلام است. این کتاب ترجمه روضه الشهداء، اثر: «ملا

حسین بن علی، کاشفی بیهقی» (متوقای ۹۱۰ هـ/ ۵۰۴-۱۵۰۴ م) است، تنها با این تفاوت

۱. در منابع مختلف تاریخ درگذشت وی به ترتیب سالهای ۹۷۰ هـ/ ۶۳-۱۵۶۲ م، ۹۷۱ هـ/ ۶۴-۱۵۶۳ م و ۹۷۶ هـ/ ۶۹-۱۵۶۸ م نیز آمده است.

۲. به جهت اشتباه و کثرت کتابت نسخه‌های فضولی در دوره امپراتوری عثمانی، بیشترین لغات آن با لهجه ترکی عثمانی نگارش یافته است.

که «فضولی» به جای اشعار روضة الشهداء از سروده‌های خویش بهره جسته و همچنین در ابتدای هر باب اضافاتی از خود ایراد نموده است. «عهدی بغدادی» معاصر «فضولی» درباره این کتاب می‌نویسد: «حديقة السعداء، تشهد أنه مبدع في أسلوبه وبرهان ساطع في اختراع معانيه وحدث عن السبك ولا حرج في صوغ كلماته فهي أشبه بحلّة ذهبية اكتسبتها المعاني».

از سایر کتبی که «فضولی»، این شاعر دل‌باخته و عاشق اهل بیت عصمت و طهارت علیهم‌السلام در این اثر از آنها بهره جسته می‌توان به: اللهوف علی قتلی الطفوف، تألیف: سید بن طاووس حلّی (متوفای ۶۶۴هـ/ ۱۲۶۵م) و مقتل ابی مخنف لوط بن یحیی، ازدی (متوفای ۱۵۷هـ/ ۷۷۳م) اشاره نمود. این کتاب در یک مقدمه، ده باب و یک خاتمه به ترتیب ذیل نگارش یافته است: مقدمه: رشحاتی در مصائب امام حسین علیه‌السلام؛ باب اول: در بیان احوال انبیاء علیهم‌السلام؛ باب دوم: در بیان جفاهایی که حضرت رسول صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم از قریش کشید؛ باب سوم: در بیان وفات حضرت رسول صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم؛ باب چهارم: در بیان وفات حضرت فاطمه زهرا علیها‌السلام؛ باب پنجم: در بیان وفات حضرت علی مرتضی علیه‌السلام؛ باب ششم: در بیان وفات حضرت امام حسن علیه‌السلام؛ باب هفتم: در بیان ولادت حضرت امام حسین علیه‌السلام؛ باب هشتم: در بیان شهادت حضرت مسلم بن عقیل علیه‌السلام؛ باب نهم: در بیان چگونگی آمدن حضرت امام حسین علیه‌السلام از مکه به کربلا؛ باب دهم: در بیان چگونگی بردن مخدرات اهل بیت علیهم‌السلام به شام؛ خاتمه: در بیان حالات اجمالی حضرات ائمه اثنی عشر علیهم‌السلام. متذکر می‌شویم که این کتاب به سال ۱۲۵۳هـ/ ۱۸۳۷م در بولاق مصر، سپس در استانبول به چاپ رسیده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ تاریخ کتابت: [سده ۱۲هـ. ۱۸۷۰م] □ عنوانها و نشانها: شنکر ف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۱۴۵ □ تعداد سطر: ۲۱ □ اندازه متن: ۲۱ × ۱۰ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۳۱ × ۲۰ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای روشن، ضربی با ترنج گل و بوته.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده است (برگ ۲۲)؛ در بسیاری از برگها آثار رطوبت و بر فراز برگها آثار مرمت مشاهده می‌گردد؛ روی برگ آغازین، یک برگ افزودگی‌هایی در اسامی کتب و ... آمده است. گویا افتادگی از انجام یکی دو برگ بیشتر نیست.

«أعيان الشيعة، ج ۸، صص ۴۱۵ - ۴۱۳؛ حديقة السعداء، استانبول: [بی تا]؛ الذريعة، ج ۶، ص ۳۸۴؛ روضة الشهداء، تهران: انتشارات کتابفروشی اسلامیة، ۱۳۵۸ش؛ ریحانة الأدب، ج ۴، صص ۳۴۵ - ۳۴۳؛ عثمانلی مؤلفلری، ج ۲، صص ۳۶۲ - ۳۶۰؛ فهرس المخطوطات التركية العثمانية في دارالكتب المصرية بالقاهرة، ج ۱، ص ۳۴۵؛ فهرس المطبوعات التركية العثمانية في دارالكتب القومية بالقاهرة، ج ۲، ص ۲۹۹؛ قاموس الأعلام، ج ۵، ص ۳۴۱۶؛ كشف الظنون، ج ۱، ص ۶۴۵؛ معجم المؤلفين، ج ۱۰، ص ۴۸؛ هدية العارفين، ج ۲، ص ۲۵۰؛ *Elenco del Manoscritti Turichi Della Biblioteca Vaticana*, PP.119,133; *Topkapi Sarayi Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*, C.I, S.367-368.

«شماره ۲۷۰۸»

۵۵ نسخه دیگر (۲) 55 Ayni Eser (2)

آغاز: «ربّ اشرح لي صدري ويسر لي أمري واحلل عقدة من لساني يفقهوا قولي»، رباعی:

یارب ره عشقکده بنی شیدا قیل احکام عباداتی بکا اجرا قیل.

انجام: «گل ای حال تظلمدن خبردار ترحم قیل تعرض قلمه زنهار».

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ ترکی □ کاتب: پیرمحمد شهیر به «قورد بن حسام» □ تاریخ کتابت: اوائل ربیع الآخر سال ۹۹۷ هـ. / اواخر دسامبر ۱۵۸۸ م □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۲۳۸ □ تعداد سطر: ۱۷ □ اندازه متن: ۱۴×۸ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱×۱۴ سانتیمتر □ نوع جلد: دو رو تیماج؛ برون: قهوه‌ای سیر، مجدول، ضربی با ترنج و سرترنج گل و بوته؛ درون: قهوه‌ای روشن.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده است، در آغازین برگهای نسخه چند بیت اشعار فارسی و ترکی، چند تاریخ در سال ۱۲۷۴ ه. و مهر بیضی حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی رحمته و افزودگی های دیگر به چشم می خورد، ضمناً تملکی محو شده با تاریخ ۲۰ جمادی سال ۱۳۵۵ ه. مطابق ۱۷ شهریور سال ۱۳۱۵ ش همراه مهر بیضی پاک شده، دیده می شود. آثار رطوبت و وصالی مختصری در برخی برگها مشاهده می گردد. در برگ انجام نیز افزودگی هایی در موضوعات گوناگون و مهر بیضی حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی رحمته آمده است.

«شماره ۴۷۶۴»

56 Ayni Eser (3)

۵۶ نسخه دیگر (۳)

آغاز: «یارب ره عشقنکده بنی شیدا قیل احکام عبادتک بنکا اجرا قیل
نظاره صنعنکده گوزم بینا قیل اوصاف حمیدنکده دلیم گویا قیل».
انجام: «گل ای حال تکلمدن خبردار ترحم قیل تعرض ایتمه زنهار».
گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ کاتب: میر شجاع الدین بن کربلائى سید نصرالله،
تبریزی □ تاریخ کتابت: روز ۳ ماه ذی الحجة الحرام سال ۱۲۵۳ ه. ۲۹ فوریه ۱۸۳۸ م □ محل
کتابت: مدرسه گنجه □ عنوانها، نشانیها و عبارتهای عربی: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد
برگ: ۱۴۹ □ تعداد سطر: ۲۵ □ اندازه متن: ۱۳×۲۷ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۲×۳۵ سانتیمتر
□ نوع جلد: ساغری مشکی، مجدول، فرسوده؛ عطف: تیماج قهوه‌ای.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده است؛ آثار مختصر رطوبت و مرمت در برخی برگها مشاهده می گردد. مهر و امضای آیت الله العظمی مرعشی نجفی رحمته در آغاز و انجام نسخه به چشم می خورد. این کتاب به جهت آخوند مآلعلى اصغر رائی تبریزی در شهر «گنجه» در تاریخ ۱۲ صفر المظفر سال ۱۲۵۴ ه. ۸ مه ۱۸۳۸ م قلمی گردیده است.

«شماره ۶۵۵۴»

57 Ayni Eser (4)

نسخه دیگر (۴) ۵۷

آغاز: «ربّ اشرح لي صَدْرِي وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي واحلل عقدة من لساني يفقهوا قولي»

ياربّ ره عشقنكده بنی شیدا قیل احكام عبادتک بنکا اجرا قیل.

انجام: «گل حال تکلّمدن خبردار ترحم قل تعرّض قلمه زنهار».

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ کاتب: محمد نصیر □ تاریخ کتابت: روز ۱۷ ماه

جمادی الآخر سال ۱۰۱۶ هـ. ۱۱۰/۱۱ کتبر ۱۶۰۷م □ عنوانها و نشانیها: شنکرف □ نوع کاغذ: فرنگی ،

آهار مهره شده □ تعداد برگ: ۱۸۴ □ تعداد سطر: ۱۷ □ اندازه متن: ۱۲×۲۱ سانتیمتر □ اندازه

جلد: ۲۹×۲۰ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای با ترنج ضریبی ، زمینه گل و بوته.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده است؛ کاتب هنگامی که به کربلاء مشرف

شده بود با یکی از خدام و سادات ملاقات کرده و به‌وی دستور نگارش کتاب حاضر را داده است.

این کتاب در تاریخ ۱۲۴۰ هـ. ۲۵/ - ۱۸۲۴ م وارد کتابخانه شاهزاده احمد علی میرزا^(۱) (فرزند

نوزدهم فتحعلی شاه قاجار) شده است ، مهر مربع ناخوانای وی «نواب... نونها احمد... ۱۲۳۰»

در ذیل آن دیده می‌شود؛ تملک دیگری با مهر هشت گوش «هو المالك بالاستحقاق من عواري

الزمان لدى الأقر الجاني عبده عبدالحسين الطهراني» در برگ آغاز و انجام نسخه آمده است.

«شماره ۱۰۷۵۲»

58 Hisāb

حساب ۵۸

مؤلف: ناشناخته.

موضوع: حساب / زبان: ترکی عثمانی و عربی.

آغاز: «آحاد، عشرات، مآت... القاب مرکباتده قرمزیلره کوره آخرده واقع اولان

الفک ما قبلنده کرة تکلم اولنور».

۱. شرح زندگانی وی در شرح حال رجال ایران، ج ۱، صص ۹۴-۹۳ ثبت شده است.

انجام: «تضعیف بعمل الجملة مع کسور في الیمنی...»^(۱) تضعیف مذکور فی الیسار بلاکسور... تضعیف مذکور... افتاده.

گزارش متن: رساله مختصری در انواع ضرب و تفریق همراه جداول و اشکال است که گویا در این مجموعه به جهت تسهیل در انجام تقسیماتِ ارثی درج گردیده است. رساله‌های این مجموعه بیشتر در موضوع ارث و فرائض می‌باشد.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ تاریخ کتابت: [اواخر سده ۱۱ هـ. / ۱۷ م] □ عنوانها، نشانها و اعداد: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی ضخیم قدیم □ تعداد برگ: ۲۱ (۱۶ - ۱۱ب) و (۱۳۵ا - ۱۴۴ب) □ تعداد سطر: میانگین «۷» □ اندازه متن: ۱۱×۱۶ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۶×۲۲ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج مشکی فرسوده، ضربی، مجدول، عطف و مغزی: تیماج مشکی.

ویژگیهای نسخه: بخش افتاده رساله، در انجام مجموعه صحافی گردیده است؛ در برگ آغازین رساله، امضای آیت الله العظمی مرعشی نجفی رح به سال ۱۳۴۵ هـ. / ۲۷ - ۱۹۲۶ م با عبارت: «شهاب الدین الحسینی المرعشی النجفی ۱۳۴۵ هـ.» آمده است. آثار رطوبت در بخشهای زیرین برگها دیده می‌شود.

«شماره ۱۱۸۱۸ مجموعه»

59 Ayni Eser (2)

۵۹ نسخه دیگر (۲)

آغاز: «بر (آحاد)، اون (عشرات)، یوز (مآت)، بیک (اولوف)، اون بیک (عشرات اولوف)، یوز بیک (مآت اولوف)، اون یوز بیک (عشرات مات اولوف)... صورت قره جمله یمینی تحتانی...».

انجام: «... تماثل...»^(۲)، تداخل...، تباین...، توافق بین العددين المختلفین بطریق

۱. نقطه چینها مربوط به جدول اعداد و عملیات ریاضی می‌باشد.

۲. نقطه چینها مربوط به محاسبات ریاضی است.

التفريق... و فيما وراء العشرة يعبر بجزء من احدى عشر... و بطريق التقسيم...».

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق و رقعه □ کاتب: حسن بن احمد، عینه وی □ تاریخ کتابت: سال ۱۲۴۷. ۳۲/ - ۱۸۳۱م □ عنوانها و نشانیها: قرمز □ نوع کاغذ: فرنگی نخودی □ تعداد برگ: ۴ (۱b - ۱a) □ تعداد سطر: میانگین «۲۵» □ اندازه متن: ۱۷ × ۱۱_۳ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۵ × ۱۷_۳ سانتیمتر □ نوع جلد: مشمی [گالینگور] مشکی؛ عطف: تیماج مشکی. ویژگیهای نسخه: برگها مجدول به رنگ قرمز و افزودگی‌هایی به صورت جداول و ارقام در موضوع رساله دارد. برخی عبارات به صورت چلیپا و مورب نگارش یافته است.

«شماره ۷۶۷۰ مجموعه»

60 Hüsni et-Takvīm

۶۰ حسن التَّقْوِيم

مؤلف: سعدالدین سلیمان بن عبدالرحمن بن محمد، رومی مشهور به «مستقیم زاده» (متوفای سال ۱۲۰۲ هـ. ۸۸/ - ۱۷۸۷ م).

موضوع: سنن و آداب / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «الحمد لله نحمده و نستعينه من يهدى الله فلا مضلّ له... أمّا بعد أخرج الشّيخان رحمهما الله... یعنی امام بخاری و امام مسلم اتفاقاً تخریج ایلدیلر بو حدیث صحیح...».

انجام: «اكا آمین دین اولوب یرزین بوله یا ربّ سلامت دارین حقّ رسوله ایدوب صلوة و سلام سخن آنکله بولدی حسن ختام».

گزارش متن: رساله‌ای کوتاه در تبیین سنت‌های پنجگانه حضرت ابراهیم علیه السلام است. هر سنت به عنوان «لایحه» و در مجموع طیّ ۵ «لایحه» بیان شده است. این رساله بنا بر احتساب ماده «حسن ختام» در سال ۱۱۵۹ هـ. ۱۷۴۶ م تألیف گردیده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق تحریری □ کاتب: مؤلف □ تاریخ کتابت: (تألیف): سال ۱۱۵۹ هـ. ۱۷۴۶ م □ عنوانها و نشانیها: سبز □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۱۸ (۱b - ۱۸b)

□ تعداد سطر: ۲۵ □ اندازه متن: ۱۷×۷ پ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱×۱۳ سانتیمتر □ نوع جلد: مقوایی باروکش کاغذی ابری؛ عطف و مغزی: تیماج قهوه‌ای، بالبه برگردان. ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح شده و مقابله نیز گردیده و در برگ «۱۲» علامت بلاغ: «بلغ» دارد. این رساله به احتمال قوی نسخه اصل به خط مؤلف است و از این حیث حائز اهمیت فراوان می‌باشد. در پشت جلد اسامی رساله‌های این مجموعه آمده است. روی آغازین برگ، ۶ مهر بیضی با عبارات: «السید شهاب‌الدین ۱۲۷۹ وفا»، «السید شهاب‌الدین ۱۲۸۲ وفا»، «شهاب‌الدین»، «السید محمد نوری ۱۲۹۴» و دو مهر ناخوانای دیگر همراه تملکی از «محمد نوری شیخ حسن افندی زاده» به سال ۱۳۰۹ هـ. به چشم می‌خورد. روی برخی از برگها قلم خوردگی‌هایی مشاهده می‌شود و در برخی برگها حاشیه‌نویسی با عبارت «منه»، به نقل از خود مؤلف دارد.

◀ إيضاح المكنون في الدليل على كشف الظنون، ج ۱، ص ۴۰۳؛ عثمانلی مؤلفاری، ج ۱، صص ۱۶۹ - ۱۶۸؛ فهرس المخطوطات التركية العثمانية في دارالكتب المصرية بالقاهرة، ج ۱، ص ۳۵۲؛ هدیه العارفين، ج ۱، صص ۴۰۶ - ۴۰۵؛

Topkapi Sarayi Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, C.II, S.312.

«شماره ۱۲۱۰۳ مجموعه»

61 Hel-l-i Emlāh

حلّ املاح 61

مؤلف: ناشناخته.

موضوع: کیمیا / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «املاح لرنک حلینک معتبری دخی افضلی بودر که دیلرکیک قدر ملح اندرانی

طبر رددن آله سن...».

انجام: «... خالص شمس اولور، اما هر دمسه اوچ مرضی و اوچ قره ازم ایله دمس

و ذوب و صحیفه اوله».

گزارش متن: کتابی است در علم کیمیا که در آن مؤلف از حلّ املاح، تدبیر حجر، طرق تخمیر و تشمیع مواد مختلف و توصیف خواصّ آنها، تبدیل و تکلیس و... بحث کرده است. این کتاب با عناوین «صفة - صفة» و نقل اعمال کیمیاوی بعضی از دانشمندان این فنّ با ذکر نام آنها، در چندین باب تألیف گردیده است. این رساله در فهرست کتابخانه مدرسه نمازی شهر خوی با عنوان رساله در کیمیا ثبت گردیده است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ تاریخ کتابت: [سده ۱۳ هـ / ۱۹م] □ عنوانها و نشانیها: مشکی؛ برخی عناوین در حاشیه نگاشته شده □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۹۵ (۷۸a - ۱۷۲a) □ تعداد سطر: ۱۱ □ اندازه متن: $۱۱\frac{1}{4} \times ۶\frac{1}{4}$ سانتیمتر □ اندازه جلد: $۱۷\frac{1}{4} \times ۱۱$ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمعی [گالینگور] مشکی؛ عطف: تیماج مشکی. ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده است.

«شماره ۱۶۶۲ مجموعه»

۶۲ حلّ رموز و کشف کنوز Hel-l-i Rūmuz ve Keşf-i Kūnuz 62
مؤلف: ناشناخته.

موضوع: کیمیا / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «الحمد لله الذي منّ علينا علم الحكماء الأولين، أمّا بعد معلوم اوله که حقّ تعالی علم شریفک...».

انجام: «... اگر اولدن مفتاح الوب طوقوز تشمیع ایدرسک اکسیر اعظم حجر المکرم اولور فافهم هذه الأسرار».

گزارش متن: رساله‌ای مختصر در کیمیا است که در توصیف موادّ، خواصّ اشیاء، طریق تکلیس و... در چند فصل تألیف شده است. در فهرست کتابخانه مدرسه نمازی شهر خوی، رساله از «محمد بن امیل تمیمی» دانسته شده که صحیح به نظر نمی‌رسد و نهایت

اینکه متن عربی و اصل این رساله از وی باشد و الله العالم.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ تاریخ کتابت: [سده ۱۳ هـ / ۱۹ م] □ عنوانها و نشانیها: مشکی، عناوین گاهی در حاشیه نگاشته شده □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۱۲ (۲۰b - ۳۱b) □ تعداد سطر: ۱۱ □ اندازه متن: ۱۲ × ۶ ۱/۲ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۷ ۱/۴ × ۱۱ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمعی [گالینگور] مشکی؛ عطف؛ تیماج مشکی. ویژگیهای نسخه: موضوع هر بند، پاراگراف و فصل در حواشی نگاشته شده است. «شماره ۱۶۶۲ مجموعه»

۶۳ حلّ عقدۀ سعدی = قصیده Hel-l-i 'Ūkdey-i Sa'dī 63
 فی الصلاة = Kaşīdat fī eṣ-Şalāt

ناظم: سعدی (متوفای بعد از سال ۹۹۴ هـ / ۱۵۸۶ م).

موضوع: فقه منظوم / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «خدايه صد هزاران شکر و منت که محبوبينه قلدي بيزی امت
 آنى کند و ايچون خلقي آنکچون يرادوب قلدي قوللارينه رحمت».
 انجام: «...»

بو مقصود عقدۀ حل اتدی سعدی رحیما اول قولنه ایله رحمت

مصنّف روحی ایچون فاتحه اوقیان بوله عندالله قربت

یعنی کشینک سفری صفات بشریدن صفات ملکیه اوله و صفات مذمومدن صفات حمیده یه اوله، آمین بحرمة سیّد المرسلین؛ تمت».

گزارش متن: منظومه‌ای فقهی (تائیه) در موضوع صلوات و فضائل آن و همچنین برخی احکام و آداب آن همراه کیفیت نماز حضرت رسول اکرم صلی الله علیه و آله در شب معراج است.

که بر اساس فقه حنفی در (۲۶۴) بیت به نظم درآمده است. این اشعار بنا بر مقدمه آن، در سال ۹۹۴ هـ.^(۱) ۱۵۸۶/م، هنگامی که ناظم در شهر «ویدن» مشغول تعلیم و دانش‌اندوزی بوده، به درخواست عارفی سروده است. در اینکه شاعر منظومه، «سعدالدین عیسی بن امیرخان، قسطنونی رومی» مشهور به «سعدی» باشد، تردید وجود دارد؛ چرا که تاریخ درگذشت وی را اسماعیل پاشا بغدادی در هدیه العارفین و دیگران سال ۹۴۵ هـ. ۱۵۳۸-۳۹م ثبت نموده‌اند؛ ولی از آنجائیکه در تألیفات و آثار او رساله‌ای به زبان ترکی تحت عنوان منظومه فی الفقه وجود دارد، ما را به وی نزدیک می‌سازد؛ در هر صورت شاعر این منظومه متخلص به «سعدی» بوده و در تاریخ ۹۹۴ هـ. ۱۵۸۶/م در قید حیات بوده است. در فهرست کتابخانه غازی خسرو بیک سارایو در بوسنی و هرزگوین به نقل از کشف الظنون، ناظم: «سعدی بن حسن» ثبت گردیده است که صحت آن بعید به نظر می‌رسد چون تخلص ناظم «سعدی» است نه اسم وی والله العالم.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ تاریخ کتابت: سال ۱۰۴۴ هـ. ۳۵/ - ۱۶۳۴ م □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی قدیم □ تعداد برگ: ۱۴ (۱b - ۱۴b) □ تعداد سطر: ۱۹ □ اندازه متن: ۱۷ $\frac{۱}{۴}$ × ۷ $\frac{۱}{۴}$ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۳ $\frac{۱}{۴}$ × ۱۴ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج مشکی، ضربی، با ترنج زمینه گل و بوته.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح شده و عناوین آن با عنوان «مطلب» در حواشی آمده است. در فواصل اشعار مطالبی در شرح عبارات منظوم به زبانهای عربی، ترکی و فارسی به نقل از کتابهای: العنایه، مصابیح، شرح هدایه، تفسیر ابی‌اللیث، کفایه، شرح المحيط، شرح حقائق الاستار، شرح فضائل، کیمیای سعادت و ... آمده است. آثار مختصر رطوبت و نیز مرمت در برخی برگها دیده می‌شود. برگها مجدول به شنگرف می‌باشد. در برگ آغاز یک وقفنامه به نام

۱. این امکان نیز وجود دارد که تاریخ مذکور در مقدمه «طقوز بوز ابدی طقسان درت هجرت» تصحیفی از ناحیه کاتب بوده

«السید حاج مصطفی» با تاریخ: رجب ۱۲۳۸ هـ. و یک تملک «حاج شیخ محمد عقیل قاضی» با دو مهر دایره «ورد زبان محمد عقیل حسبی الله و نعم الوکیل» دیده می شود.

← الأعلام، ج ۳، صص ۸۹-۸۸؛ شذرات الذهب فی أخبار من ذهب، ج ۸، صص ۳۱۳-۳۱۲؛ عثمانلی مؤلفری، ج ۱، ص ۳۲۳؛ فهرس المخطوطات العربیة و التورکیة و الفارسیة و البوسنیة فی مکتبة الغازی خسرو بک بسرایفوی البوسنة و الهرسک، ج ۲، صص ۲۲۸-۲۲۷؛ قاموس الأعلام، ج ۴، ص ۲۵۷۰؛ کشف الظنون، ج ۲، ص ۱۲۵۵؛ هدیه العارفین، ج ۱، ص ۳۸۶.

«شماره ۴۴۵۱ مجموعه»

۶۴ نسخه دیگر (۲) Ayni Eser (2) 64

آغاز: «خدايه صدهزاران شکر و منت که محبوبينه ايتدی بيزی امت
 آنی کندو ایچون خلقي آنکچون
 انجام: «...»

بو معقود عقده بی حل ایتدی سعدی رحیما اول قولونه ایله رحمت

او قسیوب بو دعائی دین آمین همیشه بوله مقصودینه وصلت».

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ کاتب: [ابوبکر بن حمزه] □ تاریخ کتابت: [سال ۱۱۳۴ هـ/۱۷۲۲م] □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی نخودی □ تعداد برگ: ۵ (۱۶۴b - ۱۶۸a) □ تعداد سطر: چلیپا ۱۸، ستونی ۵ □ اندازه متن: ۱۹ × ۱۲ ۱/۴ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱ × ۱۴ ۱/۴ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه ای روشن؛ مغزی و گوشه: تیماج قهوه ای روشن. ویژگیهای نسخه: نام کاتب و تاریخ کتابت به قرینه رساله های بعدی این مجموعه نوشته شد؛ سطور به صورت چلیپا و ستونی نگارش یافته است.

«شماره ۹۰۲۷ مجموعه»

65 Hilyat en-Nebi = Hilye-i حلیة النبی ﷺ = حلیة
 خاقانی
 Hākānī

ناظم: محمد بیک بن عبدالجلیل، رومی مشهور به «ایاس پاشازاده» و «حسان روم»
 متخلص به «خاقانی» (متوفای سال ۱۰۱۵ هـ/ ۷-۱۶۰۶ م).

موضوع: سیره نبوی منظوم / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «بسمله ایدمه لم فتح کلام فتح اوله تابو معمای بنام».

انجام: «اولمدین بیکیدی تاریخی تمام بو رسالده تمام اولدی کلام».

گزارش متن: منظومه‌ای در شمایل، اوصاف بدنی و اخلاقی حضرت رسول اکرم
 محمد مصطفی ﷺ است که این شاعر شهیر و برجسته، به سال ۱۰۰۷ هـ/ ۹۹-۱۰۹۸ م
 در زمان سلطنت سلطان محمدخان سوم (۱۰۱۲-۱۰۰۳ هـ/ ۱۶۰۳-۱۰۹۵ م) در حدود
 (۷۵۰) بیت به نظم کشیده است. «خاقانی» از نوادگان «ایاس پاشا» است که از وزرای
 برجسته دربار عالی‌باب در دوره سلطنت سلطان سلیمان خان قانونی
 (۹۷۴-۹۲۶ هـ/ ۶۶-۱۰۲۰ م) به شمار می‌رفت. منظومه حاضر در کشف الظنون و هدیه
 العارفين تحت عنوان: الحلیة النبویة ثبت گردیده است. این کتاب با عنوان: حلیة خاقانی برای
 نخستین بار در سال ۱۲۶۴ هـ/ ۱۸۴۸ م در استانبول به چاپ رسیده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ تاریخ کتابت: [سده ۱۳ هـ/ ۱۹ م] □ عنوانها و نشانیها:
 شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۲۵ □ تعداد سطر: ۱۷ □ اندازه متن: ۱۵×۸ سانتیمتر
 □ اندازه جلد: ۲۰×۱۲ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج مشکی یک لایی، مجدول به طلا.

ویژگیهای نسخه: در آغاز تملک «سید محمد سعید» و عنوان اشتباه: «دیوان سوزی»!
 دیده می‌شود. برگها فرسوده شده و به جهت اسیدی شدن مرکب متن از حاشیه جدا شده است.
 برگها مجدول به زاج سبز و خطوط مشکی است و عناوین به صورت قرمز نگاهشته شده است.

← عثمانلی مؤلفری، ج ۲، صص ۱۶۴-۱۶۳؛ فهرس المخطوطات الترتکبة العثمانیة فی

دارالکتب المصریة بالقاهرة، ج ۱، صص ۳۷۰-۳۶۷؛ فهرس المطبوعات التشرکیة العثمانیة فی دارالکتب القومیة بالقاهرة، ج ۱، صص ۱۴۰-۱۳۹؛ کشف الظنون، ج ۱، ص ۶۹۱؛ هدیة العارفين، ج ۲، ص ۲۶۶؛

Catalogue of the Turkish Manuscripts in the British Museum, P.257; Topkapi Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, C.II, S.132-134.

«شماره ۱۰۸۹۵»

۶۶ حلیة النبى ﷺ و چهار یار Hilyat en-Nebī ve Çahāryār

ناظم: مصطفی بن احمد بن عبدالمولی، گلیپولی رومی دفتری متخلص به «عالی» (۱)
(متوفای سال ۱۰۰۸هـ./۱۶۰۰-۱۵۹۹م).

موضوع: سیره منظوم / زیان: ترکی عثمانی.

آغاز: افتاده «...کیمکه بو مهر شریفه... برکو صبح وشام

هم یوزینه سورسه ورسه صلواتی تمام».

انجام: «هم دیمشله اول گزین بشره حسن الوجه دقیق البشره
...» افتاده.

گزارش متن: منظومه ای در سیره حضرت رسول اکرم محمد مصطفی صلوات الله علیه و خلفای چهارگانه (بر اساس دیدگاه اهل سنت) است؛ در یکی از ابیات تخلص «عالی» آمده ولی در اینکه وی همان ناظم فوق باشد، تردید وجود دارد:

«ددی بو حلیة عالی جاهی کیمکه یازب نظر اتسه گاهی»

متأسفانه بخشهای مهم و زیادی از این منظومه ساقط شده است و به جهت افتادگی از آغاز و انجام، نام اصلی منظومه مورد شناسایی قرار نگرفت.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ تاریخ کتابت: [اواخر سده ۱۱ هـ / ۱۷م] □ عنوانها و نشانیها: مشکی و طلائی □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۲ (۷۶a - ۷۷b) □ تعداد سطر: ۵ □ اندازه متن: ۱۲ × ۶ ۱/۴ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۷ × ۱۱ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای تیره ، مجدول ، با ترنج ، سر ترنج و لچک زمینه طلائی و نارنجی اسلیمی.

ویژگیهای نسخه: رساله‌ای هنری و نفیس است. میان برگها مذهب و باگل و بوته الوان و نشانهای طلا در فواصل عبارات تزئین شده ؛ ترجمه زیرنویس ترکی عبارات عربی به رنگ شنگرف با خط زیبایی نگارش یافته است ؛ ضمناً برگها مجدول به طلا و مشکی است. افتادگی زیادی از آغاز و انجام و برگهای میانی دارد. برگها آسیب دیده و اندکی نیز ترمیم شده است.

← عثمانلی مؤلفری ، ج ۳ ، صص ۹۴ - ۸۵ ؛ هدیه العارفین ، ج ۲ ، ص ۴۳۸ .

«شماره ۹۲۳۶ مجموعه»

۶۷ خدا ربِّم = علم حال 67 Hūdā Reb-bīm = 'İilm-i Hāl

ناظم: ابراهیم بن درویش عثمان ، حسنی فقیری ارضرومی متخلص به «حقی»
(متوفای سال ۱۱۸۶ هـ^(۱) / ۷۳ - ۱۷۷۲ م).

موضوع: عقائد منظوم / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «خدا ربِّم حقاً محمّد در رسول الله

هم اسلام دیندر دینم کتابمدر کلام الله

علمده مذهبمدر بو حنیفه اعتقادمه

اولویدر اهل سنت و الجماعة مذهبی والله».

انجام: «محمّد مصطفینک الله وکی تبلیغ احکامی

قبول ایتدیم ایدوب تصدیق دیدم آمنت بالله

۱. در هدیه العارفین و برخی مصادر دیگر تاریخ درگذشت وی سال ۱۱۹۵ هـ / ۸۱ - ۱۷۸۰ م ثبت شده است.

دلیله اقرار ایتمکی قبله تصدیق ایتمکی

سننک حفظ امانتکنده امانت اوله یا الله».

گزارش متن: منظومه‌ای کوتاه در (۱۱۰) بیت است که با قافیۀ «الله» در موضوع عقائد و فقه بر اساس فقه و مذهب حنفی سروده شده است. ناظم در یکی از ابیات خود در کتاب معرفتنامه گوید:

«قومونک اعتقادین بو یوز اون بیت ایچره بیل حقی

بودر حق مذهب آنجق بونده ثابت ایلسون الله»

که اشاره به ابیات این رساله دارد. شایان ذکر است که این منظومه در فهرست دارالکتب قاهره با عنوان: علم الحال علی الإجمال ثبت گردیده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق ترکی □ کاتب: [یوسف بن ملا کریم] □ تاریخ کتابت: [سال ۱۱۶۶ هـ / ۱۷۵۳ م] □ محل کتابت: [روستای اخی صوفیلوی پادار (ترکیه)] □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی نخودی □ تعداد برگ: ۲ (۳۷a - ۳۸b) □ تعداد سطر: ۱۵ □ اندازه متن: ۱۲×۷ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۵×۱۰ سانتیمتر □ نوع جلد: میشن قهوه‌ای روشن، مجدول، ضربی.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح شده است؛ نام کاتب، تاریخ و محل کتابت به قرینۀ برگ «۳۶» این مجموعه نگارش یافت.

← عثمانلی مؤلفلری، ج ۱، صص ۳۶ - ۳۳؛ فهرس المخطوطات الترتکبة العثمانیة فی دارالکتب المصریة بالقاهرة، ج ۳، ص ۱۴۱؛ فهرس المخطوطات العربیة و الترتکبة و الفارسیة و البوسنیة فی مکتبة الغازی خسرو بک بسرایفوفی البوسنة و الهرسک، ج ۱، ص ۱۲۶ و ج ۷، ص ۳۹۴ و ج ۸، ص ۴۷۸؛ قاموس الأعلام، ج ۱، ص ۵۶۷؛ هدیة العارفین، ج ۱، صص ۴۰ - ۳۹؛

Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu, C.II (07), S.210.

«شماره ۱۱۹۸۸ مجموعه»

۶۸ خلافت علی المرتضیٰ علیه السلام Helāfet-i 'Alī el-Mūrtaẓā 68

مؤلف: ناشناخته.

موضوع: تاریخ، سیره / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «آلتنجی جزوّه بیان الندیقی اوزره مصریون و کوفیون و بصریون دیو اوچ

فرقه یه منقسم اولان».

انجام: «... او زمان موجود اولان اصحاب کرام حضرت معاویه یه بیعت ایلدی؛

رضوان الله علیهم أجمعین».

گزارش متن: تاریخ، شرح احوال و زندگانی حضرت امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب علیه السلام شامل وقایع جنگهای جمل، صفین و نهروان و سایر رویدادهای مربوط به دوره حکومت آن حضرت سالهای ۴۰-۳۶ ه. و همچنین وقایع بعد از شهادت حضرت است که به نحو اختصار نگارش یافته است. کتاب حاضر گویا بخشی (جزء ششم) از یک کتاب تاریخی بزرگی می باشد که متأسفانه پس از تفحص فراوان همچنان ناشناخته باقی ماند؛ به نظر نگارنده سطور، این کتاب قاعدتاً باید ترجمه ترکی جلد ششم تاریخ الأمم و الملوك اثر ارزشمند «ابوجعفر محمد بن جریر طبری» (متوفای سال ۳۱۰ ه. / ۹۲۳-۹۲۲ م) باشد که با حذف اسناد و زوائد به زبان ترکی عثمانی ترجمه شده است؛ در اینکه این کتاب همان باشد، تردید وجود دارد و احتیاج به تحقیق بیشتری دارد؛ برای این منظور تصویری از برگ آغاز آن در پایان همین فهرست ارائه گردیده است.

گزارش نسخه: نوع خط: رقعہ زیبا □ تاریخ کتابت: [اوائل سده ۱۶ ه. / ۲۰] □ عنوانها

و نشانها: مشکی □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۸۲ □ تعداد سطر: ۲۲ □ اندازه متن: ۱۵ × ۸

سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱ × ۱۳ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمعی [گالینگور] مشکی.

ویژگیهای نسخه: به خط رقعہ زیبائی کتابت گردیده و گویا برای چاپ آماده می شده است.

⇒ *Topkapi Sarayi Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, C.I,*
S.157-161.

«شماره ۳۴۱۹»

69 Hül-leş-i Mūfīd

۶۹ خَلص مفید

مؤلف: شیخ محمدتقی الحسین، حسینی صعیدی حنفی.

موضوع: کیمیا / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «حمدله و بسمله و تصلیه حال دلیله آراء ما فی البارکة لسان الحال انطلق

منه...».

انجام: «... بطن فرس قدوره کون دفنه ایده درمنی بیک درم طرح ایده؛ تمت بعون الله

تعالی».

گزارش متن: رساله مختصری در کیمیا سازی است؛ مؤلف در دیباچه سخن، گوید: «عده ای از من درخواست نمودند که رساله ای مختصر و مفید در موضوع کیمیا برای آنها بنگارم و من هم اجابت امر نموده و مطالب نادر مربوط به کیمیا را که در سایر کتابها کمتر یافت می شود و بیشتر در سینه ها محفوظ هست، در این رساله گرد آوردم؛ بعضی از مطالب را مستقیماً از استاد فرا گرفته و برخی دیگر را هم به الهام و از راه خواب! به دست آورده ام».

گزارش نسخه: نوع خط: رقعہ □ تاریخ کتابت: [سده ۱۱۴ هـ / ۲۰ م] □ عنوانها و نشانیها: شکرگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۴ (۴۲a - ۴۵a) □ تعداد سطر: ۱۹ □ اندازه متن: ۲۰ $\frac{1}{4}$ × ۱۲ $\frac{1}{4}$ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۷ $\frac{1}{4}$ × ۲۰ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمعی [گالینگور] مشکی؛ عطف: تیماج مشکی.

ویژگیهای نسخه: این رساله از روی نسخه‌ای که تاریخ کتابت آن ۱۱ توتی^(۱) اول ۱۸۴۵ میلادی (۱۲۶۰ هـ) بوده و در «کتابخانه یوسف تادفینه بلاستره» و در تملک «یوسف ولد بطرس» قرار داشت، استنساخ گردیده است.

«شماره ۱۸۵۹ مجموعه»

۷۰ خواصّ سورۀ یاسین Havās-ṣ-i Surey-i Yāsīn

مؤلف: ناشناخته.

موضوع: علوم قرآن / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «خاصیت یس؛ امام جعفر صادق علیه السلام روایت قلور ایمام علیدن کرم الله وجهه، ایمام علی دخی حضرت رسولدن روایت قلور علیه السلام هر کم یس سورسین یدی کرّه دونرکن دگرمن طاشی اوزرینه اقسه اورسه اول...».

انجام: «... و اگر بر یمش آجاجی یمش و یرمیه یزلر اول آجاجک بوطاغنه اصاقویلر حقّ تعالی فرمانی یرله اول آجاج یمش و یره هیچ افتکورمیه و هر مزرع دخی ایلدر و الله أعلم بالصواب».

گزارش متن: رساله‌ای مختصر در بیان خواصّ و فوائد سورۀ یاسین است که در این مجموعه به امام جعفر صادق علیه السلام نسبت داده شده که صرف نظر از زبان رساله، هیچگونه استنادی بر این ادّعا ارائه نشده است.

گزارش نسخه: نوع خطّ: نسخ خوش □ تاریخ کتابت: [سده ۹ هـ / ۱۵۰ م] □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی ضخیم، آهار مهره شده □ تعداد برگ: ۲ (۷۳b - ۷۴b) □ تعداد سطر: ۲۱ □ اندازه متن: $9\frac{1}{4} \times 17\frac{1}{4}$ سانتیمتر □ اندازه جلد: 16×24 سانتیمتر □ نوع

۱. گویا یکی از ماههای قبطی (توت) معمول در میان قبطیان مصر است.

جلد: دو رو تیماج ؛ برون: قهوه‌ای روشن ، مجدول ، دارای لبه برگردان ؛ درون: زیتونی ، مجدول به زر.

ویژگیهای نسخه: در انجام افزودگی‌هایی در ادعیه آمده است.

« فهرس المخطوطات الترتیبیة العثمانیة فی دارالکتب المصریة بالقاهرة ، ج ۲ ، ص ۲۱۰ .

« شماره ۱۱۸۷۱ مجموعه »

71 Hayr-ābād

۷۱ خیر آباد

ناظم: یوسف بن عبدالله ، رهاوی قسطنطینی رومی متخلص به «نابی» (متوفای سال

۱۱۲۴هـ/۱۷۱۲م).

موضوع: اخلاق و ادب منظوم / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «حمداکه که اکا سزادر	حمدک دخی حمدینه روادر
حمداکه که اولمییدی مطلق	حمد اولمزدی وجوده ملحق».
انجام: «بو تازه اثر له پینه نابی	مجموعه روز گونوز ^(۱) اولسون
یازسون ورق سپهره خورشید	تاریخین اثر مبارک اولسون».

گزارش متن: منظومه‌ای اخلاقی و ادبی در حدود (۱۰۰۰) بیت است که «نابی» برای

فرزندش «ابوالخیر محمد چلبی» به سال ۱۱۱۷^(۲)هـ/۱۷۰۵م به نام سلطان احمدخان

سوم (۴۳-۱۱۱۵هـ/۱۷۰۳-۵۴م) به پیروی از مخزن الأسرار نظامی (متوفای

۶۱۴هـ/۱۲۱۷م)، سروده است. «نابی» در این مثنوی علاوه بر تشویق فرزندش به دانش

اندوزی، داستان «خرم شاه جرجان» را با محبوه‌اش «جاوید» و شاعرش «فخر» به نظم

کشیده و دلبستگی «فخر و جاوید» و افسانه‌های عشقی او را حکایت می‌کند. ناظم از

۱. چنین خوانده می‌شود.

۲. همچنانکه ترکیب: «اثر مبارک اولسون» در مصراع پایانی نیز بر اساس حساب حروف ابجد بر این تاریخ دلالت می‌کند.

دولت‌مردان، ادبا و شاعران برجسته عثمانی در اواخر قرن ۱۱هـ./ ۱۷م و اوایل قرن ۱۲هـ./ ۱۸م بوده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ کاتب: محمد بن حاج علی □ تاریخ کتابت: ۱۱۳۲ (۱) هـ./ ۱۷۲۰م □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی نخودی □ تعداد برگ: ۷۸ (۷۸b-۶۸b) □ تعداد سطر: ۱۳ □ اندازه متن: ۱۲ $\frac{۱}{۴}$ × ۵ $\frac{۱}{۴}$ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۷ × ۱۰ $\frac{۱}{۴}$ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمی [گالینگور] مشکى ؛ عطف و گوشه: تیماج قهوه‌ای با نقش طلائی فرنگی.

ویژگیهای نسخه: عناوین به رنگ قرمز و برگه‌های مجدول با رنگ قرمز می‌باشد. روی آغازین برگ، یک سرلوح محرابی سبک ترکی، مجدول به طلا، زاج سبز، لاجورد و شنگرف با زمینه طلا و لاجورد همراه گل و بوته الوان و بازوبندی که در میان آن نام کتاب «هذا کتاب خیر آباد» با سفیداب نگارش یافته است. بین برگهای (۱۵۳ - ۱۴۷) اشعاری از شیخ احمد چلبی، نایب چلبی، صائب، سنان زاده، وحید و ... و نیز چند لغز و مطالبی با عنوان «حجّت نابی افندی از زبان کودکان با خواجگان سلمه الله تعالی» و چند لغز از وی دیده می‌شود.

← عثمانلی مؤلفری، ج ۲، صص ۴۵۰ - ۴۴۸؛ فهرس المسخطوط التورکبة العثمانية في دارالکتب المصرية بالقاهرة، ج ۲، صص ۱۸ - ۱۷؛ قاموس الأعلام، ج ۶، صص ۴۵۳۴؛ هدیه العارفین، ج ۲، صص ۵۶۸؛

Topkapi Sarayi Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, C.II, S.173-174.

«شماره ۸۲۶۱ مجموعه»

۷۲ خیریّه = خیری نامه Hayriye = Hayri-nāme 72

ناظم: یوسف بن عبدالله، رهاوی قسطنطینی رومی متخلص به «نابی» (متوفای سال

۱۱۲۴هـ./ ۱۷۱۲م).

۱. این تاریخ کتابت به صورت لغز آورده شده و عبارت آن چنین است: «تمت في اليوم الذي هو العشر الثاني من الثالث الأول من التسلس الأول من النصف الأول من العشر الثالث من العشر الرابع من العشر الثاني بعد الألف من الهجرة».

موضوع: اخلاق و ادب منظوم / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «حمد اول الله عظیم شأنه

مبداً دائره امكانه

که ایدوب خامه صنعی تدبیر

... عالمی ایتدی تدبیر».

انجام: «...»

هر شبک قدر اوله هر روزک عید

سوره سن دولتله عمر فرید

چون ابوالخیر قونلدی نامک

خیر ایده حضرت حقّ انجامک».

گزارش متن: منظومه‌ای اخلاقی و عبادی در حدود (۱۷۰۰) بیت است که «نابی» مانند منظومه سابق (خیرآباد) برای فرزندش «ابوالخیر محمد چلبی» در تشویق وی به امور دینی، علم، متخلّق شدن به صفات و اخلاق پسندیده و نکوهش از صفات ناپسند و زشت به سبک مثنوی سروده است. این اثر برای نخستین بار در سال ۱۲۷۴ هـ. / ۱۸۵۷ م در پاریس و سپس در سال ۱۳۰۷ هـ. / ۹۰ - ۱۸۸۹ م از سوی مطبعه ابوالضیاء در استانبول به چاپ رسیده است. از این شاعر گرانمایه آثاری چند به جا مانده که برخی از آنها پیش از این همانند: تحفة الحرمین و خیرآباد از نظر گذشت و در صفحات بعدی ان شاء الله دیوان نابی نیز معرفی خواهد شد.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ کاتب: [محمد بن حاج علی] □ تاریخ کتابت: عصر روز شنبه ۸ ماه مبارک رمضان سال ۱۱۳۲ هـ. / ژوئیه ۱۷۲۰ م □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی نخودی □ تعداد برگ: ۶۳ (۶b - ۶vb) □ تعداد سطر: ۱۳ □ اندازه متن: ۱۲ × ۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۷ × ۱۰ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمعی [گالینگور] مشککی؛ عطف و گوشه: تیماج قهوه‌ای با نقش طلایی فرنگی.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده، عناوین قرمز، برگها مجدول به خطوط قرمز و جوهر کلمات در برخی برگها ریخته و کلمات به طور واضح و خوانا نیست و همچنین برگهای آغازین نسخه فرسوده شده است. روی برگ آغازین این منظومه یک سرلوح محرابی ساده به سبک ترکی با گل و برگ الوان، مجدول به طلا و قرمز و بازوبندی که در میان آن

عبارت: «هذا کتاب خیریه» با سفیداب نوشته شده است. آثار ناچیزی از رطوبت و قلم خوردگی در برخی برگها دیده می‌شود. در آغاز، ۴ برگ ابیاتی به ترکی از «جوری»، «نفعی»، «صبری» و ... و همچنین تملک «صالح عثمان زاده» و وقف «سلیمان افندی زاده السید محمد افندی» آمده است. نام کاتب به قرینه منظومه دیگر این مجموعه (خیرآباد) نگارش یافت.

← عثمانلی مؤلفی، ج ۲، صص ۴۵۰ - ۴۴۸؛ فهرست نسخه‌های خطی ترکی انستیتو ملل آسیایی (لنین‌گراد)، ج ۳، صص ۹۱ - ۹۲؛ فهرس المخطوطات التریکیة العثمانیة فی دارالکتب المصریة بالقاهرة، ج ۲، صص ۱۸ - ۲۰؛ فهرس المطبوعات التریکیة العثمانیة فی دارالکتب القومیة بالقاهرة، ج ۲، ص ۹۱؛ قاموس الأعلام، ج ۶، ص ۴۵۳۴؛ هدیه العارفين، ج ۲، ص ۵۶۸؛

Topkapi Sarayi Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, C.II, S.174-175;

Catalogue of the Turkish Manuscripts in the British Museum, P.201.

«شماره ۸۲۶۱ مجموعه»

73 Dürr-i Manzum

۷۳ درّ منظوم

ناظم: درویش محمد چلبی، آنقروی مشهور به «ندایی» (متوفای سال ۹۷۶هـ./

۶۹-۱۵۶۸م).

موضوع: طبّ منظوم/ زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «ای حکیم علیم و حیّ حلیم حضرت کدر کریم و شأن عظیم

* * *

گل ندایی کلام مختصر ایت بو جهانده کورکلو بیر اثر ایت».

انجام: «...»

چونکه درد حضرت خدادندر بوسیدن دوا هم اندندر

* * *

بو کتابدن بولان دوا شفا حضرت پادشاه ایده دعا
تمت الكتاب بعون الله الملك الوهاب».

گزارش متن: منظومه‌ای طبّی است که به نام سلیم خان دوم پادشاه عثمانی (۹۸۲-۹۷۴ هـ. / ۱۵۶۶-۷۴ م) در سال ۹۷۵ هـ. / ۱۵۶۷-۶۸ م سروده شده است. در فهرست کتابخانه موزه طوب قاپی سرای این منظومه از: «بدر الدین محمد بن محمد، قیسونی زاده» دانسته شده که با توجه به سال درگذشت وی (۹۳۱ هـ. / ۱۵۲۴-۲۵ م) صحیح به نظر نمی‌رسد. گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ تاریخ کتابت: شب ۹ ماه رجب المرجب سال ۱۰۵۲ هـ. / ۱۴ اکتبر ۱۶۴۲ م □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی قدیم □ تعداد برگ: ۵ (۹۰a-۹۴a) □ تعداد سطر: ستونی، میانگین «۳۰» □ اندازه متن: میانگین ۱۳×۲۴ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۶×۲۶ ¼ سانتیمتر □ نوع جلد: مقوایی با روکش کاغذی کرم؛ عطف و مغزی: تیماج قهوه‌ای. ویژگیهای نسخه: آثار مختصری از رطوبت بر لبه برگها مشاهده می‌شود، برگها اندکی ترمیم شده و احتمالاً چند برگگی از میانه نسخه افتاده است.

← عثمانلی مؤلفری، ج ۳، ص ۲۳۹؛ هدیه العارفين، ج ۲، ص ۲۳۱؛

Catalogue of Turkish Manuscripts in the Library of Leiden University., Vol.1, PP.390-391; *Tercüman Gazetesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*, C.I, S. 303-304; *Topkapi Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*, C.I, S.592, Nr.1827.2; *Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu*, C.I (34), S.65, Nr.166.

«شماره ۱۰۵۴۴ مجموعه»

۷۴ دستور زبان فارسی و ترکی Destur Zabān-i Fārsī ve Türky
مؤلف: ناشناخته.

موضوع: ادب / زبان: فارسی و ترکی. (۱)

آغاز: «مقدمه در حروف مخصوصه زبان فارسی و عربی و ترکی؛ مقدمه مأخوذ است از مقدمه الجیش یعنی پیشرو و لشکر و در اصطلاح عبارتست از مطلبی چند که قبل از شروع در مقصود نویسند...».

انجام: «... دوم که بدل لام در ترکی جغتایی آورند چون اوی که اصل آن اوی باشد یعنی... اوی که ایونی... ساکنکا خاطر جمع ایماس فی عجب کرامن توقیور گنبد گردان انرا؛ تمام شد».

گزارش متن: رساله حاضر در واقع باب پانزدهم از مجموعه بزرگی است که اکنون در فهرست عمومی همین کتابخانه تحت عنوان صناعات ادبی ثبت شده و بقیه ابواب آن گویا افتاده است؛ البته، به نظر نمی‌رسد که این اثر صناعات ادبی صرف بوده باشد؛ در هر صورت به جهت ارزشمند بودن این رساله که در قواعد دستور زبان و وجه امتیازات لهجه‌های زبان ترکی جغتایی از عثمانی (رومی) و قزلباشان (که گویا همان ترکی با لهجه آذری باشد)، مستقلاً فهرست گردید. شایان ذکر است که «قزلباشان» طایفه‌ای از ترکان آذربایجان بودند که سلطان حیدر و خصوصاً پسرش شاه اسماعیل (۹۳۰-۹۰۷ هـ/ ۱۵۰۱-۲۴ م) را در ایجاد سلسله صفویه در ایران یاری کردند؛ بعد از وی قزلباشان در همه جای ایران نفوذ داشتند، چنانکه در آن روزگار از کشور ایران به جهت نفوذ بیش از حد آنها تحت عنوان «کشور قزلباشان» یاد می‌شده است. به هر حال رساله حاضر شامل یک مقدمه و دو مقاله، طی چند باب و فصل به ترتیب ذیل می‌باشد:

مقدمه: در ذکر حروف مخصوصه زبان فارسی و عربی و ترکی؛ مقاله اول: در متعلقات زبان فارسی که مشتمل بر دو باب املاء و قواعد سخنوری است؛ مقاله دوم: در متعلقات زبان ترکی که حاوی دو باب املاء و قواعد سخنوری است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق خوش □ کاتب: غلامرضا بن محمد حسین، اصفهانی

□ تاریخ کتابت: ماه ذی حجه سال ۱۱۳۵ هـ. ۲۳/ - ۱۷۲۲ م □ محل کتابت: باب القصر در کوشک □ عنوانها و نشانیها: قرمز □ نوع کاغذ: فرنگی ، آهار مهره شده □ تعداد برگ: ۲۹ (۳۱a - ۵۹b) □ تعداد سطر: ۱۷ □ اندازه متن: $۱۲\frac{۱}{۴} \times ۶\frac{۱}{۴}$ سانتیمتر □ اندازه جلد: $۱۷\frac{۱}{۴} \times ۱۰\frac{۱}{۴}$ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای با ترنج گل و بوته.

ویژگیهای نسخه: عناوین در متن و حاشیه آمده و در حاشیه به جهت برش نابجا افتاده‌اند؛ این رساله به درخواست ملا محمد اسماعیل معلم در مدرسه باب قصر کوشک - که گویا در اصفهان بوده باشد - نگارش یافته است. اندکی آثار رطوبت در برخی برگها مشاهده می‌گردد. «شماره ۱۲۰۲۹ مجموعه»

75 Dū'ā-nāme

۷۵ دعا نامه

مؤلف: شیخ الإسلام ابو السعود محمد^(۱) بن محیی‌الدین محمد، اسکلیبی عمادی (متوفای سال ۹۸۲ هـ. / ۷۵ - ۱۵۷۴ م).

موضوع: دعا / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «حمد و سپاس و ستایش بی قیاس اول سامع الأصوات و مجیب الدعوات...». انجام: «و اول کمسه باباسنک و آناسنک حقلرین اوده مش و عهد لرنندن قورتلمش اولور». گزارش متن: کتابی در دعاهاى مجرب است که بنا بر نظر مؤلف، آنها از روایات صحیح اخذ و در این اثر جمع‌آوری گردیده است. این کتاب در یک مقدمه و هفت باب و به درخواست علی پاشا (متوفای سال ۹۷۲ هـ. / ۶۵ - ۱۵۶۴ م) صدر اعظم سلطان سلیمان قانونی (۹۷۴ - ۹۲۶ هـ. / ۶۶ - ۱۵۲۰ م) تألیف شده است. فهرست عناوین کتاب چنین است: مقدمه: در تعریف دعا و فضیلت و شروط و اوقات اجابت و علامات قبولی دعا؛ باب اول: در اسم اعظم و ادعیه؛ باب دوم: در ادعیه مخصوص سفر و حضر و...؛ باب سوم:

۱. در برخی مصادر مانند قاموس الأعلام نام وی «احمد» ثبت شده است.

دعاهای صبح و شام و خواب و بیداری؛ باب چهارم؛ در ادعیه خورد و خوراک و آداب لباس پوشیدن و...؛ باب پنجم؛ در ادعیه حفظ جان و مال و...؛ باب ششم؛ در دعاهای روزهای عید و شب قدر و عرفه و...؛ باب هفتم؛ در صلوات منصوص و دعاهای مخصوص. یادآوری می‌شود که این کتاب با عنوان رساله ادعیه مأثوره یا مجموعه دعوات به سال ۱۳۴۱ هـ. / ۲۳ - ۱۹۲۲ م در استانبول به چاپ رسیده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق، نسخ □ کاتب: محمدرضا □ تاریخ کتابت: اوائل ماه ذی الحجة الحرام سال ۱۰۶۲ هـ. / ۳ نوامبر ۱۶۵۲ م □ محل کتابت: دارالسلام بغداد □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۳۰ (۱۶ - ۳۰b) □ تعداد سطر: ۱۳ □ اندازه متن: ۱۲ × ۶ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۹ × ۱۲ سانتیمتر □ نوع جلد: دو رو تیماج؛ برون: مشکى، ضربى، مجدول با ترنج زمینه گل و بوته و نگاره‌های اسلیمی؛ درون: زرشکی.

ویژگیهای نسخه: حاشیه نویسی و تعلیقات نسبتاً زیادی به نقل از خود مؤلف با عبارت «منه سلمه الله تعالی» دارد؛ در آغازین برگ رساله تملک «محمد» و مهر بیضی «و ما توفیقی إلا بالله عبده حافظ محمد» و مهر هشت گوش «الحافظ محمد بن عمر ۱۱۷۵» و همچنین یک مهر بیضی ناخوانا به چشم می‌خورد. برگها مجدول به شنگرف و برخی عناوین آن به رنگ صورتی است.

← دائرة المعارف الإسلامية، دارالشعب: ۱۹۶۹ م، ج ۱، صص ۴۹۰ - ۴۸۹؛ دائرة المعارف بزرگ اسلامی، ج ۵، ص ۵۱۹؛ ریحانة الأدب، ج ۷، ص ۱۲۶؛ عثمانلی مؤلفلری، ج ۱، صص ۲۲۶ - ۲۲۵؛ فهرس المخطوطات التركیة العثمانیة فی دارالکتب المصریة بالقاهرة، ج ۲، صص ۳۸ - ۳۹؛ فهرس المطبوعات التركیة العثمانیة فی دارالکتب القومیة بالقاهرة، ج ۱، ص ۱۲۲؛ قاموس الأعلام، ج ۱، ص ۷۲۲؛ كشف الظنون، ج ۱، ص ۷۵۵؛ لغت نامه دهخدا (ذیل ماده ابوالسعود)، ص ۵۰۶؛

Topkapi Sarayi Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, C.I, S.138.

«شماره ۲۸۵۱ مجموعه»

۷۶ دقائق الحقائق

76 Dekā'ik el-Hakā'ik

مؤلف: شمس‌الدین احمد بن سلیمان بن کمال، ادرنوی مشهور به «کمال پاشازاده»
(متوفای سال ۱۵۳۳-۳۴/هـ. ۱۹۴۰م).

موضوع: لغت / زبان: فارسی، ترکی عثمانی.

آغاز: «سپاس بی‌قیاس خدای بی‌نیاز و بی‌همتا به که گلزار بدیع الآثار بیاننده ازهار...».

انجام: «بحر فراز سربسر آن تو پای منه زنخدان ساده را دست میاز».

گزارش متن: فرهنگ واژه‌های متضاد، مترادف و متشابه و متقارب فارسی و فرق بین آنها که به ترکی گزارش شده است؛ مؤلف که از دانشمندان مشهور دوره میانی امپراتوری عثمانی است و بیش از یکصد و اندی رساله و کتاب تألیف نموده، چند لغت را به یکی از جهات مذکوره با یکدیگر ذکر و به شرح و ترجمه آنها به زبان ترکی پرداخته و شواهدی از مصرع‌ها و ابیات و رباعی فارسی بر مدعای خویش می‌آورد؛ وی در ذکر لغات، هیچگونه نظم و ترتیبی را نه از حیث ترتیب حروف اوائل یا اواخر کلمه و نه از حیث موضوع و ... ملتزم نگردیده است. این کتاب که به شهادت عبارات و تصدیق اهل فن، ادیبانه نوشته شده، به نام «ابراهیم پاشا» وزیر سلطان سلیمان قانونی (۹۷۴-۹۲۶هـ. ۱۵۲۰-۶۶م) — بین سالهای ۹۴۰-۹۲۹هـ. ۱۵۲۲-۳۳م که دوره صدارت «ابراهیم پاشا» بوده، تألیف گردیده است. متذکر می‌شویم این کتاب بعدها از سوی «احمد بن حقی اسکوبی» ترتیب و تنظیم یافته است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ تاریخ کتابت: [سده ۱۱هـ. / ۱۷م] □ عنوانها و نشانها:
شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۱۳۰ □ تعداد سطر: ۱۷ □ اندازه متن: ۱۱ $\frac{۱}{۴}$ × ۵
سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱ $\frac{۱}{۴}$ × ۱۲ سانتیمتر □ نوع جلد: مشمعی [گالینگور] مشکی؛ عطف:
تیماج قهوه‌ای فرسوده.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده است؛ روی برگ آغاز یادداشتی به خط دیوانی درباره «فاطمه بیک» با تاریخ ۱۰۷۲ ه. و همچنین تملک‌هایی از «رشید بن یحیی سرخلیفه» در سال ۱۲۰۷ ه.، «عثمان بن ولی» در سال ۱۰۷۲ ه.، «حسن رشدی» و یک مهر بیضی «مظهر لطف الهی عبدالله» و یادداشتی درباره کتاب، به نقل از کشف الظنون دیده می‌شود. در برخی برگها آثار رطوبت و آفت دیدگی مختصر و همچنین ترمیم اندک به چشم می‌خورد. در برگ انجام نیز یک دعا و یادداشت‌هایی متنوع و همچنین تملک «عثمان بن حسین افسندی» آمده است؛ برگها مجدول به شنگرف است.

← عثمانلی مؤلفری، ج ۱، ص ۲۲۴ - ۲۲۳؛ فهرست نسخه‌های خطی فارسی (منزوی)، ج ۳، ص ۱۹۸۵؛ فهرس المخطوطات الترتکبة العثمانية في دارالکتب المصرية بالقاهرة، ج ۲، صص ۴۴-۴۲؛ فهرس المخطوطات العربية و الترتکبة و الفارسیة و البوسنیة في مكتبة الغازي خسرو بک بسراییفو فی البوسنة والهرسک، ج ۷، ص ۴۱۲؛ کشف الظنون، ج ۱، ص ۷۵۸؛ هدیه العارفين، ج ۱، ص ۱۴۱؛ *Topkapi Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*, C.I, S.26.

«شماره ۳۲۷۴ مجموعه»

77 Divān-i Es'ad

۷۷ دیوان اسعد

ناظم: شیخ الإسلام محمد بن عبدالله، و صاف زاده^(۱) آقحصاری متخلص به «اسعد»

(متوفای سال ۱۱۹۲ ه. / ۱۷۷۸ م.)

موضوع: ادب منظوم / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «جانم اول جان جهان احمد مختاره فدا

مظهر نور خدا قاسم انواره فدا

فروغ حسنکی نورندن ایجاد ایلمش مولا

جمالک رشک نقش کلک بهزاد ایلمش مولا».

انجام: «ینه بر چاره اولورسه سن ایدرسن چاره

یوقسه بیچاره قالور محشره دک بیچاره».

گزارش متن: این دیوان حدوداً (۲۰۰۰) بیت از اشعار عارفانه و عاشقانه یکی از شعرای

خوش ذوق و صوفی مسلک امپراتوری عثمانی است که در اشعار خویش به «اسعد»

تخلص می نموده است. در قاموس الأعلام تخلص «اسعد» مشترک بین چند نفر می باشد؛

لیکن با توجه به بیت پایانی کتاب:

«بولور سن جمله اعدایه ظفر بو سال فرخنده

تفال ایلدم زیرا که تاریخی ظفر گلدی»

کلمه «ظفر» در آن بیت به حساب ابجد سال (۱۱۸۰ هـ / ۶۷-۱۷۶۶ م) می آید که نشان

می دهد شاعر در آن تاریخ در قید حیات بوده است؛ بنابراین شاعر این دیوان ظاهراً

منحصر در «وصاف زاده» می گردد و به احتمال قوی شاعر مورد نظر همین شخص بوده

باشد والله العالم؛ وی بین مردم به «هندی ملا» نیز معروف بوده است. «وصاف زاده» اصالتاً

اهل آفحصار (پروسکا)^(۱) در بوسنی و هرزگوئین و یکی از شاعران برجسته عثمانی، در

اوائل سلطنت سلطان عبدالحمید اول (۱۲۰۳-۱۱۸۷ هـ / ۸۹-۱۷۷۳ م) سمت شیخ

الإسلامی نیز داشته است. ناظم در این مجموعه از «عمر پاشا» والی بغداد در سال

۱۱۸۰ هـ / ۶۷-۱۷۶۶ م طی قصیده ای ستایش کرده است.

گزارش نسخه: نوع خط: رقعہ □ کاتب: عمر بن ولی افندی □ تاریخ کتابت: ظهر روز

یکشنبه ۱۱ ذی الحجّة سال ۱۲۲۹ هـ / ۲۵ نوامبر ۱۸۱۴ م □ عنوانها و نشانیها: مشکى و شنکرف

☐ نوع کاغذ: فرنگی ☐ تعداد برگ: ۸۵ ☐ تعداد سطر: ۱۵ ☐ اندازه متن: ۱۷×۱۱ سانتیمتر ☐ اندازه جلد: ۲۳×۱۵^۱/_۲ سانتیمتر ☐ نوع جلد: مشتمعی [گالینگور] سبز؛ عطف؛ تیماج یشمی.
ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده است؛ روی برگ آغاز یک رباعی و یک مهر بیضی «عمر ۱۲۲۵» دیده می‌شود.

← عثمانلی مؤلفلری، ج ۲، صص ۴۸۲ - ۴۸۱؛ قاموس الأعلام، ج ۲، ص ۹۰۹؛

Topkapi Sarayi Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, C.II, S.204.

«شماره ۲۶۵۱»

۷۸ دیوان بلاغت = دیوان 78 Dīvān-i Belāgat = Dīvān-i

Türābī

ترابی

ناظم: حاج علی بابا، سینوبی قسطنونی مشهور به «امیرزاده افندی»، متخلص به

«ترابی» (متوفای بعد از سال ۱۲۸۵ هـ. / ۶۹ - ۱۸۶۸ م.).

موضوع: ادب منظوم / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «الهی عبد عاجز روسیاهم بیلورسن حال و احوالم نه حاجت».

انجام: «شرمسارم روی سیاه جرمله شاهم الأمان

پیر حنکارم مدد قیل ایله بر درمان بکا».

گزارش متن: دیوان اشعار یکی از شعرای دوره پایانی امپراتوری عثمانی در سده

۱۱۳ هـ. / ۱۹ م است که حاوی مراثی و مدیحه‌سرایی؛ اشعار عاشقانه بر اساس حروف

تهجی؛ «الف نامه» در مدح حضرت رسول اکرم محمد مصطفی ﷺ؛ مدح شاه ولایت

حضرت علی علیه السلام؛ مربعات؛ غزلیات و همچنین اشعاری به صورت تضمین از شعرای

مختلف به سبک‌های: «معشر، متسع، مثنی، مسجع، مسدس، مخمس» با تخمیس ابیاتی

از فضولی (متوفای ۹۶۳ هـ. / ۵۶۷-۱۵۵۵ م) می باشد. بنا به گفته شاعر، داعی و باعث طبع شعر او نوجوانی به نام «اوحدی» بوده و اکثر اشعار هم در مدح و ستایش از وی است. با توجه به ستایش شاعر از سلطان عبدالعزیز عثمانی (۹۳-۱۲۷۷ هـ. / ۷۶-۱۸۶۱ م)، سرایش این اشعار بین سالهای ۸۵-۱۲۷۷ هـ. / ۶۹-۱۸۶۱ م می باشد؛ آخرین تاریخ موجود در اشعار وی ۱۲۸۵ هـ. / ۶۹-۱۸۶۸ م است. یادآوری می شود که این دیوان در سال ۱۲۹۴ هـ. / ۱۸۷۷ م از سوی مطبعة طوپخانه عامره در استانبول به چاپ رسیده است. گزارش نسخه: نوع خط: رقه □ کاتب: حاج حافظ اسماعیل جتی بدلا □ تاریخ کتابت: روز پنجشنبه ۲۷ ذی القعدة سال ۱۳۰۶ هـ. / ۲۶ ژوئیه ۱۸۸۹ م □ عنوانها، نشانیها و تخلصها: شنگرف و بنفش □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۱۲۷ □ تعداد سطر: میانگین «۱۸» □ اندازه متن: ۱۶×۱۳ سانتیمتر □ اندازه جلد: $23\frac{1}{4} \times 17\frac{1}{4}$ سانتیمتر □ نوع جلد: مشمی [گالینگور] یشمی، ضربی، مجدول با ترنج.

ویژگیهای نسخه: بر فراز آغازین برگ نسخه نام کتاب دیوان بلاغت ثبت شده است؛ خطوط متن علاوه بر عناوین، نشانیها و تخلصها به رنگهای شنگرف، بنفش و مشکی نگارش یافته است.

◀ فهرس المطبوعات التركية العثمانية في دارالکتب القومية بالقاهرة، ج ۲، ص ۹۳؛ قاموس الأعلام، ج ۳، ص ۱۶۳۱.

«شماره ۲۳۱۸»

79 *Divān-i Bīdār*

دیوان بیدار ۷۹

ناظم: حاج میرزا محمدحسین، تبریزی مشهور به «پیشکچی»، متخلص به «بیدار» (متوفای بعد از سال ۱۳۵۱^(۱) هـ. / ۳۳-۱۹۳۲ م).

۱. در زمان چاپ کتاب طریقه الأدب، وی در قید حیات بوده است.

موضوع: ادب منظوم / زبان: فارسی، عربی و ترکی آذری.

آغاز: «نه چوخ جور و جفا چکدم گل اوزلی ماه یار اوسته
المدن اولمشام آیری سنون تک گل عذار اوسته
اجل مشتاقیم گلسون بو شیرین جانمی آلسون
گله بلکه او جانانم النده بر مزار اوسته».

انجام: «خواب رفتی یا که بیداری برادر گوش کن
ریشه حبّ علایق از دلت یکجا بکن
طالب مطلب مشو از خلقِ دونِ این جهان
می‌نیرزد بر جواب ناگوار تلخ نفی لن».

گزارش متن: دیوان اشعار شاعری گمنام از خطّه آذربایجان با تخلص شعری «بیدار» است، شاعری برجسته که به سه زبان عربی، فارسی و ترکی آذری شعر می‌سروده است. در مصادر، منابع و کتب تراجم از شرح حال این شاعر دلباخته اهل بیت علیهم‌السلام جز اشاره‌ای گذرا در برخی از آنها، سخنی به میان نیامده است. این دیوان، که گفته شده همگی به خامه زیبای خود سراینده (بیدار) است، حدود (۷۰۰۰) بیت از اشعار، قصائد، غزلیات و رباعیات وی را شامل است که بخش قابل توجهی از آنها به ترتیب حروف الفبا بین سالهای ۱۳۲۷.هـ/ ۱۹۰۹م به بعد سروده و تنظیم یافته است. اشعار «بیدار» بیشتر به زبان ترکی و در مصائب اهل البیت علیهم‌السلام و حاوی اشعار دلنشین اخلاقی و عارفانه و اندکی نیز عاشقانه بوده و به مناسبت، به انتقاد شدید از اوضاع عصر مشروطیت در ایران (۲۷- ۱۳۲۴.هـ/ ۹- ۱۹۰۶م) نموده و از اینکه مشروطه خواهان، (مجاهدین!) مانند «سید حسن تقی‌زاده»، مخالفین مشروطه (خصوصاً مشروعه خواهان) را در عداد و شمار مستبدین قرار داده‌اند، مورد تمسخر

قرار داده است؛ «بیدار» در برخی ابیاتش در این موضوع گوید:

ز دست این چنین مشروطه فریاد	بر استبداد اهلش آفرین باد!
خوشا آنان که نامش مستبد است!	بهشت جاودان بازارشان باد
کجا رفت آن مجاهد باده نوشم	که شیرین را رسا [ند] نزد فرهاد
کجا رفت آن مجاهد نام سگ خو	که دین از بهر دنیا داد بر باد
مگر ظلم مجاهد عین عدلست	ز ظلمت ای مجاهد داد فریاد
کدامین ظلم بالاتر ازین است	که از دین کس ندارد اسم بر یاد
اگر قانون بُدی ما را کتابی	چرا بر ما خدا قرآن فرستاد
اگر بودی «تقی زاده» امامی	کدامین معجزه بر ما نشان داد.

«بیدار تبریزی» گویا آثار خود را در ضمن کتابی تحت عنوان دیوان کلیات شیر و شکرگرد آورده و کتاب طریقه الأدب از آن کلیات را در سال ۱۳۵۱ هـ. ش / ۳۳-۱۹۳۲ م در تبریز چاپ کرده که بیشتر آن نثر و اندکی نیز منظوم است؛ ضمناً بر فراز آغازین برگ نسخه حاضر (دیوان بیدار) نیز عنوان کتاب سراج الأنوار نگاشته شده که محتمل است این اثر نیز بخشی از مجموعه کلیات شیر و شکر وی باشد و الله العالم.

در پایان این دیوان ابیات و غزلهایی از شاعران دیگر همچون: قآنی، فیض، حسین طهباز، یغمائی، باقر کاشی، سعدی، کربلایی محمد حسین پدر مهدی آقا، طیب، جامی، حاجی ملا مهدی مرنندی، صباحی، زرگر، حافظ، قدسی، ساغر، قصاب، ظهیر، مهستی، شیدا، عراقی (و تخمیس برخی ابیات وی) و ... آمده است. ضمناً در (برگ ۱۸۷) منظومه ای تحت عنوان «قواعد طبیه منظوم» نگاشته شده که گویا آن نیز از «بیدار» باشد.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ معرب زیبا ☐ کاتب: احتمالاً شاعر^(۱) ☐ تاریخ کتابت^(۲) (تألیف): [سده ۱۱۴ ه. / ۲۰ م] ☐ عنوانها و نشانیها: بنفش ☐ نوع کاغذ: فرنگی خطدار ☐ تعداد برگ: ۱۹۲ ☐ تعداد سطر: ۲۱ ☐ اندازه متن: ۱۰ × ۱۶ پ. سانتیمتر ☐ اندازه جلد: ۲۱ پ. × ۱۳ پ. سانتیمتر ☐ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای، مجدول.

ویژگیهای نسخه: نسخه نفیسی است که گفته شده به خط ناظم است، ابیات در حاشیه تصحیح گردیده و دارای حاشیه‌نویسی فراوانی است که غزلهای جدید ناظم می‌باشد. یک تاریخ وفات (۱۳۵۵ ه.) مربوط به «فاطمه» عیال «حاجی علی نقی طاهباز» به خط «کاظم طاهباز» و در انجام نیز تاریخ اجباری رفتن (سربازی) «کاظم طاهباز» ۷ محرم الحرام ۱۳۱۶، ذکر شده که با توجه به قانون سربازگیری، تاریخ مذکور باید مراد شمسی بوده باشد چنانچه در پاورقی نیز بدان اشاره شد. مهر و امضای مرحوم آیت‌الله العظمی مرعشی نجفی در آغاز و انجام نسخه دیده می‌شود.

☞ سخنوران آذربایجان، ج ۲، ص ۷۵۸؛ طریقه‌الادب، تبریز: مطبعة مشهدی آقا، ۱۳۵۱ ه؛
فهرست کتابهای چاپی فارسی، ج ۳، ص ۳۴۶۰؛ مفاخر آذربایجان، ج ۳، ص ۱۵۵۳.
«شماره ۶۶۸۹»

80 Dīvān-i Cevrī

۸۰ دیوان جوری

ناظم: ابراهیم دده بن عبدالله، مولوی قسطنطینی مشهور به «خرّاط زاده»، متخلص به «جوری» (متوفای سال ۱۰۶۵ ه. / ۱۶۵۴-۵۵ م).

موضوع: ادب منظوم / زبان: ترکی عثمانی، فارسی.

۱. در آغاز و انجام و فواصل، عبارت: «به خط خودش» آمده، لیکن از آنجائی که در آغاز نام کاتب «کاظم طاهباز» قلم‌گیری شده و کتاب هم پاک‌نویس و به اصطلاح «میّضه» است، به نظر می‌رسد نسخه به خط همان «طاهباز» بوده باشد و نهایت «بیدار تبریزی» بازمینی نموده و ابیات و مطالبی را بعداً بدان افزوده است.
۲. در انجام تاریخ کتابت «غرّه ذی الحجة الحرام ۱۳۱۲» آمده که به احتمال قوی تاریخ «۱۳۱۲» تاریخ شمسی است و نه قمری؛ بنابراین این نظر که نسخه به خط «طاهباز» است، تقویت می‌شود.

آغاز: «اولکه صد فهم و خرد بر سوزینک ملزمدیر

انا افصح خبر معجز نطق و دمیدر».

انجام: «حق است کرامت همه اهلش هم حق

لیکن نه چنانکه اهل ظاهر دانند

...» ناتمام.

گزارش متن: در آغاز دیوان، قصائد بسیاری در مدح و رثای پادشاهان عثمانی، خصوصاً سلطان مرادخان چهارم (۴۹-۱۰۳۲ هـ.ق/ ۴۰-۱۶۲۳ م) و وزیران آنها و سپس به ترتیب چند ترکیب بند و ترجیع بند در موضوعات مختلف و غزلیات (اصل دیوان) به ترتیب حروف تهجی و تواریخ منظوم، رباعیات، ابیاتی چند دربارهٔ مثنوی معنوی و متفرقات دیگر آمده است. «جوری»، که از عرفا و شعرای معروف دورهٔ میانی امپراتوری عثمانی در سدهٔ ۱۱ هـ.ق/ ۱۷ م است و به زبانهای ترکی و فارسی شعر می سروده، اصالتاً ایرانی و پدرش اهل «فیروزآباد»^(۱) استان فارس بوده و در زمان سلطان سلیم خان دوم (۹۸۲-۹۷۴ هـ.ق/ ۷۴-۱۵۶۶ م) به آناتولی مهاجرت کرده است. شاعر این دیوان به جهت علاقه به سرزمین پدری اش - خصوصاً شاعران برجسته اش - رساله‌ای مستقل با عنوان احوال سلوک حافظ شیرازی به زبان ترکی نگاشته که نسخه‌ای از آن در «ترجمان گازی کتبخانه‌سی» (کتابخانه روزنامه ترجمان) در استانبول نگهداری می‌شود؛ «جوری» دارای سرعت قلم فوق‌العاده‌ای بوده، به گونه‌ای که طبق نوشتهٔ برخی تذکره‌نویسان، وی روزی هزار بیت به خط زیبا می‌نوشته است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ تاریخ کتابت: [سدهٔ ۱۲ هـ.ق/ ۱۸ م] □ عنوانها و نشانیها:

شنکرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۱۶۰ □ تعداد سطر: ۱۹ □ اندازهٔ متن: ۱۵×۶ پ

۱. نام قدیم «فیروزآباد»، «قبر»، «کور»، یا «جور» بوده است. ← قاموس الأعلام، ج ۳، ص ۱۸۴۸.

سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱×۱۱ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج فرسوده، قهوه‌ای روشن، مجدول به طلا بالبه برگردان.

ویژگیهای نسخه: قبل و بعد از اصل دیوان، برگهایی متضمن اشعاری از «روحی بغدادی» (متوقای سال ۱۰۱۴ هـ. ۶/ - ۱۶۰۵ م)، فهیم افندی (متوقای سال ۱۲۶۲ هـ. ۱۸۴۶ م) و ... و همچنین افزودگی‌هایی دیگر که «احمد اسکداری»، «اسحاق الفقیر» و دیگران، بعدها روی نسخه نگاشته‌اند، دیده می‌شود. در برگهای آغازین نسخه تملک «محمد رفیعا اشتری زاده»، «سید احمد رشید عبدالله افندی زاده»، «سید ابراهیم محمد بن عبدالرحیم» و همچنین مهرهای بیضی «شداد عاد نمرود عاد ابوجهل لعین فرعون ملعون» و «الهی بحق کعبه بطحاء بحق طور کلیم‌الله... مدینه مراد ابراهیم ۱۲۱۶» و بیضی بزرگ دیگر دارای طلسم و مهر دایره «توکلت علی الحی القیوم الجلیل احمد علی بن ابراهیم الخلیل» و مهر بیضی دیگری نیز با عبارت «السید احمد رشید ۱۲۰۰» به چشم می‌خورد؛ ضمناً برگها مجدول به شنگرف می‌باشد. ← عثمانلی مؤلفری، ج ۲، صص ۱۲۸ - ۱۲۶؛ قاموس الأعلام، ج ۳، ص ۱۸۵۱؛ هدیه العارفين، ج ۱، ص ۳۲؛

Topkapi Sarayi Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, C.II, S.152-153.

«شماره ۷۸۳»

81 Dīvān-i Ḥamī

۸۱ دیوان حامی

ناظم: احمد بن عبدالله، آمدی رومی متخلص به «حامی» (متوقای سال

۱۱۶۰ هـ. / ۱۷۴۷ م).

موضوع: ادب منظوم / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «نشئه می غارة رخسار ال اولمش سکا

روغن گل دهن قندیل جهان اولمش سکا».

انجام: «نه گوردی شنجۀ دل داغ سینه دن غیری

هنرله حامی یکنجه کبی نامدار اوله لی».

گزارش متن: دیوان «حامی افندی» است که در حدود (۴۰۰) بیت به صورت غزل سروده شده و به ترتیب حروف تهجی در این دیوان گردآوری شده است. «حامی آمدی» از کاتبان، ادباء و شاعران شهر دیاربکر (آمد) بوده و اشعار زیبایی را از خود به یادگار نهاده است. دیوان این شاعر در سال ۱۲۷۳ هـ. / ۵۷-۱۸۵۶ م از سوی مطبعۀ جریده الحوادث استانبول به چاپ رسیده است.

گزارش نسخه: نوع خط: رقعہ □ تاریخ کتابت: [سده ۱۳ هـ. / ۱۹۰ م] □ عنوانها و نشانها: قرمز □ نوع کاغذ: فرنگی، آهار مهره شده □ تعداد برگ: ۴۱ (۸۰b - ۱۲۱a) □ تعداد سطر: چلیپا □ اندازه متن: در هامش نگاشته شده □ اندازه جلد: ۲۶×۱۵ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمعی [گالینگور] مشکی؛ عطف: تیماج مشکی.

ویژگیهای نسخه: این دیوان در هامش دیوان رحمی - که ان شاء الله در صفحات بعدی این فهرست معرفی خواهد شد - نگارش یافته است. آثار مختصری از رطوبت بر لبۀ برگها مشاهده می شود. تخلص شاعر در ابیات غزلها به رنگ قرمز نگاشته شده است. در انجام این دیوان تا آخر کتاب، تخمیس یا تسدیس اشعار «کامی» دیده می شود که تحت عنوان: دیوان کامی معرفی خواهد گردید.

← عثمانلی مؤلفری، ج ۲، صص ۱۴۰ - ۱۳۹؛ فهرس المطبوعات الترتیبیة العثمانیة فی دارالکتب القومیة بالقاهرة، ج ۲، ص ۹۴؛ هدیة العارفین، ج ۱، ص ۱۷۴.
«شماره ۴۰۰۸ مجموعه»

82 Divān-i Rāğib

۸۲ دیوان راغب

ناظم: صدر الوزراء محمد راغب پاشا بن محمد^(۱) شوقی قسطنطینی مشهور به

۱. در فهرست کتابخانه موزه طوب قاپی سرای استانبول، تحت عنوان «مصطفی شوقی» ثبت شده است.

«قوجه راغب»، متخلص به «راغب» (متوفای سال ۱۱۷۶هـ. / ۶۳ - ۱۷۶۲م).

موضوع: ادب منظوم / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «نه عجب سرعت ایله گلدی بوئیل ماه صیام

چکدی بر باش گلوب بلده بغداده لجام».

انجام: «دخی چوق کیمسه بزم کیمی گلوب کن‌گول

بوئله در قاعده وضع سپهر دوآر».

گزارش متن: دیوان اشعار «راغب» مشتمل بر حدود (۱۰۰۰) بیت در مدح و قصاید از جمله «قصیده رضائیه» و غزلیات وی است که به ترتیب حروف تهجی نگارش یافته است. ناظم علاوه بر وزارت و صدارت در دربار عالی باب به سه زبان ترکی، فارسی و عربی هم شعر می‌سروده و کتابخانه جامع و مهمی در استانبول داشته که بسیاری از کتب نادر در آن جمع بود و گویا اکنون به کتابخانه سلیمانیه استانبول منتقل شده است. دیوان شعر «راغب پاشا» مشتمل بر اشعار ترکی و چندی هم اشعار فارسی است؛ آخرین این اشعار در سال ۱۱۷۴هـ. / ۶۱ - ۱۷۶۰م سروده شده است. این دیوان نخستین بار از سوی مطبعه بولاق قاهره در سال ۱۲۵۳هـ. / ۱۸۳۷م به چاپ رسیده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ تاریخ کتابت: سال ۱۱۸۲هـ. / ۶۹ - ۱۷۶۸ □ عنوانها و نشانها: شنکرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۳۴ □ تعداد سطر: ۲۱ □ اندازه متن: ۱۷ $\frac{۱}{۴}$ × ۸ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۲ $\frac{۱}{۴}$ × ۱۴ سانتیمتر □ نوع جلد: مشمی [گالینگور] مشکی، لچک، بالبه برگردان.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده است؛ روی برگ آغاز یک سرلوح زیبا، سبک ترکی، زمینه طلا و لاجورد با گل و برگ الوان و طرحهای اسلیمی طلایی و جداول طلا دیده می‌شود؛ همچنین تملکی روی همان برگ با عنوان «محمد اسعد قاضی عسکر» با تاریخ ۱۱۸۷هـ. آمده است. برگ انجام، نو نویس و مربوط به سده ۱۴هـ. / ۲۰م است، لیکن تاریخ

موجود در آن ۱۱۸۲ هـ. فقط برای سایر برگهای نسخه صحیح است. برگها مجدول به مشکی، طلا و شنکرف است.

← ایضاح المکنون فی الذیل علی کشف الطنون، ج ۱، ص ۵۰۴؛ عثمانلی مؤلفلری، ج ۲، صص ۱۹۲ - ۱۹۰؛ فهرس المخطوطات الترتکبة العثمانیة فی دارالکتب المصریة بالقاهرة، ج ۲، ص ۶۷؛ فهرس المطبوعات الترتکبة العثمانیة فی دارالکتب القومیة بالقاهرة، ج ۲، ص ۹۶؛ قاموس الأعلام، ج ۳، ص ۲۲۴۷؛ هدیة العارفین، ج ۲، ص ۳۳۴؛

Topkapi Sarayi Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, C.II, S.202.

«شماره ۳۱۴۲»

83 Divān-i Rehmi

۸۳ دیوان رحمی

ناظم: پیرمحمد چلبی بن بالی نقاش رومی، بروسوی متخلص به «رحمی» (متوفای سال ۹۷۵^(۱) هـ/ ۱۵۶۷-۶۸ م).

موضوع: ادب منظوم / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «ای شهنشاه ملائک خادم و خیرالبشر

خاکپای اکرمی کرویانه تاج سر».

انجام: «رحمیا دیرلر آگه مردوزن

آخشام اولنجه دیده لر روشن».

گزارش متن: دیوان ترکی یکی از شعرای برجسته دوره میانی امپراتوری عثمانی در قرن ۱۰ هـ/ ۱۶۷۰ م در دوره سلطنت سلطان سلیمان خان قانونی (۹۷۴-۹۲۶ هـ/ ۱۵۲۰-۶۶ م) است که در حدود (۲۶۰۰) بیت مشتمل بر قصائد، غزلیات، رباعیات و مفردات که برخی از آنها در مدح بزرگان دین و سیاست همانند: ابراهیم پاشا (صدر اعظم)، قیودان [کاپیتان]

۱. در قاموس الأعلام تاریخ درگذشت وی سال ۹۷۴ هـ/ ۱۵۶۶-۶۷ م ثبت گردیده است.

مصطفی پاشا و ... است، به زبان ترکی و اندکی نیز به زبان فارسی (برگ ۷۷) سروده شده است. گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ کاتب: سید محمود بن عثمان، سیروزی □ تاریخ کتابت: سال ۱۱۹۴ هـ. / ۱۷۸۰ م □ محل کتابت: قسطنطنیه □ عنوانها و نشانها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی، آهار مهره شده □ تعداد برگ: ۸۵ (۶۱b - ۱۴۶a) □ تعداد سطر: ۱۹ □ اندازه متن: $۱۵ \times ۷ \frac{۱}{۲}$ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۶ × ۱۵ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمعی [گالینگور] مشکی؛ عطف: تیماج مشکی. ویژگیهای نسخه: دارای دو سرلوح بسیار زیبا (در برگهای آغازین نسخه و برگ ۸۰) به سبک ترکی است که نخستین آن با زمینه طلا و لاجورد همراه گل و برگ الوان و نگاره‌های اسلیمی و جداول قرمز، سبز، طلا، نارنجی و خطوط مشکی همراه بازوبندی زمینه طلایی و لاجورد؛ دیگری زمینه طلا با گل و برگ الوان همراه جداول طلا، سفیداب، رنگ خاکستری، قرمز، نارنجی و خطوط مشکی به انضمام بازوبندی طلائی که در میان آن به خط قرمز عبارت «غزلیات فی حرف الألف» نقش بسته است. برگها مجدول به طلا و خطوط مشکی است. در هامش این دیوان، دیوان حامی نگاشته شده که در صفحات پیشین معرفی گردید. ضمناً پس از آن اشعار و غزلیاتی در تخمیس و تسدیس ابیات «کامی» و قصایدی از «پرتو»، «رفعت بابا»، «عزت پاشا» و ... دیده می‌شود.

← عثمانلی مؤلفری، ج ۲، صص ۱۸۱ - ۱۸۰؛ فهرس المخطوطات الترتکبة العثمانیة فی دارالکتب المصریة بالقاهرة، ج ۲، صص ۶۹ - ۶۸؛ قاموس الأعلام، ج ۳، ص ۲۲۷۰؛ کشف الظنون، ج ۱، ص ۷۸۹؛ هدیة العارفین، ج ۲، صص ۲۵۰ - ۲۴۹.

«شماره ۸ + ۴۰ مجموعه»

84 Dīvān-i Şabrī

۸۴ دیوان صبری

ناظم: قاضی محمد شریف بن احمد نازک، علمی^(۱) زاده ادرنوی رومی مشهور به «صبری شاکر»، متخلص به «صبری» (متوفای سال ۱۰۵۵ هـ. / ۱۶۴۵ م.).

۱. در برخی مصادر همچون عثمانلی مؤلفری از پدر وی تحت عنوان: «حلمی» یاد شده است.

موضوع: ادب منظوم / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «تعالی الله زهی رخس صبا سیر سلیمانی

که آگه صبح نصرت در صباح الخیر پیشانی».

انجام: «متّ خدایه ای صنم مبتلا فریب

آمد شد خیال که مانع دگل رقیب».

گزارش متن: دیوان ترکی «شریف صبری افندی» از شعرای بزرگ دولت عثمانی در

دوره سلطنت سلطان مرادخان چهارم (۴۹-۱۰۳۲ هـ. / ۴۰-۱۶۲۳ م) و سلطان ابراهیم

خان (۵۸-۱۰۴۹ هـ. / ۴۸-۱۶۴۰ م) است که حدوداً در (۱۸۰۰) بیت مشتمل بر قصائدی

در مدح سلطان مرادخان، شیخ الإسلام یحیی افندی (متوفای ۱۰۵۳ هـ. / ۴۴-۱۶۴۳ م)^(۱)

شیخ الإسلام ابوسعید افندی (متوفای ۱۰۷۲ هـ. / ۶۲-۱۶۶۱ م)^(۲)، خواجه زاده، میرزا

یوسف، میر آخور اول و دیگران؛ و همچنین مشتمل بر غزلیات، رباعیات و ابیات دیگری

در موضوعات گوناگون می باشد. این دیوان برای نخستین بار با عنوان: دیوان صبری شاکر در

سال ۱۲۹۶ هـ. / ۱۸۷۹ م از سوی مطبعه الجوائب استانبول به چاپ رسیده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق و شکسته نستعلیق □ کاتب: سید محمود بن عثمان،

سیروزی □ تاریخ کتابت: سال ۱۱۹۳ هـ. / ۱۷۷۹ م □ محل کتابت: قسطنطنیه □ عنوانها و نشانیها:

شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی، آهار مهره شده □ تعداد برگ: ۵۹ (۱b - ۵۹a) □ تعداد سطر: ۱۹

□ اندازه متن: ۱۵ × ۷ ۱/۴ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۶ × ۱۵ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمعی [گالینگور]

مشکی؛ عطف: تیماج مشکی.

ویژگیهای نسخه: دارای یک سرلوح زیبا به سبک ترکی با زمینه طلا و سبز همراه گل

و برگ الوان، با جداول طلا، لاجورد، شنگرف و خطوط مشکی و بازوبندی با زمینه لاجورد

۱. شرح حال وی در عثمانلی مؤنلری، ج ۲، صص ۴۹۹-۴۹۸ ثبت گردیده است.

۲. شرح حال وی در قاموس الأعلام، ج ۱، ص ۷۲۳ ثبت گردیده است.

و طلائی است. برگها مجدول طلا و خطوط مشکی است. روی برگ آغاز تملک «درویش محمد اسعد» با تاریخ ۱۲۰۹ هـ. و ابیاتی همچون غزل «فتحی افندی» و یادداشتهای دیگر دیده می‌شود. در هامش این دیوان، دیوان کامی نگاشته شده که متأسفانه تمام عبارتهای آن تقریباً محو شده! که در صفحات بعدی إن شاء الله معرفی خواهد شد.

← عثمانلی مؤنفلری، ج ۲، صص ۲۸۲ - ۲۸۱؛ فهرس المخطوطات الترتکبة العثمانیة فی دارالکتب المصریة بالقاهرة، ج ۲، ص ۷۶؛ قاموس الأعلام، ج ۴، ص ۲۹۳۶؛ کشف الظنون، ج ۱، ص ۷۹۷؛ هدیة العارفين، ج ۲، ص ۲۸۲؛

Catalogue of the Turkish Manuscripts in the British Museum, PP.190-191;
Elenco del Manoscritti Turichi Della Biblioteca Vaticana, P.177; *Topkapi Sarayi Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*, C.II, S.147; *Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu*, C.II, S.313-322.

«شماره ۸۰۰۸ مجموعه»

85 Dīvān-i 'Ābid

۸۵ دیوان عابد

ناظم: زین العابدین (زین العباد) علی بن فضل الله، بیرمی لاری حسینی مشهور به «شاه زند»، متخلص به «عابد» و «عباد» (سده ۸ هـ. / ۱۴ م.).

موضوع: ادب منظوم / زبان: فارسی و ترکی آذری.^(۱)

آغاز: افتاده «...مونس حضرت ولی لایق قربت ولی

دور فتادی از حرم گرچه ره صفا توئی».

انجام: «الا ای گردش گردون گردان وی بازیچات داده بمردان

۱. گویش کنونی ترکان استان فارس (خصوصاً قشقایی‌ها) بیشتر لهجه‌هایی (از ترکی آذری) است، لیکن نسبت به گویش ترکان سده هشتم هجری این منطقه - که ناظم نیز از ترکان همین منطقه است - محل تأمل است؛ در هر صورت اشعار با لهجه آذری سروده شده است.

سلاطینان وی از پا فکندی کجاگیری تو دست دردمندان».

گزارش متن: مجموعه اشعار عرفانی شاعری توانا، عارفی شیدا، قلندری بی پروا، محب صادق آل عبا علیهم السلام و منتسب به خاندان علی مرتضی علیه السلام است که در سده ۵۸۰ هـ / ۱۴ م می زیسته است؛ اشعار وی بیشتر به سبک مولانا می باشد؛ ابیات ذیل به تخلص، نسب، موطن و ارادت شاعر به اهل بیت علیهم السلام خصوصاً امام زمان علیه السلام اشارت دارد:

عابد فیروز بخت ما بگوی شمس مولای جهانم ایلدی

* * *

گر تو نسب عباد پرسی میدان که ز آل مرتضی است

* * *

چون من ز پشت نبی و علی گهر دارم عباد مستم و سادات و میر رندانم

* * *

ما زاده شمسیم نه زاینده تبریز مااننده عابد

نزیرم و رومیم ز ملک صمدانیم میر صمدانی

* * *

روئی بنما زمام بریابی از کف شهید کربلائی

ای مهدی خاندان احمد تاکی ز خسال بری جفائی

برقع بگشای تا به بندم زتار بت کلیسائی

گویند جزای صابران خیر صبر از تو نخواهم این جزائی

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق مایل به نسخ □ تاریخ کتابت: [سده ۵۱۰ هـ / ۱۶ م]

□ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۲۱ (۱۸ - ۲۱ا) □ تعداد

سطر: میانگین «۲۰» □ اندازه متن: ۱۸×۱۰ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱×۱۳ سانتیمتر

□ نوع جلد: میشن مشکی.

ویژگیهای نسخه: نسخه نفیسی است که لبه‌های زیرین برگها فرسوده شده است، پاره‌ای از برگها افتاده و حاشیه‌نویسی اندکی در برخی برگها دیده می‌شود. آثار رطوبت ناچیز و مرمت در برخی برگها مشاهده می‌گردد. اغلاط چندی به متن سرایت کرده که ناشی از کاتب بوده است.

⇐ ایضاح المکنون فی الذیل علی کشف الظنون، ج ۱، ص ۵۱۵؛ الذریعة، ج ۲/۹، ص ۶۶۲؛ ریاض العارفین، ص ۱۰۰؛ لغت نامه دهخدا ماده «بیرم»؛ مجمع الفصحاء، ج ۱، ص ۳۳۹.
«شماره ۱۱۳۸۹ مجموعه»

86 Dīvān-i 'Ālī

۸۶ دیوان عالی

ناظم: مصطفی بن احمد بن عبدالمولی، گلیپولی رومی دفتری متخلص به «عالی»

(متوفای سال ۱۰۰۸ هـ. / ۱۶۰۰-۱۵۹۹ م).

موضوع: ادب منظوم / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: (۱) افتاده «...»

نبرده بکنه صفات تو راه».

علیمی که پرورده عقل کل

انجام: «...»

شعرا خیلینک شهی عالی».

نثر و نظمک سریرینه والی

گزارش متن: این دیوان مشتمل بر قصائد، غزلیات، رباعیات و تواریخ است که

حدوداً در (۷۰۰۰) بیت سروده شده و به سلطان مرادخان سوم پادشاه عثمانی

۱. آغاز اصل کتاب: «انتخاب جواهر اسماء سطر بسم الله است ای دانا...»

کان الفامورخ الأعوام».

الف حمد لم لهم علام

(۱۰۰۳-۹۸۲ هـ. / ۹۵-۱۵۷۴ م) تقدیم گردیده است؛ در این دیوان شخصیت‌هایی از دولت مردان عثمانی مورد مدح قرار گرفته است؛ این دیوان از آن جهت که در نعوت بزرگان است، ممکن است منظومه مهر و ماه وی باشد و از جهت دیگر چنانکه نام مهر و وفا در مقدمه دیوان آمده و آن هم اتفاقاً (۷۰۰۰) بیت است، ممکن است مهر و وفا باشد، لیکن در موضوع حکایات نیست؛ لذا عنوان عام: دیوان عالی را انتخاب و بر آن می‌نهمیم.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا □ تاریخ کتابت: [اواخر سده ۱۱ هـ. / ۱۷ م] □ عنوانها و نشانیها: طلایی □ نوع کاغذ: ... [به جهت ترمیم و زر ورقی که روی برگها کشیده شده، نوع کاغذ مورد شناسائی واقع نگردید] □ تعداد برگ: ۱۸۲ □ تعداد سطر: ۱۷ □ اندازه متن: $۷\frac{1}{4} \times ۱۳\frac{1}{4}$ سانتیمتر □ اندازه جلد: $۱۲ \times ۱۹\frac{1}{4}$ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج زرد سیر، با ترنج مشکی، ضربی، منقوش به آیه شریفه ﴿وَإِنْ يَكَادُ الَّذِينَ كَفَرُوا لِيُزَلْقُونَكَ أَبْصَارَهُمْ لَمَّا سَمِعُوا الذِّكْرَ...﴾ (۱).

ویژگیهای نسخه: دارای دو سرلوح کوچک زیبا متمایل به سبک ترکی، زمینه لاجورد و طلا (که محو شده) با گل و برگ الوان، است، آثار شدید آفت دیدگی جانوری و رطوبت دارد که از سوی متخصصان این کتابخانه مرمت شده و روی تمام برگها زر ورقی مخصوص کشیده شده است. روی آغازین برگ نسخه مهرهای بیضی شکل «حسین بن سلیمان» و «صبحگاهی... بیدار... دعا... عون...» و تملک «محمد بن ابراهیم مشهور به عقلی» و همچنین یادداشتهایی با تاریخ منقول (توجه شود) ۹۶۵ هـ. دیده می‌شود. برگها مجدول به طلا و مرکب مشکی است.

← عثمانلی مؤلفری، ج ۳، صص ۹۴ - ۸۵؛ فهرس المخطوطات الترتکبة العثمانیة فی دارالکتب المصریة بالقاهرة، ج ۲، صص ۸۱ - ۸۰؛ فهرس المخطوطات العربیة و الترتکبة و الفارسیة و البوسنیة فی مکتبة الغازی خسرو بک بسرایفو فی البوسنة و الهرسک، ج ۴، ص ۱۲۳؛ فهرس المخطوطات

العربية و الفارسیة و التركیة بمكتبة البلاط القیصری فی فیئنا بالتمساء، ج ۱، ص ۶۵۱؛ قاموس
الأعلام، ج ۴، ص ۳۰۵۰؛ كشف الظنون، ج ۲، ص ۱۹۱۴؛ هدیة العارفين، ج ۲، ص ۴۳۸؛
Catalogue of the Turkish Manuscripts in the British Museum, PP.261-262.

«شماره ۸۶۲»

87 Dīvān-i Kāmī

۸۷ دیوان کامی

ناظم: محمد شعبان^(۱) بن احمد، آمدی رومی متخلص به «کامی» (متوفای سال
۱۳۰۱ هـ. / ۱۸۸۳-۸۴ م.)^(۲).

موضوع: ادب منظوم / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «باسم حق بخش مزیت نظمه قلدم ابتدا

شاهد دیوان عشقه اول حسنه انتها».

انجام: «بلیغانه... یازلدی نظمه تاریخ

نقیر ای علم لطفدر یا هو تمام اولدی».^(۳)

گزارش متن: دیوان ترکی «کامی افندی» است، که در حدود (۱۰۰۰) بیت به صورت
غزل و بر اساس حروف الفبا سروده و تنظیم گردیده است. ناظم از دانشمندان و مشاهیر
دیاربکر (آمد) بوده و صاحب تألیفات بوده و اجازاتی نیز از علمای برجسته مصر همانند

۱. در هدیة العارفين «محمد بن شعبان» آمده، لیکن بر اساس یادداشت برگ آغاز نسخه، نسخه چاپی و عبارات خود ناظم
«شعبان» نام خود وی بوده است نه پدرش، مانند این مصرع (برگ ۵۸): «طفل... ایل بلور عالم بلور شعبانکم»؛ ضمناً در
همان منبع تاریخ درگذشت وی هم به اشتباه ۱۲۰۱ هـ. / ۱۷۸۶-۸۷ م آمده که صحیح آن ۱۳۰۱ هـ. / ۱۸۸۳-۸۴ م است.

۲. بر اساس یادداشت آغاز نسخه تاریخ ولادت وی سال ۱۲۲۰ هـ. / ۱۸۰۵ م و ماده تاریخ آن را بیت ذیل دانسته‌اند:

«گلوپ بر اهل همت دیدی تاریخ
جلالندی ذکر گاه عزیزان».

و این با نظر طاهر بروسوی در کتاب عثمانلی مؤلفلری نیز سازگار است.

۳. آغاز و انجام چنین خوانده می‌شود و تاریخ مذکور هم در انجام به جهت محو شدگی بیش از حد، قرائت نگردید.

«ابراهیم باجوری» دارد. اشعار «کامی آمدی» بیشتر عاشقانه و اندکی نیز عارفانه می باشد. دیوان اشعار این شاعر گرانمایه در زمان حیات وی در سال ۱۲۸۰ هـ. / ۶۴-۱۸۶۳ م به صورت سنگی به چاپ رسیده است. شایان ذکر است که این شاعر را نباید با «کامی ادرنوی» و «کامی چلبی»، که آنها نیز صاحب دیوان هایی به زبان ترکی هستند، اشتباه کرد.

گزارش نسخه: نوع خط: رقعہ □ تاریخ کتابت: [سده ۱۳ هـ. / ۱۹ م (عصر ناظم)] □ عنوانها و نشانیها: مشکی □ نوع کاغذ: فرنکی، آهار مهره شده □ تعداد برگ: ۷۷ (۳a - ۸۰a) □ تعداد سطر: در هامش نگاشته شده □ اندازه متن: در هامش نگاشته شده □ اندازه جلد: ۲۶×۱۵ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمی [گالینگور] مشکی؛ عطف: تیماج مشکی.

ویژگیهای نسخه: این دیوان در هامش دیوان رحمی و دیوان صبری، که در صفحات پیشین این معرفی گردید، نگارش یافته، لیکن متأسفانه بنا به عللی نامعلوم تمام ابیات این دیوان عمداً پاک شده؟! و بسیاری از عبارات و ابیات محو شده که البته با اندکی تأمل به زحمت خواناست!؛ آثار مختصری از رطوبت بر لبه برگها مشاهده می شود. بین برگهای (۱۲۲b - ۱۴۷b) این مجموعه نیز اشعاری از «کامی» و یا تخمیس ابیات وی آمده است.

◀ عثمانلی مؤلفری، ج ۱، ص ۳۳۹؛ فهرس المطبوعات التركیة العثمانیة فی دارالکتب القومیة بالقاهرة، ج ۲، ص ۱۰۴؛ هدیه العارفین، ج ۲، ص ۳۴۶.

«شماره ۸۰۰۸ مجموعه»

88 *Divān-i Nābī*

۸۸ دیوان نابی

ناظم: یوسف بن عبدالله، رهاوی قسطنطینی رومی متخلص به «نابی» (متوفای سال

۱۱۲۴ هـ. / ۱۷۱۲ م).

موضوع: ادب منظوم / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «نه ذلتدر خموشان غروره کشف حال ایتمک

گران گوشان استغنایه تفهیم مقال ایتمک».

انجام: «فکر تدبیرک اولور گردون ایچنده کارگر

بند قونداق منع ایدرسه جنبش گهواره‌یی».

گزارش متن: این مجموعه بخشی از دیوان نابی است که در ضمن مجموعه اللطائف و صندوقه المعارف... که در صفحات آینده معرفی خواهد شد... آمده است و از آنجائی که بخش قابل توجهی از دیوان نابی را شامل است، مستقلاً فهرست گردید. ناظم در دوره سلطان محمد چهارم پادشاه عثمانی (۹۹-۱۰۵۸ هـ. / ۸۷-۱۶۴۸ م) به استانبول آمده و در مصاحبت «مصطفی پاشا» به شغل «کاتب دیوان» اشتغال ورزیده است؛ وی یک سفر مأموریتی هم از جانب همان سلطان به حرمین شریفین داشته و گزارش مأموریت خویش را تحت عنوان تحفة الحرمین نگاشته، که نسخه‌ای از آن در صفحات پیشین از نظر گذشت. این دیوان شامل بخشی از رباعیات، غزلیات، مقطعات، مفردات و دو بیت‌های وی است. دیوان نابی برای نخستین بار در سال ۱۲۵۷ هـ. / ۱۸۴۱ م از سوی مطبعه بولاق در قاهره به چاپ رسیده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا □ تاریخ کتابت: [سده ۱۲ هـ. / ۱۸ م] □ عنوانها و نشانیها: شکرگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۳۲ (۹۸ - ۴۲b) □ تعداد سطر: در هامش نگاشته شده «سه ستونی» □ اندازه متن: میانگین $۱۶\frac{۱}{۴} \times ۹\frac{۱}{۴}$ سانتیمتر □ اندازه جلد: $۲۰ \times ۱۳\frac{۱}{۴}$ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای، ضربی، مجدول.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده است؛ بین برگهای (۳۶a - ۴۲b) اشعاری از سعدی شیرازی در هامش و حواشی برگها با طلا نگاشته شده است و همچنین مطالبی منتخب از کتاب الإعجاز و الإيجاز تصنیف «ابو منصور عبدالملک بن محمد ثعالبی» و رساله زبدة التصایح که البته این رساله اخیر در صفحات آینده معرفی خواهد شد.

﴿ إيضاح المکنون فی الذیل علی کشف الظنون، ج ۱، ص ۵۳۲؛ عثمانلی مؤنفلری، ج ۲، صص ۴۵۰-۴۴۸؛ فهرس المخطوطات الترتکبة العثمانیة فی دارالکتب المصریة بالقاهرة، ج ۲، صص ۹۸-۹۶؛ فهرس المطبوعات الترتکبة العثمانیة فی دارالکتب القومیة بالقاهرة، ج ۲، صص ۱۰۶-۱۰۵؛ قاموس الأعلام، ج ۶، ص ۴۵۳۴؛ هدیة العارفین، ج ۲، ص ۵۶۸؛

Topkapi Sarayi Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Katalogu, C.II, S.170-173.

«شماره ۲۵۵۸ مجموعه»

89 Dīvān-i Yahyā

۸۹ دیوان یحیی

ناظم: شیخ الإسلام یحیی بن زکریا بن بیرام، قسطنطینی رومی (متوفای سال

۱۰۵۳ هـ/۴۴-۱۶۴۳ م).

موضوع: ادب منظوم / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «بر دلده که عشقک اودی اوله پیدا حاشا که سوی یانمیه خاشاک آسا

هر قطره سی گویا که بر آتش پاره عشق آتشی گوز یاشی ایتمز اطفاء».

انجام: «اوقی نظم یحیایی آواز آیله که پر سوز سوز خروش گلور سازیله

ملک نغمه کی استماع ایلسون فلک شوقه گلسون سماع ایلسون».

گزارش متن: دیوان ترکی شیخ الإسلام یحیی افندی است که در حدود (۱۸۰۰) بیت

به صورت غزل، قصیده، رباعی و تک بیتی می باشد. وی از شعرای برجسته عثمانی در

سده ۱۱ هـ/۱۷ م است که در دوره های سلطنت سلطان مصطفی خان اول (۲۷-۲۶ هـ/۱۰۲۶ هـ/

۱۸-۱۶۱۷ م) و (۳۱-۳۲ هـ/۱۰۳۱-۲۳ م/۱۶۲۲ م)، سلطان عثمان خان دوم (۳۱-۲۷ هـ/۱۰۲۷ هـ/

۲۲-۱۶۱۸ م) و سلطان مرادخان چهارم (۴۹-۴۰ هـ/۱۰۳۲-۴۰ م/۱۶۲۳ م)، سه بار بر مسند

شیخ الإسلامی تکیه زد و پیش از او نیز پدرش (زکریا افندی) مقام مشیخت اسلامی دربار

عالی باب را عهده‌دار بوده است. دیوان اشعار ترکی وی در سال ۱۳۳۴ هـ. ق. ۱۶۷-۱۹۱۵ م از سوی مطبعه آثار مفیده در استانبول به چاپ رسیده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ کاتب: علی چلبی محمد، رضائی □ تاریخ کتابت: [سده ۱۲ هـ. ۱۸۱۸ م] □ عنوانها و نشانیها: مشکی □ نوع کاغذ: شرقی صورتی روشن □ تعداد برگ: ۶۷ □ تعداد سطر: ۱۹ □ اندازه متن: ۱۸×۶ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۴×۱۲ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمعی [گالینگور] قهوه‌ای؛ عطف: تیماج قهوه‌ای تیره.

ویژگیهای نسخه: دارای یک سرلوح زیبا سبک تلفیقی ایرانی و ترکی، محرابی، زمینه طلا و لاجورد با گل و برگ الوان و نگاره‌های اسلیمی همراه جداول طلا، لاجورد و قرمز است. برگها مجدول به طلا و خطوط نازک مشکی است. در فواصل ابیات و غزلها اشکال حیوانات و سر انسانها نقاشی شده است. آثار مختصری از رطوبت و چربی در برخی برگها مشاهده می‌شود. روی برگ‌های آغازین ابیاتی از «سزایی» و همچنین مهرهای دایره «عبدالحسین...» و بیضی «موسی»، «محمد امین»، «بارب طور عرفان اوله دل موسی کلیم»، «هو الفیاض الوهاب»، «... مصطفی» و مهرهای دیگر ناخوانا به انضمام تملک‌های «موسی حسنی شهیر بکلیم»، «حافظ محمد امین مرادی نقشبندی»، «محمد احسان‌الله... زاده»، «مصطفی...»، «السید حسن...» و چند تملک دیگر نیمه‌محو شده، دیده می‌شود. طبق یادداشت برگ آغاز گویا صحافی نخستین عمل «صحاف محمد» بوده است. نام کاتب در آغاز آمده است. اشعاری چند از شاعر این اثر در برخی حواشی برگها نگاشته شده است. در آغاز و انجام مهر بیضی آیت‌الله العظمی مرعشی نجفی رحمته دیده می‌شود. در انجام ابیاتی در مناجات و ... و مطلبی در اعراب و نحو از «فضل الله افندی» و ابیاتی دیگر به ترکی همراه مهر بیضی «عبدالحسین...» به چشم می‌خورد.

← عثمانلی مؤلفری، ج ۲، صص ۴۹۹-۴۹۸؛ فهرس المخطوطات الترتکبة العثمانیة فی دارالکتب المصریة بالقاهرة، ج ۲، صص ۱۱۶-۱۱۵؛ فهرس المطبوعات الترتکبة العثمانیة فی دارالکتب القومیة بالقاهرة، ج ۲، ص ۱۰۹؛ قاموس الأعلام، ج ۶، ص ۴۷۹۳؛ هدیة العارفین، ج ۲، ص ۵۳۲؛
Catalogue of the Turkish Manuscripts in the British Museum, PP.194;

of Turkish Manuscripts in the Library of Leiden University., Vol.1, PP.312-314;
Topkapi Sarayi Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, C.II, S.146-147;
Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu, C.II, S.296-306.

«شماره ۶۲۵۶»

90 Risāley-i 'Aūstād Salmānī

۹۰ رساله استاد سلمانی

مؤلف: ناشناخته.

موضوع: سنن و آداب / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین... اما بعد اگر سؤال اولونسه اولگوج ندن خلق اولدی،
جواب اولدر که آدم پیغمبرنک قندلندن خلق اولدی دنیای احاطه ایلمشدر».
انجام: «... یا سلمان حضرتنک حدیثی یلان ایمش که من نه کماله و نه زواله یتشدم
اولدمده سلمان پک اول جهودنک بوغازی...» افتاده.

گزارش متن: رساله ای کوتاه در کیفیت و آداب سر تراشی (حلق رأس) که به صورت
سؤال و جواب با عنوانهای «اگر سؤال اولونسه - جواب بودر» نگارش یافته است.
گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق ترکی □ کاتب: [یوسف بن ملا کریم] □ تاریخ کتابت:
[سال ۱۱۶۶ هـ / ۵۳٪ - ۱۷۵۲ م] □ محل کتابت: [روستای اخی صوفیلوی پادار (ترکیه)]
□ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی نخودی □ تعداد برگ: ۲ (۵۷a - ۵۸b) □ تعداد
سطر: ۱۵ □ اندازه متن: ۱۱×۶ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۵×۱۰ سانتیمتر □ نوع جلد: میشن
قهوه ای روشن، مجدول، ضربی.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح شده و حاشیه نویسی مختصری دارد. در انجام رساله
افزودگی هائی در انواع استخارات و .. دارد؛ نام کاتب، تاریخ و محل کتابت به قرینه برگ
«۳۶» نگارش یافت.

«شماره ۱۱۹۸۸ مجموعه»

۹۱ رسالة الحي في إساءة الكيِّ
Risālet el-Hay-y fi 'Īsālet
= إجمال الكيِّ
el-Key-y = 'Īcmāl el-Key-y

مؤلف: سعدالدین سلیمان بن عبدالرحمن بن محمد، رومی مشهور به «مستقیم‌زاده»
(متوفای سال ۱۲۰۲هـ./۸۸-۱۷۸۷م).

موضوع: فقه حنفی / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «شیخ حسن شرنبلالی و شیخ عبدالغنی ابن النابلسی قدس الله أسرارهمانک
باقی خصوصنده مفصلاً جمع ایلدکلری رساله لری بو وجهله مرآت اجمالده رونمای
خلاصه اولمشدر...»

انجام: «یأسله قطع امید ورطه سندن تخلیص و تسلیه و سنتک درجه‌سی واجبدن
دون اولدیغی فعلاً افاده ایله مقلدلری ابتلای نفرندن تخلیه در کاردر دیدیلر؛ «ربنا لا تزغ
قلوبنا بعد إذ هدیتنا»... «هییی لنا من أمرنا رشداً».

گزارش متن: رساله‌ای کوتاه در مسائل فقهی بر اساس فقه حنفی است که ابتدا در
سال ۱۱۷۷هـ./۶۴-۱۷۶۳م (بر اساس مادهٔ اجمال‌الکی) از سوی خود مؤلف با استفاده از
کتب شیخ حسن شرنبلالی و شیخ عبدالغنی نابلسی به عربی نگاشته شد و سپس به توسط
خود وی در سال ۱۱۹۴هـ./۱۷۸۰م همراه تلخیص آن به ترکی برگردانده شد. این رساله
به صورت «فائده-فائده» نگارش یافته است. در برخی مصادر از این رساله با عنوان:
رسالة الحي في بیان الكيِّ نیز یاد شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق تحریری □ کاتب: مؤلف □ تاریخ کتابت (ترجمه
و تلخیص): سال ۱۱۹۴هـ./۱۷۸۰م □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ:
۳ (۷۲b - ۷۴a) □ تعداد سطر: ۲۴ □ اندازه متن: ۱۶×۷ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱×۱۳ سانتیمتر
□ نوع جلد: مقوایی باروکش کاغذی ابری؛ عطف و مغزی؛ تیماج قهوه‌ای، بالبه برگردان.

ویژگیهای نسخه: این رساله نسخه اصل به خط مؤلف است و از این حیث حائز اهمیت فراوان می باشد، البته در نسخه دارالکتب قاهره نیز چنین ادعایی مطرح شده است؛ در برخی سطور متن قلم خوردگی هایی مشاهده می شود. نسخه در حاشیه تصحیح گردیده است.

«عثمانلی مؤلفلری، ج ۱، صص ۱۶۹ - ۱۶۸؛ فهرس المخطوطات التریکیة العثمانیة فی دارالکتب المصریة بالقاهرة، ج ۲، ص ۱۵۴؛ هدیه العارفین، ج ۱، صص ۴۰۶ - ۴۰۵؛

Topkapi Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, C.II, S.315.

«شماره ۱۲۱۰۳ مجموعه»

۹۲ الرسالة المحمدیة er-Risālet el-Mūham-mediyy-ye

ناظم: محمد بن صالح^(۱)، گلیپولی رومی معروف به «ابن الکاتب»، «یازیچی زاده» و «یازیچی اوغلی» (متوفای سال ۸۵۵ هـ/ ۱۴۵۱ م).

موضوع: معارف و سیره منظوم / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «اله واحد ربّ تعالی هو الله البدیع الحقّ الاعلی

تعالی ذاته لَمَّا تجلّی من الغیب إلى العین فجلّی».

انجام: «کتاب ابرشد چونکم انتهایه حق حمدیله مدح بی نهاییه

حسبینه صلاتیله تحیات دخی آینه کم خیر البریات».

گزارش متن: منظومه ایست در معارف اسلامی که در (۹۱۱۹) بیت نگارش یافته و ناظم در آن با بهره جستن از آیات، روایات و احادیث نبوی صلی الله علیه و آله کتاب: مغارب الزمان لغروب الأشیاء فی العین و العیان، اثر: خودش را ترجمه و به نظم کشیده است. این کتاب در مدح حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه و آله، سیره، معجزات و غزوات آن حضرت، حالات

۱. در فهرست نسخه های خطی موزه آنتالیا در ترکیه: «صلاح الدین» ثبت شده است.

اصحاب، علائم قیامت، خروج دجال و ... می‌باشد که در سال ۸۵۳^(۱) ه. / ۵۰ - ۱۴۴۹ م سروده شده است. شایان ذکر است که خود کتاب مغارب الزمان دارای پنج «مغرب» به شرح ذیل می‌باشد: ۱. در ترتیب [خلقت] موجودات، ۲. در وحی خداوند متعال به انبیاء علیهم‌السلام، ۳. در گفتگوهای خداوند با ملائکه، ۴. در گفته‌های خدا در روز قیامت، ۵. در اینکه گفته‌های خداوند بهترین گفته‌هاست. این ابیات با نام سلطان مراد خان دوم (۵۵ - ۸۲۴ ه. / ۵۱ - ۱۴۲۱ م) به پایان رسیده است. این منظومه در هدیه العارفین با عنوان: محمدیة فی سیرة الأحمديّة ثبت گردیده است. این منظومه برای نخستین بار با نام الرسالة المحمدیة فی الکلمات الأحمديّة از سوی سر عسکری طبعخانه‌سی استانبول در سال ۱۲۵۸ ه. / ۱۸۴۲ م به چاپ رسیده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ کاتب: درویش محمد بن حیدر، از فقراى شیخ ابراهیم مشهور به «گلشنی خلوتی روشنی» □ تاریخ کتابت: پنجشنبه، ماه ربیع الآخر سال ۱۰۳۴ ه. / ژانویه ۱۶۲۵ م □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۱۷۱ □ تعداد سطر: ۲۱ □ اندازه متن: ۲۲ × ۱۲ ۱/۲ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۳۰ × ۲۱ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج زیتونی، مجدول، با ترنج گل و بوته قرمز.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح شده است؛ روی آغازین برگ نسخه تملک «محمد...» مشاهده می‌گردد. برگها مجدول به شنگرف است.

← عثمانلی مؤلفری، ج ۱، صص ۱۹۶ - ۱۹۴؛ فهرس المخطوطات الترتکبة العثمانیة فی دارالکتب المصریة بالقاهرة، ج ۲، صص ۲۷۴ - ۲۷۰؛ فهرس المطبوعات الترتکبة العثمانیة فی دارالکتب القسومیة بالقاهرة، ج ۲، صص ۱۴۲ - ۱۴۱؛ کشف الظنون، ج ۲، صص ۱۶۱۸ و ۱۷۴۶؛ هدیه العارفین، ج ۲، ص ۱۹۸؛

Catalogue of the Turkish Manuscripts in the British Museum, P.168-169; Elenco del Manoscritti Turichi Della Biblioteca Vaticana, P.64-65; Tercüman Gazetesi

Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, C.I, S. 144-145; *Topkapi Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*, C.II, S.95-96; *Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu*, C.II (07-Antalya), S.429-430;

«شماره ۱۳۵۷»

93 Ayni Eser (2)

۹۳ نسخه دیگر (۲)

أغان: «الله واحد ربّ تعالی هو الله البديع الحقّ الأعلى
تعالی ذاته لما تجلی من الغیب إلى العین فجلی».

انجام: «...»

کرم سببانی ایدم الله الله کرم سلطانی ایدم الله الله
سکا و علمکه یوق حدّ و پایان بکا و سوزمه وار عدّ و پایان...»^(۱)

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ ترکی □ کاتب: عمر بن مصطفی □ تاریخ کتابت: اوائل ماه جمادی الأولى سال ۱۲۳۹ هـ. / اوائل ژانویه ۱۸۲۴ م □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۲۷۳ □ تعداد سطر: ۱۷ □ اندازه متن: ۱۳×۱۹ $\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۸×۲۱ $\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای، با ترنج گل و بوتّه.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده است. برخی برگها رطوبت دیده و برگهای پایانی فرسوده شده و برخی مطالب از جمله انجام نسخه نیز افتاده و قابل خواندن نیست. البته برگها بعداً از سوی کارشناسان بخش آسیب‌شناسی این کتابخانه مرمت گردیده است. برگها مجدول به شنگرف و عناوین به رنگ شنگرف و درشت‌تر از متن نگارش یافته است. نسخه دارای یک سرلوح ساده بوده و دو برگ آغازین مجدول به طلا و خطوط مشکی است. فهرست مطالب در یک برگ به صورت ناتمام آمده است.

«شماره ۵۲۸۵»

۱. به جهت فرسودگی نسخه، چند بیت پایانی قابل خواندن نیست.

۹۴ er-Risālet el-Müntahaba men الرّسالة المنتخبة
 el-Fetāvā el-Fikhy-ya من الفتاوى الفقهية

مؤلف: ابراهیم بن حسین، یکی‌بازاری گوزلحصاری «مفتی آیدین» (متوفای بعد از سال ۱۳۰۶ هـ. / ۱۸۹۰-۱۸۸۸ م).

موضوع: فقه حنفی / زبان: ترکی عثمانی، عربی.

آغاز: «حمداً لمن أبرز العالم علی حسن ترتیب و نظام و أجمع شتیت الفضائل لأکمل عباده... مسلم اولان زیده نه ملتدن سن دیو سئوال اولند قده ملت محمد صلی الله علیه وسلمه نم دیمکی گرکدر، یوخسه ملت ابراهیمدم دیمکی گرکدر... زیدک باشنده نزله علتی اولوب...».

انجام: «... فإن أراد کلّ واحد منهما أن یمسک الّتی جامعها یتزوّجها بعد ما طلعتها زوجها وعلیه للّتی تزوّجها مهران، مهر بالدّخول غلطاً و مهر بالعقد و للّتی لم تجامع نصف مهرها بالطلاق قبل الدّخول؛ قاضیخان؛ قد تم الرّسالة».

گزارش متن: منتخب فتاوی فقهی مندرج در کتب فتوایی مشهور نزد حنفی‌ها همچون: فتاوی البرازیة، فتاوی التاتارخانیة، فتاوی الآنفرویة، فتاوی الهندیة و... است که مؤلف به جهت سهولت دسترسی مراجعه کنندگان در این مجموعه گرد آورده است و ضمناً در ذیل هر مسأله نیز مأخذ آن را بیان کرده است. در حواشی کتاب مسائلی مرتبط با متن، لیکن مستقل به صورت «سؤال و جواب» به ترکی همراه با ذکر منبع نگاشته شده است که نسبت به حجم کتاب قابل توجه می‌باشد. در آغاز از این کتاب تحت عنوان مجموعه من الفتاوی نیز یاد شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: رقعه □ کاتب: محمد امین بن احمد □ تاریخ کتابت: سال ۱۳۰۶ هـ. / ۱۸۸۸-۱۸۹۰ م □ عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی □ نوع کاغذ: فرنگی نخودی □ تعداد

برگ: ۲۵۰ (۶a - ۲۵۵b) □ تعداد سطر: میانگین «۲۱» □ اندازه متن: میانگین ۱۹×۱۱ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱¼×۱۴¼ سانتیمتر □ نوع جلد: مشمعی [گالینگور] قهوه‌ای تیره؛ عطف: تیماج قهوه‌ای تیره.

ویژگیهای نسخه: در آغاز یک برگ افزودگی‌هایی در فوائد طبی، فقهی و ...؛ ۴ برگ فهرست کتاب و نیز دستخط آیت الله العظمی مرعشی نجفی رحمته در سال ۱۳۴۵ هـ. ق. / ۲۷ - ۱۹۲۶ م با عبارت: «شهاب‌الدین الحسینی المرعشی التجفی ۱۳۴۵» آمده است. بخشی از برگها نانوشته و گویا در نظر داشته‌اند بعداً آن را تکمیل نمایند. حاشیه نویسی با عناوین «حرر استاذی» و ... دارد؛ برگها مجدول به رنگ قرمز می‌باشد. در انجام آمده «مسئولیت امر فتوی [و صحت و سقم آن] بر عهده من است ۱۳۱۱ هـ.» که گویا از مؤلف باشد.

«شماره ۱۱۶۳۱ مجموعه»

۹۵ رشف الحقیقه فی کشف
العقیقه
۹۵ Reşf el-Hakīka fī Keşf
el-'Akīka

مؤلف: سعدالدین سلیمان بن عبدالرحمن بن محمد، رومی مشهور به «مستقیم‌زاده» (متوفای سال ۱۲۰۲ هـ. ق. / ۸۸ - ۱۷۸۷ م).

موضوع: سنن و آداب / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «عقیقه لغتده آنا قرنندن طوغان ذیروح ایله معاً خارج اولان توبدر، شعر مولود معناسندهر و آغاجک کوکندن شاخلر چیقماق معناسنه اولان إعقاق لفظندن...».

انجام: «... حضرت فاطمه زهرا رضی الله عنها جنبه خطاباً صادر اولان امر نبوی ایله ثابتدر دیو شرح شرعه و غیره محللرده مصرّ حدر».

گزارش متن: رساله کوتاهی در عقیقه و آداب قربانی هنگام تولد کودک و احکام آن که بر اساس فقه حنفی در سال ۱۱۹۱ هـ. ق. / ۱۷۷۷ م تألیف گردیده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق تحریری □ کاتب: مؤلف □ تاریخ کتابت (تألیف): سال ۱۱۹۱ هـ / ۱۷۷۷ م □ عنوانها و نشانیها: شنکرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۳ (۷۴b - ۷۶a) □ تعداد سطر: میانگین «۲۲» □ اندازه متن: ۱۶ × ۷ $\frac{۱}{۴}$ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱ × ۱۳ سانتیمتر □ نوع جلد: مقوایی با روکش کاغذی ابری؛ عطف و مغزی: تیماج قهوه‌ای، بالبه برگردان. ویژگیهای نسخه: این رساله نسخه اصلی به خط مؤلف می‌باشد که از این حیث حائز اهمیت فراوان است، البته در فهرست دارالکتب قاهره نیز چنین ادعایی شده است؛ این نسخه در حاشیه تصحیح گردیده و حاشیه نویسی با نشان «منه» به نقل از مؤلف دارد.

← عثمانلی مؤلفلری، ج ۱، صص ۱۶۹ - ۱۶۸؛ فهرس المخطوطات التورکبة العثمانیة فی دارالکتب المصریة بالقاهرة، ج ۲، ص ۲۸۹؛ هدیة العارفین، ج ۱، صص ۴۰۶ - ۴۰۵؛

Topkapi Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, C.II, S.315.

«شماره ۱۲۱۰۳ مجموعه»

96 Rīzā'

۹۶ رضاع

مؤلف: اسماعیل بن ابراهیم افندی. (۱)

موضوع: فقه حنفی / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین و الصلوة... و بعد فإنه قال النبى ﷺ... یحرم من الرضاع

ما یحرم...».

انجام: «... خاله‌سی حامله‌نک رضای قزی شاکوی تزویج ایلیه حلالدر».

گزارش متن: رساله‌ای در احکام رضاع است که مشتمل بر (۱۱۴) مسأله فقهی بر

اساس فقه حنفی می‌باشد؛ این رساله از کتب مشهور فقهی مانند الوقایه و برخی شرحهای

۱. احتمال دارد که مؤلف «اسماعیل بن ابراهیم بن اسفندیار رومی» متوفای سال ۸۶۲ هـ / ۵۸۱-۱۴۵۷ م بوده باشد که در

هدیة العارفین (۲۱۶/۱) مذکور است.

آن و ... گردآوری شده و به ترکی برگردانده شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق متمایل به رقعہ □ تاریخ کتابت: [سده ۱۳ هـ / ۱۹۰۱ م]
 □ عنوانها و نشانیها: مشکی □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۸ (۲۷a - ۳۴b) □ تعداد سطر: در
 هامش نگاشته شده □ اندازه متن: در هامش نگاشته شده □ اندازه جلد: ۲۱ × ۱۳ ۱/۲ سانتیمتر □ نوع
 جلد: مشتمعی [گالینگور] مشکی.

ویژگیهای نسخه: این نسخه در هامش کتاب الرضاع که به زبان عربی است - در فهرست
 کتب عربی کتابخانه معرفی گردیده - نگارش یافته است؛ در برخی اوراق اندکی آثار ترمیم
 و وصالی مشاهده می گردد. بعد از پایان مطالب رساله، چهار حدیث در قلة طعام و انام و کلام
 و انتقام، آمده است.

«شماره ۲۰۱۴ مجموعه»

97 Reml

۹۷ رمل

مؤلف: ناشناخته.

موضوع: علوم غریبه / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: افتاده «... و صاری شین وینی اوزون باشی یویک سقلی بیوک واو علریلر
 باشی اوله».

انجام: «... استمیه یا یرکه ینر مقدسی خراب وایجی اعزر اوله یا پریلریلی ایرمش
 اوله و السلام».

گزارش متن: رساله ای است در علوم غریبه و موضوع رمل که در چندین باب
 و برخی از بابها به صورت سؤال و جواب نگارش یافته است؛ متأسفانه به علت افتادگی
 مقدمه و بابهای آغازین رساله، مؤلف و نام اصلی آن ناشناخته ماند.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق متمایل به نسخ □ تاریخ کتابت: [سده ۱۳ هـ / ۱۹۰۱ م]

□ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۲۵ (۶a - ۳۱a) □ تعداد سطر: ۱۵ □ اندازه متن: ۱۷×۹ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱×۱۵ سانتیمتر □ نوع جلد: مشمعی [گالینگور] مشکی؛ عطف: تیماج مشکی.

ویژگیهای نسخه: در آغاز ۵ برگ فوایدی در رمل و طب و همچنین مطلبی در خواص هدهد و ... دیده می‌شود. در برخی برگها آثار رطوبت و وصالی و ترمیم مشاهده می‌گردد. روی برگ سوم نام «سلیمان بیک» آمده است.

«شماره ۳۳۸۳ مجموعه»

98 Reml

۹۸ رمل

مؤلف: ناشناخته.

موضوع: علوم غریبه / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «بسم الله الرحمن الرحيم، انا فتحنا لك فتحاً مبيناً ≡ لحيان اولاً دليلدر مزاجك قوتته و طبيعتك اعتدالنه و راجيتهن و آسایش یتشمکلگه و اختیاریله...».

انجام: «... مقصود یادگار در که بعض یارانلره تعلیم تفهیم حاصل اولوب بو داعیه خیر دعا ایده لر، امیددر که قبولده واقع اوله، ان شاء الله تعالی؛ لا یعلم الغیب إلا الله».

گزارش متن: رساله حاضر شرح اشکال شانزده گانه رمل است. در پایان مطلبی در بیان استخراج ضمایر استادان اهل مغرب و همچنین فصلی در بیان انقلابات نگاشته شده است؛ نگارنده این رساله گوید: «در بحث انقلاب قصد بر این نبود رساله مستقلی شود، بلکه صرفاً به عنوان یادگار و اجابت بعضی دوستان نگارش یافت». عناوین کتاب که هر کدام به شانزده بخش (شکل) تقسیم گردیده، عبارتند از: لحیان، قبض داخل، قبض خارج، جماعت، فرج، عقله، کلیس، حمزه، بیاض، نصره الخارج، نصره الداخل، غبه

خارج، نقی، عطبه داخل، اجتماع و طریق.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ تاریخ کتابت: [اوائل سده ۱۴ هـ / ۲۰ م] □ عنوانها و نشانیها: قرمز و بنفش □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۶۵ (۱b - 65a) □ تعداد سطر: ۱۲ □ اندازه متن: ۱۳×۸ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۹×۱۳ سانتیمتر □ نوع جلد: مشمی [گالینگور] مشکی، مجدول.

ویژگیهای نسخه: علائم رمل به خط بنفش بر فراز متن نگارش یافته است و اشکال رملی در برخی برگها دیده می شود و لبه های برگها به رنگ قرمز می باشد.

« شماره ۳۴۴۸ مجموعه »

99 Reml

۹۹ رمل

مؤلف: ناشناخته.

موضوع: علوم غریبه / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: « الحمد لله رب العالمین و صلی الله علی سیدنا محمد و آله أجمعین؛ أمّا بعد بلگلكم الله سكا ایرشار ایلسونکم بو مختصر علم شو یلدر... ».

انجام: «... سمت ایشلر و فریاد و خوف و قور قواوله و غایبه نحسدير؛ لا یعلم الغیب

إلا الله؛ تمّت.».

گزارش متن: این رساله گویا ترجمه ای از: رساله رمل، اثر: «عبدالله بن محمد بن عثمان، زنّاتی» است که در ۱۲ فصل، چند باب و چند مسأله به صورت «سؤال و جواب» نگارش یافته است. در تطبیق با رساله رمل زنّاتی - که نسخه ای از آن به زبان فارسی در کتابخانه ملی ایران نگهداری می گردد - این دو نسخه ظاهراً از جهت عبارات، مغایرت دارند؛ البته احتیاج به تحقیق بیشتری دارد.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق متمایل به نسخ □ تاریخ کتابت: [سده ۱۳ هـ / ۱۹ م]

□ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۳۰ (۶۱a - ۹۰a) □ تعداد سطر: ۱۵ □ اندازه متن: ۹×۱۷ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱×۱۵ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمعی [گالینگور] مشکی؛ عطف؛ تیماج مشکی.

ویژگیهای نسخه: اثرات اندکی از رطوبت در برخی برگها مشاهده می‌گردد؛ جداولی در موضوع رمل دارد.

← فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه ملی ایران، ج ۶، ص ۲۶۲.

«شماره ۳۳۸۳ مجموعه»

100 Reml = 'İlm-i Nūkteh

۱۰۰ رمل = علم نقطه

مؤلف: ناشناخته.

موضوع: علوم غریبه / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «بلغل که علم نقطه اسرار رملدندر و الزام لوازمندندر و بوفنک اوستادلری آنی

نا اهلان مخفی دوترلر...».

انجام: «؛شکل گلدیسه مرادی اوچکوتده حاصل اوله و زحمتسز وفائده لی اوله؛

العلم عندالله».

گزارش متن: رساله‌ای است در بیان اسرار علم رمل که قواعد آن علم همراه مثالها به

صورت تفصیلی بیان گردیده است. برخی عناوین آن چنین است: بیان ضمیر، بیان طالب

و مطلوب، مقصود شجره و ثمره، اشکال شهور، اشکال جهات اربعه، بیان طبایع اشکال،

بیان منسوبات اعضایی اشکال، اشکال بیماریه، بیان اشکال مطلق، دلائل اشکال هر

مقام، اشکال جهات طبایع، بیان احکام مثلث، استخراج ضمیر و حکم، احکام مدّت و ...

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ تاریخ کتابت: [اوائل سده ۱۱۴ هـ. / ۲۰٪ م] □ عنوانها

و نشانیها: قرمز و بنفش □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۴۲ (۹۹b - ۱۴۰b) □ تعداد سطر: ۱۲

□ اندازه متن: ۸×۱۳ سانتیمتر □ اندازه جلد: $۱۳ \times ۱۹ \frac{۱}{۴}$ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمعی [گالینگور] مشکی، مجدول.

ویژگیهای نسخه: دارای اشکال رملی به رنگ بنفش و قرمز می‌باشد؛ برخی عناوین در حواشی به رنگ بنفش نوشته شده است و لبه برگها به رنگ قرمز می‌باشد.

«شماره ۳۴۴۸ مجموعه»

101 Reml = Kul-i Bezdeh

۱۰۱ رمل = قول بزوح

مؤلف: ناشناخته.

موضوع: علوم غریبه / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «بیر حقّ تعالی دن توفیق ایلدم که علم رملدن بزوح طریق اوزرینه برنچه قاعده لر...».

انجام: «... دیمش لر بو علمک اوستاذ لری؛ الله أعلم، لا یعلم الغیب إلا الله؛ تمّت الكتاب».

گزارش متن: رساله‌ای در علم رمل است که در آن مؤلف از نظرات «زناتی» نیز بهره جسته است. این رساله در ۱۶ فصل و باب نگارش یافته و در فراز برگ آغازین از این اثر با عنوان کتاب قول بزوح یاد شده است؛ «قول» در ترکی به معنی «غلام» و «بزوح» هم احتمالاً نام شخص و یا حتی مؤلف است و متأسفانه در منابع و فهرس موجود نامی از این رساله یا مؤلف آن یافت نگردید.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق متمایل به نسخ □ تاریخ کتابت: [سده ۱۱۳۰ هـ / ۱۷۰۱ م] □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۳۵ (۱۲۱b - ۱۵۶a) □ تعداد سطر: ۱۵ □ اندازه متن: ۹×۱۷ سانتیمتر □ اندازه جلد: $۱۵ \frac{۱}{۴} \times ۲۱$ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمعی [گالینگور] مشکی؛ عطف: تیماج مشکی.

ویژگیهای نسخه: عناوین ابواب در حواشی نگاشته شده است؛ پس از انجام رساله، فوایدی در چند برگ (۱۵۶ - ۱۶۴) در موضوع رمل، مطالب گوناگون و جداول مربوط به رمل و همچنین چند مطلب با عناوین: دعای رمل، احوال دفینه، باب محبت و ... آمده است.
«شماره ۳۳۸۳ مجموعه»

۱۰۲ روضة الأبرار المبين لحقائق
Ravzat el-Ebrār el-Mūbīn
Li-ḥekā'ik el-'Aḥbār
الأخبار

مؤلف: شیخ الإسلام عبدالعزیز بن حسام الدین حسین، رومی مشهور به «قره چلبی زاده» (متوفای سال ۱۰۶۸ هـ. / ۱۶۵۷-۵۸ م).

موضوع: تاریخ / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «نسیم عنبر شمیم حمد و سپاس و گلدسته نویسته ثنا و شکر بی قیاس نامزد خدمت...».

انجام: «... دیوان ایدرکن بر حریف دیوانه لندن شربت شهادت نوش ایدوب احمد پاشا جالس مسند وکالت عظاما اولدی».

گزارش متن: تاریخ نسبتاً مفصّلی است که در احوال انبیاء علیهم السلام، حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه و آله، و پیامبران ناشناخته، پادشاهان مشهور قبل از اسلام، خلفای اسلامی و پادشاهان دولت عثمانی، در دوره سلطنت سلطان ابراهیم خان عثمانی (۵۸ - ۱۰۴۹ هـ. / ۱۶۴۰ - ۱۶۴۰ م) تألیف گردیده است؛ این کتاب نخستین بار در سال ۱۲۴۸ هـ. / ۱۸۳۲ م از سوی مطبعه بولاق مصر به چاپ رسیده است. فصول کتاب به ترتیب ذیل می باشد:

فصل اول: در بیان قصص هادیان سبل انبیاء و رسل علیهم السلام؛ فصل دوم: در بیان سیر و اخبار حضرت سید الأبرار علیهم السلام؛ فصل سوم: در بیان احوال خلفاء و ملوک اسلامیة.

فصل چهارم: در بیان احوال سلاطین آل عثمان. نسخه حاضر تا وقایع سال ۹۸۶ هـ. /
 ۷۹-۱۵۷۸ م، عصر سلطان مرادخان سوم (۱۰۰۳-۹۸۲ هـ. / ۹۵-۱۵۷۴ م) را شامل است.
 گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق متمایل به رقعه □ تاریخ کتابت: [سده ۱۲ هـ. / ۱۸ م]
 □ عنوانها و نشانیها: در متن و حاشیه شنگرف و برخی از عناوین نانوشته □ نوع کاغذ: فرنگی
 □ تعداد برگ: ۱۲۵ □ تعداد سطر: ۲۳ □ اندازه متن: ۱۸ پ × ۸ پ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۵ × ۱۵
 سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمی [کالینگور] قهوه‌ای؛ عطف: تیماج مشکی.
 ویژگیهای نسخه: بیشترین حاشیه‌نویسی مربوط به شرح حال شخصیت‌هایی است که نام
 آنها در متن آمده است. روی برگ آغاز تملک «ابوبکر شفیق الحسینی»، «محمدصادق بن
 محمود» و «محمد عاقل کاشف زاده» همراه ۲ مهر بیضی «محمد عاقل ۱۰۶۴» آمده است. در
 برخی برگها آثار رطوبت و آفت دیدگی مشاهده می‌گردد. این نسخه در تطبیق با نسخه چاپی آن
 (۱۶۰) صفحه ناقص است.

← تاریخ روضه الأبرار، مصر: مطبعة بولاق ۱۲۴۸ هـ.؛ عثمانلی مؤلفلری، ج ۳، صص
 ۱۲۱ - ۱۲۰؛ فهرس المخطوطات الترتکبة العثمانیة فی دارالکتب المصریة بالقاهرة، ج ۲، ص ۲۹۶؛
 فهرس المطبوعات الترتکبة العثمانیة فی دارالکتب القومیة بالقاهرة، ج ۲، ص ۳۳۳؛ قاموس الأعلام،
 ج ۴، ص ۳۰۷۸؛ کشف الظنون، ج ۱، ص ۹۲۲؛ هدیة العارفین، ج ۱، ص ۵۸۴؛

İstanbul Kütüphaneleri Tarih - Coğrafya Yazmaları Katalogları, S. 4-12; *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Katalogu*, C.I, S.180-182.

«شماره ۱۵۹۰»

103 Ayni Eser (2)

۱۰۳ نسخه دیگر^(۱) (۲)

آغاز: «نسیم عنبر شمیم حمد و سپاس و گلدسته نو بسته ثنا و شکر بی قیاس نامزد

خدمت...».

۱. این نسخه تا وقایع سال ۱۰۱۶ هـ. / ۱۶۰۷ م، عصر سلطان احمد اول (۲۶-۱۰۱۲ هـ. / ۱۷-۱۶۰۳ م) را شامل است.

انجام: «... دولت نواله رویمال ایدوب لمصلحة سال جلوسدن برووم ایلی حصارنده».

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ تاریخ کتابت: [سده ۱۲ هـ. ۱۸۰م] □ عنوانها، نشانیها و اعداد: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۲۰۲ □ تعداد سطر: ۲۹ □ اندازه متن: $۱۰ \times ۲۰ \frac{۱}{۴}$ سانتیمتر □ اندازه جلد: $۱۶ \frac{۱}{۴} \times ۲۶ \frac{۱}{۴}$ سانتیمتر □ نوع جلد: دورو؛ برون؛ تیماج قهوه‌ای، ضربی، مجدول، با ترنج و سرترنج زمینه گل و بوته؛ درون؛ پارچه‌ای سبز. ویژگیهای نسخه: نسبت به نسخه سابق کاملتر است، لیکن در تطبیق با نسخه چاپی (۱۰۰) صفحه ناقص است عناوین به صورت شنگرف و درشت‌تر از متن و در حواشی نگاشته شده است؛ اثرات ناچیز رطوبت در برخی برگها منجر به چسبندگی و ناخوانا شدن کلمات آن گردیده است؛ روی آغازین برگ نسخه تملک‌هایی از «محمد سعید کتخدا ولی افندی» و «رمضان... کتابچی» مشاهده می‌شود.

«شماره ۳۱۵۹»

104 Ravzat el-İslām

۱۰۴ روضة الإسلام

ناظم: عابدین^(۱) (متوفای بعد از سال ۹۱۷ هـ. ۱۲/ - ۱۵۱۱ م).

موضوع: اخلاق و فقه منظوم / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «بسم الله و الحمد لله والصلاة والسلام على رسول الله

چو بسم الله اولدی ابتداسی بنه حمد ایله اولسون انتھاسی».

انجام: «آنلره حق رحمت ایده کم بونی اوقسیالر

عابدینه رحمت الله علیه دیپالر».

گزارش متن: ترجمه‌ای منظوم از کتاب: شرعة الإسلام، اثر: «رکن الاسلام محمد بن

۱. در عثمانلی مؤلفری «عابدی» ثبت شده است.

ابی بکر معروف به امام زاده حنفی» (متوفای سال ۵۷۳ هـ. / ۷۸-۱۱۷۷ م) است که در ۵۰ باب در آداب، سنن و اخلاق اسلامی و آنچه که بر یک مسلمان لازم است در اخلاق اجتماعی و وظایف دینی (فقه) آنها، گرفته شده از احادیث مرویه از طریق اهل سنت و کتب آنها، نگارش یافته است. ناظم که علاوه بر ترجمه کتاب، آن را به نظم نیز درآورده است، از شخصیت‌های برجسته دوره سلطان بایزیدخان دوم (۹۱۸-۸۸۶ هـ. / ۱۵۱۲-۱۴۸۱ م) است؛ وی کتاب را در «قسطنطنیه» به سن شصت سالگی در ماه رمضان سال ۹۱۵ هـ. / دسامبر ۱۵۱۰ م با اشارت پیر روشن ضمیری شروع و در «دمیر حصار»، سال ۹۱۷ هـ. / ۱۲-۱۵۱۱ م در (۹۵۰) بیت به پایان برده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ بسیار زیبا □ کاتب: محمد بن لطفی □ تاریخ کتابت: ماه جمادی الآخر سال ۹۶۳ هـ. / آوریل ۱۵۵۶ م □ عنوانها و نشانها: شنگرف، درشت‌تر از متن □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۸۲ □ تعداد سطر: ۱۳ □ اندازه متن: ۱۷ $\frac{۱}{۲}$ × ۱۱ $\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۴ $\frac{۱}{۲}$ × ۱۵ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمعی [گالینگور] مشکی؛ عطف: تیماج مشکی. ویژگی‌های نسخه: در حاشیه تصحیح شده است؛ ابیات به خط بسیار زیبایی نگارش یافته است؛ آثار مختصر رطوبت، چربی و آفت دیدگی در برخی برگها مشاهده می‌گردد. روی آغازین برگ نسخه تملک «السید محمد الضیفی...» در سال ۱۱۹۴ هـ. و تملک دیگر محو شده در سال ۱۱۹۵ هـ. به انضمام افزودگی‌هایی در موضوعات گوناگون به چشم می‌خورد. سه برگ آغاز نسخه، اختصاص به فهرست ابواب پنجاه گانه کتاب دارد.

← عثمانلی مؤلفری، ج ۲، ص ۵۴؛ فهرس المخطوطات العربیة و الترتیکة و الفارسیة و البوسنیة فی مکتبة الغازی خسرو بک سرایفو فی البوسنة و الهرسک، ج ۳، ص ۳۱۷؛ کشف الظنون، ج ۲، ص ۱۰۴۴.

«شماره ۱۵۶۴»

۱۰۵ روضة الحسين في خلاصة أخبار Ravzat el-Hüseyn fī hūlāṣat 105

الخافقين = تاریخ نعیمَا 'Aḥbār el-Hāfikeyn = Tārīh-i Na' imā

مؤلف: مصطفی بن محمد، حلبی رومی مشهور به «نعیمَا» و «واقعہ نویس» (متوفای

سال ۱۱۲۸ھ/۱۶۰۱-۱۷۱۵م).

موضوع: تاریخ / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «لطایف حمد و سپاس و شرایف شکر بی قیاس مالک الملک و الملكوت صاحب العزّ و الجیروت تعالی شأنه و عزّ سلطانه حضر تلرینه اولسونکه حضرت علم و تقدیرنده مندمج اولان...».

انجام: «... من بعد روزگار مساعده اولماسغله کریده توجّه ایندیلر و سردار... (۱) سنه اثنین و مائة و الف تاریخنده وفات ایلدی، حقّ سبحانه و تعالی مقامنی...» افتاده.

گزارش متن: شرح وقایع امپراتوری عثمانی بین سالهای ۷۰ (۲) - ۱۰۰۰ھ / ۱۶۶۰-۱۵۹۱م و برخی دیگر از حوادث عالم است، که بخش اصلی آن از سلطنت سلطان محمدخان سوم تا وقایع سلطنت محمدخان چهارم را در بر می‌گیرد. مؤلف در دیباچه کتاب خود مقدمه‌ای در آداب تاریخ نگاری و فایده تاریخ آورده و سپس در شش جلد آن را به اتمام رسانده است. این اثر در زمان سلطنت سلطان مصطفی خان ثانی (۳) (۱۵-۱۱۰۶ھ/۱۷۰۳-۱۶۹۵م) و صدارت حسین پاشا (متوفای بعد از سال ۱۱۱۴ھ/۳-۱۷۰۲م) نگارش یافته و اخذ نام «حسین» نیز در اسم کتاب به جهت «حسین پاشا» می‌باشد. این کتاب، که به تاریخ نعیمَا نیز اشتهار دارد، برای نخستین بار در

۱. پیش از برگ انجام برگهائی نیز از نسخه افتاده است.

۲. در فهرست کتابخانه موزه طوب قایی سرای استانبول تا وقایع سال ۱۰۷۷ھ/۷۷-۱۶۶۶م ذکر شده است.

۳. در فهرست نسخه‌های خطی تاریخ و جغرافیا در کتابخانه‌های استانبول، «سلطان مصطفی اول» دانسته شده که قطعاً اشتباه است.

سال ۱۱۴۷ هـ. / ۳۵ - ۱۷۳۴ م از سوی مطبعه ابراهیم متفرقه استانبول در «۲» جلد و برای بار دوم در سال ۱۲۸۰ هـ. / ۶۴ - ۱۸۶۳ م از سوی مطبعه العامرة استانبول در «۶» جلد به چاپ رسیده است.

یادآوری می شود که «نعیما» اصالتاً اهل حلب است که بعدها به قسطنطنیه آمده و از سوی دربار عالی باب مأمور ثبت وقایع امپراتوری عثمانی و امین دفتر خاقانی گردید. اشعاری زیبا نیز از وی به یادگار مانده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ تاریخ کتابت: [سده ۱۲ هـ. / ۱۸ م] □ عنوانها و نشانیها: قرمز □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۶۵۵ □ تعداد سطر: ۲۹ □ اندازه متن: ۲۲ × ۱۰ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۹ × ۱۶ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج بنفش فرنگی، مجدول به طلا، با برجستگی عطف «مصری».

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده و دارای یک سرلوح سبک ترکی با زمینه طلا و سبز با گل و بوته می باشد. برگها مجدول به طلا و خطوط مشکمی است. مهر و امضای آیت الله العظمی مرعشی نجفی رحمته در آغاز و انجام نسخه دیده می شود. برگ آغازین فرسوده شده است. در آغاز دستخط «اصغر زاده» - که گویا متملک بوده - با تاریخ ۱۰ رجب ۱۴۰۶ هـ. دیده می شود. برگ انجام گویا مستدرکاتی است که بعداً الصاق شده و به نظر می رسد نونویس باشد.

⇐ إيضاح المکنون فی الذیل علی کشف الظنون، ج ۱، ص ۵۹۴؛ عثمانلی مؤنفلری، ج ۳، صص ۱۵۲ - ۱۵۱؛ فهرست نسخه های خطی ترکی انستیتو ملل آسیایی (لنین گراد)، ج ۱، صص ۱۷۸ - ۱۷۹؛ فهرس المخطوطات التریکیة العثمانیة فی دارالکتب المصریة بالقاهرة، ج ۲، صص ۲۹۸ - ۲۹۹؛ فهرس المطبوعات التریکیة العثمانیة فی دارالکتب القومیة بالقاهرة، ج ۲، صص ۳۶۷ - ۳۶۸؛ قاموس الأعلام، ج ۶، صص ۴۵۹۴ - ۴۵۹۳؛ هدیة العارفین، ج ۲، ص ۴۴۴؛

İstanbul Kütüphaneleri Tarih - Coğrafya Yazmaları Kataloqları, S. 200-206;

Topkapi Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloqlu, C.I, S.259-262.

106 Zübed 'Āsar el-Mevāhib

۱۰۶ زید آثار المواهب

ve'l-Envār

و الأنوار

مؤلف: احمد بن عبدالله، ناصح^(۱) بغدادی حنفی مشهور به «غراب زاده» (متوفای سال ۱۰۹۹ هـ. / ۱۸۸۰-۱۶۸۷ م).

موضوع: تفسیر / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «بأیّ قوّة أدرك ذات من تنزه عن سمات الحدوث والزوال وبأیّ حاسّة أترجمه عن صفات...».

انجام: «... سورة انلردن زیاده سوکلو و زیاده پسند اولنمش خدانک قتنده و آنلردن مراد معوذتین در و الله أعلم بالصواب».

گزارش متن: مؤلف که سابقاً تفسیر «جزء تبارک و عمّ» اثر: «شیخ یعقوب بن عثمان غزنوی معروف به چرخ» (متوفای ۸۵۰ هـ. / ۱۴۴۶ م) را به دستور وزیر اعظم عثمانی، ابراهیم پاشا (متوفای ۱۰۹۸ هـ. / ۱۶۸۶-۸۷ م) از فارسی به ترکی ترجمه نموده بود، مورد عنایت قرار گرفته و به درخواست همو مأمور نگارش این تفسیر گردید. تفسیر حاضر به جهت استفاده فراوان از: مواهب علیه، اثر: «مولی حسین بن علی، واعظ کاشفی» (متوفای ۹۰۶ هـ. / ۱۵۰۰ م)، و أنوار التنزیل، اثر: «ناصرالدین ابوسعید عبدالله بن عمر، بیضاوی شافعی» (متوفای ۶۸۵ هـ. / ۱۲۸۶ م) و سایر تفاسیر، ملخصی از نام آنها را در اسم کتاب لحاظ نموده است. عنوان کتاب به حساب ابجد با سال ۱۰۹۵ هـ. / ۱۸۴۰-۱۶۸۳ م مطابق بوده و در آن سال ترجمه آن به اتمام رسیده است. این تفسیر به صورت مزجی تفسیر و ترجمه گردیده است. کتاب حاضر برای نخستین بار در سال ۱۲۹۲ هـ. / ۱۸۷۵ م از سوی مطبعة رضا افندی استانبول به چاپ رسیده است.

۱. وی ناصح و واعظ معروف در «جامع شیخ عبدالقادر گیلانی» بغداد بوده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ کاتب: سلیمان بن محمد مشهور به «قره قاش زاده» امام جامع آغا □ تاریخ کتابت: اوائل ماه رجب سال ۱۱۸۸ هـ. / اوائل سپتامبر ۱۷۷۴ م □ عنوانها و نشانیها: شنگرف، عناوین در حاشیه به صورت درشت و مشکی □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۴۲۹ □ تعداد سطر: ۲۹ □ اندازه متن: $۹ \times ۲۱ \frac{۱}{۲}$ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۹×۳۱ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای فرسوده با ترنج ضریبی.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده است. برگها مجدول به شنگرف است؛ عنوان کتاب روی آغازین برگ نسخه تفسیر انوار المواهب ثبت شده است.

← ایضاح المکنون فی الذیل علی کشف الظنون، ج ۱، ص ۶۰۸؛ عثمانلی مؤلفی، ج ۱، صص ۲۴۰ - ۲۳۹؛ فهرس المخطوطات الترتیبیة العثمانیة فی دارالکتب المصریة بالقاهرة، ج ۲، صص ۳۰۶ - ۳۰۴؛ فهرس المطبوعات الترتیبیة العثمانیة فی دارالکتب القومیة بالقاهرة، ج ۱، ص ۵۹؛ هدیه العارفین، ج ۱، ص ۱۶۴؛

Topkapi Sarayi Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, C.I, S.10.

«شماره ۱۳۱۷»

107 Zübdet et-Tedābir fī 'İlm

el-Hecer ve'l İksir

۱۰۷ زبده التّدابیر فی علم

الحجر و الإکسیر

مؤلف: ناشناخته.

موضوع: کیمیا / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «طریق تدبیر اکسیر اعظم و حجر مکرم بود که اون یکی شیء لازمه طالبردن در اولاً مرشد کامل بولمق...».

انجام: «... اول دفعه اطوز عبد دیرسک بو علم عقد ایدر کرلمش عملدر مفتاح ایله

تشمیع اولنه».

گزارش متن: رساله‌ای در علم کیمیا است که مؤلف در آن از طرق تدبیر اکسیر و حجر و روشهای تخمیر و ... بحث نموده است؛ این رساله در چندین باب و فصل با عناوین «صفة - صفة» تألیف گردیده است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ تاریخ کتابت: [سده ۱۳ هـ / ۱۹ م] □ عنوانها و نشانیها: مشکی؛ برخی عناوین در حاشیه نوشته □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۴۸ (۷۸a - ۳۱b) □ تعداد سطر: ۱۱ □ اندازه متن: $۱۱\frac{۱}{۳} \times ۶\frac{۱}{۳}$ سانتیمتر □ اندازه جلد: $۱۱ \times ۱۷\frac{۱}{۳}$ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمعی [گالینگور] مشکی؛ عطف: تیماج مشکی. ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح شده است.

«شماره ۱۶۶۲ مجموعه»

108 Zübdet en-Neşāyih ve

۱۰۸ زبده التّصایح و عمده

‘Ümdet et-Tevārīh

التّواریخ^(۱)

مؤلف: جعفر بن محمد، عیانی (متوفای بعد از سال ۱۰۲۳ هـ / ۱۶۱۵ م).

موضوع: اخلاق / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «عاقله لازمدر که دشمندن تملقی زیاده گوردکچه سوء اعتقادی زیاده اوله...».

انجام: «ای دل صبور باش به آفات روزگار

نیکو شود به صبر سرانجام آدمی».

گزارش متن: کتابی در مواعظ و نصایح مشتمل بر گفتار بزرگان و حکما و پندهای

گوناگون و همچنین ابیاتی از اشعار است؛ مؤلف هنگامی که مقیم صنعاء بوده

(۱۰۰۳ هـ / ۹۵-۱۵۹۴ م) برای وزیر حسن پاشا والی آن شهر نگاشته است. رساله حاضر

گویا بخشی از آن کتاب می باشد که در هامش نگاشته شده است؛ به علت نقصان مطالب

۱. در برخی منابع همچون: کشف الظنون و هدیه العارفین با عنوان: زبده التّصایح لأرباب المصالح ثبت گردیده است.

این رساله در عنوان و مؤلف تردید وجود داشته و احتیاج به بررسی بیشتری دارد.
 گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا □ تاریخ کتابت: [اواخر سده ۱۲هـ. ۱۸۷۰م]
 □ عنوانها و نشانیها: شنکرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۴ (۳۷b - ۴۰b) □ تعداد سطر:
 در هامش نگاشته شده □ اندازه متن: میانگین ۱۷×۳ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۰×۱۳ $\frac{1}{4}$ سانتیمتر
 □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای، ضربی، مجدول.
 ویژگیهای نسخه: این رساله در هامش کتاب دوم این مجموعه نگاشته شده است؛
 اطراف سطور مجدول به لاجورد می‌باشد.

← عثمانلی مؤلفری، ج ۳، صص ۴۲ - ۴۱؛ کشف الظنون، ج ۲، ص ۹۵۴؛ هدیه العارفین،
 ج ۱، ص ۲۵۴؛

Topkapi Sarayi Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, C.I, S.498.

«شماره ۲۵۵۸ مجموعه»

109 Sā'at-nāme = Fāl-nāme

۱۰۹ ساعت نامه = فالنامه

مؤلف: ناشناخته.

موضوع: علوم غریبه / زبان: فارسی، ترکی عثمانی.

آغاز: «آن حضرت فرمود که هر که از قرآن فال گشاید باید که بساعت مبارک
 و شرایطهای آن بجای آورد... آندن صنکره مصحف شریفی آچوب اولکی کاغذنک اول
 سطرتنک اول حرفنه نظر ایلیه...».

انجام: «... اگر تکرار گلسه، غمدر، زنه‌ار ایشلمیه؛ اگری گلسه، خسته ایچون عمری
 تمام اولمقدر، غیری ایچون اولسه، ایودر؛ تمت».

گزارش متن: رساله‌ای کوتاه در طرق و آداب فال‌گیری، استخاره از قرآن و همچنین
 ساعات نیک و بد ایام هفته است. این رساله به امام جعفر صادق علیه السلام نسبت داده شده است؛

صرف نظر از زبان نگارش رساله، اصولاً نسبت این نوع رسائل به امام معصوم علیه السلام - که فاقد هرگونه مستند علمی می‌باشند - محلّ تأمل است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق ترکی □ کاتب: [یوسف بن ملا کریم] □ تاریخ کتابت: [سال ۱۱۶۶ هـ. ۵۳/ - ۱۷۵۲م] □ محلّ کتابت: [روستای اخی صوفیلوی پادار (ترکیه)] □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی نخودی □ تعداد برگ: ۳ (۵۳a - ۵۵b) □ تعداد سطر: ۱۴ □ اندازه متن: ۱۰×۶ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۵×۱۰ سانتیمتر □ نوع جلد: میشن قهوه‌ای روشن، مجدول، ضربی.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح شده است؛ نام کاتب، تاریخ و محلّ کتابت به قرینه برگ «۳۶» این مجموعه نگارش یافت. در انجام این رساله ابیاتی ترکی با مطلع ذیل به تعداد حروف الفبا آمده که در موضوع فالگیری می‌باشد:

«اگر گلسه الف فالنکده بیل گل بشارت در کونکل شاد ایله گل گل».

«شماره ۱۱۹۸۸ مجموعه»

110 Sefinet el-Fetāvā

۱۱. سفینة الفتاوی

مؤلف: عبدالرحمن بن مصطفی، قره‌باغی حسنی حسینی «مفتی ارضوم» (متوفای

بعد از سال ۱۲۱۶ هـ. ۲/ - ۱۸۰۱ م).

موضوع: فقه حنفی / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «الحمد لله الذي خلق آدم و علمه الأسماء و فضله على الملائكة بقوله «فقال

انبؤوني بأسماء...».

انجام: «... و على الأئمة المجتهدين والسلف الصالحين رضوان الله عليهم و على

الملائكة المقربين و علينا معهم أجمعين برحمتك يا أرحم الراحمين».

گزارش متن: مجموعه پرسشها و پاسخهای فقهی (استفتاءات) است که طی چند

سال، مؤلف (مفتی ارزن الروم)^(۱) در این اثر گردآورده است؛ وی پس از جمع آوری پرسشها و پاسخها، که به ترکی است، مصادر آنها را نیز اضافه نموده و بر اساس ترتیب فقهی کتب مربوط در سال ۱۲۱۶ هـ. ق/ ۱۸۰۱-۲ م در ایام سلطنت سلطان سلیم خان سوم (۲۲-۱۲۰۳ هـ. ق/ ۱۸۰۷-۱۷۸۹ م) در ۲ جلد تنظیم کرده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ متمایل به رقعه □ کاتب: عثمان بن عثمان بن مصطفی، ارضرومی □ تاریخ کتابت: سال ۱۲۵۲ هـ. ق/ ۳۷-۱۸۳۶ م □ محل کتابت: ارزن الروم (یکی از شهرهای ترکیه) □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۵۱۸ □ تعداد سطر: ۳۱ □ اندازه متن: $۱۵\frac{۱}{۴} \times ۷\frac{۱}{۴}$ سانتیمتر □ اندازه جلد: $۱۵ \times ۲۴\frac{۱}{۴}$ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمعی [گالینگور] مشکی؛ عطف: تیماج مشکی.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح شده است؛ نسخه دارای سه سرلوح مذهب با زمینه لاجورد، جداول الوان به سبک نامعروف و تزئین پایین برخی از برگها به گل و برگ الوان است؛ در برگهای آغازین، فهرست مطالب و یادداشتهایی مختلف در احکام اراضی و مزارعه آمده است. حاشیه نویسی اندکی با علائم «صره» و «داماد» دارد. برگها مجدول به طلا و مشکی است.

← فهرس المخطوطات التركیة العثمانیة فی دارالکتب المصریة بالقاهرة، ج ۲، صص ۳۳۲ - ۳۳۱.

«شماره ۱۵۸۳»

111 Si Pand-i Firuz

۱۱۱ سی پند فیروز

مؤلف: بالی افندی رومی مشهور به «ابن فیروز» (متوفای سال ۹۷۷ هـ. ق/ ۷۰-۱۵۶۹ م).

موضوع: اخلاق / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «الحمد لله الذي جعل سلطاننا من سلاطين الأرض أعلى قدراً... وبعد بو رساله

شریفه بلاغت مشحون و مقاله منیفه فصاحت مقرون تصویر نه باعث اولدر کی، بو عبد فقیر کثیر التفصیر متحیر براری فضل...».

انجام: «... بالجمله صفات غریبه دن هر نه ایسه، علایم و حرکات و سکنات و آثار افعال و اقوالندن باهر اولور؛ تمت الرّسالة بعون الملك المتعال... و انشرح صدری بمشاهدة حسن جماله و انفرح بالی... حامداً ومصلياً ومسلماً».

گزارش متن: سی گفتار (پسند) از ترجمه بیانات حضرت رسول اکرم محمد مصطفی ﷺ و بزرگان دین و سیاست در آداب ملک داری، اخلاق و برخی از خصلتهای نیکو به مناسبت سی روز ماه مبارک رمضان به نظم و نثر است که با عباراتی زیبا و بدیع به نام سلطان سلیمان خان قانونی (۷۴-۹۲۶ هـ. / ۶۶-۱۵۲۰ م) و یاد استاد خود مولی محمدبیک افندی قاضی قاهره مصر در سی ام ماه مبارک رمضان سال ۹۵۱ هـ. / ۲۷ دسامبر ۱۵۴۳ م تألیف نموده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ تاریخ کتابت: وقت ظهر در سال ۹۷۸ هـ. / ۷۱-۱۵۷۰ م □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۱۹ (۱۰۶b - ۱۲۴a) □ تعداد سطر: ۱۵ □ اندازه متن: $۱۳\frac{۱}{۴} \times ۷\frac{۱}{۴}$ سانتیمتر □ اندازه جلد: $۲۲\frac{۱}{۴} \times ۱۳\frac{۱}{۴}$ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج زرشکی بدون مقوا، مجدول با ترنج زمینه اسلیمی.

ویژگیهای نسخه: در هامش ابیاتی به فارسی از شعرای مختلف که بیشترین آنها از شاعران برجسته دولت عثمانی (ترکیه) در دوره‌های مختلف است، نگارش یافته که متأسفانه در فهرست‌نگاری نخستین از نظر دور مانده است. آثار رطوبت بر فراز برگها مشاهده می‌شود.

← هدیه العارفین، ج ۱، ص ۲۳۰.

«شماره ۹۰۷۲ مجموعه»

112 Şecere ve Semere

۱۱۲ شجره و ثمره (۱)

مؤلف: ناشناخته.

موضوع: علوم غریبه / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین... و بعد روایت ایدار لر مقدم لر و حکماء سفیلدن که علم رمل دیدکلری دانیال علیه السلام...».

انجام: «... ایکی شکلدن بر شکل جقر اگر سعداگر نحس اوله اگر کوره حکم ایده؛ الله أعلم، لا یعلم الغیب إلا الله».

گزارش متن: این رساله در بیان قواعد علم رمل است. گویند اصل کتاب به زبان یونانی بوده و به دانیال نبی علیه السلام نسبت داده شده و «ما شاء الله مصری» آن را به عربی گردانده است و برخی مشایخ هم آن را به فارسی ترجمه نموده اند؛ رساله حاضر ترجمه ترکی آن می باشد. این کتاب گویا به صورت متن و شرح بوده و متن آن با عنوان «شجره» و شرح نیز با عبارت «ثمره» مشخص گردیده است و در شرح، آنچه از استادان این فن رسیده یا به تجربه ثابت شده، نقل گردیده است. نسخه فارسی این رساله تحت شماره (۸۹۷۹/۱) در همین کتابخانه نگهداری می گردد.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق متمایل به نسخ □ تاریخ کتابت: [سده ۱۱۳ هـ / ۱۹۰ م] □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۲۳ (۱۰۵b - ۱۲۱a) □ تعداد سطر: ۱۵ □ اندازه متن: ۹×۱۷ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱×۱۵ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمی [گالینگور] مشکی؛ عطف: تیماج مشکی.

ویژگیهای نسخه: برخی عناوین در حواشی ثبت شده است؛ در برگ (۱۱۹) اندکی بریدگی مشاهده می گردد.

«شماره ۳۳۸۳ مجموعه»

113 Şerā'it el-'İslām

۱۱۳ شرائط الإسلام

مؤلف: ناشناخته.

موضوع: عقائد و فقه حنفی / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «شرائط اسلام بودر که هرکشیه بلمک فرضدر ولازمدر وواجبدر زیراکه برکشیدن مسلماننک شرطین صورسلر بلمرم دیو جواب و برمه مسلمانلقی صحیح دگلدر...».

انجام: «اگر دیسلر جماعتنک نمازی سننکله تمام اولور نمازنک کیمنکله تمام اولور، ایت بنم نمازم حضرت رسولنک شرعیله تمام اولور و تمام الرساله شرائط الإسلام ایله تمام اولور».

گزارش متن: رساله‌ای کوتاه در سؤال و جواب اعتقادی و فقهی بر اساس فقه حنفی است که با عنوان «اگر صورسلر، اگر دیسلر، ایت» نگارش یافته است. آغاز نسخه‌ها در مصادر اندکی متفاوتند.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق ترکی □ کاتب: یوسف بن ملاکریم □ تاریخ کتابت: سال ۱۱۶۶ هـ / ۱۷۵۳ م □ محل کتابت: روستای اخی صوفیلوی پادار (ترکیه) □ عنوانها و نشانیها: شنکرف □ نوع کاغذ: فرنگی نخودی □ تعداد برگ: ۴ (۳۳b - ۳۶a) □ تعداد سطر: ۱۳ □ اندازه متن: ۱۲ $\frac{۱}{۲}$ × ۷ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۵ × ۱۰ سانتیمتر □ نوع جلد: میشن قهوه‌ای روشن، مجدول، ضربی.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح شده است؛ پس از انجام رساله، برگی در مناجات منظوم بر اساس اعتقادات اهل سنت به چشم می‌خورد.

← فهرس المخطوطات الترتکبة العثمانیة فی دارالکتب المصریة بالقاهرة، ج ۳، ص ۵؛ فهرس المخطوطات العربیة و الترتکبة و الفارسیة و البوسنیة فی مکتبة الغازی خسروک بسرایفوی البوسنة و الهرسک، ج ۳، ص ۲۵.

«شماره ۱۱۹۸۸ مجموعه»

۱۱۴ شرائط إنتاج اشکال
 114 Şerā'it-i 'Intāc-i Eşkāl-i
 Erbe' ah
 أربعه (۱)

ناظم: سید احمد حجابی بن احمد سپاهی، قسطنونی (متوفای سال ۱۳۰۶ هـ. / ۱۸۸۸-۸۹ م).

موضوع: منطق منظوم / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «دورتدور اشکال شها ایجاب صغری اولیک

شرطیدر کلیتی کبری ایله اما ثانینک».

انجام: «ضرب ثامن اون ایکیدر جمله منتج عرف خاص

ناقلم قطبک کلامن ایله از بر بول خلاص».

گزارش متن: منظومه‌ای در منطق است که در آن اشکال چهارگانه منطقی از لحاظ

کمی و کیفی، ضرب و نتیجه با استفاده از: تحریر القواعد المنطقية في شرح الشمسية، اثر:

قطب‌الدین محمد بن محمد، رازی (متوفای سال ۷۶۶ هـ. / ۱۳۶۴ م) تنظیم گردیده

است. متذکر می‌شویم این رساله را یکی از شاگردان ناظم به نام «حسین بهسنی» در زمان

حیات وی شرح کرده است که با عنوان بیان شرائط إنتاج اشکال اربعه در صفحات پیشین

همین فهرست از نظر گذشت.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ مایل به رقعہ [تاریخ کتابت:] اواخر سده ۱۳ یا اوائل سده

۱۴۰۱ هـ. / ۲۰ م] [عنوانها و نشانیها: قرمز [نوع کاغذ: فرنگی [تعداد برگ: ۲ (۳۳b - ۳۴b)

[تعداد سطر: میانگین «۱۸» [اندازه متن: ۱۰×۱۶ سانتیمتر [اندازه جلد: ۱۶×۲۱ ¼ سانتیمتر

[نوع جلد: مشتمی [گالینگور] مشکی ؛ عطف: تیماج مشکی.

ویژگیهای نسخه: حاشیه نویسی اندکی درباره «قیاس استثنایی» دارد و عناوین هم

درشت‌تر از متن، نگارش یافته است.

⇐ فهرس المخطوطات التركیة العثمانیة فی دارالکتب المصریة بالقاهرة، ج ۳، صص ۶ - ۵؛ هدیه العارفین، ج ۱، ص ۱۹۲.

«شماره ۱۴۹۰ مجموعه»

115 Şerh-i Esmâ' el-Hüsna

۱۱۵ شرح أسماء الحسنی

مترجم: حمزه بن حاجی سلیمان، معروف به «نورالله».

موضوع: تصوّف / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین و العاقبة للمتّقین و الصّلوٰة و السّلام علی رسولہ محمّد وآله و ... بعده بدرستی بو مذکور اولان الله تبارک و تعالینک اسماء حسنی سنک طقسان طقوز اسمدر...».

انجام: «... اكا اهل معرفت دخی عرفان دخی اهل علم و اذهان حاصل اوله...» ناتمام.

گزارش متن: شرح و ترجمه‌ای از: رساله اسماء الحسنی، اثر: «شیخ جلال تبریزی»، از

عرفای نامی سده ۷۷۰ هـ / ۱۳۰۷ م که در آن (۱۹۹) اسم حضرت باری تعالی را به ترکی ترجمه

کرده است. از زمان حیات مترجم اطلاعی در دست نیست.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ کاتب: [محمّد ابراهیم، معلّم کودکان در جامع عتیق]

□ تاریخ کتابت: [سال ۱۱۳۲ هـ / ۲۰٪ - ۱۷۱۹ م] □ محل کتابت: [قصبه ریزه] □ عنوانها

و نشانها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنکی □ تعداد برگ: ۱۳ (۱۸۶b - ۱۹۴a) □ تعداد سطر: ۲۵

□ اندازه متن: ۱۵ × ۷ ۱/۴ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱ × ۱۵ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج آجری،

ضربی، با ترنج.

ویژگیهای نسخه: اثرات شدید رطوبت روی برگها مشاهده می‌گردد که بعضاً باعث

ناخوانا گردیدن متن شده است. اسماء جلاله به صورت شنگرف نگارش یافته است. نام کاتب،

تاریخ و محل کتابت به قرینه رساله‌های پیشین این مجموعه نگاشته شد.

← دانشمندان آذربایجان (تربیت) ، صص ۱۶۵ - ۱۶۴.

«شماره ۲۸۲۱ مجموعه»

116 Şerh-i Esmā' el-Hüsna

۱۱۶ شرح أسماء الحسنی

شارح: ناشناخته.

موضوع: تصوّف / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: افتاده «... مطلب دنیاده و آخرتده باری تعالی دن غیریه محتاج اولماق ایچون هر مؤمن و مخلص و معتقد که قرق گونه دک هر گون یوز قرق کرّه یا عزیز یا احد یا الله دیسه حقّ و تبارک تعالی دن غیریه محتاج اولمیه...».

انجام: «... و هر اموری که شرع شریف مطابق اوله خیریه سوق ایدوب شرور مخلوقاتدن مصون و محفوظ ایلوب روز شب دائماً حفظ امانتده اوله...» ناتمام.

گزارش متن: شرح مختصری بر اسماء الحسنی با عناوین «مطلب - مطلب» است که متأسفانه به جهت نقصان در آغاز و انجام مورد شناسایی واقع نگردید.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ کاتب: [محمد ابراهیم ، معلّم کودکان در جامع عتیق] □ تاریخ کتابت: [سال ۱۱۳۲ هـ / ۲۰٪ - ۱۷۱۹م] □ محل کتابت: [قصبه ریزه] □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۵ (۱۹۵a - ۱۹۹a) □ تعداد سطر: ۲۵ □ اندازه متن: ۱۵×۱۷ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱×۱۵ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج آجری ، ضربی ، با ترنج. ویژگیهای نسخه: آثار شدید رطوبت روی برگها مشاهده می‌گردد که گاهی باعث ناخوانا گردیدن متن شده است ؛ نام کاتب ، تاریخ و محل کتابت به قرینه رساله‌های پیشین این مجموعه نگارش یافت.

«شماره ۲۸۲۱ مجموعه»

117 Şerh-i Evrād-i 'Āyāt

شرح اوراد آیات ۱۱۷

شارح: ناشناخته.

موضوع: دعا/ زبان: ترکی عثمانی، عربی.

آغاز: «حیات‌الحيوانده فقهادن برینه بر قاچ اشقیا قليچ اوشوروب قتلنی مراد اتدیلر...».
 انجام: «... آیه رابعه سورة مائده: ﴿واتل عليهم نبأ ابني آدم بالحق إذ قربا قرباناً فتقبل... إنما يتقبل الله من المتقين﴾؛ تمت».

گزارش متن: شرح ترکی ادعیه مربوط به آیات قرآنی است که از حسن بصری (متوفای سال ۲۳۰هـ./ ۸۴۵-۸۴۴م) و دیگران نقل گردیده است. در این رساله «شرح اوراد آیات حفظ»، «اوراد آیات حفظ»، «شرح و خواص اوراد آیات فتح»، «اوراد آیات فتح»، «شرح آیات سبعة»، «شرح آیات رافع» و... آمده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق و نسخ □ تاریخ کتابت: [اواخر سده ۱۱هـ./ ۱۷م]
 □ عنوانها و نشانیها: قرمز □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۵ (۸۱b - ۸۵a) □ تعداد سطر: در هامش نگاشته شده □ اندازه متن: در هامش نگاشته شده □ اندازه جلد: ۱۷×۱۱ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای تیره، مجدول، با ترنج، سرترنج و لچک زمینه طلایی و نارنجی اسلیمی.
 ویژگیهای نسخه: این رساله در حواشی برگها نگاشته شده است؛ برخی از عبارات محو و پاک شده و بخشهایی از آن نیز به جهت برش نابجا در صحافی و فرسودگی، افتاده است.
 «شماره ۹۲۳۶ مجموعه»

118 Şerh-i Evrād-i Kādiry-yih

شرح اوراد قادریه^(۱) ۱۱۸

شارح: سعدالدین سلیمان بن عبدالرحمن بن محمد، رومی مشهور به «مستقیم زاده»

(متوفای سال ۱۲۰۲هـ./ ۸۸-۱۷۸۷م).

۱. در برخی مصادر با عنوان: شرح صلاة قادریه نیز ثبت شده است.

موضوع: تصوّف / زبان: ترکی عثمانی، عربی.

آغاز: «حمد بی حدّ و شکر ممتنع العدّ اول جناب حقّه و فیاض مطلقه لایق و مستحقّ دیر که...».

انجام: «ختم پذیر اولمشدر و بالله التّوفیق و بیده أزمة التّحقیق و التّدیق».

گزارش متن: شرح و ترجمه‌ای از اوراد و صلوات منتسب به «شیخ عبدالقادر بن موسی، جیلانی» (متوفای سال ۵۶۱/۱۱۶۶ م) است که از سوی شارح در سال ۱۱۸۵ هـ/ ۷۲-۱۷۷۱ م نگارش یافته است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ کاتب: شیخ علی افندی زاده کریدی حانیوی □ تاریخ کتابت: روز ۱۶ ماه صفر سال ۱۳۱۹ هـ/ ۶ ژوئن ۱۹۰۱ م □ عنوانها و نشانیها: بنفش □ نوع کاغذ: فرنگی شطرنجی □ تعداد برگ: ۱۳ (۱۷۳b - ۱۸۵b) □ تعداد سطر: ۲۳ □ اندازه متن: ۶×۱۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۳×۲۱/۴ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمعی [گالینگور] قهوه‌ای؛ عطف: تیماج قهوه‌ای. ویژگیهای نسخه: در هامش این رساله رسائل دیگری نیز نوشته شده که برخی از آنها که ترکی بوده، در این کتاب فهرست گردیده است؛ بخشی از برگ پایانی نونویس شده و همچنین اندکی وصالی و ترمیم گردیده است.

← عثمانلی مؤلفلری، ج ۱، صص ۱۶۹ - ۱۶۸؛ فهرس المخطوطات التّركیة العثمانیة فی دارالکتب المصریة بالقاهرة، ج ۳، صص ۱۰۹ - ۱۰۸؛ هدیه العارفین، ج ۱، ص ۴۰۵.

«شماره ۳۲۰۷ مجموعه»

119 Şerh-i Bustān

۱۱۹ شرح بوستان

شارح: محمّد افندی، فوچوی بوسنوی مشهور به «سودی» (متوفای بعد از سال

۱۰۰۶ هـ/ ۹۸-۱۰۹۷ م).

موضوع: ادب / زبان: ترکی عثمانی، فارسی.

آغاز: «الحمد لله الذي خلق الإنسان من حمأ مسنون... اما بعد بر صبح کیم ابواب سعادت مفتوح و اسباب قساوت مطروح...».

انجام: «سعادت بولسون اوقیوب یازانلر

دخی سهو و خطاسین دوزن انسان».

گزارش متن: این کتاب شرح و ترجمه: بوستان اثر گرانقدر: «شیخ اجل، مشرف الدین مصلح بن عبدالله، شیرازی» متخلص به «سعدی» (متوفای بین ۶۹۴-۶۹۱ هـ. / ۹۵-۱۲۹۱ م) و آن یکی از بهترین، دقیق ترین، بسیط ترین و محققانه ترین شروح موجود بوستان سعدی است. «سودی»، که یکی از ادباء و علمای برجسته بوسنی و هرزگوین کنونی است و دارای آثار متعددی در علوم مختلف می باشد، این شرح را به درخواست شیخ حرم نبوی ﷺ در مدینه، شیخ عمر افندی، نگاشته و در دوم ماه شوال سال «غو» (۱۰۰۶ هـ. / ۹ مه ۱۵۹۸ م) آن را به پایان برده است. این کتاب متضمن توضیح لغات و بیان برخی مطالب عرفانی است که ابتدا بیتی از بوستان سعدی را آورده و آنگاه جداگانه به شرح آن می پردازد و در ضمن آن به شرحهای: «سروری» و «شمعی» - که در شماره بعدی این فهرست به معرفی آن خواهیم پرداخت - نیز متعرض می شود. این کتاب برای نخستین بار در استانبول از سوی مطبعة العامره به سال ۱۲۸۸ هـ. / ۵۰-۱۸۴۹ م در ۲ جلد به چاپ رسیده است؛ ضمناً شرح سودی توسط دکتر اکبر بهروز از ترکی به فارسی ترجمه شده و در تبریز به سال ۱۳۵۲ ش / ۱۹۷۴ م در ۲ جلد چاپ گردیده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ تاریخ کتابت: ۱۵ ذی الحجة سال ۱۱۱۱ هـ. / ۳ ژوئن ۱۷۰۰ م □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۴۳۹ □ تعداد سطر: ۲۱ □ اندازه متن: ۱۹ × ۱۰ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۹ × ۱۹ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج آجری، با ترنج.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده است؛ نسخه دارای یک سرلوح کوچک زمینه طلایی با گل و برگ شبیه اسلیمی، سبک کاملاً ترکی است. روی آغازین برگ نسخه تملک «عباس بن احمد بن حمزه، مدرّس شهر پلونه^(۱)» و «احمد بن محمد بن موسی، کاتب شهر پلونه»، که گویا از احفاد شخص مذکور است، و یک مهر دایره «احمد صدقی ۱۲۰۷» مشاهده می‌گردد. تعلیقات و حاشیه نویسی مختصری با عناوین «منه»، به نقل از شارح، دارد. برگها مجدول به سنگرف است.

«الذریعة»، ج ۱۳، ص ۱۲۷؛ شرح سودی بر بوستان سعدی، تبریز: ۱۳۵۲ش؛ عثمانلی مؤلفاری، ج ۱، صص ۳۲۴-۳۲۳؛ فهرس المخطوطات التّركیة العثمانيّة في دارالكتب المصريّة بالقاهرة، ج ۳، صص ۱۹-۱۸؛ فهرس المطبوعات التّركیة العثمانيّة في دارالكتب القوميّة بالقاهرة، ج ۲، ص ۶۸؛ كشف الظنون، ج ۱، صص ۲۴۵-۲۴۴؛

Topkapi Sarayi Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Katalogu, C.II, S.79-80.

«شماره ۲۸۱»

120 Şerh-i Bustān

۱۲۰ شرح بوستان

شارح: مصطفی چلبی بن محمد، قسطنطینی رومی متخلّص به «شمعی»^(۲) (متوقای

سال ۱۰۰۵هـ./۹۷-۱۰۹۶م).

موضوع: ادب/ زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «حمد بی حدّ و ثناء بی عدّ اول صانع ذوالجلاله که بوستان کون و مکان انوار

آثار ایله روشن...».

۱. «پلونه» روستایی در نزدیکی صوفیه پایتخت کنونی بلغارستان است.

۲. محمدظاهر بروسوی در اثر گراقتدر خویش عثمانلی مؤلفاری نام شارح را «شمع الله پرزینی بوسنوی» متخلّص به «شمعی» (متوقای سال ۱۰۰۰هـ./۹۲-۱۰۹۱م) ثبت نموده است؛ لیکن نظر اسماعیل پاشا بغدادی در هدیه المعارفین ارجح و اصحّ به نظر می‌رسد.

انجام: «... خدایا ز عفو مکن ناامید؛ ای خدا بنی عفو و رحمت‌کدن نومید و محروم ایلمه و صلی الله علی سیدنا محمد و آله».

گزارش متن: این کتاب نیز شرح و ترجمه: بوستان، اثر بی بدیل: «شیخ اجل، مشرف الدین مصلح بن عبدالله، شیرازی» متخلص به «سعدی» (متوقای بین ۶۹۴-۷۶۹ ه. / ۹۵-۱۲۹۱ م) است که بیشتر نظر به جنبه ترجمه دارد و گاهی هم به برخی نکات ادبی و بدیعی اشاره می‌نماید. «محمد سودی بوسنوی» شارح شهیر بوستان سعدی و معاصر «شمعی» در شرح خویش - که در شماره پیشین این فهرست معرفی گردید - به دفعات مطالب وی را مورد نقد قرار داده است؛ بنابر نظر بروسوی در عثمانلی مؤلفلری، که «شمعی» را اهل «پرزرین» دانسته، وی نیز هم ولایتی سودی و بوسنیایی خواهد بود. «شمعی» نیز مانند «سودی» بسیاری از آثار بزرگان ادب فارسی ایران را شرح کرده است. گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ کاتب: عثمان بن مصطفی، اسلامبولی □ تاریخ کتابت: ماه شعبان المعظم سال ۱۰۵۵ ه. / سپتامبر ۱۶۴۵ م □ محل کتابت: نوبه^(۱) □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۲۹۵ □ تعداد سطر: ۱۹ □ اندازه متن: ۱۵×۸ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱×۱۴ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمی [گالینگور] مشکی؛ عطف: تیماج مشکی.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح شده است؛ برگ اول و دوم مجدول به زر و مشکی است. کاتب هنگامی که عهده‌دار منصب وکالت در مصر بوده، این کتاب را تحریر کرده است. تطبیق (مقابله) و تصحیح بوستان در ۲۸ ذی الحجة سال ۱۰۶۲ ه. / نوامبر ۱۶۵۲ م در «المنصوره»^(۲) صورت پذیرفته است.

⇐ عثمانلی مؤلفلری، ج ۲، ص ۲۵۸؛ فهرس المخطوطات الترسیة العثمانیة فی دارالکتب

۱. «نوبه» شهری در جنوب مصر است.

۲. «المنصوره» یکی دیگر از شهرهای مصر است.

بالقاهرة، ج ۳، ص ۲۰-۱۹؛ كشف الظنون، ج ۱، ص ۲۴۴؛ هدیة العارفين، ج ۲، ص ۴۳۸؛
Topkapi Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, C.II, S.76.
 «شماره ۱۷۶۵»

۱۲۱ شرح تحفة شاهی

121 Şerh-i Tühfe-i Şahidî

شارح: عبدالقادر بن عمر، بغدادی مصری (متوفای سال ۱۰۹۳^(۱)هـ./۱۶۸۲م).

موضوع: لغت / زبان: ترکی عثمانی، عربی.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین... هذه كلمات عربيّة أملاها شيخنا وأستاذنا لسان المتكلّمين حجة الناظرين جمال أهل الأدب ترجمان العرب والعجم...».

انجام: «... هر کیم: کل من، ایلرسه دعا: یجد الدعاء، ایده محشرده: یفعل فی المحشر، شفاعت مصطفی: شفاعت مصطفی، یعنی من دعا له بالخیر؛ تمّ الكتاب المشتمل علی عجب العجائب».

گزارش متن: شرح: تحفة شاهی، اثر شاعر برجسته: «ابراهیم دده بن صالح، مغلوی مولوی، متخلص به شاهی» (متوفای سال ۹۵۷هـ./۱۵۵۰م) است که به صورت منظوم لغات فارسی را، که بیشتر آنها مربوط به مثنوی معنوی اثر: ملا جلال الدین محمد رومی است، در سال ۹۲۱هـ./۱۵۱۵م به ترکی سروده است. شارح در این شرح به نحو مختصری به ترجمه و توضیح عبارات ناظم به عربی می پردازد.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ تاریخ کتابت: روز ۵ ماه صفر سال ۱۱۰۲هـ./۹ نوامبر ۱۶۹۰م □ عنوانها و نشانیها: شنکرف □ نوع کاغذ: فرنگی قدیم، آهار مهره شده □ تعداد برگ: ۷۲ □ تعداد سطر: ۱۹ □ اندازه متن: ۱۶×۸ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۰×۱۵ سانتیمتر □ نوع جلد:

۱. در خلاصه الأثر ۴/۵۱، تاریخ درگذشت وی سال ۱۰۷۳هـ./۶۳-۶۶۲م ثبت شده است.

مشمعی [گالینگور] قهوه‌ای، عطف: تیماج قهوه‌ای تیره.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده است و حاشیه نویسی مختصری مربوط به سده ۱۴هـ. به زبان ترکی و لاتین به خط قرمز دارد. روی برگ آغاز تملک «امام زاده حافظ احمد» با تاریخ ۱۲۹۶هـ. دیده می‌شود. پس از کتاب افزودگی‌هایی در سه برگ آمده است. آثار رطوبت و چربی در بسیاری از برگهای نسخه مشاهده می‌شود.

«عثمانلی مؤلفری، ج ۱، صص ۹۴-۹۲؛ فهرس المخطوطات الترتکبة العثمانیة فی دارالکتب المصریة بالقاهرة، ج ۳، ص ۲۶؛ معجم المؤلفین، ج ۵، ص ۲۹۵؛ هدیة العارفین، ج ۱، ص ۲۷. «شماره ۱۹۹»

122 Ayni Eser(2)

۱۲۲ نسخه دیگر (۲)

آغاز: «الحمد لله رب العالمین... هذه كلمات عربيّة أملاها شيخنا... على التّحفة الشّاهديّة حلّ بها مشكلاتها...».

انجام: «... شفاعت المصطفى صلّى الله تعالى عليه وسلّم يعنى المعنى من يدع للشّاهدي بالخير يكون شفيور^(۱) يوم القيامة المصطفى عليه السلام؛ تم».

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ معرب □ تاریخ کتابت: [سده ۱۲هـ. ۱۸۱۸] □ عنوانها و نشانها: شنکرف □ نوع کاغذ: فرنگی نخودی □ تعداد برگ: ۸۷ □ تعداد سطر: ۱۵ □ اندازه متن: ۱۰×۲۰ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۸×۲۷ سانتیمتر □ نوع جلد: مشمعی [گالینگور] قهوه‌ای؛ عطف: تیماج قهوه‌ای تیره.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده و روی برگ آغازین نسخه، تملک «ولت بن محمد قونوی مشهور به امیر ولت اوغلو» و «محمد طاهر اطلابی» به تاریخ ۱۲۹۰هـ. که نسخه را به ۱۶ درهم خریده است با مهر بیضی «السید محمد طاهر» دیده می‌شود. آثار رطوبت اندک

در لبه‌های برگها مشاهده می‌شود. عبارات ترکی «شاهدی» به خط مشکى و عبارات عربى «بغدادى» به شنکرف نگاشته شده است.

«شماره ۴۰۰۶»

123 Şerh-i Hizb el-Bahr

۱۲۳ شرح حزب البحر

شارح: ناشناخته.

موضوع: دعا/ زبان: ترکی عثمانی، عربی.

آغاز: «حضرت رسول اکرم صلی الله تعالی علیه وسلم دن روایت اولنور که هر اوله کمسه که بو حزب البحر...».

انجام: «... سلام علیکم بما صبرتم فنعم عقبی الدار سلام هی حتی مطلع الفجر و الحمد لله رب العالمین».

گزارش متن: شرح مختصری بر «دعای حزب البحر» است که در ادامه آن خود «دعای حزب البحر» و همچنین اختتام آن آمده است. «حزب البحر» حوزی مشهور و منسوب به «شیخ نورالدین ابوالحسن علی بن عبدالله بن عبدالحمید مغربی شاذلی یمنی» (متوفای سال ۶۵۶هـ./ ۱۲۵۸م) است. این دعا به جهت سلامتی در دریا خوانده می‌شود. در کشف الظنون در وجه تسمیه آن آمده که: «شاذلی، روزی در دریای قلزم [دریای سرخ] سفر می‌نموده و به جهت قطع باد، کشتی از ادامه حرکت باز می‌ماند؛ در این هنگام شاذلی در عالم خواب یا بیداری حضرت رسول اکرم محمد مصطفی صلی الله علیه و آله را می‌بیند و آن حضرت این دعا را به وی تلقین می‌کند؛ سپس وی این دعا را خوانده و بادی آمده و کشتی به حرکت درآمده و نجات می‌یابد». یادآوری می‌شود که این دعا به «حزب صغیر» نیز مشهور است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ ترکی متمایل به رقعه □ کاتب: مصطفی بن عبدالله بن محمد ، قسطنطینی رومی ، مشهور به «حاجی خلیفه» و «کاتب چلبی» □ تاریخ کتابت: روز ۲۷ ذی الحجة سال ۱۰۶۰ هـ. ۲۲/ دسامبر ۱۶۵۰ م □ محل کتابت: حلب الشهباء در منزل ابن مزید ، قرب قزل قپو □ عنوانها و نشانیها: شنگرف و مشکى □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۲ (۱۱۴b - ۱۱۵b) □ تعداد سطر: ۴۴ □ اندازه متن: ۲۵×۹ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۹ ۱/۴×۱۰ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای تیره ، مجدول ، با ترنج و سرترنج ، زمینه اسلیمی ؛ عطف و مغزی: تیماج قهوه‌ای روشن.

ویژگیهای نسخه: رساله نفیسی به خط صاحب کشف الظنون (متوقای سال ۱۰۶۷ هـ. ۵۷/ - ۱۶۵۶ م) است و از این حیث حائز اهمیت فراوانی می‌باشد. در این مجموعه بسیار نفیس که همگی به خط این دانشمند بزرگ و شهیر تُرک است ، رساله‌های دیگری به زبان عربی وجود دارد که متأشفانه در فهرست‌نگاری نخستین از نظر دور مانده است. آثار رطوبت بر فراز برگها و اندکی آسیب دیدگی و وصالی ناچیز مشاهده می‌شود.

← عثمانلی مؤلفری ، ج ۳ ، صص ۱۳۱ - ۱۲۴ ؛ کشف الظنون ، ج ۱ ، ص ۶۶۱ ؛ هدیه العارفین ، ج ۲ ، صص ۴۴۱ - ۴۴۰ .

« شماره ۴۲۹۸ مجموعه »

124 Şerh-i Hūbat el-Beyān

۱۲۴ شرح خطبة البيان

شارح: سید حسین بن عیسی^(۱)

موضوع: فضائل امام علی (علیه السلام) / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: افتاده «...نه بحر ایدی آنک کونکلی عجب کیم

سوزینک هر بری پر گوهر ایدی

... اما بو فقیر حقیر المحتاج إلى رحمة الله... گوردی که روم ولایتنده اهل ارکان و محب

۱. در فهرست ترجمان گازی استانبول به جای «عیسی»، «غیبی» ثبت گردیده است.

خاندان و کمر بسته شاه مردان... پس بو فقیر داخی دیدم که خطبة البیانک شرحینی ترکی دیلنجه قلمه گنوردم...»

انجام: «... و اهل شرک نه وجه ایله گمراه اولدوغی بیلینه، پس خطبة البیان حضرت امیر المؤمنین و امام المتقین و قاتل المشرکین و یعسوب الدین أسدالله یعنی علیّ ولیّ الله؛ تمام اولدی و الله أعلم بالصواب».

گزارش متن: شرح ترکی خطبة البیان منسوب به امام علی بن ابی طالب علیه السلام است که در آن شارح هفتاد فراز از کلمات آن حضرت را همراه شواهدی از آیات و روایات اهل بیت علیهم السلام و اشعاری از خود مانند ابیاتی که با قافیۀ «لا فتی إلا علیّ لا سیف إلا ذوالفقار» سروده، آورده است؛ ابیات ذیل از این شاعر دلباخته اهل بیت علیهم السلام می باشد:

ای محبان علی بیله بویور میشدر حبیب	لا فتی إلا علیّ لا سیف إلا ذوالفقار
انس جن ایشندی کوکدن ملک ابتدی ندا	لا فتی إلا علیّ لا سیف إلا ذوالفقار
هل اُتی و قل کفی و انما حقدن ندا	أنت منی دیدی و صفنده آنک هم مصطفی
پس بو معیندن شهادة ایلدی پیک خدا	لا فتی إلا علیّ لا سیف إلا ذوالفقار

خطبة البیان خطبة مشهوری است که با اندکی اختلاف در برخی کتب قدما مانند مشارق أنوار الیقین، اثر: «حافظ رجب بُرسی» (متوفای بعد از ۸۱۱ هـ. / ۱۴۰۸ م) بدان اشارت رفته و از سوی جمعی از بزرگان همانند: قاضی سعید قمی (متوفای بعد از سال ۱۱۰۳ هـ. / ۹۲-۱۶۹۱ م) و محقق قمی میرزا ابوالقاسم گیلانی (متوفای سال ۱۲۳۱ هـ. / ۱۶۰۳-۱۸۱۵ م) شرح گردیده است؛ مرحوم میرزای قمی در بخشی از شرح خود که در ضمن جامع الشتات وی به چاپ رسیده، می نویسد: «این خطبه در کتب صحیحه معتبره به امام علی علیه السلام نسبت داده نشده حتی علامه مجلسی آن را نیاورده و اکثر فقرات آن در مشارق أنوار الیقین اثر «برسی» آمده است... پس هرگاه مثل خطبة البیان نسبت داده شود به ایشان، نباید حکم به

ظاهر آن کرد و [نیز] نباید حکم به بطلان آن کرد رأساً». متذکر می‌شویم در آغاز، از این کتاب تحت عنوان: «فضائل امیرالمؤمنین علیه السلام بترکی» یاد شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ، عبارات عربی: معرب \square کاتب: محمد علی ^(۱) بن ملا فدا علی \square تاریخ کتابت: سال ۱۱۴۶ هـ. / ۳۴ - ۱۷۳۳ م \square عنوانها و نشانیها: شنگرف \square نوع کاغذ: فرنگی \square تعداد برگ: ۹۱ \square تعداد سطر: ۱۶ \square اندازه متن: ۱۲×۷ سانتیمتر \square اندازه جلد: ۱۶×۱۰ سانتیمتر \square نوع جلد: تیماج قهوه‌ای فرسوده؛ عطف: تیماج قهوه‌ای روشن.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده و نسخه بدلها با عبارت «خ ل» ثبت شده است؛ لبه برگها رطوبت دیده و برخی از برگها نیز ترمیم گردیده است. در انجام یک برگ آغاز «دعای ندبه» به نقل از سید بن طاووس و اشعاری عربی در چند بیت آمده است.

«الذریعة» ج ۷، ص ۲۰۱ - ۲۰۰ و ج ۱۳، ص ۲۱۸؛ کشف الظنون، ج ۱، ص ۷۱۵؛

Tercüman Gazetesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, C.I, S. 130.

«شماره ۵۱۴۴»

125 Şerh-i Divân-i Hâfiz

۱۲۵ شرح دیوان حافظ

شارح: محمد افندی، فوجوی بوسنوی مشهور به «سودی» (متوفای بعد از سال

۱۰۰۶ هـ. / ۹۸ - ۱۵۹۷ م).

موضوع: ادب / زبان: ترکی عثمانی، فارسی.

آغاز: «الحمد لله الذي وقفتني لبيان العلوم والمعارف... وبعده معلوم اولاه که بو

اوراقک...».

انجام: «... نه نثار ایدر سین هر حکمی که باشم اوزره سورر سین قولایدر همان بنی

کندکدن سورمه».

۱. این نام در انجام با عبارت: «سمی حبیب الله و ولی الله» ثبت شده است.

گزارش متن: شرح نسبتاً مفصلی بر دیوان حافظ «شمس الدین محمد حافظ، شیرازی» (متوفای سال ۷۹۲هـ/۹۰ - ۱۳۸۹م) است که در سال ۱۰۰۳هـ/۱۵۹۵م به درخواست شیخ حرم نبوی صلی الله علیه و آله در مدینه، «شیخ عمر افندی» نگارش یافته است. مرحوم دهخدا درباره این شرح می‌نویسد: «این شرح به نظر من مفیدتر از همه [شروح موجود] است؛ زیرا که مؤلف بسیار عاقلانه عمل خود را محدود کرده است به توضیح معانی لغوی و از هرگونه تفسیر مجازی و تمثیلی دوری جسته و بیهوده سعی نکرده است که برای کلمات و ابیات مشکله، معانی وهمی جستجو کند».

شارح در این کتاب گاهی متعرض سایر شروح مانند شرح «سروری» و شرح «شمعی» نیز می‌شود و به نقد گفته‌های آنان می‌پردازد. همچنانکه در ذیل نسخه شرح بوستان پیش از این بیان گردید، شارح از علمای برجسته بوسنی و هرزگوئین کنونی است و آثار عالمانه فراوانی را از خود به یادگار نهاده است. در کتاب: مفاخر دین و فرهنگ در بوسنی و هرزگوئین به خامه ناچیز نگارنده، آگاهی‌های بیشتری از این شخصیت فرهیخته ارائه گردیده است. شرح حاضر نخستین بار در مطبعه بولاق مصر و همچنین در اسکندریه (مطبعه الإسکندیّه) در ۳ جلد به سال ۱۲۵۰هـ/۱۸۳۴م و بعد در سال ۱۲۷۰هـ/۱۸۵۴م در لایپزیک آلمان با تعلیقات «هرمان بروکهاوس» به چاپ رسیده است. یادآوری می‌شود که این شرح از سوی بانو عصمت ستارزاده فرزند ستارخان سردار ملّی (مقتول ۱۳۳۲هـ/۱۹۱۴م)، از ترکی به فارسی ترجمه شده و در ۲ جلد به سال ۱۳۴۲ ش/۱۹۶۴م احتمالاً در تبریز به چاپ رسیده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ کاتب: محمد بن کنعان از شاگردان مصطفی افندی مشهور به «سقی زاده» کاتب سرای جدید سلطانی □ تاریخ کتابت: سال ۱۱۳۴هـ/۲۲ - ۱۷۲۱م □ عنوانها و نشانیها: شگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۵۶۷ □ تعداد سطر: ۳۳ □ اندازه متن:

۱۰×۲۰ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۹×۱۷ $\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای تیره، مجدول به زر، با ترنج و سرترنج زمینه طلایی گل و بوته؛ عطف: تیماج قهوه‌ای روشن؛ دارای لبه برگردان با شمسۀ طلایی و مجدول به زر.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده است، حاشیه نویسی مختصری با رموز «منه» به نقل از خود شارح دارد و ضمناً بحور عروضی اشعار حافظ در حاشیه نوشته شده است. نسخه دارای یک سرلوح محرابی با گل و برگ الوان با زمینه طلا، مکتب اخیر ترکی است. روی آغازین برگ تملکهای «جلال الدین علی ۱۲۶۹»، «عبدالقادر»، «محمد حامد ۱۲۱۲»، «صادق نافی ۱۲۱۷» و «السید محمد طاهر الحلبي الهاشمي ۱۲۱۳» و مهرهای بیضی «محمد حامد ۱۲۰۸»، «صادق ح» و «السید محمد طاهر ۱۲۰۵» مشاهده می‌گردد. برگها مجدول به زر و مشکی است. ⇐ الذریعة، ج ۹/۱، ص ۳۲۲؛ شرح سودی بردیوان حافظ، [تبریز]، ۱۳۴۲؛ عثمانلی مؤلفری، ج ۱، صص ۳۲۴-۳۲۳؛ فهرست کتابهای چاپی فارسی (مشار)، ج ۲، ص ۲۲۹۰ و ج ۳، ص ۳۲۳۶؛ فهرس المخطوطات الترتکبة العثمانیة فی دارالکتب المصریة بالقاهرة، ج ۳، صص ۳۷-۳۶؛ فهرس المطبوعات الترتکبة العثمانیة فی دارالکتب القومیة بالقاهرة، ج ۲، صص ۶۹-۶۸؛ قاموس الأعلام، ج ۴، ص ۲۶۷۷؛ کشف الظنون، ج ۱، صص ۷۸۴-۷۸۳؛ لغت نامه دهخدا، ماده (حافظ شیرازی)؛

Topkapi Sarayi Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, C.II, S.81-82.

«شماره ۱۰۸۵»

۱۲۶ شرح فرائض السجاوندي شرح Ferā'iz es-Secāvendi 126

شارح: محمد اسعد بن الامام احمد^(۱)، قونوی قسطنطینی مشهور به «امام زاده»

(متوفای ۱۲۶۷^(۲) هـ. / ۱۸۵۱ م.)

۱. در برخی مصادر از جمله: هدیه العارفين نام پدر شارح را «عبدالله» ثبت نموده‌اند.

۲. در فهرست ترکی دارالکتب المصریة بالقاهرة تاریخ درگذشت وی ۱۲۶۴ هـ. / ۱۸۴۸ م ضبط شده است.

موضوع: فقه حنفی / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «الحمد لله الذي جعل العلماء ورثة الأنبياء وأعناهم في الدارين... أمّا بعد عند الموحّدين مقبول...».

انجام: «... و شیرازه بندی انتظام قلندی؛ الحمد لله الذي هدانا لهذا وما كنا لنهتدي لولا أن هدانا الله».

گزارش متن: شرح: الفرائض السراجیة، اثر: «سراج الدین محمد بن محمود بن عبدالرشید، سجاوندی» (متوفای حدود ۶۰۰هـ/ ۱۲۰۴م) است که با استفاده از قواعد حساب و ریاضی در چند باب و فصل نگاشته و در روز جمعه آخر ماه ربیع الاول سال ۱۲۴۹هـ. / اوت ۱۸۳۳م شرح آن را به پایان برده است. شارح از علمای برجسته دوره سلطان محمودخان دوم (۵۵-۱۲۲۳هـ/ ۳۹-۱۸۰۸م) و صاحب تألیفات چندی در علوم مختلف می باشد. عناوین ابواب عبارتند از: باب تصحیح مسائل الفرائض، باب تصحیح مسائل الولاة، باب تصحیح مسائل الریة، باب المناسخة، باب توریث ذوی الأرحام، باب الوصایا، باب مسائل الإقرار. بر فراز آغازین برگ نسخه نام کتاب: فرائض جریده سی ثبت شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق متمایل به رقعه □ کاتب: احتمالاً به خط شارح (۱) □ تاریخ کتابت (تألیف): روز جمعه آخر ماه ربیع الأول سال ۱۲۴۹هـ. / اوت ۱۸۳۳م □ عنوانها و نشانیها: قرمز □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۹۰ □ تعداد سطر: ۲۳ □ اندازه متن: ۱۷×۹ سانتیمتر □ اندازه جلد: $۲۴\frac{۱}{۴} \times ۱۶\frac{۱}{۴}$ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای تیره، مجدول، طلائی با ترنج زمینه نگاره‌های اسلیمی؛ دارای لبه برگردان با شمشه طلائی.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح و مقابله گردیده است؛ در آغازین برگ شروع یک سرلوح زیبا سبک ترکی زمینه طلائی، لاجورد و قرمز باگل و برگ الوان مشاهده می‌گردد.

برگ اول و دوم مجدول به طلا، شنگرف و مرکب مشکی و سایر برگها مجدول به شنگرف است. حاشیه‌نویسی نسبتاً زیادی با نشان «منه» دارد که گویا از خود شارح است.

← عثمانلی مؤلفری، ج ۱، ص ۲۴۴؛ فهرس المخطوطات الترتکبة العثمانیة فی دارالکتب المصریة بالقاهرة، ج ۳، ص ۵۰؛ کشف الظنون، ج ۲، ص ۱۲۴۷؛ هدیه العارفین، ج ۲، ص ۳۷۲.

«شماره ۳۱۷۰»

۱۲۷ شرح وصیت برگوی Şerh-i Vasiy-yet-i Birgivi

شارح: شیخ علی بن محمد، صدري قونوی حنفی (متوفای سال ۱۱۱۴هـ/ ۱۷۰۲-۳م).

موضوع: عقائد و اخلاق / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «حمد و ثنای بی‌نهایت و مدح و شکر بی‌غایت اول خداوند کامل الاحسان و شامل الانعام خلاق جهان...».

انجام: «... و اشهر ایله عده چکر کن تمام اولمدن قان گورسه، اشهریله اولان عده باطله اولور، تمام اولدقدن صکره کوررسه باطله اولماز؛ تمّ تصنیفه بعون الله تعالی...».

اقیانک فصیح اولسون لسانی یزانک روحینه سبع المثانی».

گزارش متن: این کتاب شرحی مزجی بر: وصیت‌نامه «محبی الدین محمد بن پیر علی بن اسکندر، برگوی [برگلی] رومی» (متوفای سال ۹۸۱هـ/ ۱۵۷۳م) است که اجمالی از عقائد اهل سنت و اخلاقیات را در ضمن وصایایش به اولاد و خویشاوندان آورده و شارح به شرح و توضیح آن پرداخته است. تاریخ درگذشت شارح (۹۷۲هـ/ ۱۵۶۴م) درمصادر، پیش از ماتن (متوفای ۹۸۱هـ/ ۱۵۷۳م) ثبت شده! و با توجه به اینکه نوعاً متن وصیت‌نامه پس از درگذشت شخص مزبور فاش می‌گردد، سال ۹۷۲هـ/

۶۵-۱۵۶۴م برای درگذشت شارح بعید به نظر می‌رسد؛ مگر اینکه گفته شود وصیت‌نامه اصطلاحی نبوده و صرف اندرز و توصیه‌های پدرانۀ او آخرِ عمر «برگلی» بوده است. در هدیه العارفین از این کتاب با عنوان: شرح رسالة البرکوی فی العقائد و الأخلاق و در فهرست کتابخانه موزه طوب قایی سرای استانبول تحت عنوان: شرح عقائد برگوی ثبت گردیده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ کتاب: خلیل بن علی □ تاریخ کتابت: سال ۱۱۱۸ هـ. ۷/۱۷۰۶ □ محل کتابت: قسطنطنیه □ عنوانها و نشانیها: طلائی، شنگرف، قرمز و سبز □ نوع کاغذ: فرنگی متنوع □ تعداد برگ: ۱۲۷ (۳b - ۱۲۹b) □ تعداد سطر: ۱۵ □ اندازه متن: ۷×۱۱ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۸ $\frac{1}{4}$ ×۱۳ $\frac{1}{4}$ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای، ضریبی، مجدول، با ترنج زمینه گل، مرغ و گوزن.

ویژگیهای نسخه: حاشیه نویسی زیادی دارد با عناوین: مدح رسالۀ برکلی محمد افندی، قضا و قدر، حدیث شریف ابواللیث، بیان الشُّرک، بیان فوائد السَّوَّاک، فی صلاة العیدین، محبۀ الذنیا للشیئین، طلب الرزق من الله تعالی و مطالب دیگر که تعلیقه بر متن است. این حواشی با رموز «منه» به نقل از خود مؤلف، «ابراهیم حلبی»، «فتاوی محمد برکوی افندی» و همچنین تعلیقه‌هایی به نقل از کتابهای: إحياء العلوم، خصائص النبی، مقید العلوم، مجالیس رومی، الدر المنظوم، تنویر الأبصار و ... می‌باشد. نسخه دارای یک سرلوح مذهب زیبا، محرابی و بازوبند، سبک ترکی همراه گل و بوته‌های الوان، جداول طلا، قرمز و مشکی و نشانهای طلا و شنگرف با زمینه طلائی و لاجورد است. تمام برگها مجدول به طلا، مشکی، قرمز و شنگرف بوده و بین فواصل متن کتاب نشانهای طلا دارد. در آغاز دو برگ فهرست مطالب کتاب، حدیثی از پیامبر صلی الله علیه و آله در فضیلت مؤمن و یک اجازه‌نامه با عبارت: «... أذنت و أجزت بوضع الکتب للکتاب هذه القطعة و أنا معلّمه الفقیر السید علی الوهبی و الحقیر الفقیر السید عثمان الزهدی القره‌حصاری الشّرقی» به چشم می‌خورد. در پایان بین برگهای (۱۳۱ - ۱۳۰) یک مناجات به خط «سید علی وهبی» نگاشته شده است.

← فهرس المخطوطات التّركیة العثمانيّة فی دارالکتب المصريّة بالقاهرة، ج ۳، صص ۸۷ - ۸۵؛

کشف الظنون، ج ۱، ص ۸۵۰؛ هدیه العارفين، ج ۱، ص ۷۴۶؛

Topkapi Sarayi Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, C.I, S.31-32;

C.II, S.366-367; Türkiye diyanet Vakfı İslām Ansiklopedisi, C.VI, S. 191-192.

«شماره ۳۰۴۴ مجموعه»

128 Şūrut-i Terīkat-i

Nekşbendiy-yeh

۱۲۸ شروط طریقت

نقشبندیّه

مؤلف: ناشناخته.

موضوع: تصوّف / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «اگر صورسلر شریعتده کیمک او غلوسون طریقتده کیمک او غلوسون...».

انجام: «... وانشرنا زمرتهم آمین یا رب العالمین بحرمة طه و یس و بحرمة سرّ أسرار

سورة الفاتحة».

گزارش متن: رساله‌ای در تصوّف و طریقه نقشبندیّه از فرق متصوّفه است که به انضمام اوراد و دعاهاى مربوط به این طریقه، نگارش یافته است، عناوین مباحث رساله به ترتیب ذیل می‌باشد: بیان تلقین طریق نقشبندیّه، ترتیب خواجگان، ادعیّه اخلاص، ختم خواجگان و...، بیان اوراد طریقت نقشبندیّه، بیان تلقین شیخ، بیان عصا، بیان عمامه سیاه، بیان خرقة، بیان سجّاده، بیان رضاء، بیان إرسال العمامة، بیان مسأله نفس اماره، بیان طریقت اثنی عشریّه، بیان علم لدنی، رؤیت الواصلین.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ تاریخ کتابت: [اواخر سده ۱۳هـ. ۱۹۷۰م] □ عنوانها و نشانیهها: شنگرف و عناوین درشت تر از متن □ نوع کاغذ: فرنگی شطرنجی □ تعداد برگ: ۳۳ □ (۶۷b - ۴۴b) □ تعداد سطر: ۲۳ □ اندازه متن: ۶×۱۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۳×۲۱ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمعی [گالینگور] قهوه‌ای؛ عطف: تیماج قهوه‌ای.

ویژگیهای نسخه: در هاشم مطالبی در تصوف با عناوین: ترجمان طریقت، مطلبی به نقل از رساله زبده جاویدان نامه، نادعلی المرتضی رحمته، تعقیبات نماز و چند مسأله فقهی منقول از «ابوالسعود» به صورت: «بو مسئله - الجواب» مشاهده می‌گردد.

«شماره ۳۲+۷ مجموعه»

۱۳۹ طالع سلطان عبدالحمید 129 Tālī-i Sūltān 'Abdülhemīd

خان عثمانی hān-i 'Ösmānī

مؤلف: رئیس المنجمین محمد بن عبیدالله، رومی مشهور به «موسی زاده» (متوفای

سال ۱۱۹۷هـ./۱۷۸۳م).

موضوع: احکام نجوم / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «حمد و سپاس صانع را سزااست که خیام فیروزه فام افلاک را بی واسطه

علاقه و عماد برافراشت...».

انجام: «... آخر الأمر مخذول و منکوب و مقهور و مغضوب اولملریله گرفتار قید بند

و حبس زندان اولملرینه».

گزارش متن: رساله مختصری در استخراج طالع «سلطان عبدالحمید خان اول»

پادشاه عثمانی (۱۲۰۳ - ۱۱۸۷هـ./۸۹ - ۱۷۷۳م) است که بر قاعده زیج «میرزا الغ بیگ

گورکانی» (متوفای ۸۵۳هـ./۱۴۴۹م) و نسخه‌های معتبر احکام موالید استخراج گردیده

است. در این رساله اخلاق، مزاج و خصوصیات فردی آن پادشاه در دو فصل و ۱۳ بیت

نگارش یافته است. شایان ذکر است که مؤلف در دربار عالی باب در دوره سلطان

عبدالحمید اول، رئیس منجمین بوده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ تاریخ کتابت: [سده ۱۲هـ./ ۱۸م] □ عنوانها و نشانیها:

شنگرف و طلا □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۱۷ □ تعداد سطر: ۲۱ □ اندازه متن: ۵×۱۴ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۲×۱۲ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمی [گالینگور] مشکی؛ عطف: تیماج مشکی.

۱ ویژگیهای نسخه: روی برگ آغاز یک مهر بیضی «العبد محمد حسن» مشاهده می‌گردد؛ برگها مجدول به طلا و مرکب مشکی است. در انجام دو مورد طالع، عمل «محمد فهمی بن عمر» با تاریخهای ۱۸۰۵ و ۱۸۳۱ میلادی، ۲۰۹۶ اسکندری، ۱۱۹۹ و ۱۲۲۰ هجری و همچنین نامهای «محمدعلی» و «عطاءالله افندی» و چند مطلب دیگر بارنگ قرمز که در اثر رطوبت ناخوانا شده به چشم می‌خورد.

← معجم المؤلفین، ج ۱۰، ص ۲۱۴؛ هدیه العارفين، ج ۲، ص ۳۴۴.

«شماره ۱۴۸۱»

130 Terikat-nāme

۱۳۰ طریقت نامه

مؤلف: عبدالله عبدی بن محمد، بوسنوی رومی بیرامی مشهور به «شارح فصوص»

(متوقای سال ۱۰۵۴هـ./۱۶۴۴م).

موضوع: تصوف / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على سيدنا محمد... وبعد أعزّ إخوان... الإمام سلطان العارفين و خاقان المعشوقين مولانا جلال الدين رومی حضرتتک عاشق و صادق مزید لرندن بر طالب راه حقیقتی... وبعد چونکه... وبعد ای عارف شریعت و ای طالب راه حقیقت بیل و آگاه اولکه...».

انجام: «... و بو رسالیه انشاء ایلیوب وجوده کتوره نک و یازه نک و نظر ایدوب اوقیه نک... مهما امکن تصحیح ایدن اعزه گرامک کندولرنه و والد و والده لرنه و جمیع گچمشلر رحمت و مغفرت ایلیه؛ آمین بمنّه و کرمه».

گزارش متن: رساله‌ای کوتاه و گزیده در سیر و سلوک عرفانی بر اساس طریقهٔ بیرامیه و مولویه از طُرُق متصوفه است که مؤلف به درخواست یکی از مریدان خود با عناوین «ای طالب حق، ای عارف» نگاشته است. مؤلف در این رساله از مناقب و طرق ملا جلال الدین رومی که سالیان متمادی شنیده و با خوانده، شمه‌ای بیان کرده است. «عبدی» یکی از مشاهیر کشور اسلامی بوسنی و هرزگوئین در قلب اروپاست که صاحب تألیفات فراوانی بوده است؛ در کتاب: مفاخر دین و فرهنگ در بوسنی و هرزگوئین به خامهٔ ناچیز نگارنده، آگاهیهای بیشتری از این دانشمند نامی ارائه گردیده است. لازم به یادآوری است، با اینکه «حاجی خلیفه»، خود از کتابشناسان برجسته بوده و این رساله را به خط خود نگاشته، لیکن در عین حال آن را در اثر ارزشمند خود: کشف الظنون نیاورده!، البتّه این احتمال وجود دارد که کتاب کشف الظنون قبل از کتابت این مجموعه تألیف شده باشد والله العالم.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ ترکی متمایل به رقعہ □ کاتب: [مصطفی بن عبدالله بن محمد، قسطنطنینی رومی مشهور به «حاجی خلیفه» و «کاتب چلبی»] □ تاریخ کتابت: [سال ۱۰۶۰هـ. / ۱۶۵۰م] □ محل کتابت: [حلب الشهباء] □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۲ (۳۳a - ۳۴b) □ تعداد سطر: ۴۴ □ اندازه متن: ۲۶ $\frac{۱}{۲}$ × ۹ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۹ $\frac{۱}{۲}$ × ۱۰ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای تیره، مجدول، با ترنج و سرترنج زمینه اسلیمی؛ عطف و مغزی: تیماج قهوه‌ای روشن.

ویژگیهای نسخه: رساله بسیار نفیسی به خط صاحب کشف الظنون (متوقای سال ۱۰۶۷هـ. / ۵۷ - ۱۶۵۶م) است و از این حیث حائز اهمیت فراوان می‌باشد. در این مجموعه بسیار نفیس که همگی به خط این عالم برجسته ترک است، رساله‌های دیگری به زبان عربی وجود دارد که متأسفانه در فهرست نگاری نخستین از نظر دور مانده است. آثار رطوبت بر فراز برگها و اندکی آسیب دیدگی مشاهده می‌شود؛ ضمناً نام کاتب، تاریخ و محل کتابت به قرینه

برگ (۱۱۵b) همین مجموعه، نگارش یافت.

← عثمانلی مؤلفری، ج ۱، صص ۴۶-۴۳ و ج ۳، صص ۱۳۱-۱۲۴؛ هدیه العارفین، ج ۱، صص ۴۷۷-۴۷۶ و ج ۲، صص ۴۴۱-۴۴۰.

«شماره ۴۲۹۸ مجموعه»

۱۳۱ طنین اذن = اختلاج گوش 131 Tenin-i 'Ozon = İhtilac-i Guş

مؤلف: ناشناخته.

موضوع: طب و علوم غریبه / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «طنین الأذن مطلقاً، اگر شنبه گونی قولاق چکلسه، الله تعالی أعلم البتده غاییدن...».

انجام: «... اگر شنبه گونی صول قولاغی او یلدون اول چکلسه، الله تعالی... و الله أعلم بالصواب و إليه المرجع و المآب».

گزارش متن: رساله‌ای بسیار موجز و کوتاه در اختلاجات و جستن گوش است که بر اساس آن، حوادث آینده پیشگوئی می‌شود.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ ترکی متمایل به رقعہ □ کاتب: [مصطفی بن عبدالله بن محمد، قسطنطینی رومی مشهور به «حاجی خلیفه» و «کاتب چلبی»] □ تاریخ کتابت: [سال ۱۰۶۰هـ/۱۶۵۰م] □ محل کتابت: [حلب الشهباء] □ عنوانها و نشانیها: شنکرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۱ (۹۲b) □ تعداد سطر: ۴۵ □ اندازه متن: ۲۶×۹ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۹¼×۱۰¼ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای تیره، مجدول، با ترنج و سرترنج زمینه اسلیمی؛ عطف و مغزی: تیماج قهوه‌ای روشن.

ویژگیهای نسخه: مانند رساله سابق اثری نفیس در مجموعه‌ای ارزشمند به خط صاحب کشف الظنون (متوفای سال ۱۰۶۷هـ/۵۷-۱۶۵۶م) است. آثار رطوبت در بخشی از رساله

مشاهده می شود. نام کاتب، تاریخ و محل کتابت به قرینه برگ (۱۱۵b) همین مجموعه نگارش یافته است.

« عثمانلی مؤلفلری، ج ۳، صص ۱۳۱ - ۱۲۴؛ هدیه العارفين، ج ۲، صص ۴۴۱ - ۴۴۰. »
 « شماره ۴۲۹۸ مجموعه »

۱۳۲ العروض = شرح تحفة
 شاهدی

132 el-'Aruz = Şerh-i Tühfe-i
 Şāhidi

شارح: ناشناخته.

موضوع: عروض / زبان: عربی، ترکی عثمانی.

آغاز: « الحمد لله وكفى وسلام على عباده الذين اصطفى، اعلم أنّ البيت ما تركّب من الشّطرين والشّطر الأوّل يسمّى المصراع الأوّل والشّطر الثّاني يسمّى المصراع الثّاني و الجزء الأوّل من المصراع الأوّل يسمّى صدرًا... ».

انجام: «... اقول: هذا من بحر الرّمل المسدّس، أصله: فاعلاتن ستّ مرّات و بعد ما أجرى القصر في عروضه و ضربه بقى كماترى و بيته:

ای عمیم المنفعة ای عالی رای حق سکاویرمش بها مانند آی

فاعلاتن فاعلاتن فاعلات بو رمل قصر ایله اولدی جانفزای».

گزارش متن: گویا شرح بحور عروضی تحفة شاهدی، اثر: «ابراهیم دده بن صالح مغلوی» متخلّص به «شاهدی» (متوفای سال ۹۵۷ هـ. / ۱۵۵۰ م) است که با عناوین «قال - اقول» همراه یک بیت شعر ترکی، به عربی شرح گردیده است. یادآوری می شود این بحور در تحفة شاهدی بکار رفته و این احتمال نیز هست که بحور عروضی مزبور مختص کتاب تحفة نباشد؛ بنابراین در اینکه رساله حاضر شرح تحفة شاهدی باشد، تردید وجود دارد. نسخه ای

از این رساله در «کتابخانه کوپریلی استانبول» موجود است که تحت عنوان: رساله فی العروض ثبت گردیده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق، بحور: نسخ □ کاتب: [عمر بن ابی بکر، کریدی حانیوی معروف به سعید] □ تاریخ کتابت: [سال ۱۱۸۶ هـ / ۱۷۷۲ م] □ عنوانها و نشانیها: شنگرف و مشکی □ نوع کاغذ: فرنگی نخودی □ تعداد برگ: ۷ (۹۸b - ۱۰۴a) □ تعداد سطر: ۱۵ □ اندازه متن: ۱۱¼ × ۶¼ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۱ × ۱۶¼ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج آجری، ضربی، با ترنج زمینه گل و بوته.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده و حاشیه نویسی با نشان «منه رحمه الله» و «لمحرره» دارد؛ در انجام با عبارت «بلغ م» مقابله گردیده است. برگها مجدول به شنگرف می باشد. در انجام یک امضاء با عبارت: «کتبه الفقیر الحاج عمر المدرس بالجامع سلطان» آمده است. نام کاتب و تاریخ کتابت به قرینه رساله‌های بعدی نگارش یافت.

← فهرس مخطوطات مکتبه کوپریلی، ج ۳، ص ۳۵۷.

«شماره ۴۶۴۱ مجموعه»

133 'Aql ve ĩmān

۱۳۳ عقل و ایمان

ناظم: ناشناخته.

موضوع: عقائد منظوم / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «حمد شکر اولسون خدایه صلاتیله سلام

اول نیبیکم قمو عالمره اولدی مرام».

انجام: «دوندی تغییر اولدی هم اولوب شرّ المآب

یوز یاشنده اولسه مهدی والله أعلم بالصواب».

گزارش متن: منظومه‌ای در (۷۰) بیت است که در موضوع عقل و ایمان و برخی

اعتقادات از جمله علائم ظهور حضرت مهدی (عج) و سایر واجبات عملی و اعتقادی تنظیم گردیده است؛ متأسفانه علی رغم تفحص بسیار نگارنده سطور، عنوان و مؤلف آن مورد شناسایی دقیق واقع نگردید.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ کتاب: [خلیل بن علی] □ تاریخ کتابت: [سال ۱۱۱۸ هـ / ۱۷۰۶ م] □ محل کتابت: [قسطنطنیه] □ عنوانها و نشانیها: مشکی □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۳ (۱۹۲b - ۱۹۴b) □ تعداد سطر: ۱۵ □ اندازه متن: ۱۱×۹ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۸×۱۳ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای، ضربی، با ترنج زمینه گل، مرغ و گوزن. ویژگیهای نسخه: دارای یک سرلوح زیبای محرابی زمینه طلایی، همراه گل‌های الوان به سبک کاملاً ترکی است. تمام برگها مجدول به طلا، شنگرف و مرکب مشکی است. نام کتاب، محل و تاریخ کتابت به قرینه رساله‌های پیشین این مجموعه نگارش یافت.

«شماره ۳۰۴۴ مجموعه»

134 Ayn el-ḥakikat fī Rābiṭat
et-terikat

۱۳۴ عین الحقیقة فی رابطة
الطريقة

مؤلف: قاضی محمد بن عبدالله، رومی مشهور به «مفتی آدزنه» متخلص به «فوزی»

(متوفای سال ۱۳۱۸ هـ / ۱۷۰۰-۱۹۰۰ م).

موضوع: تصوّف / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «الحمد لله الجمیل الذی یرضی عمّن یدعو الناس إلى سواء السبیل و الصلوة

و السلام علی نبیّ الملک...».

انجام: «... حضرت مولای متعالک توفیق‌یله ابتدا قلندی؛ خذ ما صفی، دع ما کدر

و السلام علی من اتبع الهدی».

گزارش متن: این رساله در ردّ فردی است که اهل طریقه نقشبندیّه و همچنین سایر

فِرَقِ متصوّفه را تکفیر نموده است. مؤلف در این رساله عین عبارات مکفر را ذکر کرده و سپس به نقد و رد آن می‌پردازد؛ برای مثال وی می‌نویسد: «مستمسک صوفیه اوهن من بیت العنکبوت است» و فوزی جواب می‌دهد: «بلکه أرفع من عالم الملكوت...!»

فوزی در اثنای رساله به اشعار فارسی از عطار و حافظ و همچنین متون عرفانی فارسی فراوان استشهد می‌آورد. بر نام مکفر که بر متصوّفه خورده گرفته، آگاهی نیافتیم. «فوزی» از علمای برجسته اواخر امپراتوری عثمانی است که علاوه بر منصب قضاوت در عسکر روم ایلی و مقام افتاء در شهر ادرنه (از شهرهای ترکیه) از نویسندگان توانا و شعرای پر آوازه است و بیش از شصت عنوان رساله از وی به چاپ رسیده است؛ این رساله در سال ۱۲۹۱ هـ. / ۱۸۷۴ م در هامش کتاب رشحات عین الحیة در استانبول چاپ گردیده است. گزارش نسخه: نوع خط: نسخ زیبا متمایل به رقعه □ تاریخ کتابت: [سده ۱۴ هـ. / ۲۰ م] □ عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۱۲ (۳۱b - ۴۳b) □ تعداد سطر: ۱۷ □ اندازه متن: ۱۳×۷ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱¼×۱۳¼ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای، ضربی، با ترنج گل و بوته.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده است، عنوان و نام مؤلف بر فراز برگ آغاز نگاشته شده است.

← عثمانلی مؤلفلری، ج ۱، صص ۲۵۰ - ۲۴۹؛ فهرس المطبوعات الترتیبیة العثمانیة فی دارالکتب القومیة بالقاهرة، ج ۱، ص ۱۱۹؛ هدیه العارفين، ج ۲، ص ۳۹۶.

«شماره ۱۱۱۶۶ مجموعه»

135 Fāl-nāme = Kür'ah

۱۳۵ فالنامه = قرعه

مؤلف: ناشناخته.

موضوع: علوم غریبه / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «حمد بی حدّ خلاق بر ایایه و دخی صلات کامله اول سیّد کونین... اما بعد بو کتابک قاعده لرینه...».

انجام: «گل ترک ایله آنی صبر ایله بر زمان

بختک ستاره سنه سعادت ایده عیان».

گزارش متن: رساله‌ای جامع در قواعد قرعه اندازی و فالگیری است که همراه دوائر، جداول و اشعاری به نام (۶۰) تن از شعرای جاهلی و اسلامی بزرگ عرب و ... نگارش یافته است. در فهرست دارالکتب المصریة آمده که این رساله به نام سلطان محمد خان بن مرادخان عثمانی نگاشته شده و معلوم نیست به زمان سلطان محمد خان دوم (۸۶۶-۸۵۵ ه. / ۸۱-۱۴۵۱ م) مربوط است یا به سلطان محمد خان سوم (۱۲-۱۰۰۳ ه. / ۱۶۰۳-۱۵۹۵ م). در این رساله حدود چهل دائرة بزرگ و کوچک جالب در اسماء خلفاء، قبائل، انبیاء، زنان، جانوران، درختان و ... آمده، که برای استفاده فالگیران تنظیم گردیده است. شاعرانی که فالها و اشعار ترکی به نام آنان نگاشته شده عبارتند از: «طائی، عنوی، عبدالرحمن، حسن بن عبدی، ابن حمه، شدّاد بن عاد، محمد عنوی، نصر موصلی، ابن بنهان، صخره، کرب الزبیدی، ابن ورد، ابن حمدان، ابن عادیا، حریری، درید بن صحه، عامر بن طفیل، قیس بن زهیر، خطیب، مجنون لیلی، معمر حریری، ابراهیم بن عبیلان، ابن مصری، عنتر بن شدّاد، زهیر بن ابی سلمی، عمّار بن عقیل، زیاد الأعجم، بشّار بن یزید، اخوص بن محمد، شمول، نصیب، کویس بن مالک، امرئ القیس، ابونواس، خنا، عروة بن وری، فرزددق، اعشی بن قیس اخطل، بنی عامر، ابوفراس، نابغه ذبیانی، طرماح، عمر بن کلثوم، عباس بن احنف، طفیل، بختری، جریر، کثیر بن عبدالرحمن، اشجع، ابودویب هزلی، حاتم طائی، حسّان، ذوالرومّة، جمیله، ابوتمام طای، ابوزلف عجلی، طرفه بن عبید، لبید بن ربیع و منتبّی بن زینب».

این رساله در مصادر به نام فال جعفر صادق علیه السلام یا قرعة جعفر صادق علیه السلام ثبت شده که ترجمه‌ای از رساله امام جعفر صادق علیه السلام دانسته شده؛ باید گفت این انتسابات هیچگونه مستندات علمی ندارد و اصولاً اهل بیت علیهم السلام میرا از این امور می‌باشند. این رساله در سال ۱۲۷۰ هـ. / ۱۸۵۳-۵۴ م در استانبول از سوی مطبعة دستگاه لطوغرافی و سپس در سال ۱۲۷۳ هـ. / ۱۸۵۶-۵۷ م توسط طوپخانه عامره استحکام آلایلری لطوغرافیه دستگاهی در استانبول به چاپ رسیده است.

گزارش نسخه: نوع خط: رقعہ [تاریخ کتابت: [سده ۱۳ هـ. / ۱۹ م] عنوانها و نشانها: مشکی، صورتی و بنفش [نوع کاغذ: فرنگی نخودی [تعداد برگ: ۵۳ [تعداد سطر: میانگین «۱۳» [اندازه متن: ۱۷×۱۳ سانتیمتر [اندازه جلد: ۲۴×۱۷ سانتیمتر [نوع جلد: مشمی [گالینگور] مشکی، عطف: تیماج قهوه‌ای.

ویژگیهای نسخه: برگها مجدول به بنفش است و دوائر مربوط هم به رنگهای صورتی و بنفش ترسیم گردیده است.

← فهرس المخطوطات الترتیبة العثمانیة فی دارالکتب المصریة بالقاهرة، ج ۳، ص ۲۳۴؛ فهرس المطبوعات الترتیبة العثمانیة فی دارالکتب القومیة بالقاهرة، ج ۱، ص ۲۳.

«شماره ۳۱۰۶»

136 Fāl-nāme-i Kūrā'n-i Kerīm

۱۳۶ فالنامه قرآن کریم

مؤلف: ناشناخته.

موضوع: علوم غریبه / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على سيدنا محمد وآله... أما بعد وفقكم الله بلگلكه يو فال فائه اما الأولياء، قطب العارفين جعفر صادق بن امام محمد باقر بن زين العابدين رضی الله عنهم تألیف ایلدی قرآن کریم اوزره یگر می دایره قوری هر دایره

برابرنده حاجت مسلمین دن... «و آتیناهم ملکاً عظیماً»، دلالت ایدر ملکه و سلطانلقه...».

انجام: «... لأهب لك غلاماً زکياً، دلالت ایدر صالح اوغلی و رزق اوله؛

﴿ف﴾ لا یملکون کشف الضر عنکم»، دلالت ایدر ملکه و سلطانلقه ایریشه؛ تم».

گزارش متن: فالنامه‌ای بر اساس آیات قرآن از سوره بقره تا انبیاء است که به امام جعفر صادق علیه السلام نسبت داده شده است؛ یادآوری می‌شود که انتساب این گونه رسائل به اهل بیت علیهم السلام هیچگونه مستندات علمی ندارد. در فهرس فالنامه‌های متنوع و نسبتاً زیادی به امام جعفر صادق علیه السلام نسبت داده شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ ترکی متمایل به رقعہ □ کاتب: [مصطفی بن عبدالله بن محمّد، قسطنطنینی رومی مشهور به «حاجی خلیفه» و «کاتب چلبی»] □ تاریخ کتابت: [سال ۱۰۶۰ هـ / ۱۶۵۰ م] □ محل کتابت: [حلب الشهباء] □ عنوانها و نشانیها: شنگرف و مشکی □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۱۱ (۱۸۰b - ۱۹۰b) □ تعداد سطر: ۲۰ □ اندازه متن: $\frac{1}{4} \times 24 \times 8$ سانتیمتر □ اندازه جلد: $\frac{1}{4} \times 29 \times 10$ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای تیره، مجدول، با ترنج و سرترنج زمینه اسلیمی؛ عطف و مغزی: تیماج قهوه‌ای روشن.

ویژگیهای نسخه: رساله نفیسی به خط صاحب کشف الظنون (متوقای سال ۱۰۶۷ هـ / ۵۷ - ۱۶۵۶ م) است و از این حیث حائز اهمیت فراوان است. در این مجموعه که همگی به خط این عالم برجسته ترک است، رسائل دیگری به زبان عربی وجود دارد که متأسفانه در فهرست‌نگاری نخستین از نظر دور مانده است، نام کاتب، تاریخ و محل کتابت به قرینه برگ (۱۱۵b) همین مجموعه نگارش یافت. یک دایره نسبتاً بزرگ، که در آن اسامی سوره‌ها به انضمام دلالت آنها بر امری، نوشته شده، به رنگ شنگرف ترسیم گردیده است. نام سوره‌ها به صورت شنگرف بر فراز برگها نگاشته شده است. آثار رطوبت و فرسودگی روی برگها مشاهده می‌گردد.

← عثمانلی مؤلفری، ج ۳، صص ۱۳۱ - ۱۲۴؛ هدیه العارفین، ج ۲، صص ۴۴۱ - ۴۴۰.

«شماره ۴۲۹۸ مجموعه»

137 el-Fetāvā

۱۳۷ الفتاوی

مؤلف: شمس‌الدین احمد بن سلیمان بن کمال، ادرنوی مشهور به «کمال پاشا زاده»
(متوفای سال ۹۴۰ هـ. / ۳۴ - ۱۵۳۳ م).

موضوع: فقه حنفی / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین و الصلوة... و بعد بو باب صلوة متعلق اولان مسائلی
بیان ایدر...».

انجام: «... م: بر جاهل بر اعلمک اغزنه و بورننه سوکسه! نه لازم اولور؛ ج: تعزیر لازم
اولور؛ تمت».

گزارش متن: مجموعه سؤال و جواب فقهی است که در چند باب از باب صلاة تا باب
کفر با عناوین (م-ج) - که مخفف «مسأله، جواب» است - نگارش یافته است؛ این فتاوا بر
اساس نظریات فقهای اهل سنت و بر مبنای مذهب و فقه حنفی می باشد.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ تاریخ کتابت: [سده ۱۳ هـ. / ۱۹ م] □ عنوانها و نشانیها:
شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۴۸ (۶۱a - ۱۰۸a) □ تعداد سطر: ۱۳ □ اندازه
متن: $۹\frac{1}{۲} \times ۱۴\frac{1}{۲}$ سانتیمتر □ اندازه جلد: $۱۴\frac{1}{۲} \times ۲۰\frac{1}{۲}$ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمی [گالینگور]
مشکی؛ عطف: تیماج مشکی.

ویژگیهای نسخه: در آغاز مجموعه حاضر دستخط آیت الله العظمی مرعشی نجفی رحمته الله در
سال ۱۳۳۹ هـ. / ۲۱ - ۱۹۲۰ م با عبارت: «أجوبة المسائل الفقهية للعلامة ابن کمال باشا من علماء
الدولة العثمانية، حرره العبد الکئيب شهاب الدین الحسيني المرعشي التجفي ۱۳۳۹ هـ. في مشهد
سر من رآه» آمده است.

← عثمانلی مؤلفلری، ج ۱، صص ۲۲۴ - ۲۲۳؛ فهرس المخطوطات التورکية العثمانية في
دارالکتب المصرية بالقاهرة، ج ۳، ص ۱۶۰؛ هدیة العارفين، ج ۱، صص ۱۴۲ - ۱۴۱؛

Catalogue of Turkish Manuscripts in the Library of Leiden University, Vol.1,

PP.308-310; *Topkapi Sarayi Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*.,

C.II, S.357.

«شماره ۲+۴+ مجموعه»

138 el-Fetāvā

۱۳۸ الفتاوی

مؤلف: قاضی محمد صادق بن محمد، حلمی مفتی (متوفای بعد از سال

۱۲۲۵ هـ / ۱۱ - ۱۸۱۰ م).

موضوع: فقه حنفی / زبان: عربی، ترکی عثمانی.

آغاز: «کتاب النکاح؛ النکاح یقبل الفسخ قبل التمام لا بعده، اشباه، فینعقد نکاح حرّة مکلفه بکراً کانت أو ثیباً... هند صغیره بی اقربی اناسی زینب زیده تزویج ایتدکدن صکره هند بالغه اولدیغی...».

انجام: «... کتاب الایمان؛... ونحوه فی المنبه من یحلف بروح الامین بحیاته ورأسه لم یتحقّق إسلامه بعد و ما أقسم الله تعالی بغیر ذاته منه اللیل والضحی وغیرهما فلیس العبدان یحلف بها و ما...» افتاده.

گزارش متن: مجموعه‌ای از فتاوی «حلمی» است که به صورت «سؤال و جواب» (استفتاءات) با عین عبارت مفتی و سائل، بر اساس ترتیب فقه حنفی نگارش یافته و منابع آنها نیز در ذیل هر جواب قید گردیده است. این سؤال و جوابها به ترکی و عربی بوده و برگهای جداگانه‌ای به طور گسترده در فواصل برگها الصاق شده که اکثر آنها مهمور به مهر مفتی مذکور می باشد. شرح حال بیشتری از مؤلف و کتاب حاضر به دست نیامد، لیکن بر اساس یادداشت خود وی، روی برگ آغازین، از خود تحت عنوان «مفتی قضاء سیورک» یاد کرده؛ وی در سال ۱۲۲۵ هـ / ۱۱ - ۱۸۱۰ م در قید حیات بوده است. این

نسخه از کتاب النکاح تا کتاب الایمان را شامل است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ و رقعه □ کاتب: احتمالاً مؤلف □ تاریخ کتابت (تألیف): سال ۱۲۲۵ هـ. ۱۱۰ - ۱۸۱۰ م □ عنوانها و نشانیها: شنگرف و مشکی □ نوع کاغذ: فرنگی متنوع □ تعداد برگ: ۱۶۶ □ تعداد سطر: میانگین «۲۳» □ اندازه متن: $۱۶\frac{۱}{۲} \times ۱۰\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر □ اندازه جلد: $۱۷ \times ۲۳\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر □ نوع جلد: مشمعی [گالینگور] مشکی؛ عطف: تیماج مشکی.

ویژگیهای نسخه: نسخه‌ای نفیس و احتمالاً به خط مؤلف است که الصاقاتی فراوان به خط و مهر وی دارد؛ حاشیه‌نویسی بسیاری که آن هم به صورت سؤال و جواب مطابق با فتاوی متن همراه منابع و مصادر آنها، دارد. در آغاز و روی برگهای الصاقی مهرهای بیضی و دایره زیادی با عناوین «نائل‌الطاف خالق عبده محمد صادق ۱۲۲۱»، «عبده محمد ۱۲۱۶»، «محمد صادق ۱۲۲۳»، «عبده محمد ۱۲۲۷»، «عبده محمد ۱۲۵۱»، «محمد صادق»، «عبده محمد ۱۲۴۴» و ... آمده است. نام کاتب (مؤلف) علاوه بر آغاز، در برگ (۱۶۵) نیز ذکر شده است. دو برگ آغازین مشتمل بر فهرست مطالب است؛ ضمناً در برگ آغاز چند تملک موجود است که گویا همگی از آن مؤلف است و همچنین چند بیت شعر فارسی نیز مشاهده می‌شود. برگهای الصاقی از نظر نوع، فرنگی و رنگهای آن متنوع: قرمز، آبی، سبز و ... است و در همان زمان تألیف (۱۲۲۵ هـ). الصاق شده است.

«شماره ۱۸۳۷»

۱۳۹ الفتاوی = فتاوی عطاء الله Atā'ül-lāh-i Fetāvāy = 139 el-Fetāvā

از: شیخ الإسلام یحیی بن عمر، علائی رومی مشهور به «مقاری زاده» (متوفای سال

۱۰۸۸ هـ. / ۱۶۷۷ م).

موضوع: فقه حنفی / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: (۱) «زید مؤمن بر امر ذی‌بالتا شروع ایندکده نه ایله بدء ایتمک گرکدر که مبارک

۱. آغاز بسیاری از نسخ، دارای دیباچه‌ای با این عبارات است: «حمد و سپاس و شکر بی‌قیاس خدای لایزاله که اختر کرده

و کامل اوله؛ الجواب: بسم الله الرحمن الرحيم ایله بدء ایدوب بعده بلا فصل الحمد لله رب العالمین... للمولی العلامة المرحوم شیخ الإسلام یحیی أفندی الشهیر بمنقاری زاده؛ کتاب الطهارة، حنفی المذهب اولوب جرح سائل ایله معذور اولان...».

انجام: «... ما بیننده آتشمش یتشمش سنه ده را یتدکن صکره زید خراب مقابرک اوزرینه بنا احداث ایلسه حالا حاکم الشرع زیده اول ابنیه سن هدم ایستدرمگه قادر اولورمی، الجواب: اولور؛ تمت.».

گزارش متن: مجموعه فتاوی «شیخ الإسلام منقاری زاده» است که از سوی شیخ الإسلام محمد عطاء الله بن ابراهیم، ایوبی رومی متخلص به «عطائی» (متوفای ۱۱۲۷ هـ. / ۱۷۱۵ م) جمع آوری و بر اساس ابواب فقه اهل سنت (حنفیه) ترتیب بندی شده است؛ گفته شده که وی به درخواست یکی از احفاد «منقاری زاده» به این کار اقدام نموده است. بنابر اینکه ترتیب بندی و تدوین کتاب را «عطاء الله افندی» انجام داده در برخی مصادر و فهارس به فتاوی عطاء الله افندی نیز شهرت یافته است. در آغاز و لبه کتاب با عنوان فتاوی «شیخ الإسلام عبد الرحیم افندی» یاد شده که اشتباه است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ کاتب: سلیمان بن حاج محمد بن احمد بن جلیل بن علی مشهور به قروی زاده □ تاریخ کتابت: شب قدر ماه مبارک رمضان سال ۱۱۶۱ هـ. / آوریل ۱۷۲۹ م (عصر سلطان احمد خان سوم پادشاه عثمانی) □ محل کتابت: قسطنطنیه □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی، آهار مهره شده □ تعداد برگ: ۵۱۶ □ تعداد سطر: ۳۷ □ اندازه متن: ۲۲ × ۸ ۱/۲ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۳۲ × ۱۸ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه ای تیره فرسوده، ضربی، با ترنج، سرترنج زمینه اخراپی گل و بوته. دارای لبه برگردان با شمس طلالی. ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده با عبارت «نسخه - نسخه» گویا مقابله گردیده است. حاشیه نویسی فراوانی که فتاوی مناسب و هم ردیف و در موضوع متن است از سایر فقهای حنفی با ذکر نام آنان و مأخذ فقهی مربوطه آمده است. آثار رطوبت بر فراز برگهای

نیمه نخستین نسخه دیده می‌شود. برگها مجدول به شنگرف و عناوین و عبارات «الجواب» به رنگ قرمز نگاشته شده است. نسخه دارای یک سرلوح محرابی سبک ترکی زمینه طلائی و لاجورد باگل و برگ الوان و نگاره‌های اسلیمی طلائی همراه جداول طلا، شنگرف و خطوط مشکی است. در اثر رطوبت بخشی از رنگ لاجورد ریخته است. دو برگ آغازین متن مجدول به طلا و کمند طلائی و خطوط مشکی است. در آغاز «۲۱» برگ فهرست تفصیلی مطالب کتاب آمده است. در برگهای آغازین نسخه تملک «اقوه‌لی خلیل بن احمد» که کتاب را از «عاصم اوزونی» در مقابل (۴۰۰۰) قرش در تاریخ ۱۴ شوال ۱۲۹۷ هـ. خریداری کرده است؛ تملک کاتب «سلیمان بن محمد افندی الشهیر بقروی زاده» با مهر بیضی «بحرمة الحرمین یا الهی ویر سلیمانہ دولتی دارین ۴۲» و تملک «حافظ صالح رجائی القاضی بپوسنه... موقت بقضاء یکی بازار غره ذی القعدة ۱۲۵۵» با مهر بیضی وی «حافظ صالح رجائی ۱۲۴۹» و نیز چند مطلب فقهی و روایی دیده می‌شود. طبق یک یادداشت در انتهای فهرست مطالب کتاب در تاریخ غرة ربیع الأول ۱۲۴۹ هـ. از صالح فهیم افندی امانت گرفته شده است. مهر و امضای حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی رحمته الله در آغاز و انجام نسخه آمده است.

← عثمانلی مؤلفلری، ج ۲ ص ۵۵؛ فهرس المخطوطات الترتکبة العثمانیة فی دارالکتب المصریة بالقاهرة بالقاهرة، ج ۳، صص ۱۵۹ - ۱۵۸؛ هدیه العارفین، ج ۲، ص ۳۱۳ (عطاءالله) و ص ۵۳۳ (مقاری زاده)؛

Catalogue of the Turkish Manuscripts in the British Museum, P.16; *Topkapi Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*, C.I, S.97-98.

«شماره ۷۹۴۷»

140 Fütüv-vet-nâme

۱۴۰ فتوت نامه

مؤلف: ناشناخته.

موضوع: تصوف / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «باب أحوال المشايخ برکمه که شیخ اوله و اهل سجاده اوله انی سؤال اتسه لر...».

انجام: «... لا فتی إلا علی لا سیف إلا ذوالفقار، یوف منکره، لعنت یزیده، صد هزاران رحمت مؤمنه و لا حول و لا قوّة إلا بالله العلیّ العظیم».

گزارش متن: رساله‌ای مختصر به صورت سؤال و جواب در زمینه شریعت، طریقت، حقیقت، اسماء طریق، اسماء الهی و... بر اساس مشرب تصوّف است. در فهرست کتابخانه موزه طوب قاپی سرای استانبول مؤلف فتوت نامه «یحیی بن خلیل برگوی» دانسته شده ولی در اینکه نسخه حاضر همان باشد، تردید وجود دارد. در این رساله علاوه بر سؤال و جواب مذکور اوراد «عبدالقادر جیلی، اوراد الرفاعیّه، دعاء صلوات نامه، ناد علی علیه السلام و اورادی مربوط به ایام هفته مشاهده می‌گردد. در فهرست کتابخانه موزه بریتانیا از این رساله با عنوان دعاء طریقت فتوت نامه یاد شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ تاریخ کتابت: [اواخر سده ۵۱۳. ۱۹۷۰م] □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی شطرنجی □ تعداد برگ: ۱۲ (۴۴b-۳۳a) □ تعداد سطر: ۲۳ □ اندازه متن: ۱۵×۶ سانتیمتر □ اندازه جلد: $21\frac{1}{4} \times 13$ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمی [گالینگور] قهوه‌ای؛ عطف: تیماج قهوه‌ای.

ویژگیهای نسخه: در هامش افزودگی‌هایی در باب طریق استخاره، اسماء طریقت، دعاء صلوات نامه و... به چشم می‌خورد. در بخشهای زیرین برگها آثار مختصر رطوبت مشاهده می‌گردد.

⇒ *Catalogue of the Turkish Manuscripts in the British Museum*, P.233; *Topkapi Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*, C.I, S.71-72.

«شماره ۳۲۰۷ مجموعه»

۱۴۱ فتوح المجاهدین لترویح -i Fūtuḥ el-Mūcāhidīn li-tarvīḥ-i 141
 قلوب المشاهدين Kūlub el-Mūshāhidīn

مؤلف: محمود بن عثمان چلبی بن علی، بروسوی متخلص به «لامعی» (متوفای سال ۹۳۸هـ./۳۲-۱۵۳۱م).

موضوع: تراجم / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «نحن نقصّ عليك أحسن القصص... افتتاح نفحات انفس ارباب انس که هر...».

انجام: «... و اول ديمشدر که حقيقت الفقر أن لا يستغني العبد [ب] شيء سوي الحق...» ناتمام.

گزارش متن: ترجمه‌ای نیکو و بدون تغییر و تصرف از: نفحات الأنس من حضرات القدس، اثر: «مولى نورالدين عبدالرحمن بن احمد، جامی» (متوفای ۸۹۸هـ./۹۳-۱۴۹۲م) است که در ماه رمضان سال ۹۲۷هـ./۲۱-۱۵۲۰م به نام سلطان سلیمان خان قانونی (۷۴-۹۲۶هـ./۶۶-۱۵۲۰م) به پاس فتح قلعه بلگراد، آن را از فارسی به زبان ترکی برگردانده است. در برخی مصادر، همچون: کشف الظنون تحت عنوان: فتوح المشاهدين لترویح قلوب المجاهدین ثبت شده ولی در نسخ موجود آن در کتابخانه‌ها به همان صورت مذکور در سر عنوان نگاشته شده است. نسخه حاضر ناتمام و تا شرح حال و ترجمه «ابراهیم بن احمد بن المولّد الصوفی» را دارا می‌باشد.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ تاریخ کتابت: [سده ۱۱هـ./۱۷م؛ بخش نونویس: اواخر سده ۱۲هـ./۱۸م] □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۱۳۸ □ تعداد سطر: ۲۲ □ اندازه متن: ۱۵/۳ × ۹/۳ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۰ × ۱۴ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمعی [گالینگور] مشکی؛ عطف: تیماج قهوه‌ای.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده و حاشیه نویسی مختصری با رموز «منه» به نقل از خود مؤلف (جامی) و همچنین منقول از کتب مختلف با تصریح به اسم کتاب، مشاهده می گردد. چند برگ آغازین نسخه افزودگی هایی شامل فهرست مطالب کتاب، فوائدی مربوط به حج و عمره، کتابشناسی مختصری از کتاب حاضر، اشعاری فارسی و ترکی و همچنین دستخط حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی رحمته با عبارت: «ترجمة نفحات الأئمة جامة بترکی و مترجم مخلوط کرده ترجمه طبقات الصوفیه ابی عبدالرحمان سلمی را؛ شهاب الدین الحسینی المرعشی النجفی» آمده است. در برخی برگها آثار مختصری از آفت دیدگی و ترمیم و همچنین اثرات شدید رطوبت و اندکی چربی دیده می شود. چند برگ آغاز و برگهای (۱۲-۶) نونویس می باشد.

عثمانلی مؤلفلری، ج ۲، صص ۴۹۵ - ۴۹۲؛ فهرس المخطوطات الترتکبة العثمانیة فی دارالکتب المصریة بالقاهرة، ج ۳، صص ۱۸۲ - ۱۸۰؛ کشف الظنون، ج ۲، صص ۱۲۴۰ و ۱۹۶۸ - ۱۹۶۷؛ هدیة العارفین، ج ۲، صص ۴۱۲؛

İstanbul Kütüphaneleri Tarih - Coğrafya Yazmaları Kataloğları, S. 484-492;

Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, C.I, S.370-371;

Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu, C.V (07), S.280.

«شماره ۲۸۵۰»

142 Ferā'iz

۱۴۲ فرائض

مؤلف: ناشناخته.

موضوع: فقه / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «قال أمير المؤمنين علي المرتضى رضي الله عنه كرم الله وجهه: تعلموا الفرائض وعلموها الناس فإنها نصف العلم، بل كل كم فرائض ألتيدر اول نصف، ايكنجى ثلث، اوچنجى ثلثان، دردنجى ربع، بشنجى سدس، آلتنجى ثمن؛ فصل اگر مسئله ده نصف اولسه...».

انجام: «... قسمت اوغله دگر بر قسمت ارسلغنه دگر ارسلق اولدر که خنثی اوله وهم اراولدی ازی اوله؛ تمّت و اعلم... و ثلاثة من النساء وهن الزوجة و البنت و الأم و الله أعلم». گزارش متن: رساله‌ای مختصر در بیان احکام ارث است که با عناوین «فصل، باب، مسأله» نگارش یافته است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ تاریخ کتابت: [سده ۱۲هـ / ۱۸م] □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۸ (۴a - ۱۱a) □ تعداد سطر: ۲۱ □ اندازه متن: ۱۴^۱/_۴ × ۱۰ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۹ × ۴ سانتیمتر □ نوع جلد: مقوایی، عطف: پارچه‌ای مشکی. ویژگیهای نسخه: برخی عناوین در حاشیه با عناوین «مطلب» آمده است. برگها رطوبت دیده و لبه آنها فرسوده شده است. در انجام اشعاری به ترکی در موضوع فرائض از ابن کمال پاشا و ... دیده می‌شود.

«شماره ۴۲۵۷ مجموعه»

143 Fezā'il-i Beytül Meḳdis

۱۴۳ فضائل بیت المقدس

مؤلف: ناشناخته.

موضوع: تاریخ / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «الحمد لله رب العالمين والصلوة... امدی بو کتاب بیت المقدسک فضائلن

و دخی سنه...».

انجام: «... دفن ایدریز دیدی یر سوندکتدن دیرندی طاغیر یوجه لکندن...» افتاده.

گزارش متن: کتابی در تاریخ و فضائل بیت المقدس، قدس شریف و مسجد الأقصى است که در ده باب به ترتیب ذیل نگارش یافته است: بنای مسجد الأقصى، فضیلت رفتن به مسجد الأقصى، فضیلت نمازگزاری در آن مکان، احرام و مجاورت، فضیلت صخره و قبه الصخره، فضائل اماکن متبرکه، فضائل آبها و چاههای بیت المقدس، فضائل

شب زنده داری و مرگ در آن مکان، فضیلت مسجدالأقصی، فضیلت زیارت حضرت ابراهیم علیه السلام و سایر قبور انبیاء و اولیاء مدفون در آن مکان مقدّس.

این رساله با توجه به اینکه از: المستقصى فی فضائل [المسجد]الأقصی اثر: «نصرالدین حلبی رومی (متوفای ۹۴۸هـ. ۲/۴۲ - ۱۵۴۱م) بهره جسته، تاریخ تألیف یا ترجمه آن بعد از تاریخ مذکور خواهد بود. بر فراز آغازین برگ، نام آن به صورت: کتاب فی فضائل بیت المقدّس ثبت گردیده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ معرب □ تاریخ کتابت: [اوائل سده ۱۳هـ. ۱۹/م] □ عنوانها و نشانیها: شنکرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۲۳ (۱۹a - ۱b) □ تعداد سطر: ۱۳ □ اندازه متن: ۱۴ × ۸ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۰ ۱/۴ × ۱۴ ۱/۴ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمعی [گالینگور] مشکی؛ عطف: تیماج مشکی.

ویژگیهای نسخه: بخشهای اندکی از نسخه آفت دیده و ترمیم نیز شده است. افتادگی از انجام علی القاعده بیشتر از یک یا دو برگ نباید باشد.

← فهرس مخطوطات المكتبة الإسلامية فی یافا (بفلسطین المختلة)، صص ۲۹ - ۲۸.

«شماره ۲۰۴ + مجموعه»

144 Fezā'il eṣ-Ṣām

۱۳۴ فضائل الشّام

مؤلف: ناشناخته.

موضوع: تاریخ / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «حمد اول اللّٰه درکه اولی یوقدر بدایتله و آخر یوقدر نهایتله، احیا ایدر

هر شیء...».

انجام: «... و مسجد بنا ابتدی برزه دخی جبل قاسیون دندر؛ تمّت الکتاب بعون الله

الملك الوهاب».

گزارش متن: رساله‌ای مختصر در تاریخ و فضائل شام خصوصاً شهر دمشق است که بنا به نوشته مؤلف در مقدمه، با استفاده از کتب تاریخ اسلام و سایر منابع از آیات و روایات استخراج و شامات را از نظر تاریخی، وجود قبور انبیاء علیهم‌السلام و اولیاء و همچنین مواضع متبرکه که در آن مورد بررسی و تحقیق قرار داده و در پایان به حوادث آخرالزمان مانند خروج دجال و نزول حضرت عیسی بن مریم علیه‌السلام می‌پردازد. بر فراز آغازین برگ، نام آن به صورت: کتاب فیه فضائل الشام ثبت شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ معرب □ تاریخ کتابت: [اوائل سده ۱۳ هـ / ۱۹ م] □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۱۹ (۱b - ۱a) □ تعداد سطر: ۱۳ □ اندازه متن: ۱۴ × ۸ سانتیمتر □ اندازه جلد: $20\frac{1}{4} \times 14\frac{1}{4}$ سانتیمتر □ نوع جلد: مشمی [گالینگور] مشکی؛ عطف: تیماج مشکی.

ویژگیهای نسخه: روی برگ آغازین این مجموعه و پشت برگ آغاز همین رساله دستخط حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی رحمته‌الله در سال ۱۳۳۹ هـ. ۲۱۰ - ۱۹۲۰ م با عبارت: «کتاب فضائل الشام باللغه التركیة، حرره العبد الکثیر شهاب الدین الحسینی المرعشی التجفی ۱۳۳۹ هـ. فی مشهد ستر من رآه» آمده است؛ بخشهای اندکی از رساله آفت دیده و نیز ترمیم گردیده است.

«شماره ۲۰۴۰ مجموعه»

145 Fezā'il-i Hezret-i Resül

۱۴۵ فضائل حضرت رسول صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم

مؤلف: ناشناخته.

موضوع: فضائل پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «لتؤمننّ به و لتنصرنّه... شیخ تقی‌الدین سُبکی ایدر بو آیت کریمه ده پیغمبریمز

علیه الصلوة والسلام...».

انجام: «... دیمک جایز دگلدر هر نقدر معناسی صحیح ایسه ده، زیرا... روافضدر». گزارش متن: رساله مختصری در بیان خصائص و فضائل و مناقب حضرت رسول اکرم محمد مصطفی صلوات الله علیه است که با استفاده از آیات، روایات و استشهاد از اشعار شعرای بزرگ همانند «بوصیری» به نحو اجمال نگارش یافته است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ کاتب: [شیخ علی افندی زاده، کریدی حانیوی] □ تاریخ کتابت: [سال ۱۳۱۹ هـ / ۲۰ - ۱۹۰۱ م] □ عنوانها و نشانیها: بنفش □ نوع کاغذ: فرنگی شطرنجی □ تعداد برگ: ۱۲ (۱۷۳b - ۱۸۴a) □ تعداد سطر: در هامش نگاشته شده □ اندازه متن: در هامش نگاشته شده □ اندازه جلد: ۱۳×۲۱ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمی [گالینگور] قهوه‌ای؛ عطف: تیماج قهوه‌ای.

ویژگیهای نسخه: این رساله در هامش نسخه نوشته شده است؛ نام کاتب و تاریخ کتابت به قرینه رساله‌های پیشین این مجموعه نگارش یافت؛ در انجام افزودگی‌هایی تحت عنوان «فضائل صلوات» به چشم می‌خورد.

«شماره ۳۲۰۷ مجموعه»

۱۴۶ الفوائدیه = الفرائض 146 el-Fevā'idī-ya = el-Ferā'iz

مؤلف: سلیمان بن یعقوب، رومی (متوفای بعد از سال ۱۰۸۹ هـ / ۷۹ - ۱۶۷۸ م).

موضوع: فقه حنفی / زبان: عربی، ترکی عثمانی.

آغاز: «الحمد لله الذي هدانا بالقرآن المجيد الذي أنزل علينا من الحكيم الحميد...

میّتک ترکه سنه متعلق اولان حقوق مرتبه دورتدر: تجهیز، تکفین، قضاء دیون، تنفیذ^(۱) وصایا التلت...».

انجام: «... ولو مات شخص و ترک ولد ابنته المتوفیین قبله او بنت المتوفیین فهو یرث

میراث ولد ابن واحداً و ولد بنت واحدة هكذا...^(۱)؛ تَمَّت».

گزارش متن: کتابی نسبتاً مفصل در مبحث فرائض (ارث) است. مؤلف در مقدمه گوید: «در این کتاب ابتدا مفهوم سراجیه را اجمالاً توضیح داده و سپس مسائل سراجیه و سید را به تفصیل بیان می‌نمائیم». این رساله بر اساس فقه حنفی نگاشته شده و در آن از افرادی مانند: محمد، ابو یوسف، ابو حنیفه و بسیاری دیگر نام می‌برد. منظور از «سراجیه» الفرائض السراجیه یا فرائض السجاوندي اثر: «سراج الدین محمد بن محمود بن عبدالرشید، سجاوندی» (متوفای حدود ۶۰۰هـ./۱۲۰۴م) است و به اعتقاد نگارنده سطور، مبنای اصلی کتاب بر محور همین کتاب استوار است و احتمال دارد ترجمه‌ای از فرائض السجاوندي باشد و الله العالم. متذکر می‌شویم این رساله جز ترجمه فرائض سجاوندی است که در صفحات پیشین همین فهرست معرفی گردید. در برخی مصادر از این کتاب تحت عنوان: الجریدة فی الفرائض یا جریدة الفرائض نام برده شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ و رقعہ □ کاتب: مؤلف □ تاریخ کتابت (تألیف): روز چهارشنبه ۱۵ جمادی الآخر سال ۱۰۸۹هـ./ ۶ اوت ۱۶۷۸م □ عنوانها و نشانیها: شنگرف و مشکی □ نوع کاغذ: فرنگی ضخیم، آهار مهره شده □ تعداد برگ: ۱۰۹ (۱۳b - ۱۲۲b) □ تعداد سطر: میانگین «۱۸» □ اندازه متن: ۱۵×۱۰ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۲×۱۶ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج مشکی فرسوده، ضربی، مجدول.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده و دارای جداول فقهی و ریاضی مربوط به ارث می‌باشد. بین برگهای (۱۲۳a - ۱۴۸b) افزودگی‌هایی به زبان ترکی و عربی در موضوع «حساب» به چشم می‌خورد که در واقع بخش افتاده رساله نخستین این مجموعه تحت عنوان حساب است، که پیش از این معرفی گردید. در برگ «۱۴۴» امضای حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی رحمته الله به سال ۱۳۴۶هـ./ ۲۸ - ۱۹۲۷م با عبارت: «شهاب الدین الحسيني المرعشي

۱. نقطه چین مربوط به جدول تقسیم بندی اعداد و اشکال است.

التجفی ۱۳۴۶ هـ. «مشاهده می شود.

← فهرس المخطوطات الترتیبیة العثمانیة فی دارالکتب المصریة بالقاهرة، ج ۱، ص ۳۲۷؛ کشف
الظنون، ج ۲، ص ۱۲۴۷.

«شماره ۱۱۸۱۸ مجموعه»

147 el-Fevāyih en-Nebevīy-ye

fī's-Sīyer el-Mūṣṭafavīy-ye

۱۴۷ الفوايح النبویة فی

السیر المصطفویة

مترجم: شیخ الإسلام عبدالعزیز بن حسام الدین حسین، رومی مشهور به «قره چلبی
زاده» (متوفای سال ۱۰۶۸ هـ. / ۱۶۵۷-۵۸ م).

موضوع: سیره نبوی ﷺ / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: (۱) «بو فایحه جوهر یکتای ذات فایض البرکات حضرت خواجه کائنات احراز
ابتدوکی فضل باهره و شرف...».

انجام: «... تکرار سل شمشیر اقدام و حصن صعب بن معاذ و استخلاصین نصب العین
اهتمام اتدیلر و السلام».

گزارش متن: ترجمه نیکویی از کتاب: السیر النبویة، تألیف: «سعدالدین محمد بن
مسعود کازرونی» (متوفای سال ۷۵۸ هـ. / ۱۳۵۶-۵۷ م) با عناوین «فایحه - فایحه» است.
در این کتاب شرح حال زندگی و سیره حضرت محمد مصطفی ﷺ از زمان ولادت، سفر
شام، ازدواج، هجرت و غزوات آن حضرت ذکر شده است. این نسخه - که فاقد خطبه
است - در آغاز به اشتباه از آن به عنوان اخلاق علایی یاد شده است؛ متذکر می شویم اخلاق
علایی در موضوع اخلاق و اثر قینالی زاده (متوفای ۹۷۹ هـ. / ۱۵۷۱-۷۲ م) می باشد.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق، نسخ □ کاتب: احمد رشید بن محمد افندی مفتی مرعش مشهور به «سنبل زاده» □ تاریخ کتابت: اواخر ماه شوال سال ۱۱۳۱ هـ. / اوائل سپتامبر ۱۷۱۹ م □ عنوانها و نشانیها: شنگرف و گاهی نانوشته □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۲۲۶ □ تعداد سطر: ۲۷ □ اندازه متن: ۲۰ × ۸ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۸ × ۱۷ سانتیمتر □ نوع جلد: مقوایی با روکش کاغذی کرم؛ عطف و مغزی: تیماج قرمز.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده است؛ اندکی آفت دیدگی جانوری دارد؛ برگها مجدول به شنگرف بوده و در برگ انجام چند بیت شعر به زبان ترکی آمده است. متذکر می‌شویم کاتب از مشاهیر علمای دولت عثمانی بوده و کتاب الأشباه و النظائر تألیف: «ابن نجیم مصری» را شرح کرده است.

← عثمانلی مؤلفلری، ج ۳، صص ۱۲۱ - ۱۲۰؛ فهرس المخطوطات التورکیة العثمانیة فی دارالکتب المصریة بالقاهرة، ج ۳، ص ۲۰۷؛ قاموس الأعلام، ج ۴، ص ۳۰۷۸؛ کشف الظنون، ج ۲، ص ۱۲۹۴؛ هدیه العارفین، ج ۱، ص ۵۸۴

İstanbul Kütüphaneleri Tarih - Coğrafya Yazmaları Katalogları, S. 357-359.

«شماره ۱۰۸۶»

۱۴۸ القاسمیة = القائمة^(۱) 148 el-Kāsimīy-ye = el-Kā'ime

شارح: قاضی لطف‌الله بن یوسف^(۲)، حلیمی (متوفای سال ۹۲۲ هـ. / ۱۵۱۶ م).

موضوع: لغت / زبان: فارسی، ترکی عثمانی.

آغاز: (۳) افتاده «...لطیفی»:

کند بی‌گنه مر تو را جور دور

ابی جرم را ار کنی ظلم و جور

۱. این کتاب به نامهای: لغت حلیمی و شرح بحر الغرائب نیز اشتهاار دارد.

۲. در برخی نسخ و مصادر «ابی یوسف» ثبت شده است.

۳. آغاز اصل کتاب: «حمد بلیغ و ثنای بی‌دریغ مر خدایرا جل جلاله و عم نواله که شرح کننده صدور است...».

و الف ساکن که اسمک آخر نه اولشر علامت ندادر شاها و خداوند و سرورا...».

انجام: «... یهیدن: یحقم و بوزمق؛ لطیفی:

اگر چه خانه عمرم بیهده کرده بجور اساس عمر وی اندر امان حق بادا».

گزارش متن: شرح و توضیحی بر فرهنگ لغت: بحر الغرائب اثر خود شارح است که در آن کلمات فارسی به ترکی گزارش گردیده است. شارح ابتدا کتاب بحر الغرائب فی لغة الفرس را تصنیف کرده و آن را به صورت نظم و نثر قرار داد و چون دشوار بود کتاب دیگری (قائمه) را در شرح و توضیح آن نگاشت. این کتاب در دو دفتر تنظیم گردیده است: دفتر اول در لغت و دوم در عروض، قوافی و بدیع؛ نسخه حاضر فقط مشتمل بر دفتر اول است و آن در دو قسم اسماء و افعال می باشد؛ قسم اول در ۲۸ باب به ترتیب حروف آخر کلمه و هر باب در چند فصل به ترتیب اول کلمه؛ قسم دوم مصادری که به الف و نون ختم می گردد را در ۲۸ فصل به ترتیب حروف اول کلمه می آورد. در این کتاب به نحو گسترده ای به اشعار شعرای ترک فارسی گوی استشهد می گردد. در خصوص شارح، لازم به ذکر است که وی اصالتاً ایرانی و در استانبول به آموزگاری شاهزادگان عثمانی می پرداخته است. وی این کتاب را به سال ۸۸۲ هـ / ۷۸-۱۴۷۷ م شرح و آن را به سلطان محمدخان فاتح (۸۸۵-۸۵۵ هـ / ۸۱-۱۴۵۱ م) تقدیم نموده است. نسخه کاملی از این کتاب در کتابخانه موزه بریتانیا نگهداری می گردد.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ تاریخ کتابت: [سده ۱۱ هـ / ۱۷ م] □ عنوانها و نشانیها: سنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۲۳۸ □ تعداد سطر: ۱۹ □ اندازه متن: ۱۶×۱۱ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱×۱۶ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه ای تیره.

ویژگیهای نسخه: روی آغازین برگ نسخه تاریخ ۱۲۴۶ هـ. به چشم می خورد.

← الذریعة، ج ۱۷، ص ۱؛ عثمانلی مؤلفری، ج ۱، ص ۲۷۳؛ فهرست نسخه های خطی فارسی

(منزوی)، ج ۳، صص ۱۹۲۰، ۲۰۱۲؛ فهرس المخطوطات التترکبة العثمانية في دارالکتب المصرية بالقاهرة، ج ۳، ص ۲۳۱؛ فهرس المخطوطات العربية و التترکبة و الفارسية و البوسنوية في مكتبة الغازي خسرو بك بسراييفو في البوسنة و الهرسک، ج ۷، صص ۴۰۹ - ۴۰۷؛ قاموس الأعلام، ج ۳، ص ۱۹۷۸؛ کشف الظنون، ج ۱، ص ۲۲۵؛ معجم المؤلفين، ج ۸، صص ۱۵۷ - ۱۵۶؛ هدية العارفين، ج ۱، ص ۸۴۰؛

Catalogue of the Turkish Manuscripts in the British Museum, PP.137-139;

Topkapi Sarayi Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, C.II, S.19-21.

«شماره ۱۷۸»

149 Kış-şat eş-Şeytān

۱۴۹ قصّة الشیطان

مؤلف: ناشناخته.

موضوع: عقائد و معارف / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «اول ایکی جهان فخری و نبیلر مهتری جمله مخلوقک کیم اولدر سروری ...»
انجام: «...»

عقلکی دیر فکر و کله آری قیل دیله توفیق اللهکدن زار قیل.

گزارش متن: شرح و توضیح روایتی در آمدن شیطان نزد پیامبر اکرم ﷺ است که از ابوالحسن بکری و او هم از محمد بن اسحاق نقل کرده است. در این روایت شیطان سؤالاتی را از حضرت ﷺ می‌نماید و آن حضرت هم جوابهای جالبی را به وی داده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ تاریخ کتابت: [سده ۱۳ هـ / ۱۹ م] □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۲۰ (۱۰۸a - ۱۲۷b) □ تعداد سطر: ۱۳ □ اندازه متن: ۱۵ × ۹ ۱/۲ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۰ ۱/۲ × ۱۴ ۱/۲ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمعی [گالینگور]

مشکی ؛ عطف: تیماج مشکی.

ویژگیهای نسخه: برخی از برگهای رساله اندکی آفت دیده است.

«شماره ۲۰۴۰ مجموعه»

۱۵۰ قصیده در صنعت کیمیا 150 Kaşide dar Şen'at-i Kīmīyā

ناظم: حکیم علی افندی قسطنطینی بروسوی رومی مشهور به «اشرف زاده» (متوفای

حدود سال ۱۱۶۰ هـ / ۱۷۴۷ م).

موضوع: کیمیای منظوم / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «اسرار علم کافی ایتدم جهانان افشا

بو گزلی سرّی قیلدم گون کبی آشکارا

طالب اولن بو علمی کشف ایده بین درسیه

اسم علمی ایتسون اوراق دلدن انشا».

انجام:

«... ندر عقاب ایکن بر اژدهای هفت سر اولسه

بیریدر هر نه صورتده ایدنود حسبند

قویوب بر اژدها شکلن بر آدم شکلنه گیرسه

یورر زرّین قبایله صریلور شمس بر دلبند».

گزارش متن: تعداد سیزده قصیده (۱۵۹ بیت) در موضوع کیمیا و آداب آن است [که

در این نسخه بین سفر اول و ثانی نهایت الطلب فی شرح المکتب فی زراعة الذهب اثر: «علی بن

ایدمر جلدکی (متوفای ۷۵۰ هـ / ۱۳۴۹ م)» نگاشته شده است.] حکیم علی افندی از

اطبای حاذق بزرگ عثمانی بوده که شهر بروسه (بورسای فعلی) را برای زندگی اختیار

نموده بود. محمدطاهر بروسوی نویسنده کتاب ارزشمند عثمانلی مؤلفلری، در آن هفت اثر از تألیفات وی را نام برده، لیکن از این قصیده نامی به میان نیاورده است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ تاریخ کتابت: سال ۱۲۲۰ هـ. ۶۷ - ۱۸۰۵ م □ عنوانها و نشانیها: قرمز □ نوع کاغذ: فرنگی، آهار مهره شده □ تعداد برگ: ۳ (۹۰a - ۹۲b) □ تعداد سطر: چلیپا □ اندازه متن: $۱۰ \times ۱۶ \frac{۱}{۴}$ سانتیمتر □ اندازه جلد: $۲۱ \frac{۱}{۴} \times ۱۵ \frac{۱}{۴}$ سانتیمتر □ نوع جلد: دو رو تیماج، برون: مشکی؛ عطف و مغزی: قهوه‌ای؛ درون: خنایی.

ویژگیهای نسخه: این قصیده بین سفر اول و ثانی کتاب دوم این مجموعه نگاشته شده است. در آغاز قصیده افزودگی‌هایی به نقل از شمس المعارف الکبری و مطالبی دیگر در انجام به نقل از «سید حسین بحرانی» به عربی دیده می‌شود.

◀ عثمانلی مؤلفلری، ج ۳، ص ۲۲۸.

«شماره ۹۵۷۴ مجموعه»

151 Kevā'id-i 'İmlā'

۱۵۱ قواعد املاء

مؤلف: ناشناخته.

موضوع: نامه‌نگاری / زبان ترکی عثمانی.

آغاز: «قواعد املاء تحریر و بیان اولنور؛ معلوم اولاکه علم انشا علوم اثنی عشرن

بریسیدر، شروط...».

انجام: «... حزیران، تموز، تشرین اول، تشرین ثانی، کانون اول، کانون ثانی، شباط».

گزارش متن: رساله‌ای در قواعد املاء، انشاء و آداب نامه‌نگاری است. در این

مختصر نمونه‌هایی از نامه‌نگاری آمده است که سالهای آن نامه‌ها مربوط به نیمه اول سده

۱۳ هـ. ۱۹ م می‌باشد.

گزارش نسخه: نوع خط: رقع □ تاریخ کتابت: [سده ۱۳ هـ. ۱۹ م] □ عنوانها و نشانیها:

شنکرف و مشکی □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۳۷ (۳b - ۴۰a) □ تعداد سطر: در هامش نگاشته شده □ اندازه متن: در هامش نگاشته شده □ اندازه جلد: ۱۷×۲۵ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمی [گالینگور] قهوه‌ای؛ عطف: تیماج قهوه‌ای.

ویژگیهای نسخه: این رساله در حواشی برگهای انشاء مرغوب نگاشته شده است که در صفحات پیشین همین فهرست معرفی گردید.

«شماره ۲۶۲۸ مجموعه»

152 Kevā'id-i Türky-i 'Azery

۱۵۲ قواعد ترکی آذری

مؤلف: محمد مؤمن آشتیانی معروف به «میرزا بابا طبیب» (متوفای بعد از سال

۱۲۶۳ هـ / ۱۸۴۷ م).

موضوع: دستور زبان / زبان: فارسی، ترکی آذری.

آغاز: «الحمد لله الذي جعل من آيات قدرته خلق السموات والأرض... و بعد چنین گوید

خوشه چین خرمن اصحاب حال زاویه نشین مجلس ارباب مقال وافی صفت النعال...».

انجام: «... چه کار می‌کنی: نی نیرسن، چه کار بکنی: نی نیه سن، امر کرد او را زدند:

وردوردی، امر کرد او را برخیزانند یا برخیزانند: دورقوز دوردی».

گزارش متن: رساله‌ای در قواعد دستور زبان ترکی آذری است، در سه باب و یک

خانمه که به نام محمد شاه قاجار (۶۳ - ۱۲۵۰ هـ / ۴۷ - ۱۸۳۵ م) و میرزا محمدتقی خان

آشتیانی معروف به «مؤمن السلطان» (متوفای ۱۲۶۲ هـ / ۱۸۴۶ م) حوالی سالهای

سلطنت محمد شاه نگارش یافته است. مؤلف در مقدمه می‌نویسد: «دیدم... جماعت

اتراک در ممالک عراق و فارس آمد و شد بسیار و تعدد و تکثر بشمار بهم‌سانیده در اکثر

مجالس و محافل ترکان شیرین شمایل بر بردن دلها مایل و بحسن تکلم متکلم فارسبان را

بخود مشغول و عراقیان را از عقل معزول داشتند؛ آری، شعر:

ترکانِ فارسی گو بخشدگانِ عمرند ساقی بشارتی ده پیران پارسا را
 لهذا اکثری از اهل این بلاد از لغات و اصطلاحات آنها بیخبر و بتحصیل طریقتشان بی
 سیر و از این راه همیشه دلتنگ و با خویش در جنگ بودند؛ این فقیر بمضمون: خواهی
 نشوی رسوا هم‌رنگ جماعت شو و به مصداق: الناس علی دین ملوکهم، رغبتی تمام و شوقی لا
 کلام بمعرفه آن لغات بهم رسانیده بخاطر رسید که الفاظ و عبارات آنها را بقسمی خوش
 و طرزی دلکش جمع آوری نموده و در این اوراق نگارم و آن را هم چون سایر معلومات
 انگارم و هرگاه فارسیان شیرین زبان را بتلفظ و تکلم آن عبارات رغبت افتد بسهولت توانند
 اخذ نمود و بدان تکلم فرمود و آن را مسمی بقواعد ترکی نموده الفاظی را که درین زمان
 مشترک فیما بین ترکی و فارسی است متعرض نگردیده بتوضیح باز گذاردم و اکثر لغات را
 بلسان اهل تبریز که زیباترین مملکت آذربایجان است، نویسم...».

عناوین ابواب رساله عبارتند از: باب اول: در افعال و آن مشتمل بر چهار فصل است؛
 باب دوم: در اسماء و آن مشتمل بر سه فصل است؛ باب سوم: در حروف؛ خاتمه: در
 پاره‌ای الفاظ مرکبه.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ تاریخ کتابت: [اواخر سده ۱۱۳ هـ. ۱۹۰/م]
 □ عنوانها و نشانیها: بنفش و مشکی □ نوع کاغذ: فرنگی، آهار مهره شده □ تعداد برگ: ۴۲
 (۶۶b - ۱۰۸b) □ تعداد سطر: ۱۵ □ اندازه متن: ۷×۱۲ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۱×۱۸ سانتیمتر
 □ نوع جلد: تیماج سرمه‌ای یک لا.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده است؛ برخی عبارتها قلم خوردگی دارد. در
 انجام یک مهر بیضی «شعاع ۱۳۱۵» آمده است.

«شرح حال رجال ایران، ج ۳، ص ۳۲۴ (شرح حال محمدتقی خان).

«شماره ۶۵۶۳ مجموعه»

153 Ayni Eser (2)

۱۵۳ نسخه دیگر (۲)

آغاز: «الحمد لله الذي جعل من آيات قدرته خلق السموات والأرض... أمّا بعد چنین گوید... که چون از مشیت ربّانی و تأیید آسمانی زمام مهام ناس مفوض گردید...».

انجام: «... چه کار بکنی: نی نیه سن، امر کرد او را زدند: وردوردی، امر کرد او را برخیزانند یا برخیزاند: دورقوزدوردی، زمین جنبید: یرتیربندی، زمین لرزید: یر تتردی».

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ خوش □ تاریخ کتابت: [اواخر سده ۱۳ هـ / ۱۹ م] □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی، آهار مهره شده □ تعداد برگ: ۱۶ (۱۰۶b - ۱۲۱b) □ تعداد سطر: ۲۰ □ اندازه متن: $۸ \times ۱۳ \frac{۱}{۴}$ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۵×۲۲ سانتیمتر □ نوع جلد: شتمعی [گالینگور] قهوه‌ای با مقوّا؛ عطف: تیماج قهوه‌ای.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح و با عبارت «بلغ» مقابله گردیده است. اندکی آثار چربی در برخی برگها مشاهده می‌شود.

«شماره ۱۱۳۵۰ مجموعه»

154 Kevā'id el-Fürs

۱۵۴ قواعد الفرس

مؤلف: حاجی علی پندی (متوفای بعد از سال ۱۱۱۰ هـ / ۹۹-۱۶۹۸ م).

موضوع: دستور زبان / زبان ترکی عثمانی.

آغاز: «جواهر صیغ و حروف حمد بسیار و زواهر معانی و ظروف ثنا بیشمار شول ذات بی‌همتایه ایثار و نثار اولنور که نوع بنی آدمی... و بعد سبب تحریر صحائف لطائف و تقریر معانی عوارف معارف بودور...».

انجام: «... مصرع اولی آخرینده تمامی لفظنده اولان یا کبی که حجر و ضرورت شعراچون زیاده قلنمشدر؛ الحمد لله علی التمام والصلوة والسلام علی رسوله محمد سید الأنام و علی آله و أصحابه الكرام و التابعین و المجتهدين إلى يوم القيام».

گزارش متن: این رساله در امثله، دستور زبان و قواعد زبان فارسی است که به ترکی گزارش گردیده است. مؤلف این رساله را در سال ۱۱۱۰ هـ. / ۹۹ - ۱۶۹۸ م هنگامی که در جزیره کرید (در دریای مدیترانه) در «قلعه حانیه» مشغول افتاء و تدریس جواهر الفقه و گلستان سعدی بوده، به نام احمد پاشا وزیر و علی افندی محافظ قلعه نگاشته است.

فهرست عناوین چنین است:

الباب الأول: في الصيغ المختلفة والمطرّدة، الباب الثاني: في المضمرات والموصولات وأسماء الإشارات والظروف، الباب الثالث: في الحروف.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ کاتب: عمر بن ابی بکر، کریدی حانیوی معروف به سعید □ تاریخ کتابت: اواخر محرم الحرام سال ۱۱۸۶ هـ. / آوریل ۱۷۷۲ م □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی نخودی □ تعداد برگ: ۳۵ (۱۶۲a - ۱۲۷b) □ تعداد سطر: میانگین «۱۵» □ اندازه متن: ۱۱ × ۷ ۱/۲ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۷ ۱/۲ × ۱۱ ۱/۲ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج آجری، ضربی با ترنج گل و بوته.

ویژگیهای نسخه: نسخه‌ای نفیس، تصحیح شده و مقابله گردیده با عبارت: «[تمت] مقابله من أوله إلى هنا» می‌باشد؛ برگها مجدول به خطوط قرمز می‌باشد و حاشیه‌نویسی نسبتاً زیادی در ذیل عبارات و حواشی از «سعودی» «م»، «سودی» و ... دارد. آثار ناچیز رطوبت در بخشی از برگها مشاهده می‌شود. در انجام افزودگی‌هایی در فقه و موسیقی و همچنین یک امضای پاک شده: «کتابه الفقیر عمر المدرّس بجامع سلطان» آمده است.

«شماره ۴۶۴۱ مجموعه»

155 Kitāpçiy-i Sebt-i 'A'māl-i
Dīvānī-i Devlet-i 'Ösmānī

۱۵۵ کتابچه ثبت اعمال دیوانی
دولت عثمانی
مؤلف: ناشناخته.

موضوع: دفترداری / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «نقابت علی الأشراف ۱۵۰۰ رئیس العلماء السید مصطفی عزت افندی
حضر تلری...».

انجام: «... بغداد نقیب الأشراف قائم مقامی سید سلمان افندی برادری سید
عبدالرحمن افندی...».

گزارش متن: دفتر ثبت آمار دیوانی کارکنان دولت عثمانی (امراء، وزراء، صدر
اعظم ها، مشایخ الإسلام، قضاة، مفتیان و...) بین سالهای ۹۸-۱۲۸۶ هـ. ق/ ۸۱-۱۸۶۹ م در
دوره سلطنت سلطان عبدالعزیز خان اول، سلطان مراد خان پنجم و سلطان عبدالحمید
خان دوم است که در آن وقایع، نام اشخاص، تعیین رتبه، حقوق، مستمری و... و همچنین
تغییرات در مناصب، حقوق با ذکر مبلغ آن، تاریخ اشتغال و احیاناً تاریخ فوت آنان و...
ثبت گردیده است. این مجموعه نفیس از جهت تراجم نگاری شخصیت‌های تاریخی دولت
عثمانی حائز اهمیت فراوانی می‌باشد. احتمالاً این دفتر جلد اول و نسخه بعدی - که در
شماره بعدی معرفی می‌گردد - جلد دوم آن است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق متمایل به رقعہ □ کاتب: مؤلف □ تاریخ کتابت
(تألیف): [اواخر سده ۱۳ هـ. ق/ ۱۹ م] □ عنوانها و نشانیها: شنگرف و مشکی □ نوع کاغذ: فرنگی
□ تعداد برگ: ۱۵۰ □ تعداد سطر: ۱۱ □ اندازه متن: ۷×۲۰ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۲×۲۴
سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج آجری، ضربی، با ترنج زمینه گل و بوته.

ویژگیهای نسخه: حاشیه نویسی اندکی دارد که در واقع مربوط به متن کتابچه است که در
آن پایه و چگونگی رتبه‌های کارکنان مشخص گردیده است. در آغازین برگ نسخه مهر بیضی
«محمد کامل شریف ۱۲۹۴ وفا» به چشم می‌خورد؛ بخشهایی از نسخه آفت جانوری مختصری
دیده و بخشی از برگها سفید و نانوخته مانده است. زمینه سطور به شنگرف خط‌کشی و مجدول
شده است. نامهای اشخاص به صورت مشکی و سایر نوشته‌های مربوط به ارقام و... شنگرف
و برخی قرمز است.

«شماره ۱۵۵۸»

۱۵۶ کتابچه ثبت اعمال دیوانی
 دولت عثمانی
 مؤلف: ناشناخته.

موضوع: دفترداری / زبان: ترکی عثمانی.
 آغاز: «قونیه ۵۲۶۵؛ ۵۹ ذی ۹۵؛ ۱۹م ۴۶۶ عریانی زاده دولتلو سماحتلو احمد اسعد افندی حضر تلری...».

انجام: «... نالته نزهتیه ۵ ص ۱۰۶ طربوزنی سلیمان افندی زاده، احمد فاتح افندی». گزارش مستن: دفتر ثبت آمار دیوانی کارکنان دولت عثمانی بین سالهای ۱۳۰۶-۱۲۹۱ هـ. / ۸۸-۱۸۷۴ م، در دوره سلطنت سلطان عبدالعزیزخان اول، سلطان مرادخان پنجم و سلطان عبدالحمید خان دوم نگارش یافته است. این دفتر احتمالاً جلد دوم نسخه سابق است، که پیش از این معرفی گردید.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق متمایل به رقعہ □ کاتب: مؤلف □ تاریخ کتابت (تألیف): [اواخر سده ۱۳ و اوائل سده ۱۴ هـ. / ۱۹م] □ عنوانها و نشانیها: مشکی (خطوط: مشکی) □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۱۶۵ □ تعداد سطر: ۱۱ □ اندازه متن: ۱۶×۷ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱×۱۱ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای، مجدول، ضربی، با ترنج و لچک ترنج زمینه گل و بوته.

ویژگیهای نسخه: حاشیه نویسی اندکی دارد که اکثراً مربوط به متن است و در آن چگونگی جابجائی، تغییر در رتبه، سال وفات و ... ثبت گردیده است. آغازین برگ نسخه یک سرلوح ساده قالبی [کلیشه‌ای] طلاکاری با جداول طلا در برگهای اول و دوم، دارد؛ همچنین در آغاز دستخط آیت الله العظمی مرعشی نجفی رحمته با عبارت: «فهرست امراء و وزراء و صدور و شیوخ الإسلام و قضاة و مفتین دولت عثمانیة؛ شهاب الدین الحسینی المرعشی التجفی» مشاهده می‌گردد. بخشهای زیادی از برگها سفید و نانوشته مانده است.

۱۵۷ کتابچه ثبت اعمال دیوانی
 دولت عثمانی
 157 Kitāpçiy-i Sebṭ-i 'A'māl-i
 Dīvānī-i Devlet-i 'Ösmānī
 مؤلف: ناشناخته.

موضوع: دفترداری / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «مسند مشیخت اسلامیّه - ارکوبی عبدالله عونى افندی زاده دولتلو سماحتلو مصطفی...».

انجام: «... وعظیة جمعه در جامع والده سلطان در آقسرای؛ الآصونیه لی الشیخ حافظ محمّد جمال الدین افندی».

گزارش متن: دفتر ثبت آمار دیوانی دولت عثمانی بین سالهای ۱۳۳۴ - ۱۲۶۰ هـ. / ۱۹۱۶ - ۱۸۴۴ م در دوره سلطنت سلطان عبدالمجید خان اول، عبدالعزیز خان اول، مرادخان پنجم، عبدالحمیدخان دوم و محمّد خان پنجم پادشاهان امپراتوری عثمانی است. در این مجموعه نفیس و ارزشمند نام اشخاص، علما، مسندها و مقامهای آنان و همچنین عزل و نصب و احیاناً زمان وفات آنها همراه تاریخ تغییرات مناصب و ... آنها به انضمام مختصری از شرح حال افراد ذکر شده است. این مجموعه نفیس از نظر تراجم نگاری مشاهیر دولت عثمانی در سالهای پایانی آن از اهمیت به سزایی برخوردار است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق، رقعہ □ کاتب: مؤلف □ تاریخ کتابت (تألیف): [اوائل سده ۱۴ هـ / ۲۰٪ م] □ عنوانها و نشانیها: مشکی و سنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۴۳۳ □ تعداد سطر: ۱۱ □ اندازه متن: ۱۴ × ۶ پ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۸ × ۱۰ پ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمی [گالینگور] زرشکی تیره، ضربی، مجدول، طلاکوب زمینه گل و بوتۀ زیبا.

ویژگیهای نسخه: روی برگ آغازین برگ یک سرلوح بسیار زیبا به سبک کاملاً ترکی، کار «محمّدعلی معمار زاده» در سال ۱۳۳۳ هـ / ۵۱ - ۱۹۱۴ م مشاهده می‌گردد که بعداً روی این مجموعه کار شده است؛ در این سرلوح از طلای مرغوب با عیار بالا در چندین رنگ همراه سایر

رنگها از لاجورد، ارغوانی، زیتونی و ... استفاده شده است؛ سرلوح مجدول به زر، مرگب مشکی و لاجورد همراه تشعیر که در آن از طرحها و نگاره‌های اسلیمی، با ظرافت بی‌نهایتی قرینه‌سازی گردیده است؛ در قسمت داخلی فراز سرلوح یک کُره بسیار زیبا که بخشهایی از آسیا، آفریقا، جنوب شرقی و جنوب کره زمین را نشان می‌دهد و به صورت خیلی جالب و دقیق کشورهای اسلامی و یا دارای مسلمان، با طلا زركوب شده است که از دورترین نقطه امپراتوری دولت عثمانی یعنی حدود بوسنی و هرزگوئین تا آفریقای جنوبی و همچنین از طرف آسیا هم تا انتهای مجمع الجزائر اندونزی را شامل می‌شود و بقیه کشورهای غیر اسلامی با رنگ دیگری (خاکستری) رنگ آمیزی شده است، گو اینکه آن ممالک را ابری (ابر جهالت و کفر) فرا گرفته است؛ بیرون کُره، یک هلال همراه یک ستاره طلایی نماد اسلام و دولت عثمانی، به طرز بسیار جالبی تزئین گردیده است؛ در بیرون هلال و ستاره طرحهایی اسلیمی طلایی با زمینه لاجورد و ارغوانی دیده می‌شود؛ در بخش زیرین کُره یک شکل شبیه سردر کنگره‌ها طلا کوب گردیده است. برگ دوم مجدول به طلا و در برگهای «۴» و «۲۳» دو سرلوح مختصر طلایی زمینه لاجورد، ارغوانی و سبز همراه نگاره‌های اسلیمی با قرینه سازی جالب و مجدول به چشم می‌خورد. خطوط زمینه کتاب زرین است؛ بسیاری از برگها نانوخته است؛ حاشیه‌نویسی مربوط به متن است که بعداً اضافه شده است. در این مجموعه نامها با رنگ مشکی و تواریخ و ارقام با رنگ شنگرف و جوهر قرمز نگارش یافته است. یاد آوری می‌شود که تصویر روی جلد همین فهرست مربوط به سرلوح این نسخه است که در سطور فوق توصیف گردید.

«شماره ۲۷۷۱»

۱۵۸ کتابچه ثبت اعمال محکمت Kitāpçiy-i Şebt-i 'A'māl-i 158

Mahkemāt

مؤلف: ناشناخته.

موضوع: دفترداری / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «التأجيل، اشیا ثمنندن دینی شو قدر اچه بدله صلح و بدل مزبوری تأجیل و بدل مزبوره زید کفیل اولدیغی صورتیدر؛ جراح طائفه سندن احمد چلبی بن محمد نام کمسنه اخی چلبی محکمه سنده حامل...».

انجام: «... دعوی اولدخی بالکلیه انکار ایدوب بالطلب یمین ایتمکله موجبنه مدعیه مزبوره بر وجه محرز مزبور محمد آغایه بیوجه معارضه دن منع اولندیغی حضور...» ناتمام.

گزارش متن: مجموعه ای نفیس از صورت احکام محکمه ها به انضمام مشخصات مدعی و موضوع ادعا که در دهه سال ۱۱۶۰ هـ. / ۱۷۴۰ م انجام گرفته است. عناوین موضوع دعواها عبارتند از: تأجیل، غصب، صحت عدم دعوی، فراغ عن دعوی، شرکت، صلح، دیه، قصاص، بیوع، استحقاق، کفالت بالمال، کفالت بالنفس، دعوی التعدی، دعوی من جهت دین الشرعی، مضاربه، دعوی عن ثمن الأشياء، دعوی من جهت التول، دعوی تقریر، صلح فی الدین و فی الجرح، ودیعه، عتق و تدبیر و مکاتب، سرقت، رجعت و خلع و عنین و عدّه، حضانت و نفقه، اثبات الحریه و ...

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ تاریخ کتابت: [سده ۱۳ هـ / ۱۹۰ م] □ عنوانها و نشانیها: مشکی و قرمز □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۵۰ (۳۰b - ۸۰b) □ تعداد سطر: میانگین «۲۰» □ اندازه متن: ۱۸ × ۱۰ ۱/۴ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۶ × ۱۶ سانتیمتر □ نوع جلد: مقوایی باروکش کاغذی کرم؛ عطف و مغزی؛ تیماج قهوه ای.

ویژگیهای نسخه: آثار رطوبت در بخشهای زیرین برخی برگها دیده می شود. در لابلاهی برگها افزودگی ها و موضوعات متنوعی آمده است؛ بخشهایی از برگها سفید و نانوشته مانده که گویا مؤلف می خواسته بعداً بدان بیفزاید. در انجام یک برگ ایباتی ترکی نگاشته شده است.

«شماره ۱۰۵۴۴ مجموعه»

159 Kitāp-i Du'ā

کتاب دعا ۱۵۹

مؤلف: ناشناخته.

موضوع: دعا/ زبان: عربی، ترکی عثمانی.^(۱)

آغاز: «سورة فاتحة الكتاب؛ بسم الله الرحمن الرحيم، الحمد لله رب العالمين، الرحمن الرحيم...».

انجام: «باب، اگر دیلر سه حسسته و باشی اعزسنه، اوقیه اوچ کرّه او قیوب... ضلیع الفم، أفلج الأسنان، مجتمع اللحية، طويل العنق؛ اللهم صل على محمد نبي الرحمة...».

گزارش متن: این کتاب شامل چند دعا و چند سوره (الفاتحه، یس، الفتح، الرحمن الملك و...) و همچنین شرح دعای خواصّ القرآن، شرح دعای اسم اعظم، دعای شریف مستجاب، شرح دعای ابلیس! شرح دعای خُرسان و... می‌باشد که در این مجموعه گردآوری شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ معرب □ تاریخ کتابت: سال ۱۲۳۴هـ. ۱۹/ - ۱۸۱۸م □ عنوانها و نشانیها: طلائی، قرمز و مشکی □ نوع کاغذ: فرنگی نخودی □ تعداد برگ: ۵۵ □ تعداد سطر: ۹ □ اندازه متن: $\frac{1}{4} \times 6$ سانتیمتر □ اندازه جلد: 10×15 سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای تیره، مجدول، با ترنج زمینه نارنجی و طلا؛ دارای لبه برگردان فرسوده.

ویژگیهای نسخه: برگها مجدول به طلا و خطوط مشکی و فرسوده شده است؛ «۲» برگ آغاز دارای سرلوح کوچک زمینه طلائی است؛ روی برگ آغازین نسخه افزودگی‌هایی روایی و... نگاشته شده و در انجام بی‌تی با عبارت:

«یا ارض طوس سقاك الله رحمة ما ضمنت من الخيرات يا طوس»

و یک شکل دایره‌ای با هلال قرمز داخل مربع سورمه‌ای که بر فراز آن عبارت: «الله محمد علی فاطمه حسن حسین» نقش بسته است. بین فواصل آیات و ادعیه، نشانهای طلا دارد.

«شماره ۸۶۹۰»

۱. لهجه‌ای که در این کتاب به کار رفته، گویا در حوزه بالکان و جاهایی مثل بوسنی و هرزگوین و... رواج داشته است؛ به عنوان مثال در این ممالک به کلماتی مانند: «تاری»، «تگری» می‌گفتند؛ این کلمه در ترکی به معنی «الله» می‌باشد.

160 Keşf el-Esrār

۱۶۰ کشف الأسرار

مؤلف: ناشناخته.

موضوع: علوم غریبه / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «بو رساله رملی کتاب معتبر لردن جمع اولمشدر: شجره و ثمره و سائر الاولیاء و مصباح و ... کتابلردن استخراج اولنمشدر...».

انجام: «... مائل سمن قارنی بیوک منجم یا نقاش یا اکنجی یا صراف یا بر صنعتی وار که پارمغیله ایشلر؛ تمّت م؛ فصل...» ناتمام.

گزارش متن: رساله ای در رمل است که از کتب شجره و ثمره، سائر الاولیاء، مصباح، مفتاح المفتاح، کامل و شامل، خلاصه البحرین، کشاف، زبده اثر «ملا معین شمس الدین محمد حنفی» استخراج و تألیف گردیده است. این رساله در ۱۲ باب با عناوین ذیل نگارش یافته است: باب اول: حقیقت عناصر علم رمل، باب دوم: خانه های رمل، باب سوم: اشکال سعد و نحس، باب چهارم: نقطه سیر، مرکز و بیان احکام آنها، باب پنجم: اشکال بسط حلّ و عقد و ... باب ششم: بیان طول و عرض و عمق، باب هفتم: بیان طالب و مطلوب، باب هشتم: بیان اغراض هر شکل، باب نهم: میزان حقیقت علم، باب دهم: بیان ضرب و تقسیم اعداد رمل، باب یازدهم: بیان ضمیر و خبایا و اسم و دقینه و جهات اربعه و باب دوازدهم: بیان انقلابات رمل. شایان ذکر است که این رساله فقط تا باب هفتم بوده و بقیه ناتمام مانده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ تاریخ کتابت: [اوائل سده ۱۴ هـ / ۲۰٪ م] □ عنوانها و نشانیها: قرمز و بنفش □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۳۸ (۱۴۰b - ۱۷۸b) □ تعداد سطر: ۱۲ □ اندازه متن: ۱۳×۸ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۹×۱۳ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمی [گالینگور] مشکی، مجدول.

ویژگیهای نسخه: دارای اشکال رملی به رنگ بنفش و قرمز می‌باشد، برخی عناوین در حواشی به رنگ بنفش نوشته شده است و رنگ لبه برگها قرمز می‌باشد.
 «شماره ۳۴۴۸ مجموعه»

۱۶۱ كفاية الوقت لمعرفة الدائرة 161 Kifāyet el-Vakt li-Ma'rifet
 و فضلها و السمت^(۱) ed-Dā'ira ve Fazlihā ve's-Semt

مؤلف: مصطفی بن علی، قسطنطینی سلیمی رومی مشهور به «موقت» (متوفای سال ۹۷۹هـ/۷۲-۱۰۷۱م).

موضوع: علم اوقات / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «الحمد لله الذي جعل على بحر الأخضر الفلك قناطير المقنطرات مستقيمة إلى سموت الاهتداء...».

انجام: «... سمت قبله به مطابق اولدی قبله دخی قوس ارتفاعیک طرفنه واقع اولدی». گزارش متن: رساله‌ای مختصر در افزار ربع المقنطر است که در یک مقدمه و دوازده باب نگارش یافته است. این رساله در کشف الظنون به صورت: کفاية الوقت في المقنطرات، در هدیه العارفين با نام: کفاية الوقت في تعريف ربع الدائرة، در نسخه‌های موجود در کتابخانه‌ها با عنوان فوق و در نسخه حاضر: کفاية الوقت لمعرفة الدائر و فضله ثبت گردیده است. یادآوری می‌شود که «الرُّبُوعُ المَقْنَطَرُ»، «الرُّبُوعُ المَجِيَّبُ»، «الرُّبُوعُ المَقْطُوعُ»، «الرُّبُوعُ الشِكَازِي» و «الرُّبُوعُ المَجْنَحُ»، افزارهاییست در ستاره‌شناسی که درجه‌ها و دقیقه‌های جیب قوس در آن نگارش یافته و در یافتن ارتفاع و وسعت مشرق و سمت قوس فلکی و شناختن طرف قبله

۱. با توجه به کشف الظنون (۱۵۰۲/۲) که مؤلف این کتاب را «عبدالعزیز وفائی» متوفای سال ۸۷۴هـ/۷۰-۱۰۶۹م دانسته است، احتمال دارد «مصطفی موقت رومی» آن را از عربی به ترکی ترجمه کرده باشد والله العالم.

به کار می آید. مؤلف، وقت گزار و رئیس المنجمین در دوره سلطنت سلطان سلیم خان دوم (۹۸۲-۹۷۴ هـ/۷۴-۱۵۶۶ م) در «جامع سلیمی» قسطنطنیه (استانبول) بوده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ کاتب: ابراهیم المفتی □ تاریخ کتابت: اول ماه جمادی الآخر سال ۱۱۲۳ هـ/۱۷ ژوئیه ۱۷۱۱ م □ محل کتابت: قصبه قواف □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۱۴ (۱۴a - ۱b) □ تعداد سطر: ۱۳ □ اندازه متن: ۱۵×۸ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۲×۱۵ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمی [گالینگور] مشکی؛ عطف: تیماج مشکی. ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده است؛ حاشیه نویسی اندکی دارد که گویا از «محمد قاضی زاده» باشد و تملک وی نیز بر نسخه با عبارت: «محمد مشتهر بقاضی زاده مفتی ارضروم» مشاهده می گردد.

⇐ عثمانلی مؤلفلری، ج ۳، صص ۳۰۱-۳۰۰؛ فهرس المخطوطات التركیة العثمانیة فی دارالکتب المصریة بالقاهرة، ج ۳، صص ۳۰۳-۳۰۲؛ فهرس المخطوطات العلمیة المحفوظة بدار الکتب المصریة بالقاهرة، ج ۲، صص ۱۱۴۷-۱۱۴۶؛ کشف الظنون، ج ۲، صص ۱۵۰۲-۱۵۰۱؛ هدیة العارفین، ج ۲، ص ۴۳۵.

«شماره ۱۸۴ مجموعه»

162 Kelimet et-Tevhīd 'Alā

'ūṣul-i el-Ḳādiriy-ye

کلمة التّوْحید علی ۱۶۲

أصول القادریّة

مؤلف: ناشناخته. (۱)

موضوع: تصوّف / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «... مثلاً السیّدة آمنه بنت السیّد ابراهیمک روحوا شاد اولوب وقبر عذابندن

۱. در عثمانلی مؤلفلری (۳۱۶/۱) رساله ای تحت عنوان: کلمة التّوْحید از «احمد افندی رشدی» مشهور به «قره آغاجی» (متوفای سال ۱۲۵۱/۱۸۳۵ م) از تصوّفه واز پیروان طریقه «نقشبندیّه»، ثبت گردیده که ممکن است منظور همین رساله حاضر باشد والله العالم.

امین اولمغلیچون...».

انجام: «... کفّ لی جرح الحدید کما کفّفته الی سید أحمد الرّفاعی کلّ وقت مائتین (۲۰۰)».

گزارش متن: مجموعه‌ای از ادعیه و اذکار با مشرب تصوّف با گرایش به مذاهب «نقشبندیّه»، «قادریّه» و «رفاعیّه» است. در این مجموعه عناوین ذیل به چشم می‌خورد: «صورت اصول دیگر قادریّه، دعاء آخر الذکر، گلبانگ محمّدی، دعای ترکی طریقت، دعای دیگر برای ذکر، دعای شریف مجالس، دعای دیگر برای طریقت، دعای بعد از تلاوت قرآن، دعای بعد الذکر، اوراد خلیفه مجاهد، اذکار خمسّه یومیّه، صلوات عزرائیل علیه السلام، صلوات النّاشئه، صلوات رکعتین بعد الوتر، صلوات لیله رمضان، فضائل صلوات شبهای ماه رمضان، صلوات رؤیه النّبی ﷺ، صلوات البرات، دعاء نصف شعبان، دعاء برات، صلوات لیله القدر، صلوات لیله العرفه، صلوات لیله العید، صلوات یوم العید، صلوات سفر، اصول نقشبندیّه، شرائط قرائت سوره یاسین و ...».

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ تاریخ کتابت: روز ۱۸ ماه شوال سال ۱۲۹۸ هـ / ۱۵۱ سپتامبر ۱۸۸۱ م □ عنوانها و نشانیها: شنگرف (برخی عناوین نانوخته است) □ نوع کاغذ: فرنگی شطرنجی □ تعداد برگ: ۶۲ (۹۴b - ۱۵۵b) □ تعداد سطر: ۲۳ □ اندازه متن: ۱۵×۶ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱×۱۳ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمی [گالینگور] قهوه‌ای؛ عطف: تیماج قهوه‌ای.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح شده است، در هامش افزودگی‌هایی با عناوین: تقسیمات توحید، اوراد خلیفه، باب صلاة الاستغناء، اسماء دوازده امام علیهم السلام، دعاء لیله التّصف من شهر شعبان و ... نگاشته شده است.

«شماره ۳۲۰۷ مجموعه»

163 Gūzīdiy-i Tecvīd

۱۶۳ گزیده تجوید

مؤلف: سید محمود بن محمد^(۱)، ارموی آمدی نقشبندی مشهور به «آچیق باش»
(متوفای سال ۱۰۷۷هـ./ ۱۶۶۶-۶۷م).

موضوع: علوم قرآن / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «الحمد لله رب العالمين والصلاة... بعده بويله دير فقير... که ای طالب قراءت
قرآن بلگل کیم قرآن عظیمی...»

انجام: «... پس لازم اولدیکه بونی بر باب ایدوب کتابت ایچنده یازه وز؛ الحمد لله رب
العالمین علی الختام و صلی الله علی نبیّه و صحبه الکرام».

گزارش متن: کتاب نسبتاً مفصلی در احکام تجوید است که از کتب معتبری مانند
التشریح فی قراءات العشر، الشاطیبة، درة الفرید، تحفة الحفاظ، حل الزموز و... و همچنین برخی
رسائل فارسی و ترکی دیگر اخذ گردیده و در ۲۹ باب تنظیم و نگارش یافته است؛
عناوین ابواب چنین اند:

باب اول: در اقسام دندان، باب دوم: در مخارج حروف، باب سوم: در صفات حروف،
باب چهارم: در نون ساکن و اظهار تنوین، باب پنجم: در ادغام مع الغنة، باب ششم: در
ادغام بلاغته، باب هفتم: در قلب مع الغنة، باب هشتم: در اخفاء مع الغنة، باب نهم: در
حکم میم ساکنه، باب دهم: در ادغام صغیر، باب یازدهم: در ادغام کبیر، باب دوازدهم: در
ترقیق و تفخیم راء، باب سیزدهم: در ترقیق و تفخیم لام «الله»، باب چهاردهم: در احکام
مدها، باب پانزدهم: در احکام هاء کنایه، باب شانزدهم: در احکام وقف، باب هفدهم: در
احکام سکون و اشمام، باب هجدهم: در کیفیت وقف، باب نوزدهم: در اشاره و قوف
سجاوندی، باب بیستم: در احکام سکنه، باب بیست و یکم: در لحن جلی و خفی، باب

۱. در هدیه العارفين، «عبدالله» ثبت شده است.

بیست و دوم: در همزه وصل، باب بیست و سوم: در همزه قطع، باب بیست و چهارم: در همزه منفرده، باب بیست و پنجم: در نقل حرکت همزه به ساکن ماقبلش، باب بیست و ششم: در ترک همزه در مذهب ابو عمر، باب بیست و هفتم: در قراء سبعة و شاگردانشان (راویان)، باب بیست و هشتم: قواعد فاتحه، باب بیست و نهم: در بیان اینکه قرآن را چه کسی جمع آوری نموده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ تاریخ کتابت: [سده ۱۲هـ. / ۱۸م] □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۷۷ □ تعداد سطر: ۱۳ □ اندازه متن: ۱۵×۸ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۰×۱۴ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمی [گالینگور] قهوه‌ای؛ عطف: تیماج مشکی. ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده و بیشتر حاشیه‌نویسی مربوط به مصحح است که متأسفانه بخشی از آن در صحافی و برش نابجا ساقط شده است. روی آغازین برگ، نام «محمد چلبی امام» که گویا تملک وی است، به چشم می‌خورد.

← عثمانلی مؤلفری، ج ۱، ص ۱۴؛ فهرس المخطوطات الترتکیة العثمانیة فی دارالکتب المصریة بالقاهرة، ج ۳، ص ۳۱۵؛ هدیة العارفین، ج ۲، ص ۴۱۷.

«شماره ۳۱۲۲»

164 Gülşen-i 'İnşā'

گلشن انشاء ۱۶۴

مؤلف: شیخ محمود بن ادهم، آقشهری آماسی نقشبندی (متوفای بعد از سال

۸۹۷^(۱)هـ. / ۹۲-۱۴۹۱م).

موضوع: نامه‌نگاری و ادب / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «حمد فراوان و ثنای بی پایان سلطان عظیم الشان باهر البرهانی را که منشئات

۱. بنا به نوشته طاهر بروسوی در عثمانلی مؤلفری، مؤلف در تاریخ مذکور (۸۹۷هـ.) در قید حیات بوده و در آن سال کتاب مفتاح اللغة را نگاشته است.

دیوان انشاء منشور ایجاد اشیاء را بطغرای فرمان او تقریر گردانید»^(۱).

انجام: «... بنم دعاء دولت روز افزون ابد پیوند و مه اشتغال کوستره علامت شریفه اعتماد و اعتقاد ایده‌لر؛ تمت بعون الملك العزيز الوهاب و حسن توفيقه و تقدیره».

گزارش متن: مجموعه منشآت به زبان ترکی است؛ مؤلف در آغاز گوید که چون منشآت که در ترکی پدید آمده بود، سست به نظر می‌رسید، این کتاب را تألیف نمود تا منشآت صحیح برای اغراض گوناگون فراهم آید. این منشآت در یک مقدمه و سه باب مشتمل بر چند فصل به نام سلطان بایزید خان دوم (۹۱۸-۵۸۸۶ هـ.ق/ ۱۵۱۲-۱۴۸۱ م) نگارش یافته است. سرآغاز برخی از منشآت به زبان فارسی است.

عناوین کتاب چنین است: مقدمه؛ در اصول و آداب مکاتبات؛ باب اول: در صحایف و رقاع؛ باب دوم: در خطابات و ادعیه؛ باب سوم: در مناشیر و فرمانهای سلطانی. در نسخه دارالکتب قاهره مؤلف به صورت «محمود بن ادهم المعروف بختن المولی مصلح الدین القسطلانی (من علماء القرن العاشر الهجری)» یاد شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق ترکی متمایل به تعلیق و رقعہ □ تاریخ کتابت: [سده ۱۱ هـ. ق/ ۱۷ م] □ عنوانها و نشانیها: طلائی و شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی نخودی □ تعداد برگ: ۱۰۷ □ تعداد سطر: ۱۷ □ اندازه متن: ۷×۱۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: $\frac{1}{4} \times 20 \times 13$ سانتیمتر □ نوع جلد: مقوایی با روکش کاغذی کرم؛ عطف: تیماج قهوه‌ای فرسوده.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده و حاشیه‌نویسی نیز در منشآت متنوع دیگر است. آثار رطوبت در صدر و ذیل برگها دیده می‌شود. عناوین پنج برگ آغازین با طلا نگارش یافته است. روی دو برگ آغازین نسخه مهر بیضی «کام دل...» و تملک‌های «محمد شهیر به نقل‌زاده(?)»، «السید محمود المدرس بمدرسه تکیه بمدينة مغنيسا»، «ابراهیم بن عثمان بن

۱. آغاز این نسخه با نسخه دارالکتب مصر متفاوت است؛ آغاز آن در فهرس دارالکتب چنین است: «حمد و سپاس و ثنای بی قیاس اول مالک ملکه اولسون که...».

حاجی محمد الخطیب بجامع دلشکار» و افزودگی‌هایی شامل چند حدیث، لغز، اشعاری از «عمر افندی دفتردار حلب»، «ساعی»، «ابن سینا»، «لامعی»، «کمال پاشازاده» و همچنین مطالبی طبی، ادعیه و ... دیده می‌شود؛ در انجام نیز بین برگه‌های (۱۲۴ - ۱۰۸) افزودگی‌هایی شامل اشعاری از «نوعی افندی»، قصیده مصنوعه با عنوان «نهال جلال» از «سیفی چلبی» معما باسم محمد پاشا، اشعاری از «کامی افندی»، صورت منشآت مربوط به سال (۱۰۰۰ق)، نامه استمالت سلطان مراد به بیگلربیگی حلب احمد پاشا و جواب آن و مکاتبات و منشآت دیگر مربوط به سال (۹۹۳ق)، عباراتی جهت صدور کتاب و نامه و مطالب دیگر آمده است.

← عثمانلی مؤلفری، ج ۱، ص ۱۶۰؛ فهرس المخطوطات التركیة العثمانیة فی دارالکتب المصریة بالقاهرة، ج ۳، ص ۳۲۰؛ کشف الظنون، ج ۲، ص ۱۵۰۵.

«شماره ۹۹۸۱»

165 Lügāt-i Türky ve 'Arabî

ve Fārsî

۱۶۵ لغات ترکی و عربی

و فارسی

مؤلف: ناشناخته.

موضوع: لغت / زبان: ترکی عثمانی، عربی و فارسی.

آغاز: «ابه: قابله ج قوابل و قبول و قبیل و ولده، ف باراج و آدرده و بیشیاره و بیکاره و وارورن و ژم و زمنج... ابوجهل قاریوزی: حنظل و حمطل و حنتم... ف بهیکت و خریزه تلخ...».

انجام: «... یوه: حجر و حجران ج حجره و اجمار... ج مکن و مکنات دوکن و موکن ف آشیان و تکند و غنینه و کاهیج و کابک و کابوک و کادرک و کروه و نشیم؛ تمام شد».

گزارش متن: فرهنگ لغت سه زبانه است که ابتدا کلمه ترکی به ترتیب الفبا (بر اساس حروف آغاز الفاظ) و بعد معنی عربی آن همراه مترادفات کلمات عربی با رمز «ج»

که اشاره به «جمع» آنها دارد، و سپس با رمز «ف» معنی «فارسی» آن باتمام مترادفات آن نگارش یافته است. یادآوری می‌شود در معانی فارسی گاهی از لغاتی استفاده شده که کاملاً غریب بوده و کمتر در فرهنگهای فارسی مانند لغت نامه دهخدا و ... بدان اشارت رفته است. فهرست‌نگار نخستین از لغات ترکی این فرهنگ تحت عنوان «ترکی مغولی» یاد کرده که صحیح به نظر نمی‌رسد. نام اصلی این فرهنگ و مؤلف دانشمند آن متأسفانه علی‌رغم تفحص بسیار همچنان ناشناخته ماند؛ برای این منظور (شناسایی) تصویر برگ آغاز آن در پایان همین اثر آمده است. در فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه غازی خسروبیگ ساریوو، نسخه‌ای از لغت نامه‌ای تحت عنوان منتخب من لهجة في اللغة با شماره «R-614» با آغازی^(۱) نزدیک به این نسخه وجود دارد که احتمال می‌رود نسخه دیگری از این اثر باشد. والله العالم.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق و الفاظ ترکی: نسخ معرب □ تاریخ کتابت: [اوائل سده ۱۱۴۰ م] □ عنوانها و نشانیها: مشکی (در انجام اندکی قرمز) □ نوع کاغذ: فرنگی نخودی □ تعداد برگ: ۱۴۳ □ تعداد سطر: ۱۸ □ اندازه متن: ۱۳×۲۰ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۲×۱۵ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قرمز تیره، مجدول.

ویژگیهای نسخه: این نسخه در سالهای آغازین سده ۱۱۴۰ م نگاشته شده و بسیار متأخر و جدید می‌باشد؛ کاغذ نسخه متنوع و برخی نخودی و برخی دیگر سفید کاهی است. برگهای انجام کتاب تازه تر به نظر می‌رسد. آثار ناچیزی از رطوبت در برخی برگها مشاهده می‌شود.

← فهرس المخطوطات العربية و الترتیبة و الفارسیة و البوسنیة فی مکتبة الغازی خسروبیگ بسرایفو فی البوسنة و الهرسک، ج ۷، صص ۴۰۰ - ۳۹۹.

«شماره ۹۳۱۹»

۱. آغاز آن نسخه چنین است: «باب الهمزة المفتوحة، فصل الهمزة مع الباء در لسان عربی قابله: قوابل قبیل ولد قباله...».

۱۶۶ لغات سرحدات ایران 166 Lūgāt-i Serḥad-dāt-i Īrān

مؤلف: مهندس عبدالرزاق بن محمد محسن، بُغایری سبزواری (متوفای ۱۳۳۲ش/۱۹۵۳م).

موضوع: لغت / زبان: عربی، فارسی و ترکی. (۱)

آغاز: «آس = طاحونه در قاینات بگویند...؛ اتک = دامنه کوه (ترکی ترکمانی) در سرحدات خراسان...».

انجام: «... یورت = مکان ماوا (ترکی جغتایی)؛ یلواج پیغمبر است (مغولی)، یولاووج (ترکی جغتایی)».

گزارش متن: فرهنگ نفیس سه زبانه حاوی لغات سرحدات ایران است. در این اثر لغات عربی با لهجه‌های عراقی، خوزستانی و حوالی بصره، لغات فارسی با لهجه‌های بلوچی، کُردی (خصوصاً کُردی سنندجی)، لری، سیستانی، افغانی (دری)، خراسانی، سمنانی و قایناتی و همچنین لغات ترکی با لهجه‌های آذری، ترکمانی، جغتایی و مغولی با تصریح به محل استعمال این لغات گردآوری شده است. در این مجموعه لغات اندکی به ترتیب حروف آغاز آنها انتخاب شده و بیشتر برگهای نسخه سفید و نانوشته مانده است. شایان ذکر است که مؤلف به نوشته «بامداد» از مهندسین طراز اول ایران بوده و از سال ۱۳۳۲ تا ۱۳۵۰هـ به تناوب در تحدید حدود و نقشه برداری در مرزهای ایران و عثمانی (ترکیه)، مرزهای ایران و روسیه، مرز بلوچستان ایران، مرزهای افغانستان و ایران و مرز ایران و عراق از طرف دولت وقت مأموریت داشته است، وی مردی متدین و مذهبی بود و کتابخانه نفیسی داشت؛ وی در سال ۱۳۳۲ش در سن ۸۶ سالگی در تهران درگذشت.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ کاتب: مؤلف □ تاریخ کتابت (تألیف): [سده ۱۴هـ. ۲۰/م]

۱. لغات ترکی به کار رفته در این فرهنگنامه عبارتند از: ترکی جغتایی، آذری، ترکمانی و مغولی.

□ عنوانها و نشانیها: مشکی، برخی با مداد نوشته شده است □ تعداد برگ: ۶۹ □ تعداد سطر: میانگین «۵» □ اندازه متن: ۱۱×۹ پ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۷×۱۱ سانتیمتر □ نوع جلد: میشن مشکی، مجدول.

ویژگیهای نسخه: این نسخه، اصل به خط مؤلف است که اکثر سطور آن با مداد نگاشته شده است. در هر برگ بیشترین آن سفید و نانوخته مانده و مؤلف می خواسته متعاقباً لغات دیگری را بدان بیفزاید.

← شرح حال رجال ایران، ج ۶، ص ۱۴۱ - ۱۴۰.

«شماره ۹۶۹۰»

167 Lügāt-i 'Arabī ve Tūrky

۱۶۷ لغات عربی و ترکی

مؤلف: ناشناخته.

موضوع: لغت / زبان: عربی، ترکی عثمانی.

آغاز: «ءانکم، آبل، آوآه، آه، آده، آدم... أفرا: جمع قراء، أفدام: جمع قدم، أقرع: کل، أفرن: باشی چقوق، أقبل: اگری گوزلر، أقلح: صارو دشلو...؛ فصل الألف المفتوح مع الکاف...».

انجام: «... فصل الواو مع الطاء؛ وطئ: بصمق، وطی: م، وطاء: قیامه، وطف: قُلن قلی، و طس: دمر تنور، و طوس: قرون...؛ باب الهاء مع الألف... بالضم هتف هتکة...» ناتمام.

گزارش متن: فرهنگ دوزبانۀ عربی و ترکی عثمانی مفصلی به ترتیب الفبا و تقدیم مفتوح بر مضموم و آن نیز بر مکسور مانند اقنوم عجم است که از باب الألف مع الهمزة شروع و به باب الیاء مع الیاء خاتمه می یابد. در این کتاب، کلمات عربی آورده شده و ذیل هر یک از کلمات مذکور، ترجمۀ ترکی آنها نگاشته شده است. تألیف این کتاب مربوط به سالهای

قبل از سده ۱۱هـ. / ۱۷م می‌باشد. تصویری از آغاز و میانه این اثر جهت شناسایی، در پایان همین فهرست، معرفی گردیده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ معرب زیبا؛ عناوین: ثلث زیبا □ تاریخ کتابت: [سده ۱۱هـ. / ۱۷م] □ عنوانها و نشانیها: طلائع، لاجورد، قرمز و مشکی □ نوع کاغذ: شرقی، آهار مهره شده □ تعداد برگ: ۱۸۵ □ تعداد سطر: ۹ □ اندازه متن: $۱۷\frac{۱}{۴} \times ۹\frac{۱}{۴}$ سانتیمتر □ اندازه جلد: $۲۵\frac{۱}{۴} \times ۱۷$ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای روشن، ضربی، با ترنج زمینه گل و بوته. ویژگیهای نسخه: این نسخه بسیار نفیس و هنری است، عناوین آن به خط ثلث زیبا، که با طلا، لاجورد و جوهر قرمز نگارش یافته است. برگها مجدول به طلا، قرمز، لاجورد، زنگار سبز و خطوط مشکی بوده و فواصل لغات دارای نشانهای شنگرف و قرمز می‌باشد. «۱۹» برگ از آغاز و دو برگ از انجام، نونویس شده و ترجمه ترکی آن لغات نیز نیامده است و آن برگها مجدول به رنگهای قهوه‌ای، لاجورد و خطوط مشکی است. حاشیه‌نویسی اندکی در برخی برگها دیده می‌شود. برخی برگها اندکی رطوبت و لبه برگها اندکی آفت دیده و فرسوده شده است.

«شماره ۴۴۵۸»

168 Lügāt-i 'Arabī ve Tūrky

۱۶۸ لغات عربی و ترکی

مؤلف: ناشناخته.

موضوع: لغت / زبان ترکی عثمانی، عربی.

آغاز: «الحمد لولئیه والصلوة علی نبیه، هذا کتاب مقنن مستنبط من اللغة المنسوبة إلى...؛ باب الألف والهمزة: إنا؛ ظرف، إرجا؛ صوک قمق، إرسال: إثبات ایلمک، إفنا؛ فقیر ایلمک...».

انجام: «... م مبارز؛ بهادر، معز؛ گچی ن نشوز؛ قچمق، وواکز؛ ککر اورجی، ههز».

حرکت؛ باب السین: آس: مرسن اغجی، ار آس یاشی...» افتاده.

گزارش متن: فرهنگ لغات عربی بر اساس ترتیب الفبایی آخر کلمه است که به ترکی عثمانی گزارش شده است. این فرهنگ به جهت افتادگی های زیاد در فواصل برگها، مورد شناسایی قرار نگرفت؛ متذکر می شویم تألیف این رساله مربوط به سالهای قبل از سده ۱۱۱۰ هـ/ ۱۷۰۰ م می باشد. نسخه حاضر فقط مشتمل بر باب الألف و الهمزة تا بخشی از باب السین و الألف است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق معرب □ تاریخ کتابت: [سده ۱۱۱۰ هـ/ ۱۷۰۰ م] □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی نخودی □ تعداد برگ: ۶ (۱b - ۶b) □ تعداد سطر: ۷ □ اندازه متن: ۱۰×۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۵×۱۱ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه ای فرسوده، مجدول، ضربی، با ترنج و سرترنج زمینه گل و بوته.

ویژگیهای نسخه: روی برگ آغاز تملک «محمد الباقی بن درویش علی» و چهار مهر بیضی «عبد عین الله بن فتح الله ۱۲۱۵» و افزودگی های دیگر آمده است. آثار اندک رطوبت و چربی و آسیب دیدگی در برگ آغاز دیده می شود. میان برگها افتادگی دارد.

«شماره ۸۴۷۳ مجموعه»

169 Lūgāt-i Arabī ve Fārsī

۱۶۹ لغات عربی و فارسی

ve Türky

و ترکی

مؤلف: ناشناخته.

موضوع: لغت / زبان: عربی، فارسی و ترکی عثمانی.

آغاز: افتاده «... یمین: سوگند (آند)، ایمان: سوگندها (آندلر)، ضم و جمع و تألیف: گرد کردن (یغمق)، جامع و مؤلف: گرد کننده (یغجی)، مجموع: گرد کننده (یغلمش)...».

انجام: «... صالح و طالع: نیکمرد و بدمرد (ایوار و یرمزار)، صلحا و طلحا: نیکمردان و بدمردان (ایوارلر و یرمزارلر)، شمس و قمر: آفتاب و ماه (گنش و آی) ...» افتاده.

گزارش متن: فرهنگ سه زیانه ناشناخته‌ای است که فصل دوم آن در مرگبات (برگ ۲۹ب) می‌باشد؛ ساختار اصلی این فرهنگ به صورت عربی، فارسی است که بعداً در ذیل، معنی ترکی آنها نیز نوشته شده است؛ این احتمال وجود دارد که رساله حاضر بخشی از لغت‌نامه پیشین بوده باشد و الله العالم. تألیف این رساله مربوط به سالهای قبل از سده ۱۱۱۰ هـ. / ۱۷۰۰ می‌باشد. نسخه شماره «6992.4» مندرج در فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه سلطنتی برلین نظیر همین رساله می‌باشد.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق معرب □ تاریخ کتابت: [سده ۱۱۱۰ هـ. / ۱۷۰۰م] □ عنوانها و نشانیها: شنکرف □ نوع کاغذ: فرنگی نخودی □ تعداد برگ: ۳۰ (۳۷b - ۷a) □ تعداد سطر: ۷ □ اندازه متن: ۱۰ × ۵ ¼ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۵ × ۱۱ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای فرسوده، مجدول، ضربی، با ترنج و سرترنج زمینه گل و بوته.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح شده است؛ در فواصل برگهای رساله افتادگی دارد، پشت برگ «۳۶» دستخط «ابراهیم میانجی» و چند تاریخ تولد دیده می‌شود. آثار اندک رطوبت در برخی برگها مشاهده می‌شود. در انجام یک مهر بیضی ناخوانا «عبده عین الله بن فتح الله ۱۲۱۵»، که به قرینه برگ آغاز رساله نخستین همین مجموعه قرائت و نگاشته شد.

⇒ *Handschriften - Verzeichnlisse der Königlichen Bibliothek zu Berlin, Bd. VI,*

No. 6992.4.

«شماره ۸۴۷۳ مجموعه»

170 Lūgāt-i 'İlm-i 'İnşā'

۱۷۰ لغات علم انشاء

مؤلف: ناشناخته.

موضوع: لغت و نامه نگاری / زبان: عربی، فارسی و ترکی عثمانی.

آغاز: «علم انشاده [[استعمال اولان لغتله بیان اولنور؛ حبتدا: نه گوزل، نغم: نه

خوش، نوشته: تحریر اولنمش...».

انجام: «... گشاده بال: آچق اولسون، دشت: صحرا، فراوان: چوق چوق، سزاوار:

لایق، نیمه: نام».

گزارش متن: رساله ای مختصر در بیان لغاتی است که در نامه نگاری و انشاء مورد استفاده

می گردد. این لغات به فارسی و عربی بوده و ترجمه ترکی آنها در ذیل کلمات نگاشته شده است.

در برخی فهرس از این رساله با عنوان ترکی: علم انشاده مستعمل اولان لغتله یاد شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: رقه □ تاریخ کتابت: [سده ۱۳ هـ. ۱۹۷۰م] □ عنوانها و نشانیها:

شنگرف و مشکی □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۳ (۱b - ۳a) □ تعداد سطر: چلیپا، میانگین

«۸» □ اندازه متن: میانگین ۱۵×۷ پ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۵×۱۷ سانتیمتر □ نوع جلد:

مشمعی [گالینگور] قهوه ای؛ عطف: تیماج قهوه ای.

ویژگیهای نسخه: در آغاز امضای آیت الله العظمی مرعشی نجفی رح آمده است؛ در

هامش و حواشی رساله چگونگی شروع عنوان نامه ها و لغتهای مربوط به آن قید شده است. آثار

رطوبت، ترمیم و وصالی اندک روی برگهای رساله مشاهده می گردد.

⇐ فهرس المخطوطات التركیة العثمانیة فی دارالکتب المصریة بالقاهرة، ج ۳، ص ۱۴۰؛ فهرس

المخطوطات العربیة و التركیة و الفارسیة و البوسنیة فی مکتبة الغازی خسروک بسراییفو فی البوسنة

و الهرسک، ج ۴، ص ۲۶۷ و ج ۷، ص ۳۵۵؛

Tercüman Gazetesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, C.I, S.335.

«شماره ۲۶۲۸ مجموعه»

۱۷۱ لغات نوائی = آبوشقه 171 Lūgāt-i Nevāī = 'Ābūṣka

مؤلف: ناشناخته.

موضوع: لغت / زبان: ترکی جغتایی، فارسی و عربی.

آغاز: «عشق و محبت میخانه سنک رند قدح پیمائی و شعر بلاغت کاشانه سنک طوطی شکرخائی... با الف المفتوحه؛ آبوشقه: عورت آدیدر شوی معناسنه لیلی و مجنونده مجنونک پدری...».

انجام: «... یوقایرسا: یوقسه دمکدر، یومای: برآچق سننه قپایین دمکدر و بر سننه صویله یومایین دمکدر».

گزارش متن: فرهنگ لغات ترکی جغتایی و سایر لهجه‌های نزدیک به آن مانند اویغوری و همچنین برخی واژه‌های فارسی و عربی که در آثار امیر علیشیر نوائی (متوفای ۹۰۶ هـ / ۱۵۰۰ م) آمده، گویا توسط یکی از دانشمندان عثمانی (ترکیه)، در این اثر به ترتیب الفبائی در طی ابوابی گردآوری شده است. کلمه «آبوشقا» از کلمات ترکی با لهجه اویغوری است که در آن لهجه به معنی «پدر» «قوجا» یا همان «پیر» است و وجه تسمیه این کتاب به آبوشقا به جهت این بوده که اولین کلمه مورد بحث این کتاب «آبوشقا» می‌باشد. در لبه کتاب از این اثر تحت عنوان سنگلاخ یاد شده که اشتباه است؛ کتاب سنگلاخ از «میرزا مهدی خان منشی استرآبادی» و به فارسی است گرچه آن هم در شرح و بسط و تبیین لغات امیر علیشیر نوائی است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ کاتب: حسن بن حسین □ تاریخ کتابت: روز دوشنبه غره ماه رجب سال ۹۶۰ هـ / ۱۳ ژوئیه ۱۵۵۳ م □ محل کتابت: قسطنطنیه □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۱۴۶ □ تعداد سطر: ۱۷ □ اندازه متن: ۱۲¼ × ۸¼ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱ × ۱۴ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج مشکی فرسوده، یک لایی.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده و آثار مختصر چربی و رطوبت در ذیل برگهای پایانی به چشم می خورد. «۷» برگ آغازین نسخه نونویس شده است. روی برگ آغازین و برگهای (۱۰۸ و ۱۰۹) چند مهر بیضی با عبارات: «محمود بن محمد»، «عز من قنع و ذل من طمع، یا امام محمد مهدی (۱۱۶۸)» و همچنین در آغاز و انجام مهر و امضای حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی رحمته آمده است.

← تورک لغتی، ج ۱، ص VII؛ فهرست دستنویسهای شرقی در فرهنگستان علوم ازبکستان شوروی (تاشکند)، ج ۱، ص ۴۵۵؛ فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مدرسه عالی سپهسالار (شهید مطهری)، ج ۲، صص ۲۶۷ و ۶۹۳ - ۶۹۴؛

Catalogue of the Turkish Manuscripts in the British Museum, PP.297-298 ;
Catalogue of Turkish Manuscripts in the Library of Leiden University., Vol.1,
 PP.212-214; *Topkapi Sarayi Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*,
 C.II, S.39-40.

«شماره ۴۷۹۹»

۱۷۲ لغت نعمت الله 172 Lügāt-i Ni'metül-lāh

مؤلف: نعمت الله بن احمد بن قاضی مبارک، رومی صوفیه وی مشهور به «روشنی زاده» (متوفای سال ۹۶۹ هـ / ۶۲ - ۱۵۶۱ م).

موضوع: لغت / زبان: فارسی، ترکی عثمانی.

آغاز: «حمد بی قیاس و شکر باسپاس، آن مالک بی همتایی را که ملکش بی انبازست و درگاه لطفش با بندگان مخلص باز...».

انجام: «... یوهر: مثله، یوهه: مثله، یویو: یویمک قوشی، یویه: آرزومند، ییهه:

مثله، یهه: مثله».

گزارش متن: فرهنگ لغات فارسی است که به ترکی شرح گردیده و دارای سه بخش: مصادر، قواعد و دستور زبان فارسیِ ذری، نامهای جامد و مشتق می‌باشد. این لغتنامه از کتب: اقنوم عجم اثر: «حمیدالدین سیواسی»، قاسمیه اثر: «لطف‌الله حلیمی» (متوفای ۹۲۲ هـ. / ۱۵۱۶ م)، وسیلة المقاصد إلى أحسن المقاصد اثر: «خطیب رستم مولوی» از صوفیانِ سده ۱۰ هـ. / ۱۶ م و ... گردآوری و بر اساس ترتیب کتاب اقنوم عجم، به مفتوح و مکسور و مضموم مرتب گردیده است. مؤلف کتابدارِ زاویه امیر بخاری در قسطنطنیه بوده است. این کتاب در کشف الظنون با عنوان: نعمة الله في لغة الفرس ثبت گردیده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ کاتب: مولانا محمد بن علی □ تاریخ کتابت: ماه ربیع الآخر سال ۹۸۶ هـ. / ژوئن ۱۵۷۸ م □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی قدیم □ تعداد برگ: ۲۶۳ □ تعداد سطر: ۱۹ □ اندازه متن: $۱۶\frac{۱}{۴} \times ۲۱\frac{۱}{۴}$ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۷×۲۴ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای، مجدول به زر، با ترنج بزرگ ضربی، زمینه طلایی گل و بوته.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده است. و گویا مصتحح آن «شمس فخری» باشد که نامش در انجام نسخه آمده است؛ شواهد فراوانی از اشعار فارسی بر آن افزوده‌اند که می‌تواند بخشی از حاشیه‌نویسی محسوب گردد؛ روی برگ آغاز یادداشتی درباره کتاب مربوط به ماه شوال سال ۹۸۹ هـ.؛ تملک‌های «عمر بن عثمان ارض رومی» و «سید فتح‌الله بن سید محمد حلمی بدمینه سرور^(۱)» با مهر هشت گوش «برزه دین بسته بعمرت مر مظهر فیض خدا، حافظ عمر» و نیز در آغاز و انجام مهر بیضی «فتح‌الله صالح الهاشمی ۱۱۱۰(?)» مشاهده می‌شود. در انجام آمده که: «به روز جمعه ۲۱ ماه شوال سال ۹۸۰ هـ. مقابله گردیده است» که قاعدتاً با توجه به تاریخ کتابت [۹۸۶ هـ. / ۱۵۷۸ م] باید مربوط به نسخه مستنسخ عنه باشد.

◀ أسماء الكتب، ص ۵۱؛ فهرست نسخه‌های خطی فارسی (منزوی)، ج ۳، صص ۲۰۲۲ - ۲۰۲۰؛ فهرس المخطوطات العربية و الترتکبة و الفارسیة و البوسنویة في مكتبة الغازي خسرو بك سرايفو في البوسنة و الهرسک، ج ۷، صص ۴۱۸ - ۴۱۶، ۴۶۷؛ کشف الظنون، ج ۲، ص ۱۹۶۵؛ هدیه

۱. «سرور» یا «جرور» شهری در قهستان است (لغت نامه دهخدا).

العارفین، ج ۲، ص ۴۹۷؛

Catalogue of the Persian Manuscripts in the British Museum, Vol.2, PP.514-515;
Catalogue of the Turkish Manuscripts in the British Museum, PP.142-143;
Catalogue of Turkish Manuscripts in the Library of Leiden University., Vol.1,
 PP.15-18; *Topkapi Sarayi Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*, C.II,
 S.27-28.

«شماره ۹۷۵»

173 Ayni Eser (2)

۱۷۳ نسخه دیگر (۲)

آغاز: «حمد بی قیاس و شکر با سپاس آن مالک بی همتا یراکه...^(۱) بسم الله الرحمن الرحيم، آب آوردن: علّتی بر سنب ستور بدید آمدن یعنی طوارا یا غنه علّت ظاهر اولمق...»

انجام: «... یوهر: مثله، یوهه: مثله، یویو: بویموک قوشی، یویه: آرزومند، ییه: مثله، یهره: مثله؛ تمّت بعون الله تعالی».

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ خفی زیبا □ تاریخ کتابت: [سده ۱۱ هـ / ۱۷م] □ عنوانها و نشانیها: قرمز و طلایی (لغات: قرمز، شرح: مشکی) □ نوع کاغذ: شرقی، آهار مهره شده □ تعداد برگ: ۱۹۵ □ تعداد سطر: ۱۹ □ اندازه متن: ۱۴ × ۶ پ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۹ × ۱۱ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای، ضربی، با ترنج و سرترنج گل و بوته زمینه طلایی.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده است؛ نسخه دارای یک سرلوح به سبک ترکی، زمینه طلایی، لاجورد و مرکب مشکی همراه گل و برگ الوان و نگاره‌های اسلیمی طلایی با جداول طلا و لاجورد است. روی آغازین برگ نسخه تملک‌های «مصطفی بن احمد

۱. دیباچه این نسخه متعاقباً با فاصله اندکی در حاشیه نونویس شده و اصل کتاب از اینجا شروع می‌شود و در نتیجه افتادگی ندارد.

الحصین المنصوری»، «مصطفی نحیفی، سنة ۱۱۵۲هـ»، «احمد توفیق المشتهر بقمرزاده
ارضرومی، صفر الخیر سنة ۹۹...»، «مصطفی»، «محمد عاکف المشتهر بقاضی زاده
ارضرومی، سنة ۱۲۷۱» و «ابراهیم ادهم ۱۲۶۰» و مهر هشت گوش «محرم اسرار حق اوله
ابراهیم ادهم ۱۲۴۶»، مهر دایره «... الحق... مصطفی...»، مهرهای بیضی «نایل الطاف خدا
مصطفی ۱۲۳۵»، «احمد توفیق ۹۶» و «السید محمد عاکف ۱۲۶۷» مشاهده می‌گردد. روی
سرلوح، یک مهر بیضی ناخوانا و همچنین در برگ انجام یک مهر بیضی «اسمعیل...»
و یادداشتهای پراکنده دیده می‌شود. برخی برگها رطوبت دیده است. تمام برگها مجدول به طلا
و خطوط مشکی است.

«شماره ۲۳۸۷»

174 Leylî ve Mecnûn

۱۷۴ لیلی و مجنون

ناظم: ناشناخته.

موضوع: ادب منظوم / زبان: ترکی آذری.

آغاز: افتاده «...»

چوخ طرفه زمینه تخم سالدی

چوخ ماه لقا صنم‌لر الدی

چوخ قلدی نیاز کردگاره».

چون نذرلر اتدی هر مزاره

انجام: «...»

تمکینمی استوار ای‌دیردم

اولدن ادب شعار ای‌دیردم

کیم اوله عذابله علاجم

اولمزدی بو حاله احتیاجم

منده... افتاده.

گزارش متن: بخشی اندکی از داستان منظوم لیلی و مجنون است که به جهت

افتادگی از آغاز، انجام و میانه مورد شناسایی دقیق واقع نگردید. نسخه‌ای از لیلی

و مجنون با لهجه آذری در کتابخانه موزه بریتانیا به شماره (Add.7936.9) نگهداری می شود که امکان دارد نسخه ای دیگر از همین اثر باشد و الله العالم؛ حاجی خلیفه تعدادی از لیلی و مجنون های ترکی را در کشف الظنون آورده که بیشترین آنها ترکی با لهجه عثمانی می باشند؛ برخی از سراینندگان لیلی و مجنون به زبان ترکی عبارتند از: ۱. محمد بن سلیمان بغدادی متخلص به فضولی (متوفای ۹۶۳ هـ / ۱۵۵۶ م)، ۲. شاهی ادرنوی (زنده به سال ۸۸۱ هـ / ۱۴۷۶ م)، ۳. حمدالله بن آق شمس الدین (متوفای ۹۰۹ هـ / ۱۵۰۳ م)، ۴. خلیفه، ۵. جلیلی برسوی، ۶. عبدالوهاب بن عبدالکریم رومی متخلص به خیالی (متوفای حدود ۹۲۹ هـ / ۱۵۲۳ م)، ۷. عیسی متخلص به نجاتی (متوفای ۹۱۴ هـ / ۱۵۰۸ م)، ۸. صالح بن جلال (متوفای ۹۷۳ هـ / ۱۵۶۵ م)، ۹. امیر علیشیر نوایی (متوفای ۹۰۶ هـ / ۱۵۰۰ م)، ۱۰. سنان بن سلیمان متخلص به چاکری و...؛ همچنین در قاموس الأعلام، دانشمندان آذربایجان، ایضاح المکنون و لغت نامه دهخدا از شاعران دیگری همچون: بهشتی، احمدی و محوی نیز نام برده اند که دارای منظومه لیلی و مجنون بوده اند.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ تاریخ کتابت: [سال ۱۲۶۰ هـ / ۱۸۴۴ م] □ محل کتابت: [تفلیس] □ عنوانها و نشانیها: قرمز □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۱۳ (۲۵a - ۳۸b) □ تعداد سطر: میانگین «۲۳» □ اندازه متن: ۱۵ × ۶ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۰ × ۱۲ ۱/۴ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه ای روشن با ترنج گل و بوته.

ویژگیهای نسخه: بخشهایی از برگها نانوخته و سفید مانده است؛ در برگ «۳۱» چندین مهر بیضی با عبارات: «باقر الطباطبائی ۱۲۸۶»، «باقر الطباطبائی ۱۲۷۸» و «باقر الحسینی ۱۲۶۹» آمده است؛ آثار اندکِ رطوبت و ترمیم در برخی برگها دیده می شود. تاریخ و محل کتابت به قرینه رساله پیشین همین مجموعه نگارش یافت.

□ ایضاح المکنون فی الذیل علی کشف الظنون، ج ۲، صص ۴۱۸ - ۴۱۷؛ دانشمندان

آذربایجان، ص ۵۴۹؛ کشف الظنون، ج ۲، صص ۱۵۷۲ - ۱۵۷۱؛ لغت نامه دهخدا، ذیل ماده (لیلی بنت سعد بن ربیعة)؛

Catalogue of the Turkish Manuscripts in the British Museum, P.258.

«شماره ۶۴۲۹ مجموعه»

175 Mecālīs en-Nefā'is

۱۷۵ مجالس النفايس

مؤلف: نظام‌الدین امیر علیشیر بن غیاث‌الدین محمد، متخلص به «نوائی» (متوفای

سال ۹۰۶ هـ / ۱۵۰۰ م).

موضوع: تراجم / زبان: ترکی جغتایی.

آغاز: «یوز حمد انکاکیم یا ساب جهان بستانی

ایلاب یوز وزلف دین گل وریحانی».

انجام: «تازه بولدی باغ وکونکلو مدافراق آز آری دور

جلوه قیلدی گل نیتا باغریمد اهران خاری دور».

گزارش متن: در این اثر شرح حال چند تن از شاعران و مشاهیر گذشته و معاصر

«نوائی» همراه نمونه‌هایی از اشعار آنان بیان گردیده است؛ این کتاب در هشت مجلس به

ترتیب ذیل در سال ۸۹۶ هـ / ۹۱۱ - ۱۴۹۰ م نگارش یافته است:

مجلس اول - شاعران بزرگی که پیش از نوائی وفات نموده‌اند؛ مجلس دوم - شاعرانی

که نوائی آنها را در جوانی درک کرده یا پیش از تاریخ ۸۹۶ هـ / ۹۱۱ - ۱۴۹۰ م از دنیا

رفته‌اند؛ مجلس سوم - شاعران معاصر نوائی که وی نزد آنها شاگردی کرده یا دوستی

داشته است؛ مجلس چهارم - شعرای خراسان قدیم؛ مجلس پنجم - نوشته‌های مردانی که

با وجود نداشتن شهرت شعری، چکامه‌هایی ساخته‌اند؛ مجلس ششم: بزرگان خراسان

و جاهای دیگر که دارای تصنیفات شعری بوده‌اند؛ مجلس هفتم: سلاطین و شاهزادگانی که قریحه و طبع شعری داشته‌اند؛ مجلس هشتم: تصنیفات شعری سلطان حسین [بایقرا]. این کتاب همراه ترجمه و استدراکات «شاه محمد بن مبارک قزوینی»، سال

۱۳۲۱ ش/ ۱۹۴۴ م به اهتمام علی اصغر خان حکمت در تهران به چاپ رسیده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ تاریخ کتابت: نیمه ماه جمادی الآخر سال ۹۳۴ هـ. ۱۷/ مارس ۱۵۲۸ م □ محل کتابت: دار السلطنه قسطنطنیه □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۷۴ □ تعداد سطر: ۱۷ □ اندازه متن: $۱۱\frac{۱}{۲} \times ۶\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۷×۱۱ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج زرشکی، با ترنج گل و بوته زمینه طلایی.

ویژگیهای نسخه: نسخه‌ای نسبتاً نفیس تقریباً معاصر با مؤلف با یک سرلوح ساده سبکی ترکی با زمینه طلا و لاجورد است که نام کتاب با سفیداب در میان آن نگاشته شده است. در حاشیه تصحیح گردیده و دارای حاشیه‌نویسی فراوانی که بیشترین آنها اضافات و استدراکاتی است که مربوط به متن می‌باشد؛ برخی عناوین در حواشی آمده است. آثار رطوبت‌دیدگی بر فراز برگها مشاهده می‌شود و برگها مجدول به لاجورد است. در انجام افزودگی‌هایی در حدیث، شعر و تراجم برخی رجال و شعرا دیده می‌شود.

«الذریعة»، ج ۱۹، ص ۳۷۲؛ کشف الظنون، ج ۲، ص ۱۵۹۱؛ هدیة العارفين، ج ۱، صص ۷۴۰ - ۷۳۹؛

Catalogue of the Turkish Manuscripts in the British Museum, PP.273-274;

Topkapi Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, C.II, S.106.

«شماره ۴۶۴۴»

176 Mecmu'a-i Eş'ār

۱۷۶ مجموعه اشعار

ناظم: جمعی از شعراء.

موضوع: ادب منظوم / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «بازم دل غمدیده از روی فرح شادی مجموعه زیبایی ملک».
انجام: «...»

قاندلر شرابی کوثره صافی قولنی سک گیدر لباسی حلّه رضوان یا حسین».
گزارش متن: اشعار عرفانی و صوفیانه، که بیشتر متناسب با مجالس سماع و طرب صوفیان است، در این مجموعه گردآوری شده است. این اشعار به صورت‌های «قطعه» و گزته (گرده) در اطراف و حواشی متن نگارش یافته است. شاعرانی که اشعارشان در این مجموعه آمده عبارتند از: بابا عمر، علی آغا، حافظ یوسف، حافظ نوایی، درویش عمر، طوغانچی باشی، عندلیب، حافظ احمدپاشا (متوفای ۱۰۴۰هـ./۱۶۳۰م)، صونچی زاده، رجب اعمی، حسینی، وهبی (متوفای ۱۱۴۹هـ./۳۷-۱۷۳۶م)، قاسم خان، شریف صافی و... که از شعرای سده یازدهم و دوازدهم هجری در دوره امپراتوری عثمانی می‌باشند.
گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق، نسخ □ تاریخ کتابت: [سده ۱۲هـ./۱۸م] □ عنوانها و نشانیها: شنگرف، مشکی و لاجورد □ نوع کاغذ: فرنگی، آهار مهره شده □ تعداد برگ: ۸۳ □ تعداد سطر: چلیپا □ اندازه متن: میانگین ۱۱×۶ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۰×۱۳ سانتیمتر □ نوع جلد: مقوایی با روکش کاغذی ابر و باد، مجدول، ضربی، طلاکوب.
ویژگیهای نسخه: بخشی از اشعار مربوط به متن با عناوین «خانه‌ای دیگر» به صورت «گرت» در حواشی نگاشته شده است؛ بخش زیادی از برگها رطوبت دیده، لیکن خوشبختانه متن سالم و قابل استفاده است؛ جای برخی عناوین و همچنین برخی برگها نانوشته است؛ در برگهای پایانی یک یادداشت و چند بیت شعر از کمال به سال ۱۲۸۶هـ. و همچنین مرثیه‌ای درباره امام حسین علیه السلام از میر سید شریف صافی در چهاربرگ آمده است. در برگ آغاز و انجام مهر دایره‌ای «شاکر» و چند مهر ناخوانا به چشم می‌خورد. روی برگ آغاز تملک «حافظ محمّد شاکر» دیده می‌شود. برگها مجدول به طلا و مرکب مشکی است.

177 Mecmu' a-i Eş'ār

۱۷۷ مجموعه اشعار

ناظم: جمعی از شعراء.

موضوع: ادب منظوم / زبان: فارسی، ترکی عثمانی.

آغاز: «زلف آشفته و حوی کرده و خندان لب و مست

پیره‌هن چاک و غزلخوان صراحی در دست

* * *

گیجه‌لر عزم ایتدگم اول ماهه سایم خوفدر

بر طریقتله قبول ایتمز محبت شرکتی».

انجام: «نیچه کم تربیت مهر له هر فصل بهار

بَزَه‌نه نشو و نمانیله حریم گلزار

دوحه عمرکی سر سبز و سرافراز ایدوین

ایلیه کوریه بوداقلار و کبی حق برخوردار».

گزارش متن: مجموعه‌ای نفیس از اشعار شعرای بزرگ ایران و عثمانی می‌باشد که به

صورت غزل، قصیده، دوبیتی و قطعه آورده شده است. در این مجموعه اشعاری از

شاعران ذیل آمده است: «جامی، کمال خجندی، فضلای، سید شریف، بهار چلبی، میر

علیشیر نوایی، سلطان یعقوب، نازکی، سلیمی رومی، صدرالشریعه، بهشتی، یحیی

حلمی افندی مدرّس، سهیلی، حافظ شیرازی، فخر رازی، شاه محمود وزیر، خسرو،

خاقانی، نوعی چلبی، عذاری، فانی، شانی، مجدی، رفعتی، قنالوزاده افندی، ناجی

زاده، محمود چلبی افندی قاضی، حسین چلبی کفوی، جلال بک افندی، ابراهیم بک،

بابا قوشی، علامه، خسرو دهلوی، سعدی شیرازی، ملا لطفی، یحیی، سعدالدین، علی

یزدی، ذاتی، سعدی افندی، عطار، عسکری میرزا، چابکی میر اشرف، مسلمی افندی،

رضائی افندی، دانشی افندی، مدرّس عبدالغنی افندی، محمود چلبی افندی کفوی، آصفی، یادی کفوی، محمود چلبی اذاقی، حسبی، سنایی سینویی، عمری، نجم‌الدین کبری، نظامی، اوحدالدین گرامی، بایزید بسطامی، کاتبی، عنصری، فرّخی، عسجدی، فردوسی، امرء القیس، آزی، باقی چلبی، رحمی، نجاتی بک، فتحی چلبی سیروزی، لامعی چلبی، احمد پاشا، حیرتی، آگهی، یقینی، خیالی، عزمی افندی، امری، ماتمی، گناهی، امینی چلبی، علوی چلبی، فغانی، میرزای مسخره!، مسیحی، بلیغی، صادق، آهی، انوری، جلیلی، صدری، عشقی، فوزی افندی، عبیدی چلبی، یقینی چلبی، خدایی بک و...».

همچنین در این مجموعه «قصیده سوریه» از خیالی و آرداری، «مخمس زکائی بر غزل خیالی»، «قصیده‌ای دیگر از خیالی»، «قصیده فغانی چلبی»، «قصیده شمعی»، «قصائد و ابیات خواجه چلبی افندی»، «غزلیات سلطان سلیم خان عثمانی»، «ترجیع‌بند شیخ ابراهیم افندی»، «مسدّس گناهی بر مطلع خیالی»، «چند غزل از جامی»، «ترجیع‌بند غریبی و آرداری»، «قصیده شتر حجره آگهی و آرداری»، «غزلیات باقی، خیالی و امری»، «تخمیس امری بر غزل نشانی»، «قصیده اسحاق چلبی اوسکویی»، «قصیده سوسن زاده افندی»، «نصیحت امیرالمؤمنین حسن علیه السلام»، «قصیده بهاریّه از مسیحی ادرنوی» و ابیاتی که تاریخ حوادث و وقایع و همچنین وفات برخی رجال را بیان می‌کند. برخی از این تواریخ عبارتند از: تاریخ سلطان حسین بیقرا، تاریخ وفات بوعلی سینا، اسکندر چلبی، جامی، کمال پاشا، خواجه حافظ، روحی چلبی بهاءالدین زاده، محمود چلبی و ... تاریخ نهر کربلا به دولت سلطان سلیمان، تاریخ خیالی، حیرتی، قندی، غریبی سیروزی، تاریخ خلیفه آخر عبّاسیان، تاریخ امری در حقّ بیرام افندی، تاریخ در فتح قزل باش، تاریخ یوسف و زلیخای کمال

پاشا زاده، تاریخ شیخ سنبل افندی و ...

شایان ذکر است که این ابیات در سال ۹۷۸ هـ. ۷۱/ - ۱۵۷۰ م نگاشته شده است. گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ کاتب: مؤلف □ تاریخ کتابت (تألیف): [سال ۹۷۸ هـ. ۷۱/ - ۱۵۷۰ م] □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۵۷ (۵۷a - ۱a) □ تعداد سطر: میانگین «۱۵» □ اندازه متن: میانگین ۱۸ × ۸ پ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۳ پ × ۲۲ پ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج زرشکی بدون مقوّا، مجدول با ترنج زمینه اسلیمی. ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده و بخشهایی از اشعار در هامش و حواشی نگاشته شده است. در برگ دوم، مهر بیضی آیت الله العظمی مرعشی نجفی رحمته و یک مهر شلجمی شکل «شد بنده محبت خاندان آل احمد، عمر بن محمد» مشاهده می شود. برخی برگها رطوبت دیده و در آغازین برگها بسیاری از اشعار به شنگرف نگاشته شده است. بر پشت جلد، فهرست رساله های این مجموعه آمده است. تاریخ کتابت به قرینه برگ «۱۲۴» همین مجموعه نگارش یافت.

«شماره ۹۰۷۲ مجموعه»

178 Mecmu' a-i Eş'ār

۱۷۸ مجموعه اشعار

ناظم: جمعی از شعراء.

موضوع: ادب منظوم / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «عجبیمدر گوگل هر دم او فرشته وصل جانانی

نجه بلله چکبدر کنجه غمده درد هجرانی».

انجام: «زوالی غصه سن جکسون دیو نعمت ویرر یوخسه

فلک اهل دیلک صنمک که مسرور اولدغن استر».

گزارش متن: مجموعه اشعاری از شعرای اواخر سده ۱۰ هـ. ۱۶/ م و اوائل سده

۱۱۷/ه. ۱۷م دولت عثمانی (ترکیه) است که به صورت قطعه، قصیده، غزل، ترجیع بند و ... نگارش یافته است. در این دفتر اشعاری از نجاتی (عیسی بیک ادرنوی متخلص به «نجاتی»، متوفای سال ۹۱۴ه. / ۱۵۰۸م)^(۱)، ذاتی (عوض بن محمد بالیکسری رومی متخلص به «ذاتی» متوفای سال ۹۵۳ه. / ۱۵۴۶م)^(۲)، عبدالله شهروری، ریاضی (محمد داود اطروشی معروف به ریاضی رومی متوفای سال ۱۰۵۴ه. / ۱۶۴۴م)^(۳)، شمسی، ضعیفی (محمد بن عبدالله قره طوی سلانیکلی متخلص به «ضعیفی»، متوفای حدود سال ۹۹۳ه. / ۱۵۸۵م)^(۴)، روحی (محمد روح الله بن صدرالدین زاده محمد امین رومی متخلص به «روحی»، متوفای سال ۱۰۷۱ه. / ۱۶۶۰م)^(۵)، ارضی، صفوتی (علی بن احمد خیالی گلشنی معروف به «صفوتی» متوفای سال ۱۰۰۵ه. / ۱۵۹۶-۹۷م)^(۶)، ابوالسعود افندی، باقی افندی (عبدالباقی متخلص به «باقی» رومی، متوفای ۱۰۰۸ه. / ۱۶۰۰-۱۵۹۹م)^(۷)، عالی افندی (مصطفی بن احمد بن عبدالمولی گلیپولی رومی دفتری متخلص به «عالی»، متوفای سال ۱۰۰۸ه. / ۱۶۰۰-۱۵۹۹م)^(۸) و شیخ الإسلام یحیی افندی (متوفای سال ۱۰۵۳ه. / ۱۶۴۳-۴۴م)^(۹) و همچنین در ادامه مطالبی فقهی، ادعیه، طلسمات و ... آمده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ، نستعلیق، رقعه □ تاریخ کتابت: [سده ۱۲ه. / ۱۸م

۱. هدیه العارفین، ج ۱، ص ۸۱۰.

۲. همان، ج ۱، ص ۸۰۴.

۳. همان، ج ۲، ص ۲۸۱.

۴. همان، ج ۲، ص ۲۵۸.

۵. همان، ج ۲، ص ۲۸۹.

۶. همان، ج ۲، ص ۷۵۰.

۷. همان، ج ۱، ص ۴۹۵.

۸. همان، ج ۲، ص ۴۳۸.

۹. عثمانلی مؤلفنری، ج ۲، صص ۴۹۸-۴۹۹.

و بخشی سده ۱۳ هـ / ۱۹۰۱ م] □ عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی □ نوع کاغذ: فرنگی متنوع □ تعداد برگ: ۱۷ (۹۵a - ۱۱۲b) □ تعداد سطر: میانگین «۲۰» □ اندازه متن: ۲۴ × ۱۴ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۶ × ۱۶ سانتیمتر □ نوع جلد: مقوایی با روکش کاغذی کِرم؛ عطف و مغزی: تیماج قهوه‌ای.

ویژگیهای نسخه: در برخی برگها آثار اندک رطوبت و مرمت دیده می شود، برخی مطالب قلم خوردگی دارد. از برخی شعرا مانند «عالی افندی» تحت عنوان «سَلَمَ اللهُ تَعَالَى» یاد شده، با توجه به تاریخ وفات وی (۱۷۰۰ هـ / ۱۷۰۰ - ۱۵۹۹ م) احتمالاً این عبارات از نسخه مستنسخ عنه نقل شده است.

«شماره ۱۰۵۴۴ مجموعه»

۱۷۹ مجموعه اللطائف و صندوقه 179 Mecmu'at el-Letā'if ve

المعارف Sendukat el-Me'ārif

مؤلف: ناشناخته.^(۱)

موضوع: متنوع / زبان: ترکی عثمانی، فارسی و عربی.

آغاز: «ز شاعر خطایی نیاید پدید نویسنده را دست باید برید»!
 انجام: «رهانی ز سود و زیان خویش را رسانی به پیشینیان خویش را».
 گزارش متن: این مجموعه - که جنگ وار نگارش یافته - مشتمل بر لطایف و منتخباتی از کتب قدما، گفتارهای عرفا و فلاسفه، کلمات قصار امیرالمؤمنین علیه السلام و سایر بزرگان دین و سیاست و همچنین منتخباتی از اشعار شعرای ایرانی، عرب و ترک عثمانی است که بدون ترتیب تدوین گردیده است. از گردآورنده این مجموعه اطلاعات دقیقی در منابع موجود به دست نیامد، جز اینکه در نسخه کتابخانه مرکزی

۱. در نسخه کتابخانه مرکزی تبریز به «اسحاق خواجه سی احمدین خیرالدین، گوزلحصاری رومی» نسبت داده شده است.

تبریز به شماره «۲۶۸۶» به: اسحاق خواجه سی احمدبن خیرالدین گوزلحصاری رومی نسبت داده شده است. شاعرانی که در این مجموعه از اشعار آنها بهره جسته شده عبارتند از: محمد بن ادریس اندلسی، نظامی، والی، خواجه نصیرالدین طوسی، نابی افندی، خاتم، نفعی، سعدی، جمالی، شوکت، حالتی، آصفی، کمال خجندی، فردوسی، نحیفی، ویسی، عصّار تبریزی، کاتبی، حسن، حافظ شیرازی، سری سقطی، وهبی، صبری، امام علی علیه السلام، شافعی، مولانا عضد، شمس، فیضی هندی، عطار، ابن یمین، ابو جعفر احمد بن یوسف، ابو تمام معن بن اوس، شاهی، کلیم، خاقانی، امیر خسرو دهلوی، عمر خیام، هاتفی، یحیی افندی، غنی کشمیری، محمد بن منصور هروی، عماد، ابو حکیمه کاتب، شرف‌الدین علی یزدی، قنالی زاده و جامی.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا □ تاریخ کتابت: [اواخر سده ۱۲هـ. / ۱۸۷۰م] □ عنوانها و نشانها: طلایی، سنگرف و زنگار (سبز) □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۱۱۸ □ تعداد سطر: چلیپا (مورّب)، سه ستونی □ اندازه متن: میانگین $۱۰ \times ۱۶ \frac{۱}{۲}$ سانتیمتر □ اندازه جلد: $۲۰ \times ۱۳ \frac{۱}{۲}$ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای، ضربی، مجدول.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده است؛ در برگ آغاز و انجام یک مهر بیضی ناخوانا دیده می‌شود. برخی برگها مجدول به لاجورد است. در پشت جلد عبارت: «رفعتلو عدنان» آمده که گویا کتاب نزد وی امانت بوده است.

← فهرست نسخه‌های خطی فارسی (منزوی)، ج ۴، ص ۳۱۷۰؛ فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه ملی تبریز، ج ۳، ص ۹۴۱؛ فهرستواره کتابخانه مینوی، ص ۵۰؛

Tercüman Gazetesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, C.I, S. 235-236.

«شماره ۲۵۵۸»

۱۸۰ مختصر في بيان مقالات 180 Mūhtaṣar fī Beyān-i Mekālāt-i

أهل العالم والمذاهب 'Ahlū'l-'ālam ve el-Mezāhib

المختلفة لطوائف الأمم el-Mūhtalife li-Tavā'if el-'Ümem

مترجم: محمد امين بن صدرالدین، شروانی قسطنطینی حنفی (متوفای سال

۱۰۳۶هـ/۲۷-۱۶۲۶م).

موضوع: ملل و نحل / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «الحمد لله الذي جعلنا من الفرقة الناجية وعصمنا عن الاعتقادات الزايغة

والصلوة على سيدنا محمد الهادي إلى سبيل الرشاد...».

انجام: «... اکثر مدار امور بو مقوله مكسنه لره مفوضدر نه ديلم؛ الحكم لله تعالى، إنما

أشكوبني و حزني إلى الله».

گزارش متن: در این رساله مذاهب گوناگون اسلامی و گرایشات فقهی و اعتقادی

آنان مورد بررسی قرار گرفته و در پایان فرقه «حنفی» به عنوان «فرقه ناجیه» معرفی

می‌گردد. این رساله بر مبنای حدیث معروف نبوی ﷺ «ستفترق أمّتي على ثلاثوسبعين ملة كلّها في النار إلا ملة واحدة»^(۱) و به درخواست و امر وزیر اعظم «محمد

پاشا» به زبان عربی تألیف گردیده و از سوی خود مؤلف هم به ترکی ترجمه گردیده است؛

این رساله در یک مقدمه، ده باب و یک خاتمه به شرح ذیل نگارش یافته است:

مقدمه: في اختلاف المذاهب؛ باب اول: في فرق المعتزلة، باب دوم: في فرق الخوارج،

باب سوم: في فرق الشيعة، باب چهارم: في فرق الملاحدة، باب پنجم: في فرق الكرامية،

باب ششم: في فرق المشبهة، باب هفتم: في فرق المرجئه^(۲)، باب هشتم: في فرق

۱. بحار الأنوار، ج ۲۸، ص ۳۰.

۲. در نسخه «المرجعه» ثبت شده است.

التَّجَارِيَّة، باب نهم: في فرق الجبريَّة، باب دهم: في فرق الملاحدة الصَّوْفِيَّة؛ خاتمه: في الفرق النَّاجِيَّة.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ تاریخ کتابت: [سال ۱۲۳۵هـ. / ۲۰٪ - ۱۸۱۹م] □ عنوانها و نشانیها: شنکرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۳۰ (۶۹b - ۹۸a) □ تعداد سطر: ۱۶ □ اندازه متن: $۱۳\frac{۱}{۲} \times ۶\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۰×۱۳ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای، ضربی، با ترنج گل و بوت.

ویژگیهای نسخه: آثار اندکی از رطوبت و آفت دیدگی در برخی برگها مشاهده می‌گردد. تاریخ کتابت به قرینه رساله پیشین این مجموعه نگارش یافت.

← خلاصه الأثر، ج ۳، ص ۴۷۵؛ عثمانلی مؤلفری، ج ۲، ص ۲۳؛ فهرس المخطوطات التركيَّة العثمانية في دارالكتب المصرية بالقاهرة، ج ۱، ص ۲۵۲ و ج ۲، ص ۱۶۳^(۱)؛ معجم المؤلفين، ج ۹، ص ۷۴ - ۷۳؛ هدية العارفين، ج ۲، ص ۲۷۵؛

Catalogue of Turkish Manuscripts in the Library of Leiden University., Vol.1, P.459; *Tercüman Gazetesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*, C.I, S. 66-67; *Topkapi Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*, C.II, S.343.

«شماره ۳۰۳۱ مجموعه»

181 Mū'āmilāt

۱۸۱ معاملات (رسالة في...)

= 'İlm-i hāl

= علم حال

مؤلف: حمزه افندی درنده‌لی^(۲) (متوفای بعد از سال ۱۰۸۹هـ. / ۱۶۷۸م).

موضوع: فقه حنفی / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «الحمد لله الذي بين الحلال والحرام وجعل التعليم والتعلم كمال الأنام... أمّا بعد

۱. در فهرست مذکور با عنوان: رساله عقائد ضبط گردیده است.

۲. در فهرست دارالكتب المصرية بالقاهرة هم به وی نسبت داده شده است.

هر انسانه علم حالنی بلمک...».

انجام: «الحمد لله الذي هدانا لهذا... الذين فازوا بأفضل الكرامات، آمين يا رب العالمين بو رساله استعمال ايدن ربادن و فساددن و كسب خبيث دن و ساير سوق ضرر لر دن خلاص اولور، ان شاء الله العليّ الاعلى؛ تمت الكتاب بعون الله الوهاب».

گزارش متن: رساله‌ای در احکام تجارت و بیع، ربا، مزارعه و کسب‌های حرام است؛ بنابه مقدمه رساله، از آن جهت که وصیت نامه برگویی مشتمل بر مباحث اعتقادی و اخلاقی و برخی دیگر از ابواب فقه بوده و فاقد مبحث بیع و تجارت بود، لذا مؤلف بر آن شد که این رساله را با استفاده از کتب مشهور همچون: فتاوی قاضیخان، اشباه نظائر، درر ملتقى الأبحر، مجالس رومی، تبیین محارم، شرح شرعة الإسلام، طریقه محمدیه و... به عنوان تکمله برای وصیت نامه مذکور بنگارد. این رساله مشتمل در یک مقدمه و سه باب و یک خاتمه به ترتیب ذیل نگارش یافته است: مقدمه: در بیان رفت و آمد به بازار؛ باب اول: در بیان محفوظ ماندن بیع و شراء از فساد یا کراهت، باب دوم: در بیان محفوظ ماندن از ربا، باب سوم: در بیان محفوظ ماندن از فساد مزارعه؛ خاتمه: در بیان معاملات و بیع فاسد و حرام و ناشایست. تألیف این رساله در اواخر ربیع الآخر سال ۱۰۸۹ هـ. / ژوئن ۱۶۷۸ م به پایان رسیده است. این رساله در فهرس و مصادر با عناوین: رساله الرباء فی البیع و الشراء، رساله فی المعاملات، علم حال و رساله بیع و شراء ثبت شده است. این رساله به انضمام شرح و ترجمه آن توسط «اسماعیل عثمان بن ابی بکر، نیازی» در سال ۱۲۰۶ هـ. / ۹۲ - ۱۷۹۱ م از سوی مطبعه حاجی حسین در استانبول به چاپ رسیده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ نام کاتب: [خلیل بن علی] □ تاریخ کتابت: [سال ۱۱۱۸ هـ. / ۷ - ۱۷۰۶ م] □ محل کتابت: [قسطنطنیه] □ عنوانها و نشانیها: شنگرف و سبز □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۳۰ (۱۳۲ب - ۱۶۱ب) □ تعداد سطر: ۱۵ □ اندازه متن: ۱۱/۳ × ۷

سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۸ ۱/۲ × ۱۳ ۱/۲ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای، ضربی، با ترنج زمینه گل و مرغ و گوزن.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده است؛ حاشیه نویسی اندکی دارد که در آن چند بیت شعر هم نگاشته شده است. برگها دارای کمند شنگرف و مجدول به طلا، شنگرف و خطوط مشکی است. بخشهایی از دیباچه همین رساله در برگهای (۱۶۲b - ۱۶۴b) تکرار شده است.

← فهرس المخطوطات التركیة العثمانیة فی دارالکتب المصریة بالقاهرة، ج ۲، صص ۱۵۷ و ۲۵۱؛ فهرس المطبوعات التركیة العثمانیة فی دارالکتب القومیة بالقاهرة، ج ۱، ص ۹۶؛

Tercüman Gazetesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, C.I, S.69; *Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu*, C.II, S.206 ve 343.

«شماره ۳۰۴۴ مجموعه»

182 Ma'rifet-nāme

۱۸۲ معرفتنامه

مؤلف: ابراهیم بن درویش عثمان، حسنی فقیری ارضرومی متخلص به «حقی» (متوفای سال ۱۱۸۶ هـ. (۱) / ۱۷۷۲ م).

موضوع: دانشنامه / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «حمد بی حدّ و شکر بی عدّ و ثنای مؤبّد بر واحد فرد احد حضرت تلیزین اولسون که هر شأنی اکوانی...».

انجام: «بو کتابی اوقیانی یازانی معرفت گنجیله بای آیت یاغنی».

گزارش متن: کتاب حاضر دائرة المعارفی است در علوم و فنون گوناگون مانند: فلسفه، عرفان، تصوّف، هیئت و نجوم، جغرافیا، تشریح و طبّ و... که به درخواست «سید احمد نعیمی» در سال ۱۱۷۰ هـ. [مطابق ماده «غقع»] / ۵۷-۱۷۵۶ م در یک مقدمه،

سه فن و یک خاتمه به ترتیب ذیل تألیف گردیده است:

مقدمه: معرفت هیئت اسلام و احوال هر دو جهان؛ فن اول: در معرفت هیئت عالم و تفصیل حکمت اشیاء و اعیان، فن دوم: معرفت اشکال ترکیب ابدان و ماهیت نفس انسان، فن سوم: معرفت کیفیت نیل عرفان و حقیقت حضور یزدان؛ خاتمه: معرفت آداب و ارکان صحبت یاران و اقارب و جیران.

این کتاب نخستین بار در مطبعه بولاق مصر در سال ۱۲۵۰ هـ. / ۱۸۳۴ م در قطع بزرگ به چاپ رسیده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ نام کاتب: سعدالله بن علی بن احمد [، ارضرومی] (۱)
 □ تاریخ کتابت: اوائل ماه شعبان سال ۱۲۲۴ هـ. / ۱۱ سپتامبر ۱۸۰۹ م □ محل کتابت: ارزن الروم
 □ عنوانها و نشانیها: سنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۳۶۰ □ تعداد سطر: ۳۵ (اشعار
 دو ستونی و چهار ستونی) □ اندازه متن: ۲۲ $\frac{۱}{۴}$ × ۱۱ $\frac{۱}{۴}$ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۳۱ $\frac{۱}{۴}$ × ۱۹ $\frac{۱}{۴}$ سانتیمتر
 □ نوع جلد: تیماج زرشکی، ضربی، با ترنج گل و بوته.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح و با عبارت «بلغ» مقابله گردیده است؛ حاشیه نویسی مختصری با نام «علی»، «علی نقی» و ... دارد؛ نسخه دارای دو سرلوح سبک ترکی که نخستین آن در برگ آغازین، زمینه طلایی و زنگار (سبز) همراه نگاره های اسلیمی، گل و برگ الوان با جداول طلائی و الوان و سرلوح دیگری در برگ «۱۶۱» با زمینه طلایی و نگاره های اسلیمی، گل و برگ الوان همراه جداول طلائی و الوان، می باشد. در اثنای کتاب حدوداً «۳۲» تصویر و اشکال متنوع جغرافیایی و فلکی بسیار نفیس خصوصاً چهار شکل مربوط به کره زمین (مانند تصویر برگ ۸۷) که با توجه به زمان تألیف و کتابت و عدم دسترسی به عکسهای فضائی و ... از نفاست بیشتری برخوردارند. یازده برگ آغاز نسخه فهرست تفصیلی مطالب کتاب است؛ روی برگ آغاز دستخط حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی رحمته در سال ۱۳۹۲ هـ. / ۱۹۷۳ م با عبارت ذیل آمده است: «هذا کتاب معرفتنامه فی العرفان و التجوم و التشریح

للعلامة الشيخ إبراهيم حقي المتوفى سنة ١١٨٦ هـ. ابن العلامة الشيخ عثمان الأضرومي وكان المؤلف من مشاهير علماء الدولة العثمانية، أخذ العلم عن والده و عن الشيخ إسماعيل المفتي ببلدة بروسه و عن غيره؛ له كتب: منها هذا الكتاب و منها كتاب تذكرة الأجاب و كتاب الحصن الحصين و كتاب كلمات فقير الله [إسماعيل التلوي] و كتاب الكلمات العرفانية و ديوان الإلهيات و غيرها و ألّف معرفت نامه باستدعاء صديقه العارف السيد أحمد التعيى نزيل بلدة بروسه و هذه النسخة نفيسة جداً مشتملة على أشكال و رسوم قلمية ملونة و صورت في زمن المؤلف؛ حرّره العبد شهاب الدين الحسيني المرعشي التجفي سنة ١٣٩٢ هـ. بلدة قم المشرفة؛ همجنين يادداشتى مربوط به نسخه و تعيين قيمت آن به مبلغ دو هزار تومان و چند مطلب متنوع ديگر مانند: تاريخ تولد به تاريخ ١٣٠٩ هـ. ديده مى شود. در انجام يك برگ و صيت نامه مؤلف (ابراهيم حقى) آمده است كه آغاز آن چنين است: «بسم الله الحمد لله و صلى الله... و بعد أيتها الأخ في الله...». ضمناً برگها مجدول به طلا و خطوط مشكى است.

⇐ إيضاح المكنون في الذيل على كشف الظنون، ج ٢، ص ٥١٢؛ دليل المطبوعات العثمانية و التركية في مكتبة الملك فهد الوطنية، ص ٢٠؛ عثمانلى مؤلفلى، ج ١، صص ٣٦ - ٣٣؛ فهرس المخطوطات العلمية المحفوظة بدار الكتب المصرية بالقاهرة، ج ٢، صص ١١٣٠ - ١١٢٩؛ فهرس المطبوعات التركية العثمانية في دارالكتب القومية بالقاهرة، ج ١، ص ٢؛ قاموس الأعلام، ج ١، ص ٥٦٧؛ هدية العارفين، ج ١، صص ٤٠ - ٣٩؛

Catalogue of the Turkish Manuscripts in the British Museum, P.115; Topkapi Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, C.I, S.480-481.

«شماره ٢٢٠٥»

١٨٣ معروف اللغات = فرهنگ 183 Me 'ruf el-Lügāt = Farhang-i
'Aẓfari اظفري

مؤلف: ميرزا على بخت بهادر بن محمد ولى، لکهنوى مشهور به «ميرزا کلان»،

متخلص به «اظفری» (متوفای بعد از سال ۱۲۰۹ هـ. / ۹۵-۱۷۹۴ م.).

موضوع: لغت / زبان: فارسی، ترکی جغتایی^(۱).

آغاز: «حمد بیعدّ مر متکلم نطق آفرینی را و ثنای بیحدّ مر خالق الخلقی را که از حکم کن، همه موجودات را بوجود رسانید وجود بشر را جودش از سایر مخلوقات بمقتضاء طغرای غزای...».

انجام: «... اسم زمان چون کیلکان حاغ وقت آمدن اسم مکان چون کیلماغ بیر جای آمدن اسم آله چون نیمارسا اورمامی چیزای آله وزن».

گزارش متن: در این اثر دستور زبان ترکی و لغات آن زبان با معنی فارسی آن در یک مقدمه و دو قسم به ترتیب ذیل، در اول ماه رجب سال ۱۲۰۹ هـ. / ۲۲ ژانویه ۱۷۹۵ م در شهر لکهنو (هند) نگارش یافته است: مقدمه: فایده در توضیح اعراب رسم الخط ترکی و سی عوامل مانند نحو؛ قسم اول: الفاظ فارسی اول و آخرش لغات ترکی، قسم دوم: لغات ترکی اول و الفاظ فارسی آخر.

مؤلف در سرآغاز، نسبنامه خویش و جمعی از مشایخ نقشبندیّه را بیان نموده است؛ در این نسب نامه، وی از طرف پدر به «امیر تیمور گورکانی» و از طرف مادر به «ابوالخیر نقشبندی ترکستانی» می‌رسد. مؤلف در مقدمه این کتاب می‌نویسد: «... و باید دانست که همه نسل تیموریّه را، دانستن زبان ترکی عموماً ضرور است اما اینعاصی را خصوصاً بلکه از اهم مهمّات و لابدی مانا که از بزرگان خود سماع دارم که هر که از خاندان گورکانیّه و یا نقشبندیّه باشد و آن کس از زبان ترکی بهره‌ای نداشته باشد او را ننگی عظیم است! بلکه بزرگان را در نسل وی شکّی بهم رسد!... این ترکی، جغتایی و ازبکیست...؛ غرض آنکه هر

۱. این لهجه از زبان ترکی - که از خانواده ترکی جغتایی محسوب می‌شود - در خاندان امیر تیمور گورکانی که مدتی در هندوستان حاکمیت داشته‌اند، مرسوم بوده است؛ کتاب بابرنامه تقریباً با همین لهجه نگارش یافته است.

که را بر ترکی جغتایی دست‌رسی به هم رسد بر همه انواع ترکی قادر گردید و «إفلا...»؛ بناءً علیه آنچه از خط دستخطی اوستاد خود میر کرم علی مرحوم - روح الله روحه - که در علم ترکی وحید و فرید روزگار بودند متفرّق و متشتّت غیر مردف نوشته یافتیم و آنچه کتب ازوشان خود خود خواندم و بر کتب حاشیه‌ها نوشته داشتم...؛ غرض، از صد کتاب معتبر ترکی تورانی و ایرانی و ایرانی و رومی که در مدّت هفت، هشت سال لغات متفرّق و مشتّت جمع مینمودم اکنون در سواد لکهنو بتاریخ غرّه ماه رجب سنه ۱۲۰۹ هجری در مدّت یک سال تمام اتّفاق ترتیب افتاد؛ اما ابیات برای اسناد و لغات جهت طوالت کلام نیاوردیم... امید آنست که بعد تفحص و خوض بسیار اگر سهوی... یابند... بقلم اصلاح برین بنده احسانی فرمایند؛ مانا که در تدوین و ترتیب این فرهنگ بسا لیل و نهار دود چراغ خوردم و به محنت بسر بردم...».

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ تاریخ کتابت: [اواخر سده ۱۳ هـ. ۱۹۰/م] □ عنوانها و نشانیها: قرمز □ نوع کاغذ: هندی □ تعداد برگ: ۵۰ □ تعداد سطر: ۱۳ □ اندازه متن: ۱۷ × ۱۰ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱ × ۱۶ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمعی [گالینگور] سرمه‌ای. ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده است. در آغاز تملک «محبی الدین احمد» دیده می‌شود. لبه برگهای آغازین، اندکی آفت دیده است. کلمات ترکی به رنگ قرمز نگاشته شده است.

← فهرست مشترک نسخه‌های خطی فارسی پاکستان، ج ۱۴، صص ۲۵۴ و ۲۷۲؛ فهرست نسخه‌های خطی فارسی موزه ملی پاکستان، کراچی، ص ۳۴۵.

«شماره ۶۱۷۱»

184 Ma'lumāt

۱۸۴ معلومات

مؤلف: داود بن کمال، قوچه‌وی رومی مدرّس مشهور به «قره داود» (متوفای

۹۴۸ هـ. / ۱۵۴۱-۴۲ م).

موضوع: کلام / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «بسم الله و بحمده معلوم اوله که الله عظیم الشان حضرت تلرینک ماتریدییه گوره یگر می ایکی...».

انجام: «... بعض اشاعره عنونده قرآن لفظی حادثدر و معناسی قدیمدر و بونک فسادی جمله دن اظهاردر».

گزارش متن: رساله‌ای کلامی بر اساس مسلک و مشرب ماتریدی است که در آن به بررسی موضوعاتی مانند صفات باری تعالی، حسن و قبح، قدرت خدا و ... پرداخته شده و علاوه بر آنها متعرض مباحث منطقی نیز می‌شود؛ بیشترین مطالب این رساله در نقد مذاهب کلامی اعتزال و اشاعره است، هر چند مسلکی که در پایان اختیار می‌گردد، نزدیک به مکتب اعتزال می‌باشد؛ یادآوری می‌شود بنیانگذار مسلک ماتریدیّه «ابومنصور ماتریدی» (متوفای ۳۳۳هـ. / ۹۴۵ - ۹۴۴م) می‌باشد. این رساله با عناوین «معلوم اولکه، اعلم» در چند بخش نگارش یافته است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق متمایل به رقعه □ تاریخ کتابت: [سده ۱۳هـ. / ۱۹م] □ عنوانها و نشانیها: مشکی و قرمز □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۱۳ (۸۳a - ۹۵a) □ تعداد سطر: ۲۸ □ اندازه متن: ۱۸ × ۱۲ ۱/۲ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱ ۱/۲ × ۱۶ ۱/۲ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمی [گالینگور] مشکی؛ عطف: تیماج مشکی.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده و نسخه بدلها نیز با عبارت «خ ل» ثبت شده است. در برگ آغازین محل دفن مؤلف، کنار قبر «محمد افندی برگوی» ذکر گردیده است.

← عثمانلی مؤلفری، ج ۱، ص ۳۹۹؛ قاموس الأعلام، ج ۵، ص ۳۶۲۸؛ هدیه العارفین، ج ۱،

Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu, C.IV, S.56.

ص ۳۶۱؛

«شماره ۱۴۹۰ مجموعه»

۱۸۵ معنیات

185 Mū'am-myāt

ناظم: امرالله بن عبدالله، ادرنوی متخلص به «امری» (متوفای سال ۹۸۲

ه. ۷۵/ - ۱۵۷۴ م).

موضوع: معنیای منظوم / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «گجدی سنبل گلد[ی] گل آنکله دلخوش ایلدم

یوزین اکدم دلبرک زلفن فراموش ایلدم».

انجام: «اگر بزمده اول شاهک قلورسه دردیسی باقی

ایدرلر جانی اوسینه انی ترجیح عشاقی».

گزارش متن: مجموعه معنّاهایی منظوم بر اساس اسامی اشخاص و به ترتیب الفبا

است. هر یک از معنّاهای در یک بیت آمده، لیکن برخی از حروف یا نوشته نشده و یا اینکه

ناتمام مانده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ ترکی □ تاریخ کتابت: [سده ۱۳ ه. ۱۹/ م] □ عنوانها

و نشانیها: قرمز □ نوع کاغذ: فرنگی قدیم، آهار مهره شده □ تعداد برگ: ۳۰ (۹۲b - ۱۲۲a)

□ تعداد سطر: میانگین «۱۱» □ اندازه متن: میانگین ۲۰ × ۱۱ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۰ × ۱۲

سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج زرشکی، مجدول به زر، با ترنج.

ویژگیهای نسخه: قلم خوردگی‌های اندکی در متن دارد؛ عناوین به رنگهای قرمز

و اندکی به سنگرف نگارش یافته است؛ در اواخر بخشهایی از برگها سفید و نانوشته مانده، گویا

کاتب می‌خواسته بعداً بدان بیفزاید؛ این بخش نسبت به سایر بخشهای مجموعه تازه‌تر است. در

انجام دو مهر هشت گوش «عبدہ الزاجی احمد ۱۲۵۴» آمده است.

← عثمانلی مؤلفلری، ج ۲، ص ۷۷؛ قاموس الأعلام، ج ۲، ص ۱۰۳۶؛ هدیه العارفین،

ج ۱، ص ۲۲۷.

«شماره ۳ + ۸۳ مجموعه»

186 Ayni Eser (2)

۱۸۶ نسخه دیگر (۱)

آغاز: «باسمه سبحانه و تعالی،

گچدی سنبل گلدی آنکله دل خوش ایلدم روین اقدم دلبرک زلفن فراموش ایلدم».

انجام: «طوت دلک ای قند کندکده لب دلدارهم

امکه یوخسه ویرر اغزک دادنی اول غنچه فم

...» ناتمام.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ تاریخ کتابت: [سال ۱۰۳۵هـ. ۲۶/ - ۱۶۲۵م]

□ عنوانها و نشانیها: مشکى □ نوع کاغذ: فرنگی ، آهار مهره شده □ تعداد برگ: ۲ (۴۰b - ۴۱a)

□ تعداد سطر: ۱۳ و ۱۴ □ اندازه متن: $۱۳\frac{۱}{۴} \times ۶\frac{۱}{۴}$ سانتیمتر □ اندازه جلد: $۱۹\frac{۱}{۴} \times ۱۲\frac{۱}{۴}$ سانتیمتر

□ نوع جلد: مشتمی [گالینگور] زرشکی ؛ عطف: تیماج قرمز.

ویژگیهای نسخه: در انجام امضای «نرگس لاجوردی» که برگها را شماره گذاری کرده ،

دیده می شود.

«شماره ۵۳۷۱ مجموعه»

187 Mū'am-miyāt

۱۸۷ معنیات

ناظم: رموزی (متوفای بعد از سال ۹۷۷هـ. ۷۰/ - ۱۵۶۹م).

موضوع: معنای منظوم / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «بسم الله الرحمن الرحيم

فتوح معنای کلام قدیم

انجام: «شغل فقه اوزره ایمش سن نچه ای و نچه یل

فقهای حنفی و تره نه دیرلر ای دل

کتابتدن اورکوب ایدرسم نولاییم

کم ام کتابت دن اولدی کوکل نیم». گزارش متن: در این رساله مجموعه‌ای از معنیات منظوم یکی از شاعران گمنام سده دهم هجری امپراتوری عثمانی با تخلص «رموزی» است که در سال ۹۷۵هـ./۶۸-۱۵۶۷م به نام سلطان سلیم خان ثانی (۹۸۲-۹۷۴هـ./۷۴-۱۵۶۶م) سروده است. شاعر گویا در سال ۹۷۷هـ./۷۰-۱۵۶۹ از سوی دربار عثمانی (عالی باب) به یمن مأموریت داشته و در آنجا تاریخ یمن را نیز به نظم کشیده است. آگاهیهای بیشتری از «رموزی» در مصادر موجود به دست نیامد. در این منظومه حدوداً (۸۰۰) بیت از انواع معنیهای تحصیلی، تکمیلی، تسهیلی و تزییلی همراه الفاظی (کلید) که در آنها تعبیه شده، آمده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ تاریخ کتابت: سال ۱۰۳۵هـ./۲۶ - ۱۶۲۵م □ عنوانها و نشانها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی، آهار مهره شده □ تعداد برگ: ۳۰ (۱۱b - ۴۰a) □ تعداد سطر: میانگین «۱۷» □ اندازه متن: میانگین ۷×۱۴ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۹ $\frac{۱}{۳}$ ×۱۲ $\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمی [گالینگور] زرشکی؛ عطف: تیماج قرمز. ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده و حاشیه نویسی اندکی نیز دارد. کلید معنیها در کنار هر بیتی به رنگ قرمز نگاشته شده است.

← عثمانلی مؤلفری، ج ۳، ص ۱۰۱ (ذیل ترجمه علی عالی افندی).

«شماره ۵۳۷۱ مجموعه»

آغاز: «...قادر می سنگ مه اوله قرشکده نمایان
برگرز آلب مرآته بق ای خسرو خوبان».
انجام: «یاغک باش ایدل شمعک ایلی بخشنده گیجه نک
بور بو شاه اسمینی گیجی المشدر صفادن دل
...» ناتمام.

گزارش متن: مجموعه ای منظوم از معنیات بر اساس اسامی اشخاص است که هر
کدام در بیت به صورت رباعی نگارش یافته است.
گزارش نسخه: نوع خط: نسخ ترکی □ تاریخ کتابت: [سده ۱۳ هـ / ۱۹ م] □ عنوانها
و نشانیها: مشکی □ نوع کاغذ: فرنگی قدیم ، آهار مهره شده □ تعداد برگ: ۳ (۸۹b - ۹۱a)
□ تعداد سطر: ۱۶ □ اندازه متن: ۲۰ × ۱۱ ۱/۴ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۰ ۱/۴ × ۱۲ ۱/۴ سانتیمتر □ نوع
جلد: تیماج زرشکی ، مجدول به زر ، با ترنج.
ویژگیهای نسخه: قلم خوردگی های اندکی در متن مشاهده می شود ، دو برگ سفید
و نانوشته مانده است ؛ این بخش بعداً نونویس شده است.
«شماره ۳ + ۸۳ مجموعه»

189 Mū'am-myāt

معنیات ۱۸۹

ناظم: جمعی از شعراء.
موضوع: معنای منظوم / زبان: ترکی عثمانی.
آغاز: «سجده قلماغه سکا ای رخلری باغ ارم
روی خوبک عکسی صوده گورب سرو اولدی خم».
انجام: «مجروح خنجری اولیجک دیدی ای جوان
سوسن بترسیه بسیریدر ز خاک هر زمان».^(۱)

گزارش متن: رساله‌ای مختصر در معما بر اساس اسامی اشخاص به ترتیب حروف الفبا است که از قنالوزاده، عبیدی چلبی، وامری از شعرای نامی دولت عثمانی (ترکیه) نقل گردیده و در این اثر نگارش یافته است؛ ضمناً در ذیل ابیات حلّ رموز (کلید) و جواب آن نیز ذکر شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ تاریخ کتابت: [سال ۹۷۸ هـ / ۷۱ - ۱۵۷۰ م] □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۴ (۸۱a - ۸۴a) □ تعداد سطر: ۸ □ اندازه متن: ۱۵ × ۷ ۱/۴ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۲ ۱/۴ × ۱۳ ۱/۴ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج زرشکی بدون مقوّا، مجدول با ترنج زمینه اسلیمی.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده و بخشهایی از معماها و اشعار در هامش نگارش یافته است. آثار اندکِ رطوبت بر فراز برگها مشاهده می‌شود. در برگ آغاز یک تملک محو شده «... نظر قلی بن...» آمده است. تاریخ کتابت به قرینه برگ «۱۲۴» همین مجموعه نگارش یافت.

«شماره ۹۰۷۲ مجموعه»

190 Miftāh el-Esrār = Reml

۱۹۰ مفتاح الأسرار = رمل

مؤلف: ناشناخته.

موضوع: علوم غریبه / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «الحمد لله رب العالمين والعاقبة للمتقين والصلوة والسلام على محمد وآله... و بعد بلگل کم بو علم اون یکی برج اوزره در...».

انجام: «... احکام کلی بیان ایلدی اول نسنکم ذکر اولندی؛ لا يعلم الغیب إلا الله والله أعلم بالصواب».

گزارش متن: رساله مختصری در علم رمل است که بر اساس عناوین دوازده گانه

بروج (سنبله، حمل، سرطان و...) و در بخشهای پایانی به صورت سؤال و جواب نگارش یافته است، ضمناً چند سؤال و جواب هم از خواجه نصیرالدین طوسی (متوفای ۶۷۲ هـ. / ۷۴-۲۷۳ م) نقل شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق متمایل به نسخ □ تاریخ کتابت: [سده ۱۳ هـ. / ۱۹ م] □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۱۵ (۹۰b - ۱۰۵a) □ تعداد سطر: ۱۵ □ اندازه متن: ۱۷×۹ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱×۱۵ سانتیمتر □ نوع جلد: مشمی [گالینگور] مشکی؛ عطف: تیماج مشکی.

ویژگیهای نسخه: در انجام نسخه چند اصطلاح در رمل و اشکال ۱۶ گانه رمل مشاهده می‌گردد.

«شماره ۳۳۸۳ مجموعه»

191 Miftāh er-Reml

۱۹۱ مفتاح الرمل

مؤلف: ناشناخته.

موضوع: علوم غریبه / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «اون ایکی برج اوزرینه ایالمش لر ابتدا اتشی تطفنون و تدی (۱) اودر و (۵)

مائلدر رو...».

انجام: «... غیر فائده بقدر دیو حکم ایلسن؛ لا یعلم إلا الله؛ تمت».

گزارش متن: رساله مختصری در علم رمل است که در چندین باب و مسأله نگارش

یافته است. در منابع و فهراس موجود تحت عنوان: مفتاح الرمل جز اثر «میر محمد

حسین بن شهاب الدین» که به زبان فارسی است^(۱)، آگاهی نیافتیم و همچنین ارتباط این

۱. نسخه‌ای از آن تحت شماره «۴۴۷۰/۵» همین کتابخانه نگهداری می‌گردد.

دو نسخه از جهت ترجمه آن بودن و ... مشخص نگردید و احتمال دارد بین این دو ارتباطی نباشد. در فهرست موزه بریتانیا از رساله‌ای به نام: مفتاح الزمّل یاد شده که احتیاج به بررسی بیشتری دارد.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق متمایل به نسخ □ تاریخ کتابت: [سده ۱۳ هـ / ۱۹ م]
 □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۱۱ (۵۰a - ۶۱a) □ تعداد سطر:
 ۱۵ □ اندازه متن: ۱۷×۹ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱×۱۵ سانتیمتر □ نوع جلد: مشمی
 [گالینگور] مشکی؛ عطف؛ تیماج مشکی.

ویژگیهای نسخه: آثار اندکی از رطوبت روی برخی برگها مشاهده می‌گردد.

← فهرست نسخه‌های خطی همین کتابخانه، ج ۱۲، ص ۵۹؛

Catalogue of the Turkish Manuscripts in the British Museum, P.132.

«شماره ۳۳۸۳ مجموعه»

۱۹۲ مفتاح العبر = ترجمه Miftāh-i el-'Aibar = Tercüme-i

تاریخ ابن خلدون Tārīh-i İbn-i Haldun

مترجم: وزیر عبداللطیف صبحی پاشا بن عبدالرحمن سامی پاشا، موره‌وی (متوفای

سال ۱۳۰۲^(۱) هـ / ۱۸۸۵ م).

موضوع: تاریخ عمومی / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «کتاب ثانی ابتدای خلقدن بوانه دک قبائل عربک شعوب و اجناسی

و معاصرلری ... مقدمه اولی امم عالم و شعوب و قبائلی و اجمالاً نسبلری بیاننده در ...».

انجام: «... مرو نام بلده ده عرب النده مقتول اوله رق ساسانیان دولتی هجرت سنیّه

۱. در هدیه العارفين وإيضاح المکون تاریخ درگذشت وی سال ۱۳۰۳ هـ / ۱۸۸۵ - ۸۶ م ثبت گردیده است.

نک او توزنجی سنه سنده منقرض اولدی و البقاء لله الواحد القهار».

گزارش متن: ترجمه‌ای نیکو و دقیق از کتاب: العبر و دیوان المبتدأ والخبر فی آیام العرب و العجم و البربر مشهور به «تاریخ ابن خلدون» تألیف: قاضی ولی‌الدین عبدالرحمن بن محمد، اشبیلی حضر می مالکی معروف به «ابن خلدون» (متوفای سال ۸۰۸ هـ. / ۶-۱۴۰۵ م) می‌باشد. تاریخ ابن خلدون شامل یک مقدمه و سه کتاب به نحو ذیل است: مقدمه: شامل فضیلت و فوائد علم و دانش تاریخ و تحقیق روشهای آن و اشاره به اغلاط مورخان؛ کتاب نخست: در اجتماع و تمدن و یاد کردن عوارض ذاتی (خواص و قوانین) آن، چون: کشورداری و پادشاهی، کسب و معاش، هنرها و دانشها و بیان موجبات و علل هر یک؛ و همین بخش به تدریج از باب تسمیه کلّ به جزء به «مقدمه ابن خلدون» شهرت یافت و به جهت اهمیت آن از اوائل قرن نوزدهم میلادی مورد توجه خاورشناسان واقع گردید و در فاصله اندکی به زبانهای مختلف اروپائی ترجمه گردید.

کتاب دوم: در اخبار عرب و قبیله‌ها و دولتهای آن از آغاز آفرینش تا روزگار ابن خلدون و در آن اشاره‌ای است به برخی از ملت‌ها و دولت‌های مشهور که با ایشان همزمان بوده‌اند، مانند: نبطیان، سریانیان، ایرانیان، بنی اسرائیل، قبطیان، یونانیان، رومیان، ترکان و فرنگیان؛ کتاب سوم: در اخبار بربر و موالی ایشان چون زناته (ناحیه‌ای از ساراگوس در اسپانیا) و بیان آغاز حال و طوایف ایشان و کشورها و دولتهایی که به ویژه در دیار مغرب تشکیل داده‌اند.

مقدمه ابن خلدون (کتاب اول) ابتدا در زمان سلطان احمد ثالث (۴۳-۱۱۱۵ هـ. / ۳۰-۱۷۰۳ م) از سوی «شیخ الاسلام محمد بن پیری بن محمد، شهری رومی متخلص به صاحب و مشهور به پیری زاده» (متوفای سال ۱۱۶۲ هـ. / ۱۷۴۹ م) به ترکی ترجمه

گردیده^(۱) که در یک جلد به چاپ رسیده است و نسخه‌هایی از آن در کتابخانه‌های ترکیه (نور عثمانیه، موزه طوپ قاپی سرای، سلیمانیه، عاشر افندی، حمیدیّه و...) نگهداری می‌شود. ترجمه دیگر، از آن یکی از وزیران، ادبا و علمای برجسته دولت عثمانی عبداللطیف صبحی پاشا (مترجم همین نسخه) است که بخشهای بعدی این تاریخ را به ترکی ترجمه نموده است، البته شایسته تذکر است که در برخی مصادر همچون: عثمانلی مؤلفری و هدیه العارین آمده که: «وی جزء اول از کتاب ثانی مقدمه ابن خلدون را به ترکی ترجمه نموده و آن را مفتاح العبر نامیده است»؛ لیکن با توجه به تفصیل فوق، مقدمه ابن خلدون شامل «۶» باب بوده که مجموعاً جلد نخست تاریخ ابن خلدون را تشکیل می‌دهند و مجلدات بعدی (کتاب دوم و سوم) از مقدمه معروف خارج می‌باشند و احتمالاً در تقسیم این تاریخ اشتباه کرده‌اند چرا که مقدمه ابن خلدون کتاب ثانی ندارد بلکه باب دوم دارد، بنابراین «صبحی پاشا» کتاب دوم از تاریخ ابن خلدون را ترجمه نموده (نسخه حاضر) است. احمد رفعت افندی نویسنده شهیر ترک در اثر کم نظیر خود لغات تاریخیه و جغرافیه در ذیل ماده «ابن خلدون» می‌نویسد^(۲): «مقدمه سنی سلطان احمد ثالث زماننده پیریزاده و تمامی صبحی پاشا حضرت تلیری ترکجه به ترجمه بیور مشلردر و طبع اولنمشدر»؛

۱. پیری زاده گویا فقط تا باب پنجم مقدمه ابن خلدون (کتاب اول) را به ترکی ترجمه نموده و از ترجمه باب ششم صرف نظر کرده است؛ چنانچه هامر [Hammer] خاورشناس برجسته آلمانی طی مقاله‌ای که در مجله آسیائی در سال ۱۲۳۷هـ./۱۸۲۲م به زبان فرانسه منتشر کرد، می‌نویسد: «مقدمه ابن خلدون از مهمترین تألیفاتی است که در پایتخت دولت عثمانی شهرت دارد و از کتبی است که کلیه رجال و وزیران و امراء و عموم روشنفکران و کارکنان دستگاههای مختلف دولت عثمانی [به ترجمه ترکی مقدمه ابن خلدون دلبستگی عظیمی دارند] و آن را [با اشتیاق تمام] مطالعه می‌کنند»؛ وی برای تأیید گفتار خود در اهمیت کتاب مزبور عناوین فصول بابهای پنجگانه مقدمه را منتشر ساخت و اظهار تأسف شدید کرد که بر باب ششم اطلاع نیافته است؛ چه، وی می‌دانست که این باب از مهمترین منابعی بوده است که «حاجی خلیفه» در تدوین کشف الظنون از آن بهره جسته است.

۲. این عبارات به خط زیبایی بعداً به کتاب چاپی اضافه گردیده و ممکن است از «رفعت افندی» نباشد؛ این نسخه چاپی نفیس در بخش فهرست نویسی نسخه‌های خطی کتابخانه آیت الله العظمی مرعشی نجفی رحمته الله، در قم موجود است.

همچنین شمس الدین سامی در کتاب ارزشمند خود قاموس الأعلام می نویسد: «ابن خلدونک تاریخندن بر مقدارینی لسان ترکی یه ترجمه ایتمش...»؛ این عبارات نشان می دهد که صبحی پاشا تاریخ ابن خلدون را به تمامه یا حداقل بخشی از خود تاریخ ابن خلدون را به ترکی عثمانی ترجمه و چاپ نموده است.

کتاب حاضر ترجمه «کتاب ثانی» از تاریخ ابن خلدون است که در اخبار عرب و قبیله ها و دولتهای آن از آغاز آفرینش تا روزگار ابن خلدون می باشد و در آن اشاره ای نیز به برخی ملت ها و دولت های مشهور آن دوره همانند: نبطیان، سریانیان، ایرانیان، بنی اسرائیل، قبطیان، یونانیان، رومیان، ترکان و فرنگیان گردیده است.

این کتاب (ثانی) شامل دو مقدمه و یک گفتار به شرح ذیل است: ۱. در ملت های جهان و اختلاف گروه های مردم و گفتاری در انساب آنان؛ ۲. در کیفیت وضع انساب اهل دُول و...؛ و گفتاری هم درباره گروه های مردم، منشأ و اختلاف طبقات و انساب هر طبقه از آنها. ضمناً برای هر طبقه از امتهای و خاندان سلاطین مشجری ساخته و ریشه و نسب آنان به تفصیل توضیح داده شده است.

یادآوری می شود مفتاح العبر همراه تألیف دیگر مترجم (عبد اللطیف صبحی پاشا)، تکلمة العبر، در استانبول به سال ۱۲۷۶ هـ. / ۶۰ - ۱۸۵۹ م از سوی مطبعه تقویمخانه عامره به چاپ رسیده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ زیبا □ کاتب: یوسف مخلص □ تاریخ کتابت: ۴ صفر سال ۱۱۷۵ [۲] هـ. / ۱۴ سپتامبر ۱۸۵۸ م □ عنوانها و نشانیها: قرمز □ نوع کاغذ: فرنگی نخودی □ تعداد برگ: ۱۳۸ □ تعداد سطر: ۲۵ □ اندازه متن: $\frac{۱۲ \times ۲۰}{۴}$ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱×۳۳ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمعی [گالینگور] آبی.

ویژگیهای نسخه: این نسخه به گمان بسیار قوی نسخه اصل می باشد که به دستور و امر

مترجم کتابت گردیده است و همچنین در حاشیه و متن بعداً از سوی خود مترجم تصحیح گردیده است. حاشیه‌نویسی نسبتاً زیادی با نشان «مترجم» دارد و ضمناً مطالبی هم از معجم البلدان و ... نقل شده است؛ برخی از تعلیقات با مرکب مشکی آغشته به طلا (مرکب‌های سلطنتی) به خط رقعہ - که به نظر می‌رسد خط مترجم است - نگارش یافته است. برخی از کلمات متن به همین خط قلم خورده و صحیح آن در بالای کلمه یا در حاشیه نوشته شده است. در هدیه العارفین (ج ۲، ص ۵۷۱) از شخصیتی با نام «یوسف متخلص به خالص»، مترجم نظارت خارجی دولت عثمانی (متوفای سال ۱۳۰۰ هـ. / ۱۸۸۳ م) نام برده که احتمالاً کاتب نسخه همو باشد؛ در لبه برگها اندکی آثار رطوبت مشاهده می‌گردد. مشخرات و جداول فراوانی مربوط به انساب مردمان و خانوادگان سلاطین دارد.

⇐ إيضاح المکنون في الذیل علی کشف الظنون، ج ۲، ص ۵۲۵؛ ترجمه مقدمه ابن خلدون، محمد پروین گنابادی، تهران: بنگاه ترجمه و نشر کتاب، ۱۳۵۹ ش؛ عثمانلی مؤلفلری، ج ۲، ص ۱۱۳ و ج ۳، ص ۸۱؛ فهرست نسخه‌های خطی ترکی انستیتو ملل آسیائی (لنین گراد)، ج ۱، صص ۴۵ - ۴۴؛ فهرس المطبوعات التریکیة العثمانیة فی دارالکتب القومیة بالقاهرة، ج ۲، ص ۳۱۶؛ قاموس الأعلام، ج ۴، صص ۲۹۳۶ - ۲۹۳۵؛ کشف الظنون، ج ۲، ص ۱۱۲۴؛ لغات تاریخیة و جغرافیة، ج ۱، ص ۳۳؛ هدیه العارفین، ج ۱، ص ۶۱۹ و ج ۲، ص ۳۲۷؛

İstanbul Kütüphaneleri Tarih - Coğrafya Yazmaları Kataloğları, S. 71-77;

Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, C.I, S.187-188.

«شماره ۵۰۷۱»

193 el-Makālet el-Mūkay-yde

fi'l-Kilāb

۱۹۳ المقالة المقیّدة فی

الکلاب

مؤلف: سعدالدین سلیمان بن عبدالرحمن بن محمد، رومی مشهور به «مستقیم زاده»

(متوفای سال ۱۲۰۲ هـ. / ۱۷۸۷-۸۸ م).

موضوع: فقه حنفی و جانورشناسی / زیان: ترکی عثمانی.

آغاز: «حمداً لله المنان الذي خلق أجناس الحيوان وجعل الأشرف منه الإنسان... معلوم اوله که ملوکده ابتدا کلبه تعلیم ایدن هوشنجشاه ایدی که حضرت آدم علیه السلام اولادنده قهرمان اولدر...».

انجام: «حق تعالی ارذل خلقینه ویرمش اون خصال

اعتبار ایتسون بصیرت اهلی بولور حسن حال

الحمد لمن وفق لجميع هذا الأثر الأصغر وهو عند جامعه الأحرر أكبر بالنسبة إلى ما أنعم ويسر والصلاة على حبيبه الأنور وعلى آله الأشهر والسلام».

گزارش متن: رساله کوتاهی در معرفی سگها و انواع آن و نخستین کسانی که سگ را تعلیم داده اند و همچنین بیان احکام مربوط به آنها که بر اساس فقه حنفی در سال ۱۱۸۷ هـ. [بر اساس ماده «المقالة المقيدة»] / ۱۷۷۳ م و یا ۱۱۹۳ هـ. [بر اساس ماده «اعتراف تام»] / ۱۷۷۹ م نگارش یافته است. در ایضاح المکنون و هدیه العارفين از این رساله تحت عنوان: المقالة المفيدة في الكلام نام برده شده، که با توجه به نسخه اصلی آن رساله - که نسخه حاضر است - آن نام قطعاً اشتباه می باشد.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق تحریری □ کاتب: مؤلف □ تاریخ کتابت (تألیف): سال ۱۱۹۳ هـ. / ۱۷۷۹ م □ عنوانها و نشانیها: مشکى □ تعداد برگ: ۳ (۹۲b - ۹۴a) □ تعداد سطر: ۳۰ □ اندازه متن: ۱۶^۱/_۴ × ۸ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱ × ۱۳ سانتیمتر □ نوع جلد: مقوایی با روکش کاغذی ابری؛ عطف و مغزی: تیماج قهوه ای، بالبه برگردان.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح شده و حاشیه نویسی دارد. در آغاز به خط دیگری نام رساله (المقالة المقيدة) و تاریخ تألیف آن که بر اساس حساب ابجدی عنوان رساله سال ۱۱۸۷ هـ. نوشته است؛ ولی با توجه به اینکه رساله حاضر نسخه اصل به خط مؤلف است، تاریخ تألیف آن را در انجام بر اساس ماده «اعتراف تام» سال ۱۱۹۳ هـ. نگاشته است. البته این احتمال

احتمال نیز وجود دارد که تاریخ اخیری مربوط به نسخهٔ مبیضه باشد و الله العالم. در برگ آغاز یک مهر بیضی «السید شهاب‌الدین ۱۲۷۹ وفا» به چشم می‌خورد.

← إيضاح المکنون فی الذیل علی کشف الظنون، ج ۲، ص ۵۳۴؛ عثمانلی مؤلفلری، ج ۱، صص ۱۶۹ - ۱۶۸. هدیهٔ العارفین، ج ۱، صص ۴۰۶ - ۴۰۵؛

«شمارهٔ ۱۲۱۰۳ مجموعه»

194 Mūkātībāt

۱۹۴ مکاتبات

مؤلف: ناشناخته.

موضوع: نامه‌نگاری / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: افتاده «... وزیر بی نظیر صاحب کمال شاه غازی پاشا بن شهسوار پاشا موصلی یونس بکه کوندرویکی و کندو طبلرندن انشا ایلدیگی مکتوبدر؛ صدیق مونس، امیر یونس حضورنه...».

انجام: «... احتشام ایله حجله نشین جمیله لری اولدی، یوسف مقصود اقصی دخی ساقی بزملری واعزک الله فی الدارین نغمه سی سرود مجلسلری اوله؛ آمین یا رب العالمین...» ناتمام.

گزارش متن: مجموعه‌ای مختصر از مکاتبات عده‌ای از رجال دولت عثمانی خصوصاً یونس بک و شاه غازی پاشا موصلی والی مصر است که به جهت ادبیانه بودن آن نامه‌ها بیان شده است. متأسفانه بخشی از این رساله افتاده و بخش باقیمانده هم ناتمام مانده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ ترکی متمایل به رقعہ □ کاتب: [مصطفی بن عبدالله بن محمّد، قسطنطینی رومی مشهور به «حاجی خلیفه» و «کاتب چلبی»] □ تاریخ کتابت: [سال ۱۰۶۰هـ./۱۶۵۰م] □ محل کتابت: [حلب الشهباء] □ عنوانها و نشانیها: شنکرف □ نوع کاغذ:

شرقی □ تعداد برگ: ۲ (۱۰۲a - ۱۰۳b) □ تعداد سطر: ۴۴ □ اندازه متن: ۲۶×۹ سانتیمتر
 □ اندازه جلد: ۲۹¼×۱۰¼ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای تیره، مجدول، با ترنج و سرترنج
 زمینه اسلیمی؛ عطف و مغزی: تیماج قهوه‌ای روشن.

ویژگیهای نسخه: رساله نفیسی به خط صاحب کشف الظنون (متوقای سال ۱۰۶۷هـ. / ۵۷ - ۱۶۵۶م) است و از این حیث حائز اهمیت فراوان می‌باشد. در این مجموعه بسیار نفیس که همگی به خط این عالم برجسته تُرک است، رساله‌های دیگری به زبان عربی وجود دارد که متأسفانه در فهرست‌نگاری نخستین از نظر فهرست‌نگار آن دور مانده است. آثار رطوبت در بخشهای بالای برگها و اندکی آسیب دیدگی مشاهده می‌شود. ضمناً نام کاتب، تاریخ و محل کتابت به قرینه برگ (۱۱۵b) همین مجموعه نگارش یافته است.

◀ عثمانلی مؤلفی، ج ۳، صص ۱۳۱ - ۱۲۴؛ هدیه العارفین، ج ۲، صص ۴۴۱ - ۴۴۰.

«شماره ۴۲۹۸ مجموعه»

۱۹۵ مناقب چهار یار گزین 195 Menākib-i Çahāryār gūzīn

مؤلف: ابوالثناء شمس‌الدین احمد بن محمد، زیلی سیواسی رومی (متوقای سال

۱۰۰۶هـ. / ۹۸ - ۱۵۹۷م).

موضوع: تاریخ خلفا/ زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «حمد پر اجلال و ثنای بی‌اخلال اوّل قادر لایزال سزاوار و لایقدر که چهار ارکان و متین دین چهار یار گوزین سید المرسلین صلوات‌الله علیهم اجمعین ایله مشید و مستحکم قیلدی...».

انجام: «... مدح و وصفی نه اوله بوندن بویله بزه لازم اولدرکه حمد و شکر و دوغای ثنایه مشغول اولا و اختتام دوغای ایده لم بعون‌الله تعالی، الحمد لله الذي أنعم علينا... ربّنا... يوم القيامة إنك لا تخلف الميعاد».

گزارش متن: کتابی در تاریخ و مناقب خلفای چهارگانه (به پندار عامه) و مناقب اهل بیت علیهم‌السلام و برخی اصحاب که در سال ۹۸۹ هـ. / ۱۵۸۱ م در ایام سلطنت سلطان مرادخان سوم عثمانی (۱۰۰۳-۹۸۲ هـ. / ۱۵۷۴ م) در ۱۲ باب^(۱) به ترتیب ذیل تألیف گردیده است: الباب الأوّل: في مناقب الخليفة الأوّل أبي بكر، الباب الثّاني: في مناقب الخليفة الثّاني عمر، الباب الثّالث: في مناقب أبي بكر وعمر، الباب الرّابع: في مناقب الخليفة الثّالث عثمان، الباب الخامس: في مناقب أبي بكر وعمر و عثمان، الباب السّادس: في مناقب الخليفة الرّابع أسدالله الغالب عليّ بن أبي طالب علیه‌السلام که شامل (۱۰۱) منقبت و منقبت اخیری مشتمل بر قصیده‌ای طولانی در ۲۴۸ بیت (قضایای جنگ خیبر) با مطلع ذیل است:

«وقتیدر ای بلبل غافل، اویمان بر نظر قیل آج گوزوکی قیل عیان»
در بخشی از این قصیده آمده:

«پس رسول‌الله بیوردی یا علی جبرائیل گلدی ددیکم یا ولی
کیم قویام بو مانجنیقہ بن سنی بو مصاره آتم ای حق ارسلانی

* * *

شاه مردان دیدی یوزم اوستونه هر نه امر اولدیسه گوزم اوستنه
یول که اولسون خدا باشیم جانم خاطریمه گلدی بو معنی بنم

* * *

شاه مردان پس قپویه یودیدی چاکدی قویاردی قپوی سوری
گلدی مؤمنلر حصاره گیردیلر کافری ییر لو بیرنده قیردیلر.

* * *

، باب السّابع: في مناقب أبي بكر وعمر و عثمان و عليّ علیه‌السلام، الباب الثّامن: في مناظرة

۱. در برخی نسخه‌ها مانند نسخه «کتابخانه نور عثمانیه استانبول» مباحث کتاب طی چهار باب آمده است.

أبي بكر وعليّ المرتضى عليهما السلام، الباب التاسع: في المناقب العشرة المبشرة، الباب العاشر: في مناقب أهل بيت رسول الله صلى الله عليه وآله، الباب الحادي عشر: في مناقب الصحابة والباب الثاني عشر: في ثواب هذه الأمة.

شایان ذکر است که این کتاب در سال ۱۲۵۸هـ / ۱۸۴۲م در استانبول به چاپ رسیده و برای بار چهارم در سال ۱۲۹۰هـ / ۱۸۷۳م تجدید چاپ شده است. گزارش نسخه: نوع خط: رقعہ، برخی عناوین: نسخ □ تاریخ کتابت: روز پنجشنبه ماه شعبان سال ۱۲۴۱هـ. / مارس ۱۸۲۶م □ عنوانها و نشانیها: شنکرف و برخی قرمز □ نوع کاغذ: فرنگی، آهار مهره شده □ تعداد برگ: ۲۹۶ □ تعداد سطر: ۱۹ □ اندازه متن: ۱۶×۱۰ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۲×۱۶ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمی [گالینگور] قهوه‌ای؛ عطف: تیماج قهوه‌ای. ویژگیهای نسخه: فهرست مطالب در برگ آغازین آمده است و ضمناً در همان برگ هم تاریخ کتابت نسخه نوشته شده است. اکثر برگها مجدول به شنکرف بوده و آثار ناچیز رطوبت در برخی برگها مشاهده می‌شود. پشت برگ (۱۱۲) یک مهر هشت گوش «السید محمد کاملی (۱۲۵۸)» آمده است.

«عثمانلی مؤلفری، ج ۱، صص ۹۶-۹۵؛ فهرس المطبوعات الترتکبة العثمانیة فی دارالکتب القومیة بالقاهرة، ج ۲، ص ۳۰۰؛ کشف الظنون، ج ۲، ص ۱۸۴۱؛ هدیة العارفين، ج ۱، ص ۱۵۰؛ *Istanbul Kütüphaneleri Tarih - Coğrafya Yazmaları Katalogları*, S. 523-524; *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Katalogu*, C.I, S. 372-373. «شماره ۱۱۳۴۹»

۱۹۶ مناقب عبدالقادر گیلانی *Menākib-i 'Abdül-kādir Gīlānī*

مؤلف: ناشناخته.

موضوع: تراجم / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «حضرت سلطان المعشوقین شیخ الثقلین السید محیی الدین عبدالقادر گیلانی قدس سرّه العالی حضرت تلمری...».

انجام: «... رسول الله حضورینه شیخ طوتوب پیر گیده جکدر زیرا رهبرلک بیوک مقامدر جبرائیل مقامیدر».

گزارش متن: شرح حال و مناقب شیخ محیی الدین عبدالقادر گیلانی (متوفای ۵۶۱ هـ. / ۶۶ - ۱۱۶۵ م) عارف و صوفی پر آوازه ایرانی است. در این کتاب فضائل، سخنان و نظرات عرفانی و صوفیانه وی جمع آوری شده و در انجام شرح حال مختصری از اساتید و شاگردان وی به مناسبت نقل گردیده است. در شناسایی نام اصلی و مؤلف کتاب محروم ماندیم و نام آن بر اساس موضوع کتاب نگارش یافت.

گزارش نسخه: نوع خط: رقعہ، نسخ و گاهی نسخ معرب □ کاتب: عمر، وصفی از میری خلوتی □ تاریخ کتابت: ماه رمضان المبارک سال ۱۲۷۶ هـ. / مارس ۱۸۶۰ م □ عنوانها و نشانیها: مشکی و شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی نخودی □ تعداد برگ: ۵۳ (۲۷۶a - ۲۷۸a) □ تعداد سطر: ۱۵ □ اندازه متن: ۹×۱۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: $20 \frac{1}{4} \times 14 \frac{1}{4}$ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمعی [گالینگور] مشکی؛ عطف: تیماج مشکی.

ویژگیهای نسخه: آثار تصحیح در حواشی ندرتاً مشاهده می‌شود؛ بین عبارات متن کلمه «عبدالقادر» به رنگ قرمز نگارش یافته است، ضمناً تا برگ (۲۵۴) نسخ معرب و بعد از برگ (۲۶۹) نوع کاغذ به صورت فرنگی متنوع (قدیم و جدید) آمده است.

«شماره ۲۸۵۹ مجموعه»

۱۹۷ منتخب دیوان سرشار 197 Mūntahab-i Dīvān-i Saršār

ناظم: نجفقلی^(۱) خان بن کاظم خان، قره داغی (قراچه داغی) قفقازی متخلص به

۱. در فهرست کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران از وی تحت عنوان «نجف علی» یاد شده است.

«سرشار» (متوقای سال ۱۲۳۴ هـ. / ۱۹-۱۸۱۸ م).

موضوع: ادب منظوم / زبان: ترکی آذری، فارسی.

آغاز: «قرباغ ایچره ایستر لاله گوگگولوم بس قراداغی

چکر بو حسرت اودی سینمه هر دم قراداغی».

انجام: «وز ره بنده نوازی بنواز از وصلش

آن کسی را که بره دیده هجران دارد».

گزارش متن: بخشی از دیوان سرشار است که گویا حدود سال ۱۱۹۰ هـ. / ۱۷۷۶ م

سروده شده است. شاعر برادرزاده حاکم قراجه داغ (اهر)، مصطفی خان و خود یکی از

امرای آذربایجان بوده است، وی امیری شجاع و سخنوری زبان آور و دارای خطی بس

زیبا بوده و به زبانهای فارسی، ترکی و عربی شعر می سروده است و به سال

۱۲۳۴ هـ. / ۱۹-۱۸۱۸ م در نجف اشرف درگذشته است. محمدعلی تربیت در کتاب

گران سنگش دانشمندان آذربایجان درباره اش می نویسد: «شاعر که از حلیه بصر عاری و در

گوشه ای منزوی بوده، عباس میرزا نائب السلطنه برای وی چند قریه مدد معاش مقرر

داشت». سرشار علی رغم نابینایی به نقاشی و خوشنویسی نیز علاقه وافری داشته است

و نسخه هایی از دستنوشته های وی در کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران و کتابخانه مرکزی

(ملّی) تبریز نگهداری می شود.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق خوش \square تاریخ کتابت: [اوائل سده ۱۳ هـ. / ۱۹ م]

\square عنوانها و نشانیها: شنگرف \square نوع کاغذ: فرنگی، آهار مهره شده \square تعداد برگ: ۴

(۳۷a - ۴۰a) \square تعداد سطر: میانگین «۸» \square اندازه متن: میانگین ۱۱×۷ سانتیمتر \square اندازه جلد:

۲۱×۱۵ سانتیمتر \square نوع جلد: تیماج مشکی.

ویژگیهای نسخه: ادامه اشعار در هامش و حواشی و به صورت چلیپا و مورب نگاشته

شده است. در برگ پایانی رساله دستخط «حاج رضا خلیلی طاهری بن میرزا خلیل بن کربلائی داداش» آمده است و ضمناً لبه برگها بر اثر رطوبت فرسوده شده است.

← دانشمندان آذربایجان، ص ۲۷۸؛ الذریعة، ج ۹/۲، ص ۴۴۰؛ سخنوران آذربایجان، ج ۱، صص ۱۱۹ - ۱۱۵؛ فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران، ج ۱۳، صص ۳۰۳۹ - ۳۰۳۸؛ فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه ملی تبریز، ج ۲، صص ۵۷۶ - ۵۷۵.
«شماره ۱۲۱۴۴ مجموعه»

۱۹۸ منتخب دیوان نوائی 198 Mūntahab-i Dīvān-i Nevā'ī

ناظم: نظام‌الدین امیر علیشیر بن غیاث‌الدین محمد، متخلص به «نوائی» (متوفای سال ۹۰۶ هـ. / ۱۵۰۰ م.).

موضوع: ادب منظوم / زبان: ترکی جغتائی.

آغاز: «أشرق من عکس شمس الکأس أنوار الهدی»

یار عکسین می‌داگوردیب جام دین چیقتی صدا».

انجام: «نی چمن دور بو که حسرت سویی و درد او تیدین

پرورش تا پمش قاپو بر گل واکنم بار آب و تاب».

گزارش متن: بخشی اندک از دیوان ترکی امیر علیشیر نوائی از شاعران برجسته

ایرانی و وزیر سلطان حسین بایقرا در هرات است که در این رساله بخشهای آغازین آن

انتخاب شده است. نوایی دارای چهار دیوان به زبان ترکی بالهجه جغتایی با نامهای: غرائب

الصغر، نوادر السباب، بدائع الوسط و فوائد الکبر و یک دیوان به زبان فارسی است؛ رساله حاضر

منتخب از دیوان معروف وی غرائب الصغر است که در سال ۱۹۶۴ م / ۱۳۴۲ ش در مسکو به

صورت فاکسی میل (عکسی) به چاپ رسیده است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق خوش \square تاریخ کتابت: [اواخر سده ۱۲هـ. / ۱۸م یا اوائل سده ۱۳هـ. / ۱۹م] \square عنوانها و نشانیها: شنگرف \square نوع کاغذ: فرنگی، آهار مهره شده \square تعداد برگ: ۴ (۳۳a - ۳۶b) \square تعداد سطر: ۹ \square اندازه متن: ۱۱×۷ سانتیمتر \square اندازه جلد: ۲۱×۱۵ سانتیمتر \square نوع جلد: تیماج مشکی.

ویژگیهای نسخه: ادامه اشعار در هامش و حواشی به صورت چلیپا و مورّب نگارش یافته است. لبه برگها اندکی فرسوده شده است.

◀ دیوان علیشیر نوائی، چاپ: مسکو ۱۹۶۴م؛ الذریعة، ج ۹/۴، ص ۱۲۲۶؛ فهرست دستنویسهای شرقی در فرهنگستان علوم ازبکستان شوروی (تاشکند)، ج ۲، صص ۲۰۸ - ۲۰۷؛ لغت نامه دهخدا، ماده «نوائی»؛ هدیه العارفین، ج ۱، صص ۷۴۰ - ۷۳۹؛

Topkapi Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, C.II, S. 102-104.

«شماره ۱۲۱۴۴ مجموعه»

199 Mūntahab-i el-Lūgāt

منتخب اللغات ۱۹۹

مؤلف: محمد رضا خبوی (متوفای سال ۱۲۱۳هـ. / ۹۹-۱۷۹۸م).

موضوع: لغت / زبان: ترکی ازبکی^(۱)، عربی و فارسی تاجیکی.

آغاز: «[سپاس] بقیاس و ستایش بی اندراس کیم اصناف امم و طوایف بنی آدم تولیدین اول خالقیغه کم... اما بعد بو بنده خاکسار بيمقدار یعنی محمد رضای بيمدار مدعا قویاشین...».

انجام: «... و حل این چیکار بورکیشی انی حکیمان ایرماستوردر و تور ایشی مع المیم و سیم داغ و تسان و خم زبون و ناگوارا مع النون دهن و سستی و تن...» افتاده.

۱. زبان ترکی ازبکی قربانهای زیادی با ترکی جغتایی زمان امیر علیشیر نوایی (متوفای ۹۰۶هـ. / ۱۷-۱۵۰۰م) دارد و گو اینکه یکی از بازماندگان لهجه جغتایی، لهجه ازبکی امروزی باشد.

گزارش متن: فرهنگ لغات ترکی ازبکی، عربی و فارسی تاجیکی است که در سال ۱۲۰۳ هـ. / ۸۹-۱۷۸۸ م به نام یکی از پادشاهان خیوق (خیوه) - یکی از شهرهای کنونی جمهوری ازبکستان - در یک مقدمه، دو مقاله و یک خاتمه با بهره جستن از برخی کتب لغت، مانند: مجمع الفرس تألیف: «محمد قاسم بن محمد، کاشانی» و نظریات لغوی «امیر علیشیر نوایی» نگارش یافته است و در آن مؤلف کلمه‌های عربی را از روی حرف اول و آخر به ترتیب الفبا به دنبال هم آورده است. عناوین سرفصل‌های این کتاب چنین است: مقدمه: در بیان و توضیح لغات، مقاله اول: بیان و توضیح لغات عربی؛ مقاله دوم: بیان و توضیح کلمات دشوار لغات فارسی و معضلات لغات ترکی و خاتمه: در بیان محسنات شعری.

متذکر می‌شویم مؤلف از ارادتمندان خاندان رسالت ﷺ بوده و در آغاز کتاب ذیل ماده «آل عبا» با بهره جستن از آیه مبارکه تطهیر^(۱) به بیان مختصری از فضائل اهل بیت علیهم‌السلام پرداخته است. نسخه حاضر گویا فقط شامل مقدمه و مقاله اول می‌باشد.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ تاریخ کتابت: [سده ۱۳ هـ. / ۱۹ م] □ عنوانها و نشانیها: شنگرف و مشکی، بخش زیادی از عناوین نانوشته است □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۸۴ □ تعداد سطر: ۱۳ □ اندازه متن: ۸×۱۴ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱×۱۳ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای، ضربی، با ترنج زمینه گل و بوته.

ویژگیهای نسخه: آثار رطوبت، چربی و آفت دیدگی در برخی برگها مشاهده می‌شود که البته بخشهای آسیب دیده از سوی متخصصان مرمت این کتابخانه بازسازی گردیده است.

← فهرست دستنویسهای شرقی در فرهنگستان علوم ازبکستان شوروی (تاشکند)، ج ۱، صص ۲۱۰-۲۰۹ و ج ۵، صص ۲۱۱-۲۱۰؛ فهرست نسخ خطی فارسی انستیتوی آثار خطی تاجیکستان، ج ۱، صص ۱۰۱-۱۰۰.

«شماره ۱۱۳۰۳»

منشآت

200 Muṣṣa'at

مؤلف: قاضی عبدالکریم چلبی بن سنان، منشی آقحصاری (متوفای سال ۱۰۲۰ هـ / ۲۹ - ۱۶۲۸ م).

موضوع: نامه نگاری / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «هزاران هزار حمد بدیع و ثنای جمیل که عنوان طراز مصحف توحید و هم گوش استجابت و قبولدر...».

انجام: «... ماننده ساحل مراده واصل و منزل مقصوده نائل اولمزسه قطع عمان مطرار دگل مدّة العمر ستار ملال و خللندن گذاره قادر اولمز،

چنانم ز اندیشه بی کنار که مردی بود مانده اندر ستار
باقی لطف و احسان، اول ذات عدیم الافرانکدر».

گزارش متن: مجموعه‌ای از مکاتبات و نامه‌های مؤلف و صورت منشآت بزرگان و سیاست در موضوعات گوناگون است که به مناسبت به بزرگان و وزرای دولت عثمانی نگاشته شده و گویا از سوی یکی از شاگردانش (مولی عصمتی) در این اثر دآوری شده است؛ در فواصل منشآت قصائد و ابیاتی از مؤلف و دیگران به فارسی عربی و در انجام نیز صورت نامه‌های محمد [بوسنوی] مشهور به نرگسی زاده، سسی، اسعد، نوعی، عثمان و نوح افندی قاضی عسکر آمده است. شایان ذکر است که مؤلف از کبار علما و منشیان برجسته دولت عثمانی از خطّه سرسبز بوسنی و هرزگوئین شهر «آقحصار» (پروسکای فعلی)^(۲) است. در کتاب مفاخر دین و فرهنگ در بوسنی

در فهرست کتابخانه موزه طوب قایی سرای استانبول و فهرست موزه بریتانیا تاریخ درگذشت وی بین سالهای ۱۰۴۰ هـ / ۱۶۳۰ - ۴۰ م ثبت شده است.

و هر دو گوین به خامه ناچیز نگارنده، آگاهیهای بیشتری از این شخصیت برجسته ارائه گردیده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ تاریخ کتابت: [اواخر سده ۱۱ هـ. ۱۷۱۰م] □ عنوانها و نشانیها: شگرف □ نوع کاغذ: فرنگی نخودی □ تعداد برگ: ۱۶۰ □ تعداد سطر: میانگین «۲۵» □ اندازه متن: ۷ $\frac{۱}{۲}$ × ۱۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۳ $\frac{۱}{۲}$ × ۲۰ $\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای روشن، یک لایه، ضربی، مجدول، با ترنج و سرترنج گل و بوته؛ عطف: تیماج قهوه‌ای تیره.

ویژگیهای نسخه: حاشیه‌نویسی فراوانی به زبان فارسی و عربی دارد که عناوین بخشی از آنها عبارتند از: «انتخاب از منشآت خواجه جهان، ابیات قاضی زاهد رومی، از اخلاق محسنی و ...؛ روی دو برگ آغازین و هشت برگ پایانی (۱۶۸ - ۱۶۱) افزودگی‌هایی شامل اشعاری فارسی از سعدی و ...، مطلب فی ضروب الأمثال، چند لغت عربی و معنی فارسی آنها، چند حدیث، چند نامه متنوع و ابیاتی از نصوص افندی و ... نگاشته شده است. روی برگ (۱۶۱) یک مهر هشت گوش «توکل علی خالق عبده حسن» و نیز مهر و امضای حضرت آیت‌الله العظمی مرعشی نجفی رحمته الله زینت بخش آغاز و انجام (برگ ۱۵۸) نسخه می‌باشد. ضمناً لبه بخشی از برگها رطوبت دیده و نیز برگهای آغازین آسیب دیده که برخی ترمیم گردیده است.

◀ عثمانلی مؤلفلری، ج ۱، ص ۳۶۰؛ فهرس المخطوطات التركية العثمانية في دارالكتب المصرية بالقاهرة، ج ۴، ص ۱۶۶؛ كشف الظنون، ج ۲، ص ۱۸۶۱؛ هدیة العارفين، ج ۱، ص ۶۱۲؛

Catalogue of the Turkish Manuscripts in the British Museum, PP.97-98; *Topkapi Sarayi Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*, C.I, S.437.

«شماره ۵۸۵۵»

ظومه در آرزوی زیارت
201 Manzume dar 'Ārezuy-i
Ziyāret-i 'Imām Hüseyin

م حسین علیه السلام

م: حاج شیخ حسن^(۱) متخلص به «عاصی» (سده ۱۱۴۰ هـ / ۲۰ م).

ضوع: ادب منظوم / زبان: ترکی آذری.

ز: «توفیق خدادن سورم بال پیر ایتسون

دل مرغی گیدوب کرب و بلایه سفر ایتسون

صحنده بو گوز یاشیمی سوتک سپرم من

یوز مرقد پاک اوسته قویوب هم اوپرم من».

م: «بو قصه جان سوزی بیان ایلمه عاصی

گوزدن بله سن اشک روان ایلمه عاصی

محشر اثرین بسدی عیان ایلمه عاصی

ممکندی شفاعت که شبیر و شبیر ایتسون».

ر ش متن: منظومه‌ای در (۷۳) بیت (به عدد شهدای کربلا) که شاعر به هنگام سفر

عالیات با عنوان «در آرزوی زیارت امام حسین علیه السلام» به یادگار سروده است. این

صورت دوبیتی (رباعی) و با قافیۀ «ایتسون» سروده شده است.

ر ش نسخه: نوع خط: نستعلیق و شکسته نستعلیق □ کاتب: یوسف صدیق □ تاریخ

۳۰ دی ۱۳۳۷ ش / ۱۹ ژانویه ۱۹۵۹ م □ عنوانها و نشانیها: مشکى □ نوع کاغذ: فرنگی

□ تعداد برگ: ۴ (۱۰۲b - ۱۰۵a) □ تعداد سطر: ۱۴ □ اندازه متن: ۱۸ پ × ۱۲ پ سانتیمتر

مصادر مانند: ربانۀ الأدب، ج ۴، صص ۸۳-۸۲؛ الذریعة، ج ۹/۲، صص ۶۷۴-۶۷۳ از شاعری با تخلص «م» و نام «شیخ محمد حسن بن محمد رفیع، رشتی اصفهانی» (متوفای بعد از ۱۲۶۹ هـ / ۵۳-۱۸۵۲ م) یاد شده که به به لسان اشعار بعید به نظر می‌رسد از وی باشد؛ اما بر این اساس که وی نیز مدتی در قزوین بوده، احتمال دارد مذکور از وی بوده باشد والله العالم.

□ اندازه جلد: ۲۲×۱۴ سانتیمتر □ نوع جلد: مقوایی باروکش کاغذی سرمه‌ای؛ عطف و گوشه: پارچه‌ای قهوه‌ای.

ویژگیهای نسخه: این رساله به جهت «مشهدی محمدعلی عطفی» نگاشته شده است. «شماره ۹۷۸۳ مجموعه»

202 Manzūmet fī eṣ-Ṣalāt
= 'Ishāky-ye

۲۰۲ منظومه فی الصلاة
= اسحاقیه

ناظم: اسحاق بن حسن، زنجانی توقادی متخلص به «رضایی» (متوقای سال ۱۱۰۰هـ./۸۹-۱۶۸۸م).

موضوع: فقه حنفی منظوم/زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «کریم و لاینام و حیّ و موجود	قدیم و لایزال و فرد و مسجود
ملک‌تر تسبیحک ایلر سماده	ایدرلر ذکرکی قوشلر هواده».
انجام: «هزاران مرحبا ماه صیامه	رساله آنده ایردی اختتامه
سنه بییک سکسان ایکی اولدی ای یار	دیسم ختم اوله تاریخنی سزاوار».

گزارش متن: ترجمه و شرح فقه الکیدانی^(۱) اثر: «لطف‌الله نسفی» مشهور به «فاضل کیدانی» (متوقای حدود سال ۹۰۰هـ./۹۵-۱۴۹۴م) است که ناظم در (۲۲۱) بیت در ماه رمضان سال ۱۰۸۲هـ./ژانویه ۱۶۷۲م به نام فرزندش «فضل‌الله» در یک مقدمه، هشت باب و یک خاتمه به ترتیب ذیل تنظیم کرده است:

باب الأول: فی شروط و أركان الصلوة؛ الباب الثاني: فی الواجبات؛ الباب الثالث: فی بیان سنن الصلوة؛ الباب الرابع: فی بیان مستحبات الصلوة؛ الباب الخامس: فی

۱. این کتاب در مصادر و فهرس با عنوانهای: مطلب المصلی، مقدمة الصلاة و خلاصة الکیدانی نیز ثبت شده است.

ات؛ الباب السادس: في بيان مكروهات الصلوة؛ الباب السابع: في مباهات الصلوة؛
ثامن: في بيان مفسدات الصلوة.

آشنایی با احوال ناظم به توضیحات مربوط به وی ذیل عنوان نظم اللآلی در
آینده همین فهرست مراجعه گردد.

ش نسخه: نوع خط: نسخ □ کاتب: [محمود] □ تاریخ کتابت: ماه ربیع الأول سال
/سپتامبر ۱۸۲۹م □ محل کتابت: توقاد^(۱)، مدرسه تکیه □ عنوانها و نشانیها: شنگرف
اغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۷ (۱۶۳b - ۱۶۹a) □ تعداد سطر: میانگین «۲۱» □ اندازه
۱۰×۱۰ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۶×۲۱¼ سانتیمتر □ نوع جلد: مشمی [گالینگور] مشکی؛
بیماج مشکی.

گیهای نسخه: در حاشیه تصحیح شده است. و ندرتاً نسخه بدلهای نیز با عبارت «خ ل»
است. نام کاتب به قرینه رساله پیشین این مجموعه نگاشته شد.

اعلام، ج ۱، ص ۲۹۴؛ عثمانلی مؤلفلری، ج ۱، ص ۲۳؛ فهرس المخطوطات العربیة
و الفارسیة و البوسنیة فی مکتبة الغازی خسرو بک بسرایفو فی البوسنة و الهرسک، ج ۱،
۱۸۱-۱۸۸؛ معجم المؤلفین، ج ۲، ص ۲۳۲؛ هدیه العارفین، ج ۱، ص ۲۰۱؛

Tercüman Gazetesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Katalogu, C.I, S. 54-5

«شماره ۱۴۹۰ مجموعه»

203 Netā'ic el-fūnun ve

ج الفنون و محاسن

Mehāsin el-Mūtun

ون

س: یحیی بن پیر علی بن نصوح، قسطنطینی رومی متخلص به «نوعی» (متوفای

۱۰۹۹/۱۵۹۸م).

موضوع: دانشنامه / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «حمد بی حدّ احد بی ابتدایه کی الف اسم ذاتی هر ابتدایه اول و هر انتهایه منتها در...».

انجام: «فلک را کار جز تفریق مشمّر فکل الصّنف منها ما تکرّر».

گزارش متن: دائرة المعارف متوسطی در علوم و فنون گوناگون است که در اواخر سده ۱۰هـ. / ۱۶م به نام سلطان مرادخان سوم پادشاه عثمانی (۱۰۰۳-۹۸۲هـ. / ۱۵۷۴-۹۵م) تألیف گردیده است. موضوعات کتاب در زمینه‌های ذیل می‌باشد: تاریخ، حکمت، سیاست، هیئت و نجوم، کلام، اصول، علم خلاف، تفسیر، تصوّف، تعبیر رؤیا، رقی و افسون، طب، فلاحت، توحید، نحو، صرف، شعر، لغت، خطّ، فال و زجر، فقه و...، که مجموعاً می‌توان آنها را در ۱۳ موضوع گردآوری کرد.

گزارش نسخه: نوع خطّ: نستعلیق □ تاریخ کتابت: سال ۱۰۳۲هـ. / ۲۳ - ۱۶۲۲م □ عنوانها و نشانها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۱۲۹ □ تعداد سطر: ۱۷ □ اندازه متن: ۱۶ $\frac{۱}{۲}$ × ۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۴ × ۱۴ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمعی [گالینگور] قهوه‌ای؛ عطف: تیماج قهوه‌ای.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده است. حاشیه‌نویسی با عناوین «منه» دارد که از خود مؤلف نقل شده است؛ نسخه دارای یک سرلوح مختصر بوده و برگهای اول و دوم مجدول به زر، شنگرف و خطوط مشکی همراه نشانهای طلا می‌باشد. برگ نخستین کتاب مکرراً به صورت وارونه در آغاز بازنویسی شده است؛ در برگ (۹۷) چند بیت شعر منسوب به امام علی علیه السلام مشاهده می‌گردد. چند تصویر گروی شکل مربوط به علم نجوم در برخی برگها ترسیم گردیده است؛ نام کاتب محو شده است.

← عثمانلی مؤلفاری، ج ۲، صص ۴۳۹ - ۴۳۷؛ فهرس المخطوطات العربیة و الفارسیة و الترتکیة بمکتبة البلاط القیصری فی فیثا بالنمساء، ج ۱، صص ۴۵ - ۴۴؛ قاموس الأعلام، ج ۶،

ص ۴۶۲۱؛ کشف الظنون، ج ۲، ص ۱۹۲۵؛ هدیه العارفين، ج ۲، ص ۵۳۱؛
Catalogue of the Turkish Manuscripts in the British Museum, PP.114-115;
Catalogue of Turkish Manuscripts in the Library of Leiden University., Vol.1,
 PP.351-353; *Elenco del Manoscritti Turichi Della Biblioteca Vaticana*, P.114;
Topkapi Sarayi Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, C.I, S.478-479.
 «شماره ۲۶۴۵»

204 Neticat et-Tib

۲۰۴ نتیجه الطب

مؤلف: رئیس الأطباء امیر چلبی سید محمد طیب، ادرنوی (متوقای سال

۱۰۴۹^(۱) / ۴۰ - ۱۶۳۹ م).

موضوع: طب / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «الحمد لله الحكيم العليم المَنَّان... بوندن اقدم علم طبه متعلق أنموذج الطب نام
 تألیف ایلدوگم که کتابک علمین اشعاردن صونکره علمنه شروع ایلمک لازم اولمغله نفس
 اسلامبولده یال قپائی قربنده...».

انجام: «... صفت ضماد که خراج آغریسن کیدرور شوند و ورقن دوکوب اینک یاغی
 ایله برخوش طبخ ایدر لر بعد حلبه ارنیله قارشودرب ضماد ایده و الله سبحانه و تعالی هو
 الشافی و فضله الکافی و الوافی؛ قد تم».

گزارش متن: کتابی طبّی است که به صورت جداولی در نه عمود و ستون نگارش
 یافته است، در این جداول انواع بیماریها و درمان آنها بیان گردیده است. مؤلف از اطّباتی
 حاذق در قرن ۱۱ هـ / ۱۷ م دولت عثمانی است که آثار چندی در پزشکی همانند: أنموذج

۱. طاهر بروسوی در عثمانلی مؤلفلری تاریخ درگذشت وی را ۱۰۴۸ هـ / ۳۹ - ۱۶۳۸ م ثبت کرده است.

الطبّ از خود به یادگار نهاده است؛ وی بر اساس مقدّمه کتاب مغازه‌ای در نزدیک «یال قیائی» استانبول داشته که علاوه بر طبابت به تربیت شاگردان و علاقمندان علم طبّ نیز می‌پرداخت. شایان ذکر است که این اثر (نتیجه الطبّ) پس از آنمؤدج الطبّ (تألیف ۱۰۳۴ هـ. / ۲۵-۱۶۲۴ م) تدوین گردیده است.

گزارش نسخه: نوع خطّ: نسخ □ کاتب: (۱) محمدرضا جیحون آبادی □ تاریخ کتابت: روز جمعه ۱۶ ماه رجب سال ۱۲۷۸ هـ. / ۱۸ ژانویه ۱۸۶۲ م □ عنوانها و نشانیها: قرمز □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۲۶ (۱۳۹b - ۱۶۵b) □ تعداد سطر: ۱۵ و ۲۱ (برخی چلیپا) □ اندازه متن: ۱۹ × ۱۲ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱ × ۱۴ سانتیمتر □ نوع جلد: دو رو تیماج؛ برون: قهوه‌ای روشن، مجدول؛ درون: زیتونی.

ویژگیهای نسخه: عناوین به رنگ قرمز و جداول به رنگ مشکی است و سطور در میان جداول اکثراً به صورت چلیپا نگارش یافته است. در انجام مهر بیضی و امضای آیت الله العظمی مرعشی نجفی رحمته الله و همچنین فهرست مطالب کتاب علاج الأسقام محمّدعلی تونی خراسانی - رساله پیشین این مجموعه که به زبان فارسی نگارش یافته و در فهرست عمومی کتابخانه معرفّی گردیده - در ۲ برگ آمده است.

«إيضاح المكون في الذّيل على كشف الطّون، ج ۲، ص ۶۲۳؛ عثمانلی مؤلفری، ج ۳، ص ۲۰۴؛ فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مجلس شورای اسلامی، ج ۱۹، ص ۲۸۱؛ هدیه العارفین، ج ۲، ص ۲۷۸.

«شماره ۶۱۹۷ مجموعه»

205 Niṣāb

۲۰۵ نصاب

ناظم: ولی بن یوسف، اسکلیبی عمادی مشهور به «ولی یکن» و «عمادزاده» (متوفای

سال ۹۹۸ هـ. / ۹۰-۱۵۸۹ م).

۱. در اینکه کاتب رساله دوم این مجموعه همان کاتب رساله نخستین آن باشد، تردید وجود دارد.

موضوع: لغت منظوم / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «اول الله حضرتنه اوله حمد بر دوام هم رسولینه اوله نیچه صلوتیله سلام».

انجام: «هم خیر اوله ختمی دخی آمین یا رب العالمین

مسستفعلن مسستفعلن بحر رجز در بو حنین».

گزارش متن: منظومه‌ای در لغات ترکی است که «عماد زاده» در آن حدود ۷۱ قطعه

(نزدیک ۶۰۰ بیت) بر مبنای نصاب الصبیبان اثر: ابونصر مسعود بن ابی بکر فراهی (متوفای

سال ۵۶۴۰ هـ / ۱۲۴۲ م) با ذکر بُهور عروضی و اوزان شعری در مقطع ابیات به ترتیب حروف

تهجّی به نظم آورده است؛ در این رساله به جهت تیمّن و تبرک اسماء الحسنی و اسماء

النبی صلوات الله علیهم به عنوان تصدیق ذکر گردیده است. متأسفانه از عنوان دقیق کتاب آگاهی‌های

بیشتری به دست نیامد. در پشت آغازین برگ، نام آن لغت عمادزاده ثبت گردیده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ، نسخ متمایل به ثلث □ کاتب: احمد بن ولدان، آقچه

شهری □ تاریخ کتابت ^(۱): ماه ربیع الآخر سال ۹۹۸ هـ / ۹۰٪ - ۱۵۸۹ م □ عنوانها و نشانیها: شنگرف

□ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۳۴ (۲۹b - ۵۳a) □ تعداد سطر: ۱۶ □ اندازه متن: ۱۶ × ۹

سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱¼ × ۱۵ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمی [گالینگور] مشکى؛ عطف:

تیماج مشکى.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده است و آثار اندکی از رطوبت در برخی برگها

مشاهده می‌گردد؛ در انجام یادداشتهایی از «شیخ احمد» آمده است. نسخه با توجه به نوع کاغذ،

خط و خود نسخه، از نظر قدمت، حدّا کثرا از سده ۱۲ هـ / ۱۸٪ بوده و تاریخ مذکور (۹۹۸ هـ / ۹۰٪ -

۱۵۸۹ م) یا مربوط به تاریخ نظم است و یا مربوط به نسخه مستنسخ عنه؛ والله العالم.

← فهرس مخطوطات مکتبه کوپرلی، ج ۱، ص ۳۲۱.

«شماره ۲۰۴۸ مجموعه»

206 Nişāb-i Tūrky be Fārsī

۲۰۶ نصاب ترکی به فارسی

ناظم: میرزا محمد قلی بن محمد رضا، قهفرخی اصفهانی متخلص به «فقیر» (سدهٔ

۱۳هـ./سدهٔ ۱۹م)

موضوع: لغت/زبان: فارسی و ترکی آذری.^(۱)

آغاز: «الحمد لله العزيز الحكيم والصلوة على محمد وآله هم أصحاب الجنة والتعيم

چنين گوید فقیر پرز تقصیر بخوان این علم و ترکی یاد می‌گیر».

انجام: «اوزی آصورت آرا میانه بود چخاردی برون کرد و کپی باز پوش

قراغه است تاریک قاران قولق غراقدہ کنار و دانشمه خموش».

گزارش متن: رساله‌ای در نصاب ترکی است که به فارسی گزارش شده است، ناظم

اشعار را در بحرهای مختلف عروضی از جمله بحور هزج، رمل، مضارع، متقارب،

حقیف و ... سروده است. این رساله به نام فتحعلی شاه قاجار (۵۰-۱۲۱۲هـ./

۱۸۳۵-۱۷۹۸م) و به درخواست حاج محمد صادق اصفهانی به نظم درآمده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ زیبا، عناوین: ثلث □ تاریخ کتابت: [سدهٔ ۱۳هـ./ ۱۹م]

□ عنوانها و نشانیها: قرمز □ نوع کاغذ: فرنگی، آهار مهره شده □ تعداد برگ: ۵۱ (۲۶b - ۷۶b)

□ تعداد سطر: میانگین «۵» □ اندازهٔ متن: ۱۴×۸ سانتیمتر □ اندازهٔ جلد: ۲۰^۱/_۴×۱۲^۱/_۴ سانتیمتر

□ نوع جلد: تیماج مشکی، ضربی، با ترنج و سرترنج گل و بوته.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده و کلمات مربوط به نسخه بدلهای با عبارت

«خ ل» در حواشی آمده است؛ عناوین به خط ثلث و رنگ قرمز نگاشته شده است. برگها

مجدول به طلا، لاجورد و خطوط مشکی و همچنین کمند قرمز است.

«الذریعة، ج ۲۴، ص ۱۶۴.

«شمارهٔ ۱۱۵۸۶ مجموعه»

۱. این لهجه بیشتر به گویش ترکان قشقایی مقیم جنوب اصفهان و فارس نزدیک می‌باشد.

207 Nezm-i 'Ādāb el-Bahs

۲۰۷ نظم آداب البحث

ناظم: ناصح.

موضوع: منطق منظوم / زبان: ترکی عثمانی.

وحده نستعين في الأحوال	آغاز: «حامداً لآله ذي الإفضال
منه نيل الصواب في الآداب».	شاکراً للمصوّر الوهّاب
نفهم شفاعة الشّافع	انجام: «تابعينه دخی تبع تابع
ناصحک اوله لر دعاخواهی».	شادقل ای خدای اول ارواحی

گزارش متن: نظم: آداب البحث اثر: «قاضی عضدالدین عبدالرحمن بن رکن الدین احمد، ایجی شیرازی» (متوفای سال ۷۵۶هـ/۱۳۵۵م) است که ناظم به جهت دو فرزندش «محمد» و «یوسف» و به درخواست یکی از صدراعظم‌های دولت عثمانی، که اسمش نیامده، در (۱۸۹) بیت سروده است. ناظم در مقدمه آورده:

«گرچه نظمده بر سلاست یوق
ارمغان اولمغه لیاقت یوق
لیک عذر ایلره غریبانه
مور عرضی کبی سلیمان».

لازم به یادآوری است که متن خود آداب البحث بر فراز ابیات نگاشته شده است شاعر متخلّص به «ناصر» بوده و متأسفانه پس از تفحص فراوان به نام کامل شاعر و یا آگاهیهای دیگر دسترسی نیافتیم؛ در صفحات پیشین از مؤلف زید آثار المواهب والأنوار تحت عنوان «ناصر بغدادی» یاد شد، که با توجه به تاریخ درگذشت وی (۱۰۹۹هـ/۸-۱۶۸۷م) بعید به نظر می‌رسد «ناصر»، ناظم اثر حاضر، همو باشد.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ معرب □ تاریخ کتابت: [سده ۱۳هـ/۱۹م] □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی، متن و حاشیه شده □ تعداد برگ: ۹ (۲۰۱b - ۲۰۹a) □ تعداد سطر: ۱۵ □ اندازه متن: ۹×۱۷ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۳۰×۱۹ سانتیمتر □ نوع جلد:

مقوایی خاکستری، عطف و گوشه‌ها: تیماج حنایی.
ویژگیهای نسخه: رساله به صورت متن و حاشیه گردیده است و برخی عبارات در حاشیه تصحیح شده است.

«شماره ۴۶+۵ مجموعه»

۲۰۸ نظم رجال الغیب 208 Nezḡm-i Recāl el-Ġeyb

مؤلف: محمد چلبی، وارداری گلشنی رومی متخلص به «حیرتی» مشهور به «بابا حیرتی» (متوفای سال ۹۴۱ هـ.ق / ۱۵۳۴-۴۵ م.).

موضوع: تصوّف / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «ایشدنک بو سوزی سیز ای خلیق

گوریم ایرمسون سیزه عوایق

خدا گوکده یرادبدر بر اختر

که اولدوز ایلدوز لر ایچره بر اختر».

انجام: «حق آنده عفو ایده جرم گناهی

او قیوب ایشده هم بو سیاهی

دعا ایده بو مجرم حیرتینه

که عفو ایله جرمین یا باری دیه».

گزارش متن: منظومه مختصری در رجال الغیب است؛ گویند: «رجال الغیب، هفت

تن اند از مردان خدا که از نظر مردم دنیا پوشیده‌اند و جهان به وجود ایشان قوام دارد».

بحث مربوط به رجال الغیب را گویا نخستین بار محیی‌الدین ابن عربی (متوفای

۶۳۸ هـ.ق / ۱۲۴۰ م) در کتاب الفتوحات المکیة مطرح کرده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق ترکی □ کاتب: [یوسف بن ملا کریم] □ تاریخ کتابت: سال ۱۱۶۸ هـ / ۵۵ - ۱۷۵۴ م □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی نخودی □ تعداد برگ: ۱ (۱ا - ۱ب) □ تعداد سطر: ۱۶ □ اندازه متن: ۱۱×۶ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۵×۱۰ سانتیمتر □ نوع جلد: میشن قهوه‌ای روشن، مجدول، ضربی. ویژگیهای نسخه: نام کاتب به قرینه رساله‌های بعدی «برگ ۳۶» این مجموعه نگارش یافت.

← عثمانلی مؤلفری، ج ۱، ص ۸۰ (ذیل سنان الدین مولوی)؛ فرهنگ معین، ج ۲، ص ۱۶۳۹؛ هدیه العارفین، ج ۲، ص ۲۳۵.

«شماره ۱۱۹۸۸ مجموعه»

۲۰۹ نظم الالایی = منظومه
العقائد
209 Nazm el-Le'ālī = Manzumet
el-'Akāid

ناظم: اسحاق بن حسن، زنجانی توقادی مستخلص به «رضایی» (متوقای سال ۱۱۰۰ هـ / ۸۹-۱۶۸۸ م).

موضوع: عقاید منظوم / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «کلیدر بسمله گلزار علمک
صدارت خصلت نظم الهی
رواجی رونقی بازار علمک
اقالیم کلامک پادشاهی».
انجام: «...»

نه خوشجه سویله مش بعض افاضل
پسندیده گوزل معقوله قائل

فلا تنسب بنقصي إن رقصي
على مقدار تنشيط الزمان».

گزارش متن: شرح و ترجمه‌ای از کتاب: فقه الأكبر، اثر: ابوحنیفه نعمان بن ثابت،

کوفی (متوفای سال ۱۵۰ هـ. / ۷۶۷ م) که «رضایی» در سال ۱۰۹۴ هـ. آن را به نظم درآورده است. این منظومه دارای (۳۴۹) بیت در مباحث اعتقادی، فقهی و کلامی با عناوین ذیل تنظیم یافته است: بیان سبب تألیف الرّسالة، بیان الصّفات الثّبوتیة و السّلبیة، بیان کلام الله تعالی، بیان رؤیة الله تعالی، بیان أفعال العباد بخلق الله تعالی، بیان مذهب الجبریة، بیان تکلیف مالا یطاق، بیان الأجل، بیان عذاب القبر، بیان السّؤال و الحوض، بیان معراج النّبی صلی الله تعالی علیه و علی آله و سلّم، بیان أشراف السّاعة، بیان أهل الكبائر، بیان وحدة الايمان و الإسلام، بیان عدم جزئیة العمل من الايمان، بیان أقسام الايمان، بیان الملائكة، بیان کرامات الأولیاء، بیان الفراسة، بیان أفضل الأولیاء، بیان التّابعین، بیان أقسام المجتهدین، بیان نصب الإمام، بیان المسح علی الخفّ، بیان أفضل الأماكن، خاتمة الكتاب [في شرح أحوال التّائظم و وقائع الطّاعون في توقات].

این کتاب که در برخی منابع تحت عنوان: شرح الفقه الأكبر نیز نامیده شده، با عنوان: منظومة العقائد در استانبول از سوی مطبعة خطّاط توفیق افندی به سال ۱۲۹۱ هـ. / ۱۸۷۴ م به چاپ رسیده است. در خصوص ناظم باید گفت که وی یا پدرش بنا به علل نامعلومی از شهر «زنجان» (شمال غربی ایران) هجرت کرده و در شهر توقاد - از شهرهای ترکیه کنونی - سکنی گزیده است، که البته در خاتمه همین رساله به آن اشاره دارد. در برخی مصادر مانند هدیة العارفين بين «اسحاق بن حسن توقادی» (متوفای ۱۱۰۰ هـ. / ۸۹-۱۶۸۸ م) و «اسحاق بن حسن زنجانی توقادی» (متوفای حدود ۱۰۹۰ هـ. / ۱۶۷۹ م) تفاوت قائل شده‌اند که صحیح به نظر نمی‌رسد و اصحّ، اتّحاد این دو نفر است چنانچه عمر رضا کحاله در معجم المؤلفین و زرکلی در الأعلام نیز همین نظر را تأیید می‌نمایند.

گزارش نسخه: نوع خطّ: نسخ □ کاتب: محمود □ تاریخ کتابت: اول ماه ربیع الاول سال ۱۲۴۵ هـ. / ۳۱ اوت ۱۸۲۹ م □ محلّ کتابت: روستای دیموته از قرای توقات، حجره حسن افندی

خطیب □ عنوانها و نشانیها: قرمز □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۹ (۱۵۴a - ۱۶۲b) □ تعداد سطر: میانگین «۲۰» □ اندازه متن: ۱۰×۱۷ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۶×۲۱^۱/_۴ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمی [گالینگور] مشکی؛ عطف: تیماج مشکی.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده است، حاشیه نویسی با نشانهای: «شرح عقائد، اختری، شرح امثله، دقائق الحقائق، شرح علی قاری و... دارد؛ در فهرست آغازین مجموعه حاضر از این رساله با عنوان: منظومه فی العقاید یاد شده است.

◀ الأعلام، ج ۱، ص ۲۹۴؛ عثمانلی مؤلفری، ج ۱، ص ۲۳؛ فهرس المخطوطات التترکیة العثمانیة فی دارالکتب المصریة بالقاهرة، ج ۳، ص ۵۱؛ فهرس المطبوعات التترکیة العثمانیة فی دارالکتب القومیة بالقاهرة، ج ۱، ص ۶۹؛ کشف الظنون، ج ۲، ص ۱۲۸۷؛ معجم المؤلفین، ج ۲، ص ۲۳۲؛ هدیة العارفین، ج ۱، ص ۲۰۱.

«شماره ۱۴۹+ مجموعه»

210 Nūkṭey-i 'İlm-i Reml

۲۱. نقطه علم رمل

مؤلف: ناشناخته.

موضوع: علوم غریبه / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین والصلوة والسلام علی محمد وآله... وبعده روایت مقتدا و حکما که علم نقطه یعنی رمل ارمیای نبی عام یعنی دانیال پیغمبر علیه السلام علمیدر که...».

انجام: «: ۱۶ او عاقبة العاقبة در صاحبی طریق در؛ والسلام بوندنصره علم نقطه وصف در بیان اولته».

گزارش متن: رساله ای در بیان اشکال شانزده گانه علم رمل می باشد که در چند فصل به ترکی نگارش یافته است. عناوین سرفصلها عبارتست از: نقطه ناری، نقطه هوا، نقطه

آبی و نقطه خاک. ضمناً چندین مسأله در علم رمل در پایان آمده است.
 گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ تاریخ کتابت: [اوائل سده ۱۴ هـ / ۲۰ م] □ عنوانها
 و نشانیها: قرمز و بنفش □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۳۴ (۶۵b - ۹۹b) □ تعداد سطر: ۱۲
 □ اندازه متن: ۱۳×۸ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۹×۱۳ سانتیمتر □ نوع جلد: مشمعی [گالینگور]
 مشکی، مجدول.
 ویژگیهای نسخه: عناوین مطالب گاهی در حاشیه به صورت بنفش نگاشته شده است؛
 تعدادی اشکال رملی در برخی برگها ترسیم گردیده است؛ لبه‌های برگها به رنگ قرمز می‌باشد.
 «شماره ۳۴۴۸ مجموعه»

۲۱۱ وقفنامه زبیده خانم Vekf-nāme-i Zübeydah-hānūm 211

مؤلف: ناشناخته.

موضوع: دفترداری / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «فاتحه مقال و مطلع امر ذی بال حمد حضرت ذوالجلال واقف الأحوال... أما
 بعد اشبو کتاب جلیل الشان...».

انجام: «... دیگر حسین بن عبدالله، السید محمد بن السید حسن چوقدار، الحاج
 عثمان بن احمد نواب و غیرهم، رحمه».

گزارش متن: وقفنامه‌ای نسبتاً مفصل از «زبیده خانم» است که در آن چندین کتاب،
 مزرعه، مدرسه و... را در شهر آناطولی (از بلاد ترکیه کنونی) به تاریخ ۱۱۶۸ هـ / ۱۷۵۵ م
 وقف طلاب علوم دینی نموده است؛ بر این وقفنامه جمعی از بزرگان و علمای دولت
 عثمانی شهادت داده‌اند که اسامی آنان به قراز ذیل است:

۱. فخرالمدرسین الکرام فیض الله افندی ابن احمد آغا، ۲. عمده القضاة حافظ ابراهیم
 افندی بن حاجی احمد، ۳. فخر القضاة مصطفی افندی ابن عبدالقادر افندی، ۴. عارف

محمد افندی بن علی، ۵. الحاج حسین آغا بن رجب، ۶. الحاج مصطفی آغا بن محمود، ۷. محمد افندی بن مصطفی، ۸. حسین افندی بن عمر، ۹. ملا موسی بن احمد، ۱۰. محمد افندی بن حسین، ۱۱. فیض الله افندی بن خلیل باش چوقدار، ۱۲. محمد آغا بن عبدالحلیم، ۱۳. احمد بن محمد چلبی چوقدار، ۱۴. حسین بن عبدالله، ۱۵. السید محمد بن السید حسن چوقدار، ۱۶. الحاج عثمان بن احمد نواب.

همچنین گواهی مفتش اوقاف «مصطفی طاهر»، قاضی عسکر آناتولی «شیخ محمد سعید» و قاضی عسکر روم ایلی «عبدالرحیم بن محمود» بر فراز برگ آغاز مشاهده می‌گردد.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا □ کاتب: مؤلف □ تاریخ کتابت (تألیف): روز ۲۷ جمادی الأولى سال ۱۱۶۸ هـ. ۱۰/ مارس ۱۷۵۵ م □ عنوانها و نشانیها: طلایی □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۱۰ □ تعداد سطر: ۱۷ □ اندازه متن: $۱۰ \times ۱۶ \frac{۱}{۲}$ سانتیمتر □ اندازه جلد: $۱۸ \times ۲۵ \frac{۱}{۲}$ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج زرشکی، مجدول طلایی، با ترنج و سرترنج زمینه مشکی و طلایی گل و بوته با نگاره‌های اسلیمی زرنگار.

ویژگیهای نسخه: دارای یک سرلوح بسیار زیبا به سبک ترکی، با گل و بوته الوان و نگاره‌های اسلیمی طلایی، زمینه سبز با جداول طلا، لاجورد و مشکی می‌باشد. برگها مجدول به طلا و خطوط مشکی است و همچنین فواصل جمله‌ها و سطور دوائر زرین دارد. بر فراز برگ آغاز و حواشی آن گواهی «مصطفی طاهر» مفتش اوقاف با مهر بیضی «خاک پای فخر عالم مصطفی»، گواهی «عبدالرحیم بن محمود» قاضی عسکر روم ایلی با مهر بیضی «شد طلبکار صراط مستقیم خادم شرع نبی، عبدالرحیم ۱۱۱۹» و همچنین گواهی «شیخ محمد سعید» قاضی عسکر آناتولی با مهر دایره «شیخ محمد سعید ۱۱۵۷» و یک مهر مربع «از خدا عنایت خواهد محمد» در فواصل برگها مشاهده می‌گردد. در انجام نسخه گویا تملک «حضرت حافظ عیسی...» با تاریخ ۱۲۳۱ هـ. با عبارتهای ناخوانا به چشم می‌خورد که گویا وارد دفتر گردیده است و ضمناً یک امضاء شبیه طغرادر ذیل آن دیده می‌شود. در آغاز و انجام نسخه دستخط و امضای مرحوم

حضرت آیت‌الله العظمی مرعشی نجفی در سال ۱۳۹۰ هـ. / ۱۹۷۰ م با عبارت: «شهاب‌الدین الحسيني المرعشي التجفي ۱۳۹۰ هـ.» آمده است.

«شماره ۳۷۹۱»

212 Yādigār-i 'Ibn Şerif

۲۱۲ یادگار ابن شریف

مؤلف: ابن شریف (متوفای بعد از ۱۰۳۷ هـ. / ۲۷ - ۱۶۲۹ م).

موضوع: طب / زیان: ترکی عثمانی.

آغاز: «الحمد لله الشافي لأسقام عباده بحكمته... و بعد بو ضعیف نحیف العریف بابن

الشریف... عنفوان شبابدن اوان شیخوخته ارنجه علم طبه مشغول اولدم».

انجام: «... هر کره می‌کله کفایت ایدر تقدر کرکسه صکره قدوز طلسه بر داخی

یدرمدک حاجت اولمدی تجربه حاصل اولدی؛ تمت الكتاب بعون الله الملك الوهاب».

گزارش متن: کتابِ طبّیِ پرفایده‌ای است که ادعا شده فرد با همراه داشتن آن از همه

کتبِ طبّیِ بی‌نیاز می‌شود. این کتاب در سال ۱۰۳۷ هـ.^(۱) / ۲۸ - ۱۶۲۷ م در زمان سلطنت

سلطان مراد خان چهارم (۴۹ - ۱۰۳۲ هـ. / ۴۰ - ۱۶۲۳ م) در پنج بخش و هر بخش در

چندین باب نگاشته شده است؛ مؤلف از اطّای حاذق قرن ۱۱ هـ. / ۱۷ م عثمانی (ترکیه)

است که جز نام «ابن شریف» از منابع و مصادر موجود آگاهی‌های بیشتری از نام کامل^(۲) یا

شرح حالش، بیان نشده است. عناوین کتاب به شرح ذیل است:

بخش اول مشتمل بر دو مقاله: مقاله اولی در حفظ الصحّه و تندرستی و آن در ۱۶ باب

۱. در فهرست کتابخانه موزه طوب قایی سرای استانبول سال ۱۰۳۸ هـ. / ۲۹ - ۱۶۲۸ م ثبت شده است.

۲. نسخه‌ای از این کتاب مربوط به قرن ۹ هـ. / ۱۵ م؛ در کتابخانه دانشکده پزشکی جراح پاشا در دانشگاه استانبول با شماره

«155» نگهداری می‌شود که مؤلف آن را «ابن شریف، علی چلبی بن شریف الطیب» ثبت کرده‌اند؛ لیکن از آنجایی که

منبع دیگری آن را تأیید نمی‌کند به ذکر آن در پاورقی بسنده کردیم.

است، مقاله ثانی در فوائد علم طب و لوازم آن و آن در ۱۳ باب است؛ بخش دوم در تدبیر اندام و علاج بیماری های آن که در ۳۰ باب است؛ بخش سوم در علاج حصبه و آبله و ...؛ بخش چهارم در درمان جراحتهای و بریدگیها و ...؛ بخش پنجم: در کوفتگی و شکستگی های استخوان و ... همراه علاج آنها.

گزارش نسخه: نوع خط: رقعہ □ تاریخ کتابت: [اوائل سده ۱۲ هـ / ۱۸۱۰ م] □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی، آهار مهره شده □ تعداد برگ: ۱۶۳ □ تعداد سطر: ۲۵ □ اندازه متن: ۱۹ × ۷ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۷ × ۱۴ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه ای روشن (دارچینی)، ضربی، با ترنج و زمینه گل و بوته.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده و حاشیه نویسی اندکی نیز دارد. آثار رطوبت دیدگی و چربی در بخشهای زیرین برگها مشاهده می شود. در ۱۲ برگ نخستین فهرست تفصیلی مطالب کتاب به همراه چند مطلب طبّی آمده است. روی برگ آغاز نسخه تملک «حافظ عبدالغفور بن حافظ عثمان نوری الخالمانی معروف به قره اسماعیل زاده» و همچنین در آغاز و میانه و انجام مهر دایره بزرگ «هو الباقي مرحوم حسين رضابك ابن المرحوم صالح سفیان بك عليهما الرحمة والغفرانك و رضاء لله تعالى و قفیدر لا یباع و لا یرهن و لا یستعار؛ م غزه ۱۳۰۷» دیده می شود.

← عثمانلی مؤلفری، ج ۳، ص ۲۰۴؛ فهرس المخطوطات التركیة العثمانیة فی دارالكتب المصریة بالقاهرة، ج ۴، صص ۲۷۶ - ۲۷۵؛ كشف الظنون، ج ۲، ص ۲۰۴۸؛ المخطوطات الإسلامیة فی العالم، ج ۲، ص ۲۷۰؛

Catalogue of the Turkish Manuscripts in the British Museum, pp.124-125;

Tercüman Gazetesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, C.I, S. 311-312;

Topkapi Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, C.I, S.575.

«شماره ۵۲۹۱»

۲۱۳ یوسف و زلیخا 213 Yusūf ve Züleyhā

ناظم: شمس‌الدین احمد بن سلیمان بن کمال، ادرنوی مشهور به «کمال پاشا زاده»
(متوفای سال ۹۴۰هـ./۳۴-۱۵۳۳م).

موضوع: ادب منظوم / زبان: ترکی عثمانی.
آغاز^(۱): «افتاده...»

امین وحی صاحب سرّ معراج سرّ عرشه براقی نعلدر تاج
فروغ پرتو آیینۀ ذات انک نوریله روشن جمله ذرات.
انجام: «...»

جهان سرکشلرن امرینه رام ات اکی عالمده مقصودن تمام ات
دلم خسته و قلم شکسته زانست خطم شکسته بسته».

گزارش متن: ترجمه‌ای آزاد و منظوم از داستان یوسف و زلیخا از آثار «نورالدین عبدالرحمن بن احمد، جامی» (متوفای ۸۹۸هـ./۹۳-۱۴۹۲م) است که «کمال پاشا زاده» قبل از سال ۹۱۸هـ. (۲)/۱۵۱۲م به صورت مثنوی در (۱۰۰۰۰) بیت به نام سلطان بایزید خان دوم (۹۱۸-۸۸۶هـ./۱۵۱۲-۱۴۸۱م) به نظم درآورده است؛ نسخه حاضر به جهت افتادگی حدوداً هفت هزار بیت دارد. ناظم از علما، شعرا و دانشمندان بزرگ عثمانی (ترکیه) است که آثار فراوانی را در علوم گوناگون از خود به یادگار نهاده است، بخشی از آثار وی را اسماعیل پاشا بغدادی در اثر گرانقدر خویش هدیه العارفین احصاء نموده است. گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ تاریخ کتابت: [سده ۱۳هـ./۱۹م] □ عنوانها و نشانیها: شنگرف و بیشتر عناوین نانوخته □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۲۲۹ □ تعداد سطر: ۱۵ □ اندازه متن: ۱۴×۶ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱×۱۳ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای

۱. آغاز اصل منظومه: «الهی غنچه آمیدی آج یرینه ابر رحمت شبنمن صاچ».

۲. تاریخ درگذشت سلطان بایزید خان دوم پادشاه عثمانی.

تیره، با ترنج گل و بوته.

ویژگیهای نسخه: بخشی از برگها رطوبت دیده و نیز آثار چربی در برخی برگها دیده می شود؛ برگهای آسیب دیده نسخه از سوی متخصصان بخش آفت زدائی و آسیب شناسی این کتابخانه ترمیم گردیده است. برگها مجدول به خطوط شنگرف می باشد. در آغاز تملک «السید...» آمده و مهرهای بیضی «عبده عثمان بن صادق» و ... در آغاز و فواصل برگها مشاهده می شود. ← عثمانلی مؤلفری، ج ۱، صص ۲۲۴-۲۲۳؛ فهرس المخطوطات الترتکبة العثمانیة فی دارالکتب المصریة بالقاهرة، ج ۴، ص ۲۷۷؛ کشف الظنون، ج ۲، ص ۲۰۵۵؛ هدیة العارفین، ج ۱، صص ۱۴۲-۱۴۱؛

Catalogue of the Turkish Manuscripts in the British Museum, PP.172-173.

«شماره ۸۲۸۹»

214 Yusūf ve Züleyhā

۲۱۴ یوسف و زلیخا

ناظم: حمدالله^(۱) چلبی بن شمس الدین محمد، رومی مشهور به «آق شمس الدین زاده»، متخلص به «حمدی» (متوفای سال ۹۰۹^(۲)هـ/ ۱۵۰۳-۴م).

موضوع: ادب منظوم / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «ذکر اولنماسه اول اسم الله هر نه بشلنسه آخر اوله تباه

سوزکیم اولمایه آنده حمد خدا ایرمزاندن صماخ جانه ندا».

انجام: «قنده حال محبّ و قنده جیب هر کشییه ازلدن اولدی نصیب

ددی ابتاسی یوسف المشدر المشی کم اولاکه بولمشدر».

گزارش متن: داستان منظوم یوسف و زلیخا است که به صورت مثنوی و به تقلید از

یوسف و زلیخا اثر: «نورالدین عبدالرحمن بن احمد، جامی» (متوفای ۸۹۸هـ/ ۱۴۹۲-۹۶م)

۱. در عثمانلی مؤلفری، نام وی با عبارت «حمدالله احمد چلبی» آمده است.

۲. در همان منبع سال درگذشت وی ۹۱۴هـ/ ۱۵۰۸-۹م ثبت شده است.

در سال ۱۴۹۷ هـ. / ۱۴۹۱ م سروده و به سلطان بایزیدخان دوم (۹۱۸-۸۸۶ هـ. / ۱۵۱۲-۱۴۸۱ م)

تقدیم داشته است. این مثنوی در آن زمان مقبولیت عامه را در پی داشته، برخی گفته‌اند:

«مورث ذوقدر اهل دله حمدینک یوسف وزلیخاسی

بی تردد جلا ویروپ گیدرر گوگل آینه سنده کی پاسی»

شاعر در این منظومه پس از حمد و ثنای الهی و نعت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و خلفا، پدر و مرشد خویش «آق شمس الدین» را ستوده و نیز ضمن داستان به پند و اندرزهای صوفیانه می‌پردازد.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ تاریخ کتابت: [سده ۱۱ هـ. / ۱۶ م] □ عنوانها و نشانیها: سنگرف و لاجورد □ نوع کاغذ: فرنگی، آهار مهره شده □ تعداد برگ: ۱۷۲ □ تعداد سطر: ۱۷ □ اندازه متن: ۱۱×۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۷×۱۰ سانتیمتر □ نوع جلد: دور و تیماج؛ برون: قهوه‌ای تیره، ضربی، مجدول، با ترنج و سرترنج و لچک ترنج؛ درون: زرشکی فرسوده، مجدول به طلا و ترنج کوچک.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده است؛ نسخه دارای یک سرلوح محرابی سبک ترکی با زمینه لاجورد و نگاره‌های اسلیمی، بازوبندی که میان آن به نام کتاب مزین شده است. برگها مجدول به طلا و خطوط مشکی می‌باشد و عناوین به رنگ سنگرف و لاجورد و به خط نسخ متمایل به توقیع نگاشته شده است. آثار اندکی از رطوبت و چربی روی برخی برگها دیده می‌شود. پشت برگ «۱۷۰» گویا تملک «سید احمد عاریف افندی» آمده است.

عثمانلی مؤلفری، ج ۲، صص ۱۳۶ - ۱۳۵؛ فهرس المخطوطات الترتکبة العثمانية في دارالکتب المصرية بالقاهرة، ج ۴، ص ۲۷۷؛ کشف الظنون، ج ۲، ص ۲۰۵۴؛ هدیة العارفين، ج ۱، ص ۳۳۵؛ *Catalogue of the Turkish Manuscripts in the British Museum*, PP.169-170; *Topkapi Sarayi Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*, C.II, S.108-109.

«شماره ۹۶۹۲»

کتابشناسی مآخذ و منابع فهرست نگاری

۱. ابن عماد حنبلی، شهاب الدین عبدالحی: شذرات الذهب فی أخبار من ذهب (۹ مج).
الطبعة الأولى: بیروت، دارالکتب العلمیة ۱۹۸۷/۱۴۱۹هـ. [عربی]
۲. ابن یوسف شیرازی، ضیاء الدین حدائق: فهرست کتابخانه مدرسه عالی سپهسالار [شهید مطهری] (ج ۲). تهران. چاپخانه مجلس ۱۳۱۸ش. [فارسی]
۳. أمین، سیّد محسن: أعیان الشیعة (۱۰ مج). بیروت، دار التعارف للمطبوعات ۱۹۸۳/۱۴۰۳هـ. [عربی]
۴. انوار، سیّد عبدالله: فهرست نسخ خطی کتابخانه ملی ایران (ج ۶)، انتشارات اداره کل کتابخانه ها ۱۳۵۴ش. [فارسی]
۵. بامداد، مهدی: شرح حال رجال ایران (۶ مج). چاپ اول: تهران، کتابفروشی زوّار ۱۳۵۷ش. [فارسی]
۶. بروسوی، محمد طاهر: عثمانلی مؤتلفری (۳ مج). برنجی باصما [چاپ اول]: استانبول، مطبعة عامره ۱۳۳۳-۴۲هـ [ترکی عثمانی].

۷. بغدادی، اسماعیل پاشا: *إيضاح المكنون في الذيل على كشف الظنون عن أسامي الكتب والفنون* (۲ مج). الطبعة الثالثة: طهران، مكتبة الإسلامية - الجعفري (اوفست) ۱۳۸۷ هـ / ۱۹۶۷ م. [عربی]
۸. بغدادی، اسماعیل پاشا: *هدية العارفين، أسماء المؤلفين وآثار المصنفين من كشف الظنون* (۲ مج). الطبعة الثالثة: طهران، مكتبة الإسلامية - الجعفري (اوفست) ۱۳۸۷ هـ / ۱۹۶۷ م. [عربی]
۹. تربیت، محمدعلی: *دانشمندان آذربایجان*. چاپ اول (با تصحیح): تهران، سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی ۱۳۷۸ ش. [فارسی]
۱۰. حائری، عبدالحسین: *فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مجلس شورای ملی* (ج ۱۹). تهران، مجلس شورای ملی ۱۳۵۰ ش. [فارسی]
۱۱. حاجی خلیفه، مصطفی بن عبدالله مشهور به کاتب چلبی: *كشف الظنون عن أسامي الكتب والفنون* (۲ مج). الطبعة الثالثة: طهران، مكتبة الإسلامية - الجعفري (اوفست) ۱۳۸۷ هـ / ۱۹۶۷ م. [عربی]
۱۲. دانش پزوه، محمد تقی: *فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران* (ج ۱۳). تهران، انتشارات دانشگاه تهران ۱۳۴۰ ش. [فارسی]
۱۳. دانش پزوه، محمد تقی و...: *فهرستواره کتابخانه مینوی و کتابخانه مرکزی پژوهشگاه*. چاپ اول: تهران، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی ۱۳۷۴ ش. [فارسی]
۱۴. دانش پزوه، محمد تقی و...: *نشریه کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران، درباره نسخه‌های خطی* (ج ۳). تهران، چاپخانه دانشگاه تهران ۱۳۴۲ ش. [فارسی]
۱۵. دوبراچا، قاسم: *فهرس المخطوطات العربية والترکية والفارسية والبوسنوية في مكتبة الغازي خسرويك بسراييفو في البوسنة والهرسک* (ج ۱). الطبعة الأولى: سراييفو، مشيخة

- الجماعة الدينية الإسلامية في جمهورية بوسنة وهرسك الاشتراكية ۱۹۶۳ م. الطبعة الثانية: لندن/سراييفو، مؤسسة الفرقان للتراث الإسلامي/رئاسة الجماعة الإسلامية في البوسنة والهرسك ۱۴۲۱ هـ./۲۰۰۰ م. [صربوكرواتی]
۱۶. دولت آبادی، عزیز: سخنوران آذربایجان (۲ مج). [جلد ۱]: تبریز، مؤسسه تاریخ و فرهنگ ایران ۱۳۵۵ ش، [جلد ۲]: تبریز، انتشارات ستوده ۱۳۷۷ ش. [فارسی]
۱۷. دهخدا، علی اکبر: لغت نامه دهخدا (۱۶ مج)، چاپ دوم (از دوره جدید): تهران، مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران با همکاری مؤسسه لغت نامه دهخدا ۱۳۷۷ ش. [فارسی]
۱۸. ریاضی زاده، عبداللطیف بن محمد: أسماء الكتب. الطبعة الثانية: دمشق، دارالفکر ۱۴۰۳ هـ./۱۹۸۳ م. [عربی]
۱۹. زرکلی، خیرالدین: الأعلام، قاموس تراجم لأشهر الرجال والنساء من العرب والمستعربین والمستشرقین (۸ مج). الطبعة الثامنة: بیروت، دار العلم للملایین ۱۹۸۹ م. [عربی]
۲۰. سامی، ش [شمس الدین محمد]: قاموس الأعلام (۶ مج). برنجی باصما [چاپ اول]: استانبول، مهران مطبعه سی ۱۶-۱۳۰۶ هـ. [ترکی عثمانی]
۲۱. سبجانی، توفیق: فهرست نسخه های خطی فارسی کتابخانه مغنسیا. چاپ اول: تهران، مرکز نشر دانشگاهی ۱۳۶۶ ش. [فارسی]
۲۲. سمنوا، آ، آ: فهرست دستنویس های شرقی در فرهنگستان علوم ازبکستان شوروی (ج ۵-۱) چاپ اول: تاشکند، انتشارات فن ۶۰-۱۹۵۲ م. [روسی]
۲۳. سیّد یونسی، میر ودود: فهرست نسخه های خطی کتابخانه ملی تبریز (ج ۲ و ۳). تبریز، انتشارات کتابخانه ملی تبریز ۵۴-۱۳۵۰ ش. [فارسی]
۲۴. ششن، رمضان و...: فهرس مخطوطات مکتبه کوپرلی (۳ مج). استانبول، مطبعة

- رنكلر/آنكارا، مطبعة وقف الديانة ١٤٠٦هـ. / ١٩٨٦م. [عربي]
٢٥. شمس الدين، احمد: فهرس أعلام كشف الظنون عن أسامي الكتب والفنون. الطبعة الأولى: بيروت، دارالكتب العلمية ١٤١٣هـ. / ١٩٩٣م. [عربي]
٢٦. صابان، سهيل: دليل المطبوعات العثمانية والتركية في مكتبة الملك فهد الوطنية. الرياض، منشورات مكتبة الملك فهد الوطنية ١٤١٧هـ. / ١٩٩٦م. [عربي]
٢٧. عطاء الله، محمود علي: فهرس مخطوطات المكتبة الإسلامية في يافا [بفلسطين المحتلة]. عمان-اردن، منشورات مجمع اللغة العربية الأردني ١٤٠٥هـ. / ١٩٨٤م. [عربي]
٢٨. عقيقي بخشايشي: مفاخر آذربايجان (ج ٣). چاپ اول: تبريز، نشر آذربايجان ١٣٧٥ش. [فارسي]
٢٩. فاييتش، زينل: فهرس المخطوطات العربية والتركية والفارسية والبوسنوية في مكتبة الغازي خسرويك بسراييفو في البوسنة والهرسك (ج ٣). سراييفو، مشيخة الطائفة الإسلامية في جمهورية بوسنة وهرسك ١٩٩١م. [صربوكرواتي]
٣٠. فلوجل، گوستاو: فهرس المخطوطات العربية والفارسية والتركية بمكتبة البلاط القيصري في فيينا بالنمسا (٣ مج). وين ٦٧-١٨٦٥م. [ألماني]
٣١. قدرى، حسين كاظم: بيوك تورك لغتى (ج ١). استانبول، دولت مطبعهسى ١٩٢٧م. [تركي عثمانى/استانبولى]
٣٢. كحالة، عمر رضا: معجم المؤلفين تراجم مصنفى الكتب العربية (١٥ مج)، بيروت: مكتبة المثنى/دار إحياء التراث العربي [بى تا]. [عربي]
٣٣. كينج، ديوي د.: فهرس المخطوطات العلمية المحفوظة بدار الكتب المصرية بالقاهرة (٢ مج). القاهرة، الهيئة المصرية العامة للكتاب بالتعاون مع مركز البحوث الأمريكي بمصر وموسسة سميتسونيان ٨٦-١٩٨١م. [عربي]

۳۴. گروه فهرست‌نگاران: فهرس المخطوطات التركية العثمانية التي اقتنتها دارالكتب القومية منذ عام ۱۸۷۰ حتى نهاية ۱۹۸۰م (۵ مج). [القاهرة]، الهيئة المصرية العامة للكتاب ۹۷-۱۹۸۷م. [عربی]
۳۵. گروه فهرست‌نگاران: فهرس المخطوطات الفارسية التي تفتنيها دارالكتب حتى عام ۱۹۶۳م (۲ مج). القاهرة، مطبعة دارالكتب ۱۹۶۶م. [عربی]
۳۶. گروه فهرست‌نگاران: فهرس المطبوعات التركية العثمانية التي اقتنتها دارالكتب القومية منذ انشائها عام ۱۸۷۰ حتى نهاية عام ۱۹۶۹م (۲ مج). [القاهرة]، الهيئة المصرية العامة للكتاب ۸۳-۱۹۸۲م. [عربی]
۳۷. گروه فهرست‌نگاران: فهرست نسخه‌های خطی ترکی موجود در انستیتوی مسل آسیایی آکادمی علوم شوروی در لنین‌گراد (سنت پترزبورگ) (۳ مج). مسکو، نشریات علم ۸۰-۱۹۶۵م. [روسی]
۳۸. لجنة الترجمة: دائرة المعارف الإسلامية (ج ۱). الطبعة الثانية: القاهرة، دار الشعب ۱۹۶۹م. [عربی]
۳۹. محبی، محمد أمين: خلاصة الأثر في أعيان القرن الحادي عشر (۳ مج). بيروت، مكتبة خيَّاط [بی تا]. [عربی]
۴۰. مدرّس خیابانی تبریزی، محمدعلی: ریحانة الأدب في تراجم المعروفين بالكنية واللقب (۸ مج). چاپ سوم: تبریز، کتابفروشی خیّام ۱۳۴۹ش. [فارسی]
۴۱. مشار، خانبابا: فهرست کتابهای چاپی فارسی (ج ۳). چاپ دوم: تهران، چاپخانه ارژنگ ۱۳۵۰ش. [فارسی]
۴۲. معین، محمد: فرهنگ فارسی معین (ج ۲). چاپ چهاردهم: تهران، انتشارات امیر کبیر ۱۳۷۸ش. [فارسی]

۴۳. منزوی، احمد: فهرست مشترک نسخه‌های خطی فارسی پاکستان (ج ۱۴). اسلام آباد، مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان ۱۴۱۷هـ. / ۱۹۹۷م. [فارسی]
۴۴. منزوی، احمد: فهرست نسخه‌های خطی فارسی (ج ۶م). تهران، مؤسسه فرهنگی منطقه ئی ۵۳-۱۳۴۸ش. [فارسی]
۴۵. منزوی طهرانی، آقازرگ (محمد محسن): الذریعة إلى تصانیف الشیعة (ج ۲۵). نجف، مطبعة الغري/تهران، کتابخانه اسلامیة ۹۸-۱۳۵۵هـ. [عربی]
۴۶. موجانی، سید علی و ... (زیر نظر): فهرست نسخ خطی فارسی انستیتوی آثار خطی تاجیکستان (ج ۱). چاپ اول: تهران، مرکز مطالعات سیاسی و بین الملل وزارت امور خارجه ۱۳۷۶ش. [فارسی]
۴۷. مؤسسه الفرقان: المخطوطات الإسلامية في العالم (ج ۲). لندن، مؤسسه الفرقان للتراث الإسلامي ۱۴۲۱هـ. / ۲۰۰۰م. [عربی]
۴۸. موسوی بجنوردی، کاظم (زیر نظر): دائرة المعارف بزرگ اسلامی (ج ۵). چاپ اول: تهران، مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی ۱۳۷۲ش. [فارسی]
۴۹. نامیتاک، فهیم علی: فهرس المخطوطات العربیة و التّركیة و الفارسیة و البوسنیة فی مكتبة الغازی خسرویک بسراییفو فی البوسنة و الهرسک (ج ۴). لندن/سراییفو، مؤسسه الفرقان للتراث الإسلامي / رئاسة الجماعة الإسلامية فی البوسنة و الهرسک ۱۴۱۹هـ. / ۱۹۹۸م. [صربوکرواتی]
۵۰. نوشاهی، سید عارف: فهرست نسخه‌های خطی فارسی موزه ملی پاکستان. [در کراچی]. اسلام آباد، مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان ۱۴۰۴هـ. / ۱۹۸۳م. [فارسی]
۵۱. هدایت، رضا قلی خان: ریاض العارفین. تهران، کتابفروشی محمودی ۱۳۴۴ش. [فارسی]

۵۲. هدایت، رضا قلی خان: *مجمع الفصحاء* (ج ۱). تهران، مؤسسه مطبوعاتی امیرکبیر

۱۳۶۶ش. [فارسی]

53. Ahlwardt, Wilhelm: *Verzeichniss der Arabischen Handschriften der Königlichen Bibliothek zu Berlin*. Bd.I-X, Berlin 1887-99.
54. Brockelmann, Carl: *Geschichte der Arabischen Literatur (GAL)*. Supplementband I-II Leiden 1943-49.
55. Cunbur, Müjgan, ... : *Milli Kütüphane Yazmalar Kataloğu*. C.I-II. Ankara 1987-88.
56. Dobrača, Kasim: *Katalog Arapskih, Turskih i Perzijskih Rukopisa*. Gazi Husrev-Begova Biblioteka u Sarajevu. Svezak I-II. Sarajevo 1963-79. [Svezak I (drugo izdanje): London/Sarajevo 2000].
57. Fajić, Zejnil: *Katalog Arapskih, Turskih i Perzijskih Rukopisa*. Gazi Husrev-Begova Biblioteka u Sarajevu. Svezak III. Sarajevo 1991.
58. Flügel, Gustav: *Die Arabischen, Persischen und Türkischen Handschriften der Kaiserlich-Königlichen Hofbibliothek zu Wien*. Bd. I-III. Wien 1865-67.
59. Gölpınarlı, Abdülbâki: *Mevlana müzesi Yazmalar Kataloğu*. C.I-III. Ankara 1967-72.
60. Jahić, Mustafa: *Katalog Arapskih, Turskih, Perzijskih i Bosanskih Rukopisa*. Svezak VIII. London/Sarajevo 2000.
61. Karatay, Fehmi Edhem: *Topkapi Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*. C.I-II. İstanbul 1961.
62. Kut, Günay: *Tercüman Gazetesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*. İstanbul 1989.

63. Nametak, Fehim Ali: *Katalog Arapskih, Turskih, Perzijskih i Bosanskih Rukopisa*. Gazi Husrev-Begova Biblioteka u Sarajevu. Svezak IV. London/Sarajevo 1998.
64. Popara, Haso,... : *Katalog Arapskih, Turskih, Perzijskih i Bosanskih Rukopisa*. Svezak VII. London/Sarajevo 2000.
65. Rieu, Charles: *Catalogue of the Persian Manuscripts in the British Museum*. Vol.2, London 1881.
66. Rieu, Charles: *Catalogue of the Turkish Manuscripts in the British Museum*. London 1888.
67. Roper, Geoffrey (Gen. Editor): *World Survey of Islamic Manuscripts*. Al-Furqan Islamic Heritage Foundation. Vol. 1, London 1992.
68. Rossi, Ettore: *Elenco del Manoscritti Turichi Della Biblioteca Vaticana*. Vaticano 1953.
69. Schmidt, Jan: *Catalogue of Turkish Manuscripts in the Library of Leiden University, and other Collections in the Netherlands*. Vol.1, Leiden 2000.
70. TCYK: *İstanbul Kütüphaneleri Tarih - Coğrafya Yazmaları Kataloqları*. I-II Fas., İstanbul 1943-62.
71. TDVİA: *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C.VI, İstanbul 1992.
72. TÜYATOK: *Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu* (The Union Catalogue of Manuscripts in Turkey.) C.I-V (07), İstanbul 1982-84.
73. TÜYDK: *Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu*. C.I-IV, İstanbul 1947-76.

﴿فہرست الفباہی نسخہ ہای خطی﴾

تاریخ عثمانی ے تاریخ پچوی.	
تاریخ منتخب للفہم أقرب ے تاریخ نشانجی.	
تاریخ نشانجی	۳۳-۳۶
تاریخ نعیم ے روضۃ الحسین فی خلاصۃ أخبار الخافقین.	
التجوید (رسالۃ فی ...)	۳۶-۳۷
تجوید قرہ باش	۳۷-۳۸
تحفۃ الحرمین	۳۸-۴۰
تحفۃ شاہدی	۴۰-۴۱
التحفۃ فی اللغۃ الفارسیۃ ے تحفۃ شاہدی.	
التحفۃ الہادیۃ	۴۱-۴۳
تحقیق الصلوات	۴۳-۴۴
تدبیر الحجر المکرم	۴۵
تذکرۃ اولیاء بغداد ے جامع الأنوار فی مناقب الأبرار.	
تذکرۃ الشعراء	۴۶-۴۷
تذکرۃ لطیفی ے تذکرۃ الشعراء.	
ترجمۃ بہجۃ الأسرار	۴۷-۴۹
ترجمۃ تاریخ ابن خلدون ے مفتاح العبر.	
ترجمۃ التبیان فی تفسیر القرآن	۴۹-۵۱
ترجمۃ ثواقب المناقب	۵۱-۵۳
ترجمۃ روضۃ الشهداء ے حدیقۃ السعداء.	
ترجمۃ سراج ے ترجمۃ فرائض سجاوندی.	
ترجمۃ سورۃ ضحیٰ	۵۳-۵۴
ترجمۃ شرح جنۃ الأسماء	۵۴-۵۵
ترجمۃ شرعۃ الإسلام ے روضۃ الإسلام.	
ترجمۃ الفتاوی الزینیۃ	۵۵-۵۷

آبوشقہ ے لغات نوایی.	
إجمال الکئی ے رسالۃ الحي فی إسالة الکئی.	
احکام رمل	۱۳
احکام علم رمل	۱۴
احوال دوازده امام (ع)	۱۵
اختری صغیر	۱۶-۱۷
اختری کبیر	۱۷-۱۹
اختلاج گوش ے طنین اذن.	
اختیار الجزئی	۲۰-۲۱
ادعیۃ مأثورہ (رسالۃ ...) ے دعانامہ.	
اذکار و ادعیہ	۲۱-۲۲
ارادۃ جزئیہ ے اختیار الجزئی.	
استعارہ	۲۲-۲۳
اسحاقیۃ ے منظومۃ فی الصلاة.	
أعجوبة الفرائب فی نظم الجواهر العجائب	۲۳-۲۴
الفاظ کفر	۲۴-۲۵
امثلۃ مختلفہ	۲۵-۲۷
انشاء مرغوب	۲۷-۲۸
اون ایکی امام افندیلریمزک احوال واقعه سی ے دوازده امام (ع).	
ایام السعد والنحس	۲۸-۲۹
بیان طریق قادریہ و رفاعیہ	۳۰-۳۱
بیان شرائط انتاج اشکال اربعہ	۲۹-۳۰
بیع و شراء (رسالۃ ...) ے معاملات.	
تاریخ پچوی	۳۱-۳۳
تاریخ توقیمی ے تاریخ نشانجی.	

- ٥٧-٥٨ ترجمه فرائض سجاوندی
٥٧-٥٨ ترجمه السير النبویة ے الفوايح النبویة في السير المصطفویة.
- ٥٩-٦٠ ترجمه قصیده بدء الأمالی
٦٠-٦١ ترجمه قصیده سهیلی
- ترجمه مناقب العارفين ومراتب الكاشفين ے ترجمه ثواقب المناقب.
- ٦١-٦٢ ترجمه النهج المسلك في سياسة الملوك
ترجمه و شرح فقه الكيدانی ے منظومة في الصلاة.
ترجمه و شرح فقه الأكبر ے نظم اللآلي.
جواهر اخبار و نوادر آثار ے تاريخ نشانجی.
- ٦٣-٦٤ تسهيل الميقات في علم الأوقات
٦٤-٦٥ تعبيرنامه
٦٥-٦٦ تعبيرنامه خوارزمشاه
٦٦-٦٧ تعبيرنامه طريقت
٦٧-٦٨ تفسير سورة واقعه
٦٨-٦٩ تكليس حجر
٦٩-٧٠ تنبيه العاقلين و تأكيد العارفين
تواريخ مشاهير انبياء عظام ے تاريخ نشانجی.
- ٧١-٧٢ جامع الآيات
٧٢-٧٤ جامع الأنوار في مناقب الأبرار
الجريدة في الفرائض ے ترجمه فرائض سجاوندی.
جريدة الفرائض ے الفوائدیه.
- ٧٤-٧٥ جُنگ
٧٦-٧٨ جواهر بواهر مثنوی
٧٩-٨٠ جهاز المعجون في الخلاص من الطاعون
٨٠-٨٤ حديقة السعداء
٨٤-٨٦ حساب
٨٦-٨٧ حسن التقويم
٨٧-٨٨ حلّ املاح
٨٨-٨٩ حلّ رموز و كشف كنوز
٨٩-٩١ حلّ عقدة سعدي
حلیة خافانی ے حلیة النبی.
٩٢-٩٣ حلیة النبی (ص)
٩٣-٩٤ حلیة النبی (ص) و چهار یار
٩٤-٩٥ خدا ربّیم
٩٦-٩٧ خلافت علی المرتضی (ع)
- ٩٧-٩٨ خلص مفید
٩٨-٩٩ خواصّ سورة ياسين
٩٩-١٠٠ خير آباد
خيرى نامه ے خيريه.
١٠٠-١٠٢ خيريه
دانستن ے التحفة الهادية.
١٠٢-١٠٣ درّ منظوم
١٠٣-١٠٥ دستور زبان فارسى و تركى
١٠٥-١٠٦ دعانامه
١٠٧-١٠٨ دقائق الحقائق
دوائر المعجون في خلاص الطاعون ے جهاز المعجون
في الخلاص من الطاعون.
١٠٨-١١٠ ديوان اسعد
١١٠-١١١ ديوان بلاغت
١١١-١١٤ ديوان بیدار
ديوان ترابى ے ديوان بلاغت.
١١٤-١١٦ ديوان جورى
١١٦-١١٧ ديوان حامى
١١٧-١١٩ ديوان راغب
١١٩-١٢٠ ديوان رحمی
١٢٠-١٢٢ ديوان صبرى
١٢٢-١٢٤ ديوان عابد
١٢٤-١٢٦ ديوان على
١٢٦-١٢٧ ديوان كامى
١٢٧-١٢٩ ديوان نابى
١٢٩-١٣١ ديوان يحيى
الرباء في البيع والشراء (رسالة ...) ے معاملات.
١٣١ رسالة استاد سلمانى
١٣٢-١٣٣ رسالة الحيّ في إسالة الكيّ
١٣٣-١٣٥ الرسالة المحمدية
١٣٦-١٣٧ الرسالة المنتخبة من الفتاوى الفقهية
١٣٧-١٣٨ رشف الحقيقة في كشف العقيقة
١٣٨-١٣٩ رضاع
١٣٩-١٤٤ رمل
رمل ے مفتاح الأسرار.
روزنامه ے أيام السعد والنحس.
١٤٤-١٤٦ روضة الأبرار المبين لحقائق الأخبار

- روضة الإسلام ۱۴۷-۱۴۶
- روضة الحسين في خلاصة أخبار الخافقين ۱۴۹-۱۴۸
- زبد آثار المواهب و الأنوار ۱۵۱-۱۵۰
- زبدة التدابير في علم الحجر و الإسكسیر ۱۵۲-۱۵۱
- زبدة التصايح و عمدة التواريخ ۱۵۳-۱۵۲
- ساعت نامہ ۱۵۴-۱۵۳
- سی ہند فیروز ۱۵۶-۱۵۵
- سفینة الفتاویٰ ۱۵۵-۱۵۴
- سیر انبیاء عظام و تواریخ شاہان سے تاریخ نشانجی.
- شرائط إنتاج أشكال أربعه ۱۶۰-۱۵۹
- شرائط الإسلام ۱۵۸
- شجرہ رَمال دانیال (ع) سے شجرہ و ثمرہ.
- شجرہ و ثمرہ ۱۵۷
- شرح اسماء الحسنیٰ ۱۶۱-۱۶۰
- شرح اوراد آیات ۱۶۲
- شرح اوراد قادریہ ۱۶۳-۱۶۲
- شرح بحر الغرائب سے القاسمیۃ.
- شرح بوستان ۱۶۷-۱۶۳
- شرح تحفہ شاہدی ۱۶۹-۱۶۷
- شرح تحفہ شاہدی سے العروض.
- شرح حزب البحر ۱۷۰-۱۶۹
- شرح خطبۃ البیان ۱۷۲-۱۷۰
- شرح دیوان حافظ ۱۷۴-۱۷۲
- شرح رسالۃ البرکوی فی العقائد و الأخلاق سے شرح وصیت برگوی.
- شرح صلاۃ قادریہ سے شرح اوراد قادریہ.
- شرح عقائد برگوی سے شرح وصیت برگوی.
- شرح فرائض السجاوندی ۱۷۶-۱۷۴
- شرح مثنوی معنوی سے جامع الآیات.
- شرح مثنوی معنوی سے جواهر بواہر مثنوی.
- شرح وصیت برگوی ۱۷۷-۱۷۶
- شروط طریقت نقشبندیہ ۱۷۹-۱۷۸
- طالع سلطان عبدالحمید خان عثمانی ۱۸۰-۱۷۹
- طریقت نامہ ۱۸۲-۱۸۰
- طنین اذن ۱۸۳-۱۸۲
- العروض ۱۸۴-۱۸۳
- عقل و ایمان ۱۸۵-۱۸۴
- علم حال سے معاملات.
- علم حال علی الإجمال سے خدا ریم.
- علم انشاده مستعمل اولان لغتہر سے لغات علم انشاء.
- علم تقطہ سے رمل.
- عین الحقیقہ فی رابطۃ الطریقۃ ۱۸۶-۱۸۵
- فالنامہ ۱۸۸-۱۸۶
- فالنامہ سے ساعت نامہ.
- فالنامۃ قرآن کریم ۱۸۹-۱۸۸
- الفتاویٰ ۱۹۴-۱۹۰
- فتاویٰ عطاء اللہ افندی سے الفتاویٰ.
- فتوت نامہ ۱۹۵-۱۹۴
- فتوح المجاہدین لتسویح قلوب المشاہدین
- فرائض ۱۹۷-۱۹۶
- فرائض سے الفوائدیہ.
- فرائض جریده سی سے شرح فرائض السجاوندی.
- فرہنگ اظفری سے معروف اللغات.
- فضائل بیت المقدس ۱۹۹-۱۹۸
- فضائل حضرت رسول (ص) ۲۰۱-۲۰۰
- فضائل الشام ۲۰۰-۱۹۹
- الفوائدیہ ۲۰۲-۲۰۱
- الفواہج النبویۃ فی السیر المصطفویۃ ۲۰۴-۲۰۳
- القائمۃ سے القاسمیۃ.
- القاسمیۃ ۲۰۶-۲۰۴
- قرعہ سے فالنامہ.
- قصۃ الشیطان ۲۰۷-۲۰۶
- قصیدہ در صنعت کیمیا ۲۰۸-۲۰۷
- قصیدہ فی الصلاۃ سے حلّ عقدہ سعدی.
- قواعد املا ۲۰۹-۲۰۸
- قواعد ترکی آذری ۲۱۱-۲۰۹
- قواعد الفرس ۲۱۲-۲۱۱
- قول بزد سے رمل.
- قیاسیہ (رسالہ ...) سے بیان شرائط إنتاج اشکال اربعه.
- کتاب تواریخ سے تاریخ نشانجی.
- کتابچہ ثبت اعمال دیوانی دولت عثمانی ۲۱۶-۲۱۲
- کتابچہ ثبت اعمال محکمت ۲۱۷-۲۱۶
- کتاب دعا ۲۱۸

٢٥٦-٢٥٧	معلومات	٢٢٠-٢١٩	كشف الأسرار
٢٥٨-٢٦٢	معمیات		كسفاية الوقت لمعرفة الدائرة وفضلها و السمت
٢٦٢-٢٦٣	مفتاح الأسرار	٢٢٠-٢٢١	
٢٦٣-٢٦٤	مفتاح الرمل	٢٢١-٢٢٢	كلمة التوحيد على أصول القادرية
٢٦٤-٢٦٨	مفتاح العبر	٢٢٣-٢٢٤	گزیده تجويد
٢٦٨-٢٧٠	المقالة المقيّدة في الكلاب	٢٢٤-٢٢٦	گلشن انشاء
٢٧٠-٢٧١	مكاتبات		لغات اخترى ے اخترى كبير.
٢٧١-٢٧٣	مناقب چهار بار گزين		لغات اخترى ے اخترى صغير.
٢٧٣-٢٧٤	مناقب عبدالقادر گيلاني	٢٢٦-٢٢٧	لغات تركى و عربى و فارسى
٢٧٤-٢٧٦	منتخب ديوان سرشار	٢٢٨-٢٢٩	لغات سرحدات ايران
٢٧٦-٢٧٧	منتخب ديوان نوايى	٢٢٩-٢٣١	لغات عربى و تركى
٢٧٧-٢٧٨	منتخب اللغات	٢٣١-٢٣٢	لغات عربى و فارسى و تركى
٢٧٩-٢٨٠	منشآت	٢٣٣	لغات علم انشاء
	منظومه در آرزوى زيارت امام حسين (ع)	٢٣٤-٢٣٥	لغات نوايى
٢٨١-٢٨٢			لفت اخترى ے اخترى صغير.
	منظومة العقائد ے نظم اللايى.		لفت حلیمی ے الفاسمیة.
٢٨٢-٢٨٣	منظومة في الصلاة	٢٣٥-٢٣٨	لفت نعمت الله
٢٨٣-٢٨٥	نتائج الفنون و محاسن المتون	٢٣٨-٢٤٠	ليلى و مجنون
٢٨٥-٢٨٦	نتيجة الطبّ	٢٤٠-٢٤١	مجالس التفائس
	نعمت الله في لغة الفرس ے لفت نعمت الله.	٢٤١-٢٤٧	مجموعه اشعار
٢٨٦-٢٨٧	نصاب		مجموعه دعوات ے دعانامه.
٢٨٨	نصاب تركى به فارسى	٢٤٧-٢٤٨	مجموعه اللطائف و صندوقه المعارف
٢٨٩-٢٩٠	نظم آداب البحث		مجموعه من الفتاوى ے الرسالة المنتخبه من الفتاوى
٢٩٠-٢٩١	نظم رجال الغيب		الفقهية.
٢٩١-٢٩٣	نظم اللايى		المحمدية ے الرسالة المحمدية.
٢٩٣-٢٩٤	نقطه علم رمل		مختصر في بيان مقالات أهل العالم و المذاهب المختلفة
٢٩٤-٢٩٦	وقف نامه زبيده خانم	٢٤٩-٢٥٠	لطوائف الأمم
٢٩٦-٢٩٧	يادگار ابن شريف	٢٥٠-٢٥٢	معاملات (رسالة في ...)
٢٩٨-٣٠٠	يوسف و زليخا	٢٥٢-٢٥٤	معرفت نامه
		٢٥٤-٢٥٦	معروف اللغات

﴿فہرست الفبائی پدید آوران﴾

- دیوان جوری ۱۱۶-۱۱۴
ابراہیم بن عثمان، حسنی فقیری ارضرومی «حقی»:
۹۵-۹۶
● خدا ربم معرفت نامہ ۲۵۴-۲۵۲
ابراہیم بن محمد، قیصری مدرّس «گوزی بیوک زادہ»:
۵۴-۵۳
● ترجمہ سورہ ضحیٰ
ابن شریف:
۲۹۷-۲۹۶
● یادگار ابن شریف
ابن فیروز سے بالی افندی، رومی «ابن فیروز»:
ابن الکاتب سے محمد بن صالح، گلیبولی رومی
«ابن الکاتب»، «بازیچی زادہ»، «بازیچی اوغلی»:
احمد (شمس الدین) ابن سلیمان، ادرنوی «کمال پاشا زادہ»:
۱۰۸-۱۰۷
● دقائق الحقائق
۱۹۱-۱۹۰
● الفتاویٰ
۲۹۹-۲۹۸
● یوسف وزلیخا
احمد بن عبداللہ، آمدی رومی «حامی»:
۱۱۷-۱۱۶
● دیوان حامی
احمد بن عبداللہ، ناصح بغدادی حنفی «غراب زادہ»:
۱۵۱-۱۵۰
● زبد آثار المواہب والأنوار
احمد (ابوالثناء شمس الدین) بن محمد، زلی سیواسی
رومی:
۲۷۳-۲۷۱
● مناقب چہار یارگزین
احمد حجابی بن احمد سپاہی، قسطنطونی:
۱۶۰-۱۵۹
● شرائط إنتاج أشکال أربعة
اختری سے مصطفیٰ (مصلح الدین) بن شمس الدین،
قرہ حصاری کوتاھوی «اختری»:

- آچیق باش سے محمود بن محمد، ارموی آمدی «آچیق
باش»:
آشتیانی سے محمد مؤمن، آشتیانی «میرزا باباطیب»:
آحصاری سے عبدالکریم بن سنان، منشی آحصاری:
آحصاری سے محمد بن عبداللہ، وصاف زادہ آحصاری
«اسعد»:
آق شمس الدین زادہ سے حمد اللہ بن شمس الدین محمد،
رومی «آق شمس الدین زادہ»، «حمدی»:
آقشہری سے محمود بن ادھم، آقشہری آقاسی نقشبندی:
آفکرمانی سے محمد بن مصطفیٰ حمید، کفوی حنفی
«آفکرمانی»:
آماسی سے محمود بن ادھم، آقشہری آماسی نقشبندی:
آمدی سے احمد بن عبداللہ، آمدی رومی «حامی»:
آمدی سے محمد شعبان بن احمد، آمدی رومی «کامی»:
آمدی سے محمود بن محمد، ارموی آمدی «آچیق باش»:
آنقروی سے اسماعیل بن احمد، بیرامی آنقروی «رسوخی»:
آنقروی سے بہاء الدین بن بیرام، معلقہ وی آنقروی:
آنقروی سے محمد، آنقروی «ندابی»:
ابراہیم بن حسین، یکپیاز اری گوزلحصاری «مفتی آیدین»:
● الرسالة المنتخبة من الفتاوی القہیة ۱۳۷-۱۳۶
ابراہیم بن صالح، مغلوی رومی «شاہدی»:
● تحفہ شاہدی ۴۰-۴۱
ابراہیم بن عبداللہ، پچوی رومی «دفتردار»:
● تاریخ پچوی ۳۱-۳۳
ابراہیم بن عبداللہ، قسطنطنینی مولوی «خرّاط زادہ»،
«جوری»:

امیرزادہ افندی ہے علی بابا، سینوبی قسطنونی «امیرزادہ افندی»، «ترابی».

ایاس پاشازادہ ہے محمد بیک بن عبدالجلیل، رومی «ایاس پاشازادہ»، «حسان روم»، «خاقانی».

بالی افندی، رومی «ابن فیروز»:

۱۵۵-۱۵۶

● سی پند فیروز

بابا حیرتی ہے محمد، وارداری گلشنی رومی «حیرتی»، «بابا حیرتی».

بروسوی ہے پیرمحمد بن بالی نقاش، بروسوی «رحمی»، بروسوی ہے علی، قسطنطینی بروسوی رومی «اشرف زادہ».

بروسوی ہے محمود بن عثمان بن علی، بروسوی «لامعی»، بُغایری ہے عبدالرزاق بن محمد محسن، بُغایری سبزواری.

بغدادی ہے احمد بن عبداللہ، ناصح بغدادی حنفی «غراب زادہ».

بغدادی ہے حسین مرتضی بن علی، بغدادی رومی «نظمی زادہ».

بغدادی ہے عبدالقادر بن عمر، بغدادی مصری.

بغدادی ہے محمد بن سلیمان، حلّی بغدادی «فضولی»، بوسنوی ہے عبداللہ عبدی بن محمد، بوسنوی رومی بیرامی «شارح فصوص».

بوسنوی ہے محمد افندی، فوجوی بوسنوی «سودی»، بہاء الدین بن بیرام، معلقہ وی آنقروی:

● أعجوبة الغرائب في نظم الجواهر العجائب ۲۴-۲۳
بھسنی ہے حسین، بھسنی.

بیدار ہے محمد حسین، تبریزی «پیشیکچی»، «بیدار»، بیلاتی ہے عثمان، بیلاتی.

پچوی ہے ابراہیم بن عبداللہ، پچوی رومی «دفتردار»، پندی ہے علی، پندی.

پیرمحمد بن بالی نقاش، بروسوی «رحمی»:

۱۱۹-۱۲۰

● دیوان رحمی

پیشیکچی ہے محمد حسین، تبریزی «پیشیکچی»، «بیدار».

تبریزی ہے محمد حسین، تبریزی «پیشیکچی»، «بیدار»، ترابی ہے علی بابا، سینوبی قسطنونی «امیرزادہ افندی»، «ترابی».

ادرنوی ہے احمد (شمس الدین) بن سلیمان، ادرنوی «کمال پاشازادہ».

ادرنوی ہے امرا اللہ بن عبداللہ، ادرنوی «امری».

ادرنوی ہے حسین بن حسن، ادرنوی.

ادرنوی ہے محمد شریف بن احمد نازک، ادرنوی رومی «علمی زادہ»، «صبری شاکر»، «صبری».

ادرنوی ہے محمد، طبیب ادرنوی «امیر چلبی».

ارضرومی ہے ابراہیم بن عثمان، حسنی فقیری ارضرومی «حقّی».

ارموی ہے محمود بن محمد، ارموی آمدی «آچیق باش»، ارنودی ہے محمد سعید بن عبداللہ، ارنودی رومی

«لطفی پاشا».

اسحاق بن حسن، زنجانی توقادی «رضائی»:

۲۸۲-۲۸۳

● منظومہ فی الصلاة

۲۹۱-۲۹۳

● نظم اللالی

اسعد ہے محمد بن عبداللہ، وصاف زادہ آقحزاری «اسعد».

اسکلیبی ہے محمد (ابوالسعود) بن محیی الدین محمد، اسکلیبی عمادی.

اسکلیبی ہے ولی بن یوسف، اسکلیبی عمادی، «ولی یکن»، «عماد زادہ».

اسماعیل بن ابراہیم افندی:

۱۳۸-۱۳۹

● رضاع

اسماعیل بن احمد، بیرامی آنقروی «روسخی»:

۷۱-۷۲

● جامع الآیات

اشرف زادہ ہے علی، قسطنطینی بروسوی رومی «اشرف زادہ».

اصفہانی ہے محمد قلی بن محمد رضا، قہقرخی اصفہانی «فقیر».

اظفری ہے علی بخت بہادر بن محمد ولی، لکھنوی «میرزا کلان»، «اظفری».

امام زادہ ہے محمد اسعد بن الامام احمد، قونوی قسطنطینی «امام زادہ».

امرا اللہ بن عبداللہ، ادرنوی «امری»:

۲۵۸

● معنیات

امری ہے امرا اللہ بن عبداللہ، ادرنوی «امری».

امیر چلبی ہے محمد، طبیب ادرنوی «امیر چلبی».

خاقانی سے محمد بیک بن عبدالجلیل، رومی «ایاس پاشازادہ»، «حسان روم»، «خاقانی».

خراطزادہ سے ابراہیم بن عبداللہ، قسطنطنینی مولوی «خراطزادہ»، «جوری».

خیوقی سے محمد رضا، خیوقی.

داؤد بن کمال، قوچہوی رومی مدرّس «قرہ داؤد»:

● معلومات ۲۵۷-۲۵۶

دبّاغ زادہ سے محمد بن محمود، تفسیری «دبّاغ زادہ».

درندہلی سے حمزہ افندی، درندہلی.

دفتردار سے ابراہیم بن عبداللہ، پچوی رومی «دفتردار».

راغب سے محمد راغب پاشا بن محمد شوقی، قسطنطنینی

«قوچہ راغب»، «راغب»، «صدر الوزراء».

رحمی:

● انشاء مرغوب ۲۸-۲۷

رحمی سے پیر محمد بن بالی نقاش، بروسوی «رحمی».

رسوخی سے اسماعیل بن احمد، بیرامی آنقروی

«رسوخی».

رضائی سے اسحاق بن حسن، زنجانی توقادی «رضائی».

رمضان زادہ سے محمد بیک بن رمضان، مرزیفونی رومی

«نشانچی»، «رمضان زادہ».

رموزی:

● معنیات ۲۶۰-۲۵۹

روشنی زادہ سے نعمت اللہ بن احمد بن قاضی مبارک،

رومی صوفیہوی «روشنی زادہ».

رہاوی سے یوسف بن عبداللہ، رهاوی قسطنطنینی رومی

«نابی».

زنجانی سے اسحاق بن حسن، زنجانی توقادی «رضائی».

زیلی سے احمد (ابوالثناء شمس الدین) بن محمد، زیلی

سیواسی رومی.

زیلی سے محمد بن الیاس، زیلی.

زین العابدین (زین العباد) علی بن فضل اللہ، بسیرمی

لاری حسینی «شاہ زند»، «عباد»، «عباد»:

● دیوان عابد ۱۲۴-۱۲۲

سرشار سے نجفقلی بن کاظم، قرہ داغی قفقازی

«سرشار».

سبزواری سے عبدالرزاق بن محمد محسن، بُغایری

سبزواری.

تفسیری سے محمد بن محمود، تفسیری «دبّاغ زادہ».

توقادی سے اسحاق بن حسن، زنجانی توقادی «رضائی».

جعفر بن محمد، عیانی:

● زبده النصائح وعمدة التواریخ ۱۵۳-۱۵۲

جوری سے ابراہیم بن عبداللہ، قسطنطنینی مولوی

«خراطزادہ»، «جوری».

حامی سے احمد بن عبداللہ، امدی رومی «حامی».

حسان روم سے محمد بیک بن عبدالجلیل، رومی «ایاس

پاشازادہ»، «حسان روم»، «خاقانی».

حسن «عاصی»:

● منظومہ در آرزوی زیارت امام حسین (ع) ۲۸۲-۲۸۱

حسین بن حسن، ادرنوی:

● ترجمہ بیحہ الأسرار ۴۹-۴۷

حسین بن عیسیٰ:

● شرح خطبہ البیان ۱۷۲-۱۷۰

حسین، بھسی:

● بیان شرائط انتاج اشکال اربعہ ۲۰-۲۹

حسین مرتضیٰ بن علی، بغدادی رومی «نظمی زادہ»:

● جامع الأنوار فی مناقب الأبرار ۷۴-۷۲

حقی سے ابراہیم بن عثمان، حسنی فقیری ارضرومی

«حقی».

حلبی سے مصطفیٰ بن محمد، حلبی رومی «نعیما»،

«واقعہ نویس».

حلمی سے محمد صادق بن محمد، حلمی مفتی.

حلی سے محمد بن سلیمان، حلی بغدادی «فضولی».

حلیمی سے لطف اللہ بن یوسف، حلیمی.

حمد اللہ بن شمس الدین محمد، رومی

«آق شمس الدین زادہ»، «حمدی»:

● یوسف وزلیخا ۳۰۰-۲۹۹

حمدی سے حمد اللہ بن شمس الدین محمد، رومی

«آق شمس الدین زادہ»، «حمدی».

حمزہ افندی، درندہلی:

● معاملات (رسالة في...) ۲۵۲-۲۵۰

حمزہ بن سلیمان، «نور اللہ»:

● شرح أسماء الحسنی ۱۶۱-۱۶۰

حیرتی سے محمد، وارداری گلشنی رومی «حیرتی»،

«بابا حیرتی».

- سعدی:
 ● حل عقدہ سعدی ۸۹-۹۱
 سلیمان (سعدالدین) بن عبدالرحمن بن محمد، رومی
 «مستقیم زادہ»:
 ● تحقیق الصلوات ۴۳-۴۴
 ● جہاز المعجون فی الخلاص من الطاعون ۷۹-۸۰
 ● حسن التقویم ۸۶-۸۷
 ● رسالۃ الحی فی اسالۃ الکتی ۱۳۲-۱۳۳
 ● رشف الحقیقۃ فی کشف العقیقۃ ۱۳۷-۱۳۸
 ● شرح اوراد قادریہ ۱۶۲-۱۶۳
 ● المقالۃ المقتدۃ فی الکلاب ۲۶۸-۲۷۰
 سلیمان بن یعقوب، رومی:
 ● الفوائدیہ ۲۰۱-۲۰۳
 سلیمی سے مصطفی بن علی، قسطنطنینی سلیمی «موقت».
 سودی سے محمد افندی، فوجوی بوسنوی «سودی».
 سینوبی سے علی بابا، سینوبی قسطنطونی «امیرزادہ
 افندی»، «ترابی».
 سیواسی سے احمد (ابوالثناء شمس الدین) بن محمد، زلیلی
 سیواسی رومی.
 شارح فصوص سے عبداللہ عبدی بن محمد، بوسنوی
 رومی بیرامی «شارح فصوص».
 شارح مثنوی سے عبداللہ بن محمد، مغربی قسطنطنینی
 بیرامی رومی «شارح مثنوی»، «صاری عبداللہ»، «رئیس
 الکتآب عثمانی»، «عبدی».
 شاہدی سے ابراہیم بن صالح، مغلوی رومی «شاہدی».
 شاہزند سے زین العابدین (زین العباد) علی بن فضل اللہ،
 بیرمی لاری حسینی «شاہزند»، «عابد»، «عباد».
 شروانی سے محمد امین بن صدرالدین، شروانی
 قسطنطنینی حنفی.
 شمعے سے مصطفی بن محمد، قسطنطنینی رومی «شمعی».
 صاری عبداللہ سے عبداللہ بن محمد، مغربی قسطنطنینی
 بیرامی رومی «شارح مثنوی»، «صاری عبداللہ»، «رئیس
 الکتآب عثمانی»، «عبدی».
 صبری سے محمد شریف بن احمد نازک، ادرنوی رومی
 «علمی زادہ»، «صبری شاکر»، «صبری».
 صبحی پاشا سے عبداللطیف بن عبدالرحمن سامی پاشا،
 مورہوی «صبحی پاشا».
- صدر الوزراء سے محمد راغب پاشا بن محمد شوقی،
 قسطنطنینی «فوجہ راغب»، «راغب»، «صدر الوزراء».
 صدیقی سے علی بن محمد، صدیقی قونوی حنفی.
 صعیدی سے محمد تقی الحسین، حسینی صعیدی حنفی.
 صوفیہوی سے نعمت اللہ بن احمد بن قاضی مبارک،
 رومی صوفیہوی «روشنی زادہ».
 عابد سے زین العابدین (زین العباد) علی بن فضل اللہ،
 بیرمی لاری حسینی «شاہزند»، «عابد»، «عباد».
 عابدین:
 ● روضۃ الإسلام ۱۴۶-۱۴۷
 عاصی سے حسن، عاصی.
 عالی سے مصطفی بن احمد بن عبدالمولی، گلیپولی رومی
 دفتری «عالی».
 عبداللہ بن محمد، مغربی قسطنطنینی بیرامی رومی
 «شارح مثنوی»، «صاری عبداللہ»، «رئیس الکتآب
 عثمانی»، «عبدی»:
 ● جواهر بواہر مثنوی ۷۶-۷۸
 عبداللہ عبدی بن محمد، بوسنوی رومی بیرامی
 «شارح فصوص»:
 ● طریقت نامہ ۱۸۰-۱۸۲
 عبدالرحمن بن مصطفی، قرہ باغی حسینی حسینی
 «مفتی ارضروم»:
 ● سفینۃ الفتاوی ۱۵۴-۱۵۵
 عبدالرحمن، قرہ باشی:
 ● تجوید قرہ باش ۳۷-۳۸
 عبدالرزاق بن محمد محسن، بغایری سبزواری:
 ● لغات سرحدات ایران ۲۲۸-۲۲۹
 عبدالعزیز بن حسام الدین حسینی، رومی «قرہ
 چلبی زادہ»:
 ● روضۃ الأبرار المبین لحقائق الأخبار ۱۴۴-۱۴۶
 ● الفواہج النبویۃ فی السیر المصطفویۃ ۲۰۳-۲۰۴
 عبدالغنی بن عبدالجلیل بن عبدالعزیز:
 ● آیام السعد والنحس ۲۸-۲۹
 عبدالقادر بن عمر، بغدادی مصری:
 ● شرح تحفہ شاہدی ۱۶۷-۱۶۹
 عبدالکریم بن سنان، منشی آقحصاری:
 ● منشآت ۲۷۹-۲۸۰

عبد اللطیف بن عبد اللہ، قسطنطونی «لطیفی»:
 ● تذکرۃ الشعراء ۴۷-۴۶
 عبداللطیف بن عبدالرحمن سامی پاشا، سورہوی
 «صبحی پاشا»:
 ● مفتاح العبر ۲۶۸-۲۶۴
 عبدی بن عبد اللہ بن محمد، مغربی قسطنطینی بیرامی
 رومی «شارح مثنوی»، «صاری عبد اللہ»، «رئیس الکتاب
 عثمانی»، «عبدی»:
 عثمان، بیلاتی:
 ● تدبیر الحجر المکرم ۴۵
 علائی بن یحییٰ بن عمر، علائی رومی «متقاری زادہ»:
 علمی زادہ بن محمد شریف بن احمد نازک، ادرنوی
 رومی «علمی زادہ»، «صبری شاکر»، «صبری»:
 علی بابا، سینیوی قسطنطونی «امیرزادہ افندی»،
 «ترابی»:
 ● دیوان بلاغت ۱۱۰-۱۱۱
 علی بخت بہادر بن محمد ولی، لکھنوی «میرزا
 کلان»، «اظفوی»:
 ● معروف اللغات ۲۵۴-۲۵۶
 علی بن محمد، صدری قونوی حنفی:
 ● شرح وصیت برگوی ۱۷۸-۱۷۶
 علی، پندی:
 ● قواعد الفرس ۲۱۱-۲۱۲
 علیشیر (نظام الدین) بن غیاث الدین محمد، نوایی:
 ● مجالس النفائس ۲۴۰-۲۴۱
 ● منتخب دیوان نوائی ۲۷۶-۲۷۷
 علی، قسطنطینی برسوی رومی «اشرف زادہ»:
 ● قصیدہ در صنعت کیمیا ۲۰۸-۲۰۷
 عمادزادہ بن ولی بن یوسف، اسکلیبی عمادی «ولی
 یکن»، «عمادزادہ»:
 عمادی بن محمد (ابوالسعود) بن محیی الدین محمد،
 اسکلیبی عمادی:
 عمادی بن ولی بن یوسف، اسکلیبی عمادی «ولی یکن»،
 «عمادزادہ»:
 عبائی بن جعفر بن محمد، عبائی:
 غراب زادہ بن احمد بن عبد اللہ، ناصح بغدادی حنفی
 «غراب زادہ»:

فضولی بن محمد بن سلیمان، حلّی بغدادی «فضولی»:
 فقیر بن محمد قلبی بن محمد رضا، قہقہرخی اصفہانی
 «فقیر»:
 فوچوی بن محمد افندی، فوچوی بوسنوی «سودی»:
 فوزی بن محمد بن عبد اللہ، رومی «فوزی»، «مفتی ادرنہ»:
 قرہ باشی بن عبدالرحمن، قرہ باشی:
 قرہ باغی بن عبدالرحمن بن مصطفیٰ، قرہ باغی حسینی
 حسینی «مفتی ارضوم»:
 قرہ چلبی زادہ بن عبدالعزیز بن حسام الدین حسین،
 رومی «قرہ چلبی زادہ»:
 قرہ حصاری بن مصطفیٰ (مصلح الدین) بن شمس الدین،
 قرہ حصاری کوتاہوی «اختری»:
 قرہ داغی بن نجفقلی بن کاظم، قرہ داغی قفقازی
 «سرشار»:
 قرہ داود بن کمال، قوچہوی رومی مدرّس
 «قرہ داود»:
 قسطنطونی بن احمد حجابی بن احمد سپاہی، قسطنطونی:
 قسطنطونی بن عبداللطیف بن عبد اللہ، قسطنطونی «لطیفی»:
 قسطنطونی بن علی بابا، سینیوی قسطنطونی «امیرزادہ
 افندی»، «ترابی»:
 قسطنطینی بن ابراہیم بن عبد اللہ، قسطنطینی مولوی
 «خزاط زادہ»، «جوری»:
 قسطنطینی بن عبد اللہ بن محمد، مغربی قسطنطینی
 بیرامی رومی «شارح مثنوی»، «صاری عبد اللہ»، «رئیس
 الکتاب عثمانی»، «عبدی»:
 قسطنطینی بن علی، قسطنطینی برسوی رومی
 «اشرف زادہ»:
 قسطنطینی بن محمد اسعد بن الامام احمد، قونوی
 قسطنطینی «امام زادہ»:
 قسطنطینی بن محمد امین بن صدر الدین، شروانی
 قسطنطینی حنفی:
 قسطنطینی بن محمد راغب پاشا بن محمد شوقی،
 قسطنطینی «قوجہ راغب»، «راغب»، «صدر الوزراء»:
 قسطنطینی بن مصطفیٰ بن علی، قسطنطینی سلیمی
 «موقت»:
 قسطنطینی بن مصطفیٰ بن محمد، قسطنطینی رومی
 «شمعی»:

- لاری سے زین العابدین (زین العباد) علی بن فضل اللہ،
بیرمی لاری حسینی «شاہ زند»، «عابد»، «عباد».
- لامعی سے محمود بن عثمان بن علی، بروسوی «لامعی».
- لطف اللہ بن یوسف، حلیمی:
● القاسمیة ۲۰۴-۲۰۶
- لطفی پاشا سے محمد سعید بن عبدالحی، ارنبودی رومی
«لطفی پاشا».
- لطیفی سے عبداللطیف بن عبد اللہ، قسطنطونی «لطیفی».
- لکھنوی سے علی بخت بہادر بن محمد ولی، لکھنوی
«میرزا کلان»، «اظفری».
- مثنوی خوان سے محمود، قونوی مولوی «مثنوی خوان».
- محمد، آنقروی «ندابی»:
● در منظوم ۱۰۲-۱۰۳
- محمد اسعد بن الامام احمد، قونوی قسطنطینی
«امام زادہ»:
- شرح فرائض السجاوندی ۱۷۴-۱۷۶
- محمد افندی، فوجوی بوسنوی «سودی»:
- شرح بوستان ۱۶۳-۱۶۵
- شرح دیوان حافظ ۱۷۲-۱۷۴
- محمد امین بن صدرالدین، شروانی قسطنطینی حنفی:
● مختصر فی بیان مقالات اهل العالم والمذاهب
المختلفة لطوائف الامم ۲۵۰-۲۴۹
- محمد بن الیاس، زیلی:
● التحفة الهادیة ۴۱-۴۳
- محمد بن سلیمان، حلّی بغدادی «فضولی»:
● حدیقة السعداء ۸۰-۸۴
- محمد بن صالح، گلیپولی رومی «ابن الکاتب»،
«یازچی زادہ»، «یازچی اوغلی»:
- الرسالة المحمدیة ۱۳۳-۱۳۵
- محمد بن عبد اللہ، رومی «فوزی»، «مفتی ادرتہ»:
● عين الحقيقة في رابطة الطريقة ۱۸۵-۱۸۶
- محمد بن عبد اللہ، وصاف زادہ آقحصاری «اسعد»:
● دیوان اسعد ۱۰۸-۱۱۰
- محمد بن عبید اللہ، رومی «موسی زادہ»:
● طالع سلطان عبدالحمید خان عثمانی ۱۷۹-۱۸۰
- محمد بن عمر افندی:
● التجويد (رسالة في...) ۲۶-۲۷

- قسطنطینی سے یحییٰ بن پیر علی بن نوح، قسطنطینی
رومی «نوعی».
- قسطنطینی سے یحییٰ بن زکریا بن بیرام، قسطنطینی رومی.
- قسطنطینی سے یوسف بن عبد اللہ، رھاوی قسطنطینی
رومی «نابی».
- قسفقازی سے نجفقلی بن کاظم، قرہ داغی قسفقازی
«سرشار».
- قوجہ راغب سے محمد راغب پاشا بن محمد شوقی،
قسطنطینی «قوجہ راغب»، «راغب»، «صدر الوزراء».
- قوچہوی سے داود بن کمال، قوچہوی رومی مدرّس
«قرہ داود».
- قونوی سے علی بن محمد، صدری قونوی حنفی.
- قونوی سے محمد اسعد بن الامام احمد، قونوی
قسطنطینی «امام زادہ».
- قونوی سے محمود، قونوی مولوی «مثنوی خوان».
- قہرّخی سے محمد قلی بن محمد رضا، قہرّخی اصفہانی
«فقیر».
- قیصری سے ابراہیم بن محمد، قیصری مدرّس «گوزی
بیوک زادہ».
- کامی سے محمد شعبان بن احمد، آمدی رومی «کامی».
- کشانی سے محمد، کشانی «نحیفی».
- کفوی سے محمد بن مصطفیٰ حمید، کفوی حنفی
«آفکرمانی».
- کمال پاشا زادہ سے احمد (شمس الدین) بن سلیمان،
ادرنوی «کمال پاشا زادہ».
- کوتاہوی سے مصطفیٰ (مصلح الدین) بن شمس الدین،
قرہ حصاری کوتاہوی «اختری».
- گلشنی سے محمد، وارداری گلشنی رومی «حیرتی»،
«بابا حیرتی».
- گلیپولی سے محمد بن صالح، گلیپولی رومی
«ابن الکاتب»، «یازچی زادہ»، «یازچی اوغلی».
- گلیپولی سے مصطفیٰ بن احمد بن عبدالمولی، گلیپولی
رومی دفتری «عالی».
- گوزلحصاری سے ابراہیم بن حسین، یکسپازاری
گوزلحصاری «مفتی آیدین».
- گوزی بیوک زادہ سے ابراہیم بن محمد، قیصری مدرّس
«گوزی بیوک زادہ».

- محمد بن محمود، تفسیری «دبّاعزاده»: ۴۹-۵۱
- ترجمہ النبیان فی تفسیر القرآن ۴۹-۵۱
- محمد (ابوالسعود) بن محیی الدین محمد، اسکلیبی عمادی:
- دعانامہ ۱۰۵-۱۰۶
- محمد بن مصطفیٰ حمید، کفوی حنفی «آفکرمانی»: ۲۰-۲۱
- اختیار الجزئی ۲۰-۲۱
- محمد بیگ بن رمضان، مرزیفونی رومی «نشانچی»، «رمضانزادہ»:
- تاریخ نشانچی ۲۳-۳۶
- محمد بیگ بن عبدالجلیل، رومی «ایاس پاشازادہ»، «حسان روم»، «خاقانی»:
- حلیۃ النبی (ص) ۹۲-۹۳
- محمد تقی الحسین، حسینی سعیدی حنفی:
- خلص مفید ۹۷-۹۸
- محمد حسین، تبریزی «بیشیکچی»، «بیدار»:
- دیوان بیدار ۱۱۱-۱۱۴
- محمد راغب پاشا بن محمد شوقی، قسطنطینی «قوجہ راغب»، «راغب»، «صدر الوزراء»:
- دیوان راغب ۱۱۷-۱۱۹
- محمد رضا، خیوقی:
- منتخب اللغات ۲۷۷-۲۷۸
- محمد سعید بن عبدالحی، ارنودی رومی «لطفی پاشا»:
- تنبیہ العاقلین وتأکید العارفین ۶۹-۷۰
- محمد شریف بن احمد نازک، ادرنوی رومی «علمی زادہ»، «صبری شاکر»، «صبری»:
- دیوان صبری ۱۲۰-۱۲۲
- محمد شعبان بن احمد، آمدی رومی «کامی»:
- دیوان کامی ۱۲۶-۱۲۷
- محمد صادق بن محمد، حلیمی مفتی:
- الفتاویٰ ۱۹۱-۱۹۲
- محمد، طبیب ادرنوی «امیر چلبی»:
- نتیجۃ الطبّ ۲۸۵-۲۸۶
- محمد قلی بن محمد رضا، قهقرخی اصفہانی «فقیر»:
- نصاب ترکی بہ فارسی ۲۸۸
- محمد، کشانی «نجفی»:
- ترجمہ النهج المملوک فی سیاست المملوک ۶۱-۶۲
- محمد مؤمن، آشتیانی «میرزا بابا طیب»:
- قواعد ترکی آذری ۲۰۹-۲۱۱
- محمد، وارداری گلشنی رومی «حیرتی»، «بابا حیرتی»:
- نظم رجال الغیب ۲۹۰-۲۹۱
- محمد بن ادم، آقشہری آماسی نقشبندی:
- گلشن انشاء ۲۲۴-۲۲۶
- محمد بن عثمان بن علی، بروسوی «لامعی»:
- فتوح المجاہدین لترویج قلوب المشاہدین ۱۹۶-۱۹۷
- محمد بن محمد، ارموی آمدی «آچیق باشی»:
- گزیدہ تجوید ۲۲۳-۲۲۴
- محمد، قونوی مولوی «مثنوی خوان»:
- ترجمہ نواب المناقب ۵۱-۵۳
- مرزیفونی ے محمد بیک بن رمضان، مرزیفونی رومی «نشانچی»، «رمضانزادہ»:
- مستقیم زادہ ے سلیمان (سعدالدین) بن عبدالرحمن بن محمد، رومی «مستقیم زادہ»:
- مصری ے عبدالقادر بن عمر، بغدادی مصری.
- مصطفیٰ بن احمد بن عبدالمولیٰ، گلیبولی رومی دفتری «عالی»:
- حلیۃ النبی (ص) و چهار یار ۹۳-۹۴
- دیوان عالی ۱۲۴-۱۲۶
- مصطفیٰ (مصلح الدین) بن شمس الدین، قرہ حصاری کوتاہوی «اختری»:
- اختری صغیر ۱۶-۱۷
- اختری کبیر ۱۷-۱۹
- مصطفیٰ بن علی، قسطنطینی سلیمی «موقت»:
- تسہیل المیقات فی علم الأوقات ۶۳-۶۴
- کفایۃ الوقت لمعرفۃ الدائرۃ وفضلها ولسمت ۲۲۰-۲۲۱
- مصطفیٰ بن محمد، حلبی رومی «نعیما»، «واقعہ نویس»:
- روضۃ الحسین فی خلاصۃ أخبار الخافقین ۱۴۸-۱۴۹
- مصطفیٰ بن محمد، قسطنطینی رومی «شمعی»:
- شرح بوستان ۱۶۵-۱۶۷
- معلقہ روی ے بہاء الدین بن بیرام، معلقہ روی آنقروی.
- مغربی ے عبداللہ بن محمد، مغربی قسطنطینی بیرامی

- نعمت‌الله بن احمد بن قاضی مبارک، رومی صوفیہ وی
«روشنی زادہ»:
۲۳۵-۲۳۸ ● لغت نعمت‌الله
نعیما سے مصطفیٰ بن محمد، حلبی رومی «نعیما»،
«واقعہ نویس».
نوائی سے علیشیر (نظام‌الدین) بن غیاث‌الدین محمد،
نوائی.
نورالله سے حمزہ بن سلیمان، «نورالله».
نوعی سے یحییٰ بن پیرعلی بن نصح، قسطنطنینی رومی
«نوعی».
وارداری سے محمد، وارداری گلشنی رومی «حیرتی»،
«بابا حیرتی».
واقعہ نویس سے مصطفیٰ بن محمد، حلبی رومی «نعیما»،
«واقعہ نویس».
وصافزادہ سے محمد بن عبداللہ، وصافزادہ آقحساری
«اسعد».
ولی بن یوسف، اسکلیبی عمادی، «ولی یکن»،
«عمادزادہ»:
۲۸۶-۲۸۷ ● نصاب
یازچی اوغلی سے محمد بن صالح، گلیپولی رومی
«ابن الکاتب»، «یازچی زادہ»، «یازچی اوغلی».
یحییٰ بن پیرعلی بن نصح، قسطنطنینی رومی «نوعی»:
۲۸۳-۲۸۵ ● نتائج الفنون ومحاسن المتون
یحییٰ بن زکریا بن بیرام، قسطنطنینی رومی:
۱۲۹-۱۳۱ ● دیوان یحییٰ
یحییٰ بن عمر، علائی رومی «منقاری زادہ»:
۱۹۲-۱۹۴ ● الفتاویٰ
یکسپازاری سے ابراہیم بن حسین، یکسپازاری
گوزلحصاری «مفتی آیدین».
یوسف بن عبداللہ، رھاوی قسطنطنینی رومی «نابی»:
۲۸-۴۰ ● تحفة الحرمین
۹۹-۱۰۰ ● خیرآباد
۱۰۰-۱۰۲ ● خیریہ
۱۲۷-۱۲۹ ● دیوان نابی

- رومی «شارح مثنوی»، «صاری عبداللہ»، «رئیس الکتاب
عثمانی»، «عبدی».
مغلوئی سے ابراہیم بن صالح، مغلوئی رومی «شاہدی».
مفتی آیدین سے ابراہیم بن حسین، یکسپازاری
گوزلحصاری «مفتی آیدین».
مفتی ادرنہ سے محمد بن عبداللہ، رومی «فوزی»، «مفتی
ادرنہ».
مفتی ارضروم سے عبدالرحمن بن مصطفیٰ، قرہباغی
حسینی حسینی «مفتی ارضروم».
منشی آقحساری سے عبدالکریم بن سنان، منشی
آقحساری.
منقاری زادہ سے یحییٰ بن عمر، علائی رومی
«منقاری زادہ».
مورہوی سے عبداللطیف بن عبدالرحمن سامی پاشا،
مورہوی «صحیح پاشا».
موسوی زادہ سے محمد بن عبداللہ، رومی «موسوی زادہ».
موقت سے مصطفیٰ بن علی، قسطنطنینی سلیمی «موقت».
میرزا بابا طیب سے محمد مؤمن، آشتیانی «میرزا بابا
طیب».
میرزا کلان سے علی بخت بہادر بن محمد ولی، لکھنوی
«میرزا کلان»، «اظفری».
نابی سے یوسف بن عبداللہ، رھاوی قسطنطنینی رومی
«نابی».
ناصرح:
● نظم آداب البحث ۲۸۹-۲۹۰
ناصرح سے احمد بن عبداللہ، ناصرح بغدادی حنفی
«غراب زادہ».
نجفقلی بن کاظم، قرہداغی قفقازی «سرشار»:
● منتخب دیوان سرشار ۲۷۶-۲۷۴
نجیفی سے محمد، کشانی «نجیفی».
ندابی سے محمد، آنقروی «ندابی».
نشانچی سے محمد بیک بن رمضان، مرزیفونی رومی
«نشانچی»، «رمضان زادہ».
نظمی زادہ سے حسین مرتضیٰ بن علی، بغدادی رومی
«نظمی زادہ».

﴿ فهرست الفبايى موضوعات ﴾

٢٣٨-٢٤٠	● ليلى و مجنون		● احكام نجوم:
٢٤١-٢٤٧	● مجموعه اشعار	١٧٩-١٨٠	● طالع سلطان عبدالحميد خان عثمانى
٢٧٤-٢٧٦	● منتخب ديوان سرشار		● اخلاق:
٢٧٦-٢٧٧	● منتخب ديوان نوابى	٦١-٦٢	● ترجمه النهج المملوك فى سياسته المملوك
٢٨١-٢٨٢	● منظومه در آرزوى زيارت امام حسين (ع)	٩٩-١٠٠	● خيرآباد
٢٩٨-٣٠٠	● يوسف و زليخا	١٠٠-١٠٢	● خيرته
	● بلاغت:	١٤٦-١٤٧	● روضه الإسلام
٢٢-٢٣	● استعاره	١٥٢-١٥٣	● زبدة النصائح وعمدة التواريخ
	● تاريخ:	١٥٥-١٥٦	● سى بند فيروز
٣١-٣٣	● تاريخ پيجوى	١٧٦-١٧٨	● شرح وصيت برگوى
٣٣-٣٦	● تاريخ نشانجى		● ادب:
٣٨-٤٠	● تحفة الحرمين	١٠٨-١١٠	● ديوان اسعد
٨٠-٨٤	● حديقته السعداء	١١٠-١١١	● ديوان بلاغت
٩٦-٩٧	● خلافت علي المرتضى (ع)	١١١-١١٤	● ديوان بيدار
١٤٤-١٤٦	● روضه الأبرار المبين لحقائق الأخبار	١١٤-١١٦	● ديوان جورى
١٤٨-١٤٩	● روضه الحسين فى خلاصة أخبار المخافقين	١١٦-١١٧	● ديوان حامى
١٩٨-١٩٩	● فضائل بيت المقدس	١١٧-١١٩	● ديوان راغب
١٩٩-٢٠٠	● فضائل الشام	١١٩-١٢٠	● ديوان رحيمى
٢٦٤-٢٦٨	● مفتاح العبر	١٢٠-١٢٢	● ديوان صبرى
٢٧١-٢٧٣	● مناقب چهار يار گزيرين	١٢٢-١٢٤	● ديوان عابد
	● تراجم:	١٢٤-١٢٦	● ديوان على
٤٦-٤٧	● تذكرة الشعراء	١٢٦-١٢٧	● ديوان كامى
٤٧-٤٩	● ترجمه بهجة الأسرار	١٢٧-١٢٩	● ديوان نابى
٥١-٥٣	● ترجمه ثواقب المناقب	١٢٩-١٣١	● ديوان يحيى
٧٢-٧٤	● جامع الأنوار فى مناقب الأبرار	١٦٣-١٦٥	● شرح بوستان
١٩٦-١٩٧	● فتوح المجاهدين لترويح قلوب المشاهدين	١٧٢-١٧٤	● شرح ديوان حافظ

- مجالس النفائس ۲۴۰-۲۴۱
- مناقب عبدالقادر گیلانی ۲۷۳-۲۷۴
- تصوف:
- احوال دوازده امام (ع) ۱۵
- اذکار و ادعیه ۲۱-۲۲
- بیان طریق قادریه و رفاعیه ۳۰-۳۱
- ترجمه قصیده سهیلی ۶۰-۶۱
- تعبیرنامه طریقت ۶۶-۶۷
- جامع الآیات ۷۱-۷۲
- جواهر بواهر مشنوی ۷۶-۷۸
- شرح أسماء الحسنی ۱۶۰-۱۶۱
- شرح اوراد قادریه ۱۶۲-۱۶۳
- شروط طریقت نقشبندیه ۱۷۸-۱۷۹
- طریقت نامه ۱۸۰-۱۸۲
- عین الحقیقه فی رابطه الطریقه ۱۸۵-۱۸۶
- فتوح نامه ۱۹۴-۱۹۵
- کلمه التوحید علی أصول القادریه ۲۲۱-۲۲۲
- نظم رجال الغیب ۲۹۰-۲۹۱
- تفسیر:
- ترجمه التبیان فی تفسیر القرآن ۴۹-۵۱
- ترجمه سوره ضحی ۵۳-۵۴
- تفسیر سوره واقعه ۶۷-۶۸
- زبد آثار المواهب والأنوار ۱۵۰-۱۵۱
- تقویم:
- ایام السعد والنحس ۲۸-۲۹
- جانورشناسی:
- المقالة المقیّده فی الکلاب ۲۶۸-۲۷۰
- حساب:
- حساب ۸۴-۸۶
- خوابگزارى:
- تعبیرنامه ۶۴-۶۵
- تعبیرنامه خوارزمشاه ۶۵-۶۶
- دانشنامه:
- معرفت نامه ۲۵۲-۲۵۴
- نتایج الفنون و محاسن المتون ۲۸۳-۲۸۵
- دستور زبان:
- دستور زبان فارسی و ترکی ۱۰۳-۱۰۵
- قواعد ترکی آذری ۲۱۱-۲۰۹
- قواعد الفرس ۲۱۱-۲۱۲
- دعا:
- جهاز المعجون فی الخلاص من الطاعون ۸۰-۷۹
- دعانامه ۱۰۶-۱۰۵
- شرح اوراد آیات ۱۶۲
- شرح حزب البحر ۱۷۰-۱۶۹
- کتاب دعا ۲۱۸-۲۱۹
- دفترداری:
- کتابچه ثبت اعمال دیوانی دولت عثمانی ۲۱۶-۲۱۲
- کتابچه ثبت اعمال محکّمات ۲۱۷-۲۱۶
- وقف نامه زبیده خانم ۲۹۶-۲۹۴
- سفرنامه:
- تحفة الحرمین ۴۰-۳۸
- سنن و آداب:
- حسن التقویم ۸۷-۸۶
- رساله استاد سلمانی ۱۳۱
- رشف الحقیقه فی کشف العقیقه ۱۳۷-۱۳۸
- سیاست:
- ترجمه النهج المسلوک فی سیاست الملوک ۶۲-۶۱
- سیره:
- تاریخ نشانجی ۳۳-۳۶
- حدیقه السعداء ۸۴-۸۰
- حلیه النبی (ص) ۹۳-۹۲
- حلیه النبی (ص) و چهار یار ۹۴-۹۳
- خلافت علی المرتضی (ع) ۹۷-۹۶
- الرسالة المحمدیة ۱۳۵-۱۳۳
- الفواجیح النبویة فی السیر المصطفویة ۲۰۴-۲۰۳
- صرف:
- امثله مختلفه ۲۷-۲۵
- طب:
- در منظوم ۱۰۳-۱۰۲
- طنین اذن ۱۸۳-۱۸۲
- نتیجه الطب ۲۸۶-۲۸۵
- یادگار ابن شریف ۲۹۷-۲۹۶
- عقاید:
- الفاظ کفر ۲۵-۲۴

- فقہ:
- ۴۳-۴۴ ● تحقیق الصلوات
- ۵۵-۵۷ ● ترجمه الفتاوی الزینیه
- ۵۷-۵۸ ● ترجمه فرائض سجاوندی
- ۸۹-۹۱ ● حل عقده سعدی
- ۱۳۲-۱۳۳ ● رساله الحی فی اساله الکی
- ۱۳۶-۱۳۷ ● الرساله المنتخبه من الفتاوی الفقهیه
- ۱۳۸-۱۳۹ ● رضاع
- ۱۴۶-۱۴۷ ● روضه الاسلام
- ۱۵۴-۱۵۵ ● سفینه الفتاوی
- ۱۵۸ ● شرائط الإسلام
- ۱۷۴-۱۷۶ ● شرح فرائض السجاوندی
- ۱۹۰-۱۹۴ ● الفتاوی
- ۱۹۷-۱۹۸ ● فرائض
- ۲۰۱-۲۰۳ ● الفوائدیه
- ۲۵۰-۲۵۲ ● معاملات
- ۲۶۸-۲۷۰ ● المقالۃ المتقیده فی الکلاب
- ۲۸۲-۲۸۳ ● منظومه فی الصلاه
- کلام:
- ۲۰-۲۱ ● اختیاری الجزئی
- ۲۵۶-۲۵۷ ● معلومات
- کیمیا:
- ۴۵ ● تدبیر الحجر المکرم
- ۶۸-۶۹ ● تکلیس حجر
- ۸۷-۸۸ ● حل املاح
- ۸۸-۸۹ ● حل رموز و کشف کنوز
- ۹۷-۹۸ ● خلص مفید
- ۱۵۱-۱۵۲ ● زبده التداوی فی علم الحجر و الإکسیر
- ۲۰۷-۲۰۸ ● قصیده در صنعت کیمیا
- لغت:
- ۱۶-۱۷ ● اختری صغیر
- ۱۷-۱۹ ● اختری کبیر
- ۲۳-۲۴ ● أعجوبة الغرائب فی نظم الجواهر المعجائب
- ۴۰-۴۱ ● تحفه شاهدی
- ۴۱-۴۳ ● التحفه الهادیة
- ۱۰۷-۱۰۸ ● دقائق الحقائق
- ۱۶۷-۱۶۹ ● شرح تحفه شاهدی
- ۵۴-۵۵ ● ترجمه شرح حنة الاسماء
- ۵۹-۶۰ ● ترجمه قصیده بدء الامالی
- ۶۹-۷۰ ● تنبیه العاقلین و تأکید العارفين
- ۹۴-۹۵ ● خدا ربم
- ۱۵۸ ● شرائط الإسلام
- ۱۷۶-۱۷۸ ● شرح وصیت برگوی
- ۱۸۴-۱۸۵ ● عقل و ایمان
- ۲۰۶-۲۰۷ ● قصه الشیطان
- ۲۹۱-۲۹۳ ● نظم الالکی
- علم اوقات:
- ۶۳-۶۴ ● تسهیل المیقات فی علم الأوقات
- کفایة الوقت لسعرة الدائرة و فضلها و السم
- ۲۲۰-۲۲۱
- علوم غریبه:
- ۱۳ ● احکام رمل
- ۱۴ ● احکام علم رمل
- رمل
- ۱۳۹-۱۴۴ ● ساعت نامه
- ۱۵۳-۱۵۴ ● شجره و ثمره
- ۱۵۷ ● ظنین اذن
- ۱۸۲-۱۸۳ ● فالنامه
- ۱۸۶-۱۸۸ ● فالنامه قرآن کریم
- ۱۸۸-۱۸۹ ● کشف الأسرار
- ۲۱۹-۲۲۰ ● مفتاح الأسرار
- ۲۶۲-۲۶۳ ● مفتاح الرمل
- ۲۶۳-۲۶۴ ● نقطه علم رمل
- ۲۹۳-۲۹۴ ● علوم قرآن:
- ۳۶-۳۷ ● التجوید (رسالة فی ...)
- ۳۷-۳۸ ● تجوید قره باش
- ۹۸-۹۹ ● خواص سورة یاسین
- ۲۲۳-۲۲۴ ● گزیده تجوید
- فضائل:
- ۱۷۰-۱۷۲ ● شرح خطبة البیان
- ۱۹۸-۱۹۹ ● فضائل بیت المقدس
- ۱۹۹-۲۰۰ ● فضائل الشام
- فضائل حضرت رسول (ص)
- ۲۰۰-۲۰۱ ● مناقب چهار یار گزین
- ۲۷۱-۲۷۳

	معما:	۱۸۳-۱۸۴	● العروض
۲۵۸-۲۶۲	● معنیات	۲۰۴-۲۰۶	● القاسمیة
	ملل و نحل:	۲۲۶-۲۲۷	● لغات ترکی و عربی و فارسی
	● مختصر فی بیان مقالات أهل العالم والمذاهب	۲۲۸-۲۲۹	● لغات سرحدات ایران
۲۴۹-۲۵۰	المختلفة لطوائف الأمم	۲۲۹-۲۳۱	● لغات عربی و ترکی
	منطق:	۲۳۱-۲۳۲	● لغات عربی و فارسی و ترکی
۲۹-۳۰	● بیان شرائط إنتاج اشکال أربعه	۲۳۳	● لغات علم انشاء
۱۵۹-۱۶۰	● شرائط إنتاج أشکال أربعة	۲۳۴-۲۳۵	● لغات نوایی
۲۸۹-۲۹۰	● نظم آداب البحث	۲۳۵-۲۳۸	● لغت نعمت‌الله
	نامه نگاری:	۲۵۴-۲۵۶	● معروف اللغات
۲۷-۲۸	● انشاء مرغوب	۲۷۷-۲۷۸	● منتخب اللغات
۲۰۸-۲۰۹	● قواعد املاء	۲۸۶-۲۸۷	● نصاب
۲۲۴-۲۲۶	● گلشن انشاء	۲۸۸	● نصاب ترکی به فارسی
۲۳۳	● لغات علم انشاء		متنوع:
۲۷۰-۲۷۱	● مکاتبات	۷۴-۷۵	● چنگ
۲۷۹-۲۸۰	● منشآت	۲۴۷-۲۴۸	● مجموعه اللطائف و صندوقه المعارف

﴿ فهرست الفبایی کاتبان ﴾

عمر بن ابی بکر، کریدی حانیوی معروف به «سعید»
 ۲۱۲، ۱۸۴
 عمر بن مصطفی
 ۱۳۵
 عمر بن ولی افندی
 ۱۰۹
 عمر، وصفی از میری خلوتی
 ۲۷۴، ۴۸
 غلامرضا بن محمد حسین، اصفهانی
 ۱۰۴
 محمد ابراهیم، معلم کودکان در جامع عتیق
 ۱۶۱، ۱۶۰
 محمد امین بن احمد
 ۱۳۶، ۵۶
 محمد بن حاج علی
 ۱۰۱، ۱۰۰
 محمد بن کنعان از شاگردان مصطفی افندی مشهور به
 «سقی زاده» کاتب سرای جدید سلطانی
 ۱۷۳
 محمد بن محسن بن محمد، بکشهری
 ۲۳
 محمد بن لطفی
 ۱۴۷
 محمدرضا
 ۱۰۶
 محمدرضا، جیحون آبادی
 ۲۸۶
 محمد علی بن ملا فدا علی
 ۱۷۲
 محمد، مورهوی
 ۵۰
 محمد نصیر
 ۸۴
 محمود
 ۲۹۲، ۲۸۳
 محمود، حقی
 ۶۰
 مصطفی بن عبدالله بن محمد، قسطنطنینی رومی
 مشهور به «حاجی خلیفه» و «کاتب چلبی»
 ۱۴، ۶۴، ۲۷۰، ۱۸۹، ۱۸۲، ۱۸۱، ۱۷۰، ۶۶
 مولانا محمد بن علی
 ۲۳۶
 میر شجاع الدین بن نصرالله، تبریزی
 ۸۳
 یوسف بن ملا کریم
 ۲۹۱، ۱۵۸، ۱۵۴، ۱۳۱، ۹۵، ۲۹
 یوسف صدیق
 ۲۸۱
 یوسف مخلص
 ۲۶۷

ابراهیم بن عبدالله معروف به «امام آغا»
 ۶۲
 ابراهیم المفتی
 ۲۲۱، ۶۳
 ابوبکر بن حمزه
 ۹۱، ۵۹
 ابوالمختار ابراهیم طاهر
 ۷۷
 احمد بن ولدان، آقچه شهری
 ۲۸۷، ۴۲
 احمد رشید بن محمد افندی مفتی مرعش مشهور به
 «سنبل زاده»
 ۲۰۴
 پیر محمد شهیر به «قورد بن حسام»
 ۸۲
 حاج حافظ اسماعیل جتی بدلا
 ۱۱۱
 حاج محمد
 ۵۷
 حسن بن احمد، عینهوی
 ۸۶، ۵۸
 حسن بن حسین
 ۲۳۴
 خلیل بن علی
 ۲۵۱، ۱۸۵، ۱۷۷، ۲۵
 درویش محمد بن حیدر از فقرای شیخ ابراهیم مشهور
 به «گلشنی خلوتی روشنی»
 ۱۳۴
 درویش محمد بن مراد
 ۴۶
 سعد الله بن علی بن احمد، ارضومی
 ۲۵۳
 سلیمان بن حاج محمد بن احمد بن جلیل بن علی
 مشهور به «قروی زاده»
 ۱۹۳
 سلیمان بن محمد مشهور به «قره قاش زاده» امام
 جامع آغا
 ۱۵۱
 سید محمد بن عبدالکریم، حسینی بلخی نقشبندی
 ۳۸، ۲۷
 سید محمود بن عثمان، سیروزی
 ۱۲۱، ۱۲۰
 شیخ علی افندی زاده، کریدی حانیوی
 ۲۰۱، ۱۶۳
 عبدالباقی بن علی القاضی، قسطنونی
 ۳۴
 عثمان بن عثمان بن مصطفی، ارضومی
 ۱۵۵
 عثمان بن مصطفی، اسلامبولی
 ۱۶۶
 علی چلبی محمد، رضائی
 ۱۳۰

﴿ KİTAP ADLARI ENDEKSİ ﴾

'Ahkām-i 'İlm er-Reml	14	Dīvān-i Kāmī	126-127
'Ahkām-i Reml	13	Dīvān-i Nābī	127-129
'Ahterī-i Kabīr	17-19	Dīvān-i Rāğib	117-119
'Ahterī-i Şağīr	16-17	Dīvān-i Rehmī	119-120
'Alfāz-i küfr	24-25	Dīvān-i Şabrī	120-122
'Azkār ve Ed'īye	21-22	Dīvān-i Yahyā	129-131
'A' cubat el-Ğerā'ib fī Nezm el-Cevāhir		Dū'ā-nāme	105-106
el-'Acā'ib	23-24	Dürr-i Manzum	102-103
'Akl ve 'imān	184-185	Ehḫvāl-i Devāzdah 'Imām	15
el-'Aruz	183-184	Emsile-i Mühtelife	25-27
'Ayn el-ḥakīkat fī Rābiat et-terīkat	185-186	Ey-yām es-Sa'd ve en-Naḥs	28-29
Beyān-i Şerāit-i 'İntāc-i Eşkāl-i Erbe'ah	29-30	Fāl-nāme	186-188
Beyān-i Terīk-i Kādiry-yih ve		Fāl-nāme-i Kürā'n-i Kerīm	188-189
Rifā'iy-yih	30-31	el-Fetāvā	190-194
Cāmi' el-'Āyāt	71-72	Ferā'iz	197-198
Cāmi' el-Envār fī Menākib el-Ebrār	72-74	el-Fevā'id-yā	201-203
Cevāhir-i Bevāhir-i Mesnevī	76-78	el-Fevā'ih en-Nebevī-ye fī's-Sīyer	
Cihāz el-Ma'cum fī el-Ḥalāş men		el-Müştafāviy-ye	203-204
et-Ta'un	79-80	Fezā'il-i Beytül Mekdis	198-199
Cüng	74-75	Fezā'il-i Hzret-i Resül	200-201
Deķā'ik el-Ḥakā'ik	107-108	Fezā'il eş-Şām	199-200
Destur Zabān-i Fārsī ve Türky	103-105	Fütuḫ el-Mücāhidīn li-tarvīh-i Kūlub	
Dīvān-i 'Ābid	122-124	el-Müşāhidīn	196-197
Dīvān-i 'Ālī	124-126	Fütüv-vet-nāme	194-195
Dīvān-i Belāğat	110-111	Gülşen-i 'Inşā'	224-226
Dīvān-i Bīdār	111-114	Güzīdiy-i Tecvid	223-224
Dīvān-i Cevrī	114-116	Ḥadīkat es-Sü'adā'	80-84
Dīvān-i Es'ad	108-110	Ḥel-l-i Emlāḫ	87-88
Dīvān-i Ḥāmī	116-117	Ḥel-l-i Rūmuz ve Keşf-i Kūnuz	88-89

Hcl-l-i ' Ūkdey-i Sa' dī	89-91	Ma' lumāt	256-257
Hilyat en-Nebī	92-93	Ma' rifet-nāme	252-254
Hilyat en-Nebī ve Çahār yār	93-94	Manzūmet fī eṣ-Şalāt	282-283
Hisāb	84-86	Mecālīs en-Nefā'is	240-241
Hüsün et-Takvīm	86-87	Mecmu' a-i Eṣ'ār	241-247
Havāş-ş-i Surey-i Yasīn	98-99	Mecmu' at el-Lcā'if ve Şendukat	
Hayriye	100-102	el-Me'ārif	247-248
Hayr-ābād	99-100	Menākib-i ' Abdül-kādir Gīlānī	273-274
Hayriye	100-102	Menākib-i Çahāryār güzīn	271-273
Hclāfet-i ' Alī el-Mūrtażā	96-97	Me' ruf el-Lügāt	254-256
Hüdā Reb-bīm	94-95	Miftāh-i el- ' Aibar	264-268
Hül-leş-i Müfīd	97-98	Miftāh el-Esrār	262-263
' İhtiyār el-Cüz ' ī	20-21	Miftāh er-Reml	263-264
' İnşā'-i Merğub	27-28	Manzume dar ' Ārezuy-i Ziyāret-i ' İmām	
' İstī' āre	22-23	Hüseyn	281-282
Kelimet et-Tevhīd ' Alā' ūşul-i		Mü' āmifāt	250-252
el-Kādiriy-ye	221-222	Mü' am-myāt	258-262
Keşf el-Esrār	219-220	Mühtaşar fī Beyān-i Mekalāt-i ' Ahlū'l- ' alem	
Kifāyet el-Vakt li-Ma' rifet ed-Dā'ira ve		ve el-Mezāhib el-Mühtalife li-Taḡā'if	
Fazlihā ve's-Semt	220-221	el-' Ūmem	249-250
Kitāpçiy-i Sebti-i ' A' māl-i Divānī-i Devlet-i		Mükātibāt	270-271
' Ösmānī	212-216	Muṣā'āt	279-280
Kitāpçiy-i Sebti-i ' A' māl-i Maḥkemāt	216-217	Müntaḥab-i Divān-i Nevā'ī	276-277
Kitāp-i Du' ā	218	Müntaḥab-i Divān-i Sarşār	274-276
Kaşide dar Şen' at-i Kīmīyā	207-208	Müntaḥab-i el-Lügāt	277-278
el-Ķāsimiy-ye	204-206	Netā'ic el-fünun ve Meḥāsin el-Mütun	283-285
Keḡā'id el-Fürs	211-212	Netā'eat et-Tib	285-286
Keḡā'id-i ' İmlā'	208-209	Nezm-i ' Ādāb el-Baḡs	289-290
Keḡā'id-i Türky-i ' Āzery	209-211	Nazm el-Le'ālī	291-293
Ķiş-şat eṣ-Şeyfān	206-207	Nezm-i Recāl el-Ķeyb	290-291
Leylī ve Mecnūn	238-240	Nişāb	286-287
Lügāt-i ' Arabī ve Fārsī ve Türky	231-232	Nişāb-i Türky be Fārsī	288
Lügāt-i ' Arabī ve Türky	229-231	Nūḡçey-i ' İlm-i Reml	293-294
Lügāt-i ' İlm-i ' İnşā'	233	Ravzat el-Ebrār el-Mübīn Li-ḥekā'if	
Lügāt-i Nevā'ī	234-235	el-' Ahbār	144-146
Lügāt-i Ni' metül-lāh	235-238	Ravzat el-Hüseyn fī ḡūlāşat ' Ahbār	
Lügāt-i Serḡad-dāt-i ' İrān	228-229	el-Hāfikeyn	148-149
Lügāt-i Türky ve ' Arabī ve Fārsī	226-227	Ravzat el-' İslām	146-147
el-Makālet el-Mūḡay-yde fī'l-Kilāb	268-270	Reml	139-144

Reşf el-Hakīka fī Keşf el-'Akīka	137-138	Tecvīd-i Kara-baş	37-38
Risālet el-Hay-y fī 'İsālet el-Key-y	132-133	Tedbīr el-Heccer-il Mükcer-rem	45
er-Risālet el-Mūham-mediyy-ye	133-135	Tefsīr-i Sūre-i Vākīa' h	67-68
er-Risālet el-Müntahaba men -Fetāvā		Tehkīk es-Salavāt	43-44
el-Fikhy-ya	136-137	Tercüme-i Behcet el-Esrār	47-49
Risāley-i 'Aüstād Salmānī	131	Tercüme-i el-Fetāvā ez-Zeynīy-ya	55-57
Rīzā'	138-139	Tercüme-i Ferā'iz-i Secāvendī	57-58
Sā'at-nāme	153-154	Tercüme-i Kaşıdey-i Bad'ül-'Amālī	59-60
Sefīnet el-Fetāvā	154-155	Tercüme-i Kaşıdey-i Sühaylī	60-61
Sī Pand-i Fīruz	155-156	Tercüme-i en-Nehc el-Mesluk fī Siyāset	
Şecere ve Şemere	157	el-Müluk	61-62
Şerā'it el-'İslām	158	Tercüme-i Şavākib el-Menākib	51-53
Şerh-i Bustān	163-167	Tercüme-i Sūre-i Zūhā	53-54
Şerh-i Dīvān-i Hāfiz	172-174	Tercüme-i Şerh-i Cen-net el-Esmā'	54-55
Şerā'it-i 'Intāc-i Eşkāl-i Erbe'ah	159-160	Tercüme-i et-Tibyān fī Tefsīr el-kūr'ān	49-51
Şerh-i Esmā' el-Hüsna	160-161	Teshīl el-Mīkāt fī 'İlm el-'Avkāt	63-64
Şerh-i Evrād-i 'Āyāt	162	Tezkiretü's-Şū'arā'	46-47
Şerh-i Evrād-i Kādiry-yih	162-163	et-Tühfet el-Hādīya	41-43
Şerh-i Ferā'iz es-Secāvendī	174-176	Tühfet el-Haremeyn	38-40
Şerh-i Hizb el-Bahr	169-170	Tühfe-i Şahidī	40-41
Şerh-i Hütbat el-Beyān	170-172	Ṭālī' -i Sultān 'Abdülhcmīd hān-i	
Şerh-i Tühfe-i Şahidī	167-169	'Ösmānī	179-180
Şerh-i Vaşiy-yet-i Birgīvī	176-178	Ṭenīn-i 'Ozon	182-183
Şūrut-i Terīkat-i Neķşbendiy-yeh	178-179	Terīkat-nāme	180-182
Ta'bir-nāme	64-65	Veķf-nāme-i Zübeydah-hānūm	294-296
Ta'bir-nāme-i Hārezmşāh	65-66	Yādigār-i 'İbn Şerīf	296-297
Ta'bir-nāme-i TerīKat	66-67	Yusūf ve Zülcyhā	298-300
Taklīs-i Heccer	68-69	Zübed 'Āsar el-Mevāhib ve'l-Envār	150-151
Tanbīh-i el-'Ākīlīn ve T'akīd-i		Zübdet en-Neşāyih ve 'Ümdet	
el-'Ārifīn	69-70	et-Tevārīh	152-153
Tārīh-i Nişānci	33-36	Zübdet et-Tedābīr fī 'İlm el-Heccer ve'l	
Tārīh-i Peçevī	31-33	'İksīr	151-152
et-Tecvīd	36-37		

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله الذي شرفنا بالخلق والبيان، وفضلنا بالفضاحة والبيان، وزنا بالاهتداء الى
خير النشأت والشان التي تازها الانسان من سائر الحيوان والخلوق على سيدنا محمد المبعوث
المجرات والبرهان، وعلى اله واصحابه الذين اضاء بصبر سنن الحق والجلال، قال الفقير
العبد الضعيف والضعيف المذنب العريف الحاج المرحوم الشريف مصطفى بن شمس الدين القزو
حصارى الشهير الاختري عفا عنها البر السابى لما رايت رغبة العلماء في ذلك المعان التي هي المعاملة
الى معرفة التفات العسرية كثير، واحتياجهم اليها شديدة اردت ان اجمع في هذا الكتاب
كلمات عربية مما كثرت وقوعه وصرفه، فالقطعة من صحاح الجوهري والغنيمي
والعكفة والجمل والغريب، والقائمة وغيرها من المنتهات للقبريات، فمن الغنم
والقفاة وزيها على الابواب والفضول، بعد معرفة القبول الاسلوب، بان يكون لكل باب باب
اجبار ما بعد الاول فضول، وفشرت ما بين امرين، قال لسان اهل مزع الذي ليس عليه اللطاف
والغصم بلاستبار والظلم ان الله الملك العالم ان يتبع بها الناس وبالعام وهو الحق الاكتم والنير
لاقتحام عليه، فكانت راية انبياء ربه ست عين ارضه للسرايين من اللسان، ومنه نخص الامانة
الآية بالغ والتمديد تنهيكه التي يرتدين، وفيها من ابواب كلور، وفيها من ابواب كلور، وفيها من ابواب كلور
ويران يقال اب يوت انما اذا اقبلت الذخايب الا لكسر والتعديد، حتى تملك انما الاب بالغ
والضغف، زاية الذي اسلمت ابراهيم على سبعة اربعين سنة، وفيها من ابواب كلور، وفيها من ابواب كلور
والآية بالغ فيها من ابواب كلور، وفيها من ابواب كلور، وفيها من ابواب كلور، وفيها من ابواب كلور
يقال في ثلاثين اى اتمت من ابواب كلور، وفيها من ابواب كلور، وفيها من ابواب كلور، وفيها من ابواب كلور
ويرتد في كل من ابواب كلور، وفيها من ابواب كلور، وفيها من ابواب كلور، وفيها من ابواب كلور
وانت الابن كلوك، استطاع من الابواب كلور، وفيها من ابواب كلور، وفيها من ابواب كلور، وفيها من ابواب كلور
كذلك من ابواب كلور، وفيها من ابواب كلور، وفيها من ابواب كلور، وفيها من ابواب كلور، وفيها من ابواب كلور

تاریخ منتخب اقرب الفهم
 ابتداء بنام حق شریف باب این کتاب
 ختم شده بر نام شه و الله اعلم بالقول
 ناظم جواهر اخبار راقم نوادر آثار اولاد بنده حاکمان
 بحرین خریداری و بونتر فرید بن کتب عیدیه کردید
 فیلسوفان سلف خلفه جمع اولیاده کی حقیقتاً مرقیه
 رفته بود و در تری عبرت مرقیه بر حصه بنی بروج در
 حکمت اولیاده نواید حکایات غریبه سنی یاقوت احمد
 کی بسیار نورانیته می فریاد و عواید روایات عجیبه سنی
 ذره از هر کی نوایر و حایتیم مفید اولوز محصل بودگان
 حکمت نصابه اولاد مرجین باب مشتمل صد هزار
 فصل الخطاب اولیاده کنساک ضبط نما لکه سلوک
 ایده ملوک زباشیر انوار عبرتی حاصل برکات آثار خبرتی

اول کتابخانه در کتابخانه عیدیه آیت الله العظمی
 مرعشی نجفی - قم

کار جهان میسر اولندم بوبرهته هنیه الهیه و بر عطفیه
 علیه نامنا هیه در کز سلاطین متقدمین دن هیچ فرد نصیب
 اولماستد و حواقین روی زمین دن کتبه یوکا مصیب اولند
 نکر خدا که سرور عهد زمان شدی، در ملک مراد چه خوش کا
 مان شدی، در مسند خلافت اصحاب مصطفی، ظل آله بر سر
 خلق جهان شدی، نکر خدا که هر چه طلب کردی از خدا، بر دستهای
 حق خود کارمان شدی، نمت الکتاب در دنیا الحمد، و له التکلیف

والعلی و الحمد کتبه التحفیر النابی

عبد الباقی بز علی القاضی،

القطری فی غرة شعبان،

سنه ۱۲۰۲

م

وقف کتابخانه و قرائت خانه عمده ای بیت الله العظمی

مرعشی نجفی - قم

وقف کتابخانه وقرائت خانه عمومی آیت الله العظمی
مرعشی نجفی - قم

کتابخانه
بجهت
تعمیر و
توسعه
احداث
الطابق
الاسفل
کلیه
اموال
خان
وهم
وهم
حسن
حسن
حسن

بِحَبْرَتِكَ يَرْقُطُنْ سَهْلَةَ عَصَاةِ مُؤْمِنِينَ مَغْفُورًا
أَوْ لَشَدْرًا وَيَنْجِي آلَ عِظَامٍ وَأَوْلَادًا وَأَصْحَابًا وَوَلَدًا
أَوْ ذُرِّيَّةً أَوْ سُوَيْكَةً قَرِيبًا قَلِيمًا وَلَا يَكُ يَأْمُرُ
وَيُخْشَرُ وَيُؤْتِي وَمَلِكٌ هَذَا يَكُ رَهْمَتِي وَرَهْمَتِي
أَصْحَابِي كَالْجُورِيَا يَهْدِيهِمْ أَقْدَانِيْمَ أَهْتَدِيْمَ
نَظِمٌ هَمْدٌ سَنَاءٌ لِمَلِكِ دِينٍ وَدُنْيَا قَصَبٌ دُرٍّ
حَوَائِشَانِ صَلَاتٌ تُرْجُونَ حَمْدَتَنَا رَبِّ الْعَالَمِينَ
وَتَصْلِيَةٌ سَيِّدِ الرُّسُلَيْنِ وَتَنْصِيحَةٌ غَامَّةٌ لِمَنْ
فَرَضَ وَوَالِيَةٌ وَهَرُوجِيَّةٌ لَازِمَةٌ وَلَا زِيْبٌ أَوْلَا
مَلْحٌ وَتَنَائِي صَاحِبِ قُرْآنِدُرٍّ صَاحِبِ قُرْآنِ زَمَانِ
وَأَرِيَتْ مَلِكِ سُلَيْمَانَ بَلِيغًا لِأَمِينٍ وَالْأَمَانُ نَائِيْتُ
أَعْدَلٍ وَالْإِحْسَانُ مَهْلُومِي الرَّحْمَةِ فِي خَيْرِ الزَّمَانِ
عُتِلَ أَهْلُ الشِّرْكِ وَالطُّغْيَانِ نَظِمٌ إِنْظَامُ الْأَنْسِ
وَالْجَمَانِ مُرِيدًا لِأَقْبِيَا مَحَبًّا لِأَصْفِيَا فَرِيدُونَ
فِرْسَكِدُرٍّ دَرِّ مَغْفِرٍ سَلَاطِينِ آلِ عَثْمَانَ سُلْطَانِ

برگ آغازین (۱b) نسخه شماره «۲۸۵۹»: ترجمه بهجة الأسرار
و دستخط حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی رحمته

خلافت علی المرتضی

انجی جزوده بیان اولدنی اورهه مریون و کوفیه
 و بصریون دیر اوج فرقه مقام اولدن زور بار امیرالمؤمنین
 عثمان زى النوریه رضی الله عنه حضرتین شهید امیرکده مریون
 رئیس اولدن عاقبتی جمله امیر اولدی . حکومتی انکار .
 مدینه منوره یخه روز قراکلی ایچیه قالدی . بر حال
 اضلال نیه منجی اولدنی مجهول اولدنی ان اهل مدینه نیه
 داندیشیم روشوردی . هرکسی نیا به حق شامردی . اوز
 سنس و قایینه نخر اولدنی اورهه ابو زهره الفطری رضی
 عنه البک حضرتی شامده مدینه یار و اورهه اهل مدینه
 ذوق و صفای قبولدنی کورجه لا اهل مدینه نقل و کلمات اوجرمه
 دیرک سوبیکلی سوزلرک مناه ظاهر اولدی .

زور بار حضرت عثمان علیه السلام مقرر برده خلیفه انتخاب
 مخالف ایبر . مریون حضرت عمار و بصریه حضرت طلحه و کوفیه
 حضرت زبیری ایترلریک . طالبکم مریون مریون حضرت علی
 آنزدن اوز اولدوردی و بصریه طلحه و کوفیه زبیره راضی
 ایکنرک ایسی رضی بان چیزدیر . بعده زور بار سید علی

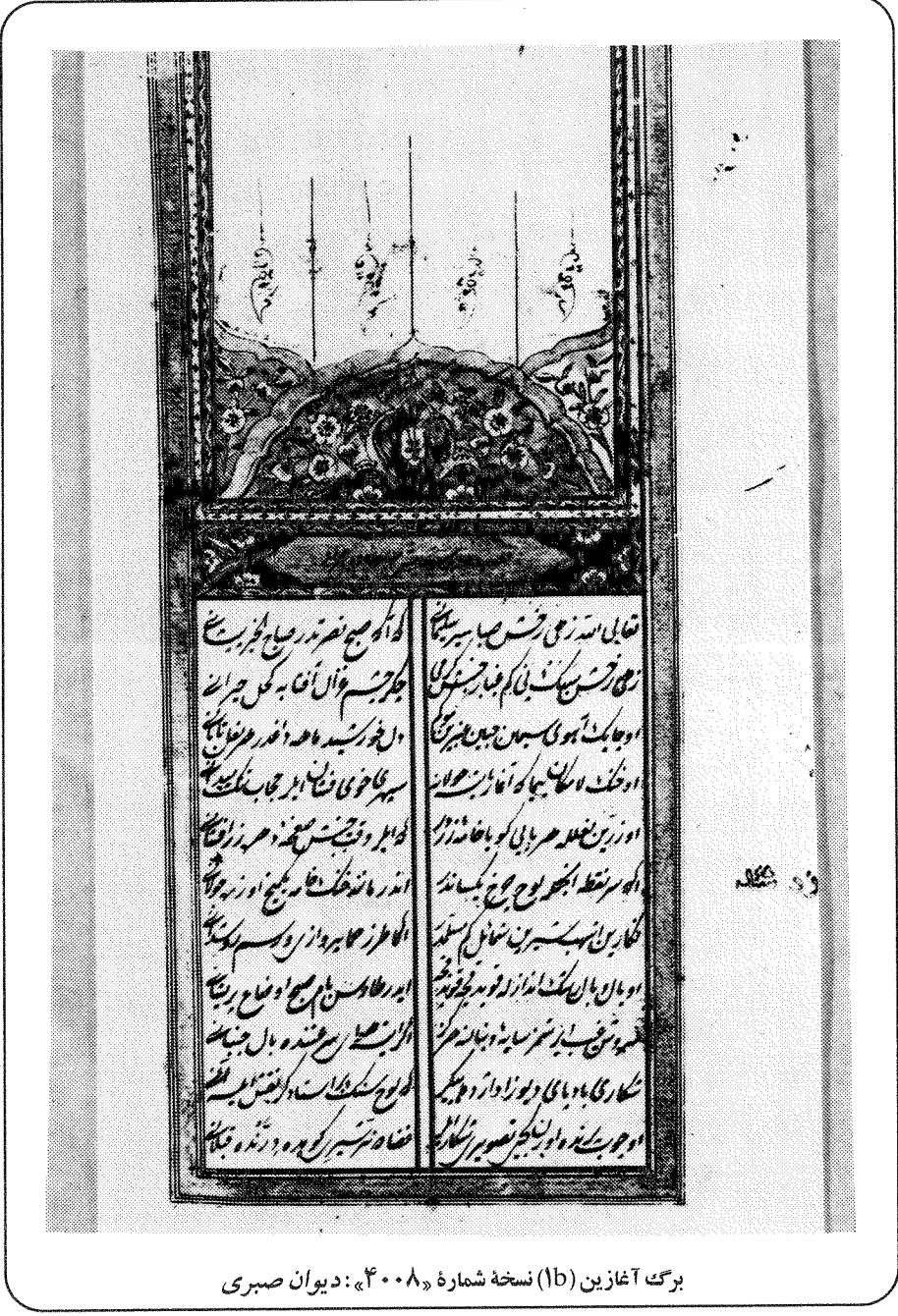
	
<p>درباره ای طرف لاف</p>	
<p>عاشق سودای وصل و بر ما هم نترس چون دم زنت در سینه اش کرم بر بر در کشتی او برست حسرت سود یکم صاع اولی کماله در فراق</p>	<p>خوب کار می افش تا سزا و نترس بنیم اما کوه من در کا و نترس اول قدمه بود بر نقل با و نترس لطف خنده خلق است در جا و نترس</p>
<p>دیده و دلده جگر برت جلودار عاشق رمی خیال ما سود و نترس</p>	
<p>سیر شده ماهی هر طک سودم عنا و خطه عاریت در در سنک ابریک جبار می از جیفستی نرم او بجز رست بنامه زاده ابو</p>	<p>حسن پدید در کتک سودم خمال بکت چو نقطه نکت سودم مطابقتی نشسته کت سودم فولاد و سکه دانی بکت سودم</p>
<p>اسم در بر کت لب بار کارب جلد کرم کوربت اکنت سودم</p>	

عاشق سودای وصل و بر ما هم نترس
چون دم زنت در سینه اش کرم
بر بر در کشتی او برست حسرت
سود یکم صاع اولی کماله در فراق
خوب کار می افش تا سزا و نترس
بنیم اما کوه من در کا و نترس
اول قدمه بود بر نقل با و نترس
لطف خنده خلق است در جا و نترس
دیده و دلده جگر برت جلودار
عاشق رمی خیال ما سود و نترس
سیر شده ماهی هر طک سودم
عنا و خطه عاریت در در سنک
ابریک جبار می از جیفستی
نرم او بجز رست بنامه زاده ابو
حسن پدید در کتک سودم
خمال بکت چو نقطه نکت سودم
مطابقتی نشسته کت سودم
فولاد و سکه دانی بکت سودم
اسم در بر کت لب بار کارب
جلد کرم کوربت اکنت سودم

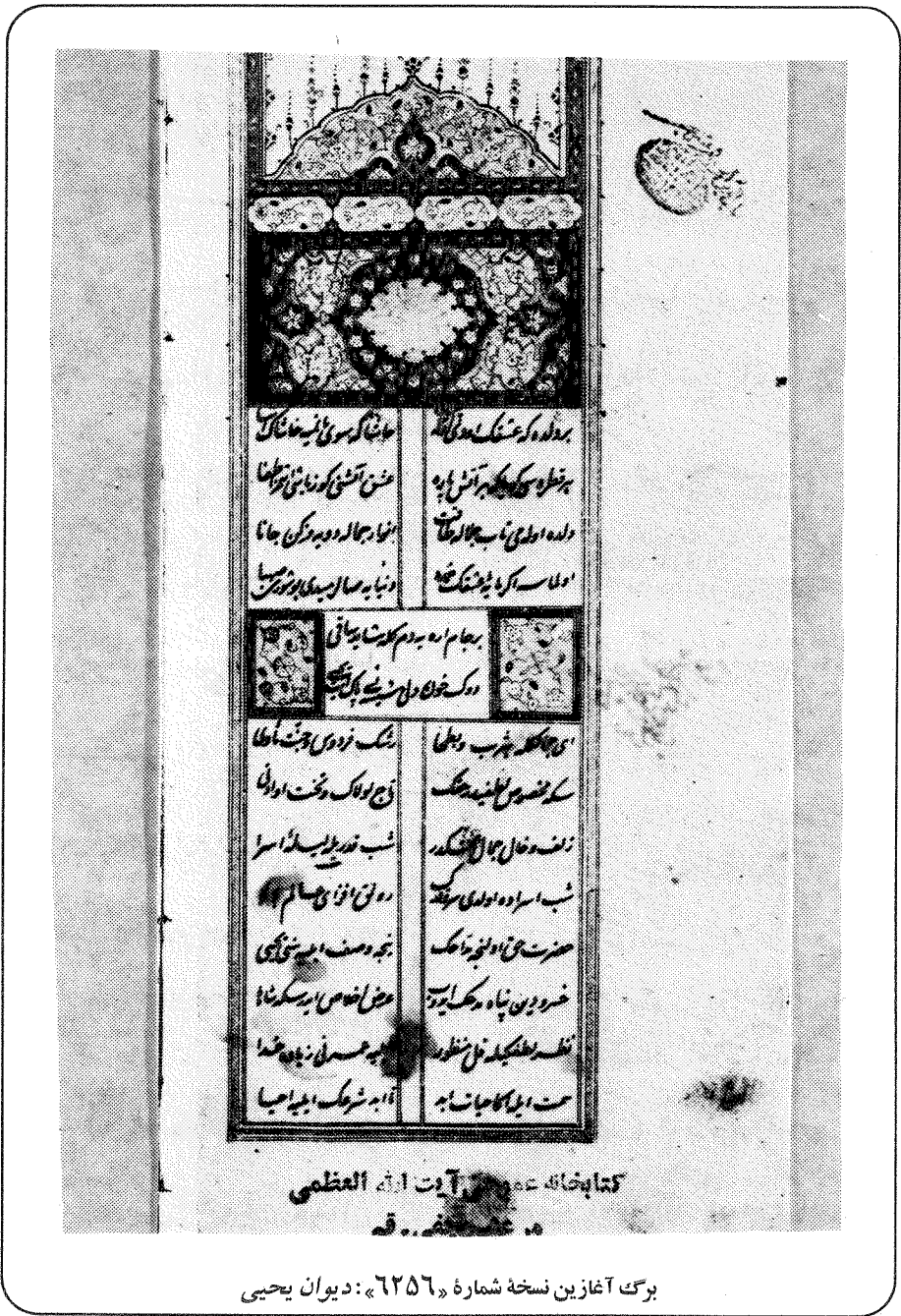

برگ آغازین (۶۱b) نسخه شماره «۴۰۰۸»: دیوان رحمی

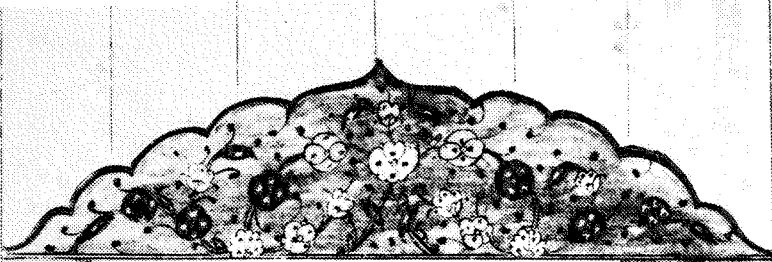

برگ آغازین (1b) نسخه شماره «۴۰۰۸»: دیوان صبری

وَبِشْرٍ مِّنْ لَّدُنَّا	كُنَّا بِشْرًا لَّا يَزِيدُ
اللَّهُ الرَّحِيمُ الرَّحِيمُ	بِشْرًا
وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ	بِسْمِ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ
بَيْنَهُ جَمَادِيهِ أُولَسُونِ إِنَّهَا سَمِي	چُونِسْمِ اللَّهِ أَوْلَدِي ائْتِدَابِي
بِرَبِّهِ بِرَأْثِ قُودِي بِلَدَانِ	جِهَانَهُ قَالَمَدِي كِتْدِي كَلَنْدَرُ
صَنَائِنِ بُو جِهَانَهُ كَلْمِشْدَرُ	أَنْكَ كِرْ أِيوَادِي قَالَمِشْدَرُ
كَشِينِكِ آدِي دُرْ عَالَمَدِي بَا	دَمِشْدَرُ دُرْ بُو سُو زِي ائْتِفَاقِي
بُولُورْدَنِ خَالِي أَوْلَقَنَدَرُ رَوَادَرُ	كَشِيدَهُ أَوِخْ هَمْدَانُ لَبَهُ رَوَادَرُ
بِرَبِّسِي دَاخِرِ أَوْلَدَرُ كِرْ شَجَاعَتُ	بِرَبِّي عِلْمُ وَبِرَبِّي دَاخِرِ سَخَاوَتُ
أَكَلْمَا غَسَبَ أَوْلَا جِهَانَدُ	بُولُورْدَنِ بِرَبِّسِي هَمِجْ وَارَمِي سَنَدُ
قَوِيَانَةُ بُو قُ شَجَاعَتُ ائْتِدَابِي سِنِ	غَنَبَلِقُ بُو قُ سَخَاوَتُ ائْتِدَابِي سِنِ
مَوَالِي صَفِينَهُ قَادِرُ دَرْدِ كُلِّ سِنِ	عِلْمَهُ أَوْلَقَدَرُ مَا هِرْدِ كُلِّ سِنِ
وَلُكْهَهُ وَارِسَهُ سُو بِلَهَ جَمَالُكُ	أَلُوكْهَهُ بُو غَيْبَهُ مَالُ وَمُنَا

هم قور اهل اولیٰ که سب خیره سزایا
 هم قور اهل ایچون در آئیله لر
 امیال لطف ایدب بین خطا ایچون
 هم روح اینک اوندده تمام اولدین
 هم رسول هجرتی طغوز نور وونیش
 هم موز حصاز بودرک نیمه منک
 نیک طغوز نور الی بیت اولدی عذر
 تر مور ز لسه بونک ایاتی عترت دن
 هر کشی بونک خطا سن کور وون اصداح
 حوتعا اول کشینک ایشی فایح این
 حوتعا قور دلو غن دانی آزاد آئیله
 کرد عا و خیره یاز آئیله
 انلر حق رحمت اده کم نو بی اوقیا لر
 عایدی به رحمت تو علیه دیبالت
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

<p>اول نبیکم قیوم المیزه اولدی مرام بعد فهمه ایدن کور بویند ای حنا صفا حفظ ایدرسک اوله ماوی سکا وک بل مکلف ایچون اولدی احکام اولدین اذن شرع اولورسه انده عملین بوز واد کم بودر طریق ابرار اولی کورا هل تیز دخی نامشروع اولان اعماله قدوینز ایلیان یانه وقتین اولیسرا اولدین حقد مقصد عام دین اکا احسان دخی اباد الیمیه کم اشئی غیره معتل هادور با الجلیل فاستأول ایتبله ثابت اولو ای مقصد کم تمام عقله اول جمله بولدی بخاخ استیلال انک کر کدر عقل تام ایله آخ</p>	<p>حمد شکر اولسون خدایه صلاوتیله سلام الینه اصحابینه امتینه قلسون خدا بخش اولدی عدد انبیاء انک ای همام ای ولد فرم ایت روایتکم بودر شرع متین بر عمل انک دل رسک فرم ایدوب انده یوغ اینه اتمه تجسرت قبل خذره فرغین پس بوکون ایچنده ادم جلیله دین الین انم اولدی چقد ب یولدن ایلل عمرین هبا هر که کم حق تعالی خیر الیه یاد الیمیه رشد خدایه اولدی بقیل ووعیل طلب علم حق اولدی فرض ای جعبا دخی استدلال ایله نظر تلوب بولکل فایح افام ایتتی فکریله ای مرد سخی</p>
---	---

عقلینک

قوله فی ذلک و شارب
عنا ایتیم علی ما تقدم
ادان علی ما هو ان فی فی
ذکرت حال علی ما تقدم
قال علی ما تقدم و
عمران

و فی قادیان سفید و شمالی و جنوبی
و فی اصفهان و در شهرها و علمی
و فی اصفهان و در شهرها و علمی
و فی اصفهان و در شهرها و علمی
و فی اصفهان و در شهرها و علمی
و فی اصفهان و در شهرها و علمی

و فی قادیان سفید و شمالی و جنوبی
و فی اصفهان و در شهرها و علمی
و فی اصفهان و در شهرها و علمی
و فی اصفهان و در شهرها و علمی
و فی اصفهان و در شهرها و علمی

و فی قادیان سفید و شمالی و جنوبی
و فی اصفهان و در شهرها و علمی
و فی اصفهان و در شهرها و علمی
و فی اصفهان و در شهرها و علمی
و فی اصفهان و در شهرها و علمی

عندت مشهوره

The image shows a manuscript page with a decorative header at the top center. The header features a stylized floral or geometric motif above the title 'بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ' written in large, elegant calligraphic script. Below the title, the page is filled with dense handwritten text in Persian/Arabic script, organized into columns. The text appears to be a collection of questions and answers or a series of short treatises. At the bottom left, there is a small circular stamp or seal. At the bottom center, there is a line of text: 'کتابخانه عظمی آیت الله العظمی مرعشی نجفی - قم'. At the bottom right, there is a circular stamp with text inside, possibly a library or archival mark.

(۱) فهرست مائنه‌ها المحمديه
 آیه تفخیر من م بالبعه ترکیه اوله
 آیه تفخیر من م بالبعه ترکیه اوله
 (۲) تفسیر سوره الوحده بالبعه ترکیه اوله
 احزاب من العقره - للعلاء
 (۳) من علماء الداره اوله
 و بالبعه ترکیه اوله
 آیه تفخیر من م بالبعه ترکیه اوله
 ۱۳۳۹
 ۱۳۳۹

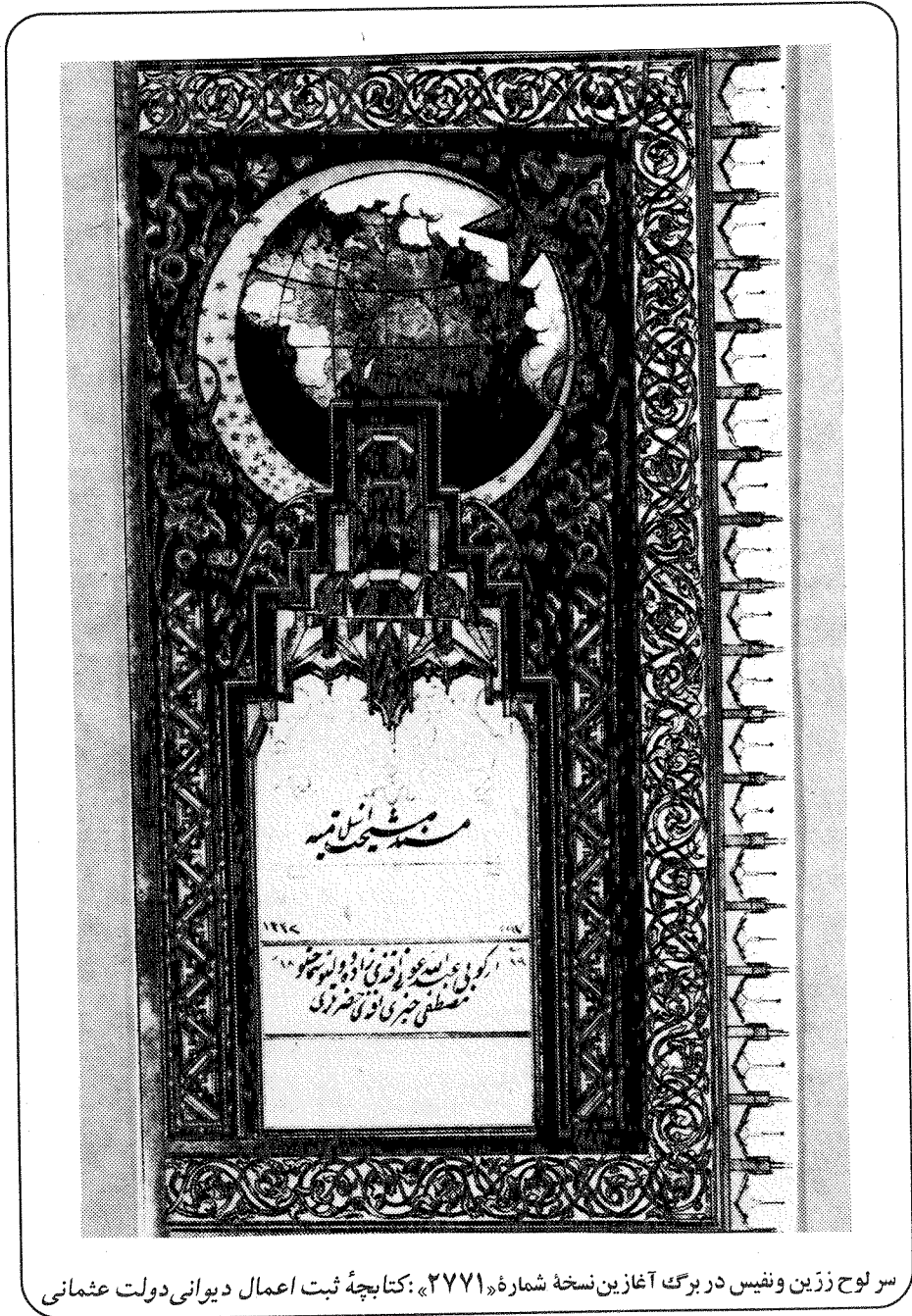
کلمه اولی الف اوله مثلاً کلمه ی وینجک برده نباید
 ویرله اصلی او زره استقال اول نور و کلمه وینجک برده
 باید ویرله اصلی یا و ز آخ کلمه واقع اولان حرف یا کلمه حرف
 ت بعدرتکم بالرفعیان اولمندر آمدی اول یا حرف اوله
 هکله ماله قلوب سهولت تلفظ لیکون یا زیاده قنوب
 یا اوله و ویری دخی مجوده وزن ایچون تمام بسته اولان
 کلمه آخ زده زیاده قنور شاعک مزاین ابیتر ابروم نای
 پیش حرفت مخدوم جانی بیک جمع اولی آخ زده
 تخی لفظنده اولان یا یکی که مجود خدرت شعر ایچون زیاده
 قلندر الموده علی التمام والصلوة والسلام علی رسوله
 سید الانام و علی الواصله الکرام و ان بعین
 و الجنته بن الیوم القیام زبره الفیض
 علی الشریعیندی ماؤذنا بالان

صحیح اول
 الحرف

برینه طایفه من حوزة کربلا
 عصره یا اشرفین الاعراض
 العنود علی
 علی شریعتی
 تبرکات
 ۱۱۱۱
 الیوم
 الیوم
 الیوم
 الیوم

برگ آغازین نسخه شماره «۱۵۵۹»: کتابچه ثبت اعمال دیوانی دولت عثمانی
و دستخط حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی رحمته الله

سر لوح زرین ونفیس در برگ آغازین نسخه شماره «۲۷۷۱»: کتابچه ثبت اعمال دیوانی دولت عثمانی

تذاتیجاته عمومی آیت الله العظمی

مر عشی نجفی - قم

بسم الله الرحمن الرحیم

بسم الله الرحمن الرحیم

أَحْمَدُ لَوْلِيَّيْهِ ، وَالصَّلَاةُ عَلَى نَبِيِّهِ ، بِمَا

كُتِبَ لَهُ مِنْ مَشَرَفِ الْمُنْتَوَيْهِ

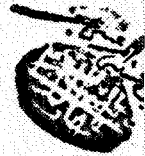
إِلَى فَرْسَةِ بَابِ أَلْفِ رَاثِمَةٍ ، إِنَّا

ظَرْفٌ ، أَرْجَا صُوكَ تَقَى ، إِسْأَلِ إِثْبَاتِ

أَيْلِكَ ، إِنْنَا فَعِيرَ أَيْلِكَ ، أَعْمَى كُوزِيَّةِ

أَعَشِي كَيْجِه كُورَمِينِ ، إِمْلَا كُويْدِرْكَ

أَنِّي إِرْتِكَ ، أَسَاغَصَه ، أَلَا نَعْمَتِ ، أَعْوَا

بسم الله الرحمن الرحيم

عشق و محبت میخانه سنک زنده فدح بیانی و شعر بلاغت کاشانه سنک طوسی
 شکر خانی میر علی شیر خانی قدس انوار منک نظای دیار و بقای سخن کلامه با بیلند
 متداول اولان نظم و انشائی فصیح لری فصح لریک املا لر زنده هر عضو حد سنک الف و هر
 مضمون سنک فو و مکسوزی سنک یا کتابت انونی فاعده مطرده در اگر چه اول
 حرف کاهی تلفظ اولانی اما اکثر با مجزیه ما قبلت حرکتند لایقوی املا اولانی تلفظند
 ادا اولانی پس بر سه ماده حرف اوله اول املا اولان حرف اول سنک کل حرف کوه
 کتابت ثالث و اکثر یا تلفظند تا نیند و هر یکی حرف اعتبار اولانی حایفه مظهر
 اشارت اولی و ششده پس ما قوس بیاع و مالوف اسماع اولان لفظ بدیدک حرف اول
 مابعد نده الف یا نیش ایسه و مضمون ده یا یا نیش ایسه مضمون ده و یا یا نیش ایسه
 مضمون ده طلب اولانی انشاء الله تعالی باب الف

اعنون ابو شقة

عورت آردی، شوی مفاسنه لیلی و مجنونده مجنونک پدری و نایات اند که ماده نیک احوالی
 ذکرده ایله، بیعت بر یانیدین او غول و غم شکنجی بر یانیدین ابو شقة در در بیجی ۵
 ابراش جنس اتمه الملاق اولانی آت آردیکر، فهاد نامه ده خانان فهاده آد قومق
 دلان برده ایله، بیعت جالی پر لاکو کلین ابلا بان خوشه آتین قومق ساری بودک
 رقم کیش و بسقه ستیاره بو بیلند تا فایده سنله کلور بیت دریا عالم فراق طلای

الذی یأمن الله

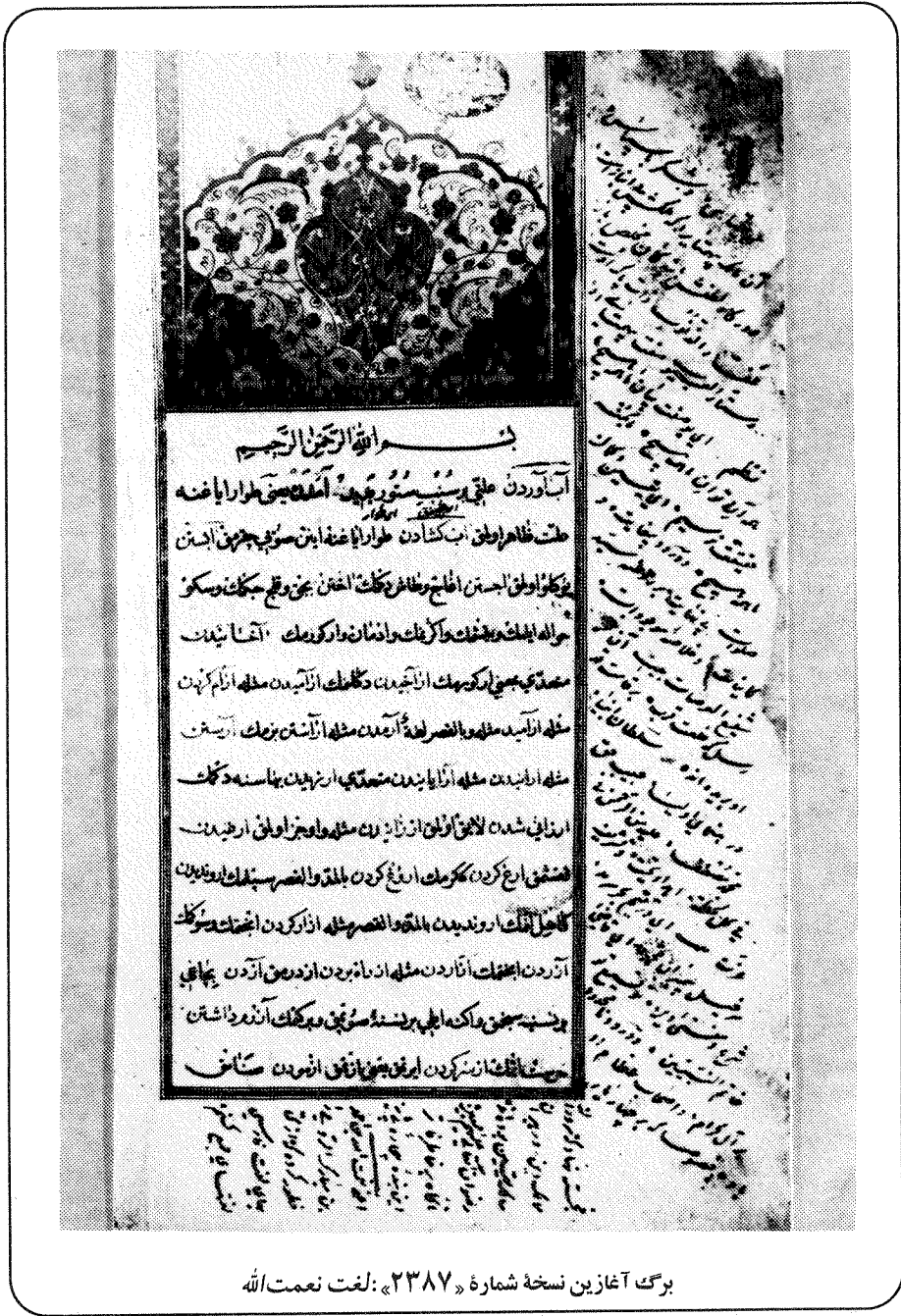
طوقدرمشد مكدريو فني طوقندي مكدركه فرهاد وشيرين ده فرهاد
 مجوزيردي بيست مكرار من را امري بولدي طاري
 كه بوقني كو نكاركا اتينك غباري بوققايي بوققاري مكدركه مجنون
 ليكده مكدركه كلورديست بارچا قليبنا احترامين اتينك .
 بوققاري باساب مقامين اتينك ييركاي ازكويه يرد مكدركه ستره بوز
 اچجج حيرت اخزنه كلورديست ساقايب كيل قدح خوش كووان
 بيزلائي ايب تازاي آنواجه وار بوز لندي بوزلندي توجه معنا سنه
 يوكوردي سكر ندي مكدريو كوروكونك سكر نيك كرك مكدريو
 برنسنه صويله بويان مكدريو بوقون معنا سنه كلور بوب برنسنه
 صويله بويي مكدركه سبعة ستاره ده دلار اريد يدي يدنجي راويريت
 اسرو عاجز بولوب بوسوردين . اشك ايله بويي ميغي ضروردين بوقاي
 صويله بويان مكدركه بداج الوسطه كلورديست
 آيا مكر او بار كردي بوزدين . بوقاي ندامت وحسرت بيله توكلسا ياشيم
 بوقاي بويي مكدريو قاريايشور و تانرايدرد مكدركه
 بوقاي رسا بوقسته مكدريو مائي راجو
 نسه قباياين مكدريو برنسنه صويله
 بومايان مكدركه

۱۵۷

فدفع الفاعل فخرية هذه النسخة الشريفة الملوقة بلا إلى المستورة حامدا
 لله ومصليا على نبيه محمد وآله الطاهرين وعلى الزوارح والعباد
 القاطنين بها ما شاء الله تعالى من كل الآفاق والبلدان على يد
 احقر عبد الله حسن بن محمد غفاريته بنهما ورفيق
 جميعا بلطفه وكه في يوم الاثنين في شهر
 ربيع الثامن سنة ١٢٩٠ هـ في مدينة
 القطنية بلادي
 واكمل الخيا المالكات
 الاضواء

کتابخانه مرعشی آیت الله العظمی
 مرعشی نجفی - قم

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 آید آوردن خلق و سینه ستور چوین آید که بین طوارا یا غنه
 ملت ظاهر اولی این کشادن طوارا غنه این سوچه چوین آید
 بر کوز اولی اجسین املخ و طارن و کلت اغنن یعنی واقع حکمت و سکون
 سوله ایملک و شفقت و آرزک و اذمان و آرزک و آتسا آید
 معصومی یعنی آرزک و کرمک آرزیدن و کلمک آرزیدن مثله آرزک آرزیدن
 مثله آرزیدن مثله آرزیدن و الضر لوه آرزیدن مثله آرزیدن و آرزیدن
 مثله آرزیدن مثله آرزیدن معصومی آرزیدن نهاسنه و کلمک
 آرزاقی شدن لایق اولی آرزاقی آرزاقی مثله و اولی آرزاقی
 فاشق اربع کردن کرمک آرزاقی کردن ملقه و الضر سبک و اولی
 کلمک آرزیدن ملقه و الضر مثله آرزاقی آرزاقی و کلمک
 آرزاقی آرزاقی آرزاقی آرزاقی آرزاقی آرزاقی آرزاقی
 و سینه چوین و آرزاقی چوین و کلمک آرزاقی و آرزاقی
 حوت آرزاقی آرزاقی آرزاقی آرزاقی آرزاقی آرزاقی آرزاقی

بورک آغازین نسخه شماره «۲۳۸۷»: لغت نعمت الله

یوزجد انکاکیم یسلب جهان ستانی • ایاب یوزوزلف
 و دین کل ویرجانی • قیلدی یاسا غاج بو باغ روح افرا
 نظم لعلن انونک بلبیل خوش الحانی • و درود نماند و در
 اول خلاصه معدوم و موجود و قدیم ربانیه تا تحت فصاحت
 اوجده اتاپتی نشست • چه نظم که آفرین زمره طبع
 پرست • هم ناطینک پایه سده تا بتی شکست • هم
 نظیفه قیلدی قاراقو فراقه پرست • خرد بین لار خدمتی
 و او خرد این لار حضرتیدامروض اول کیم نظم کلام رتبه سی
 رفعتی غه ایشبو وین س در کیم اینک قایدی دو اکیم
 عرب فصاحتی بلاغت زور لاری بیلاغایش لیلی
 و فصاحت کور لار بعد بیلاغایش لیلی نظم بعنا لار بعد
 جلو بیرو ر لار ایزوی و دعوا کوی و از سینه ملک
 کاینگور لار ایزوی حضرت ملک علامه نیک کلام مجر قضا

او مصنف رضا کرار از خط ویرانش
 و بیاجتسود اید طهر انقط سی
 ذرات ارا زیره که وارد ذکر یکا ذکر
 اسطار ارا بر قطره که با جده کا کویا
 کین شکلی یوز کویا کین بو کویا
 نون طره سو قهر و کویا کین بو کویا
 عجاج سیکلر که کیش و درو
 بر و زه سنوک نعتون حایل و درانی
 عتاق ارا یار شپ کویا غمتای
 بیکر کین کویا کویا کویا کویا

و فایضاتی نور کسان سزای
 ملاحظت بلبیلی یعنی نیوای

ایستاد و اولاد کیم بالکتابه قان الکتابه ترمه لار آموز

ویحی الذکر العزیزه والملائیکه من خفته ویرسل الصواعق فی صیدها من یشاء وهم مجادلون فی الله وهو شدید الحال

و صلیتک بیلد بیهوم بولای ویب بهره مند • چون بو
 دولت بولفود یک بولد قیاستروالی کیم • صحت اول
 لحظه طالع صنعق وین نایب کزند • اول بطنوندا کیم
 • باوجود او کیم بهار و سلی سیر دور و کونکل فرانی •
 • خذانی نینک خاریدین از رده دور بوطلع •
 • بس سوزناک نوشونو کیم بیت •
 • نازه بولدی باغ و کونکلو بافرانی •

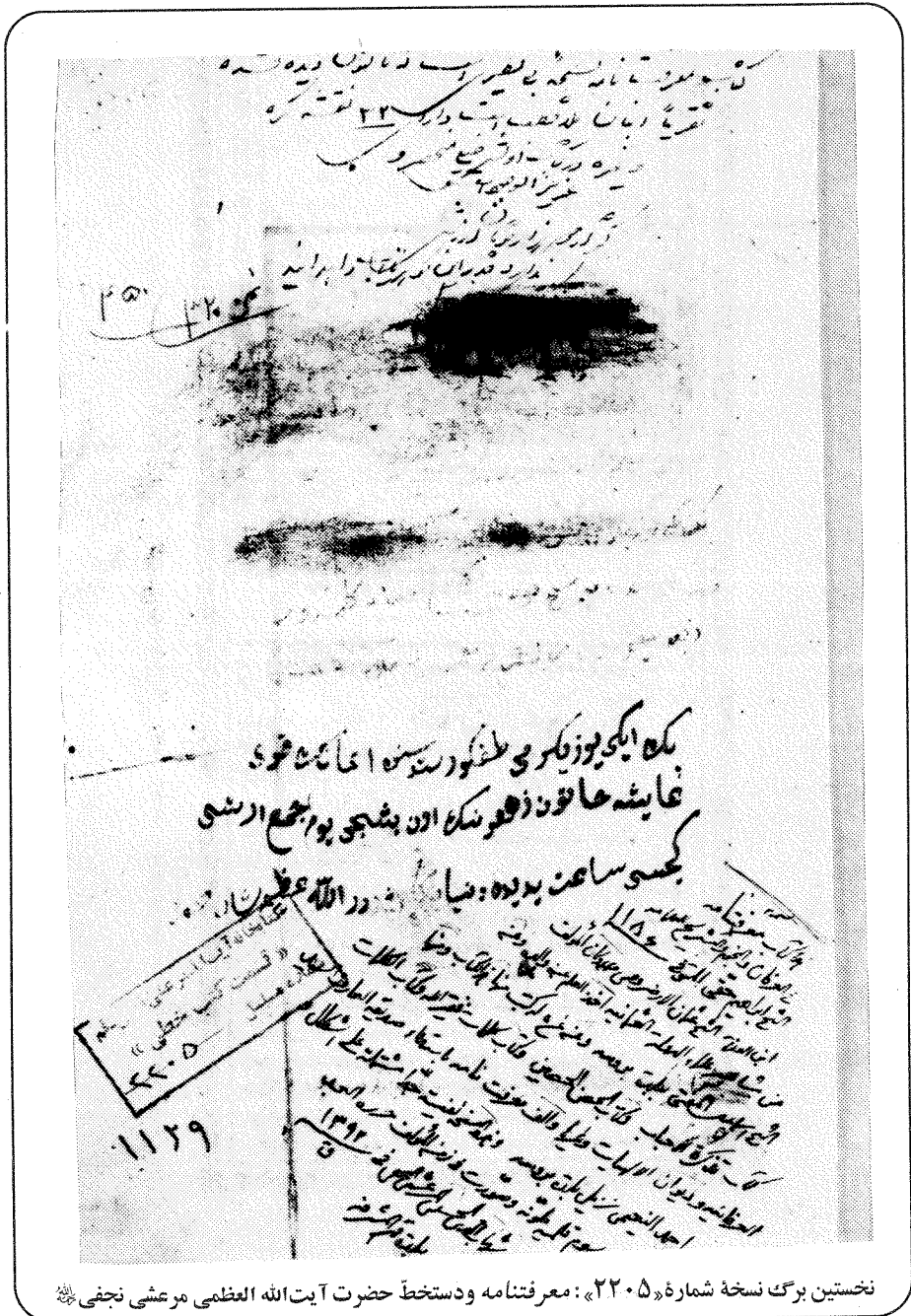
روز مظنه من ایشاد ایشاد
 کوم غاوه روز اول خان خانان
 • آزاری دور به جلوه بولدی •
 • کل نینا باغ اید •
 • حجلان خاری •
 • دور •
 • و کد •
 • وضع الفراغ من •
 • نوبه کمال الغابری فی الصحوة •
 • الکبری فی مستشفای ذی القریه •
 • و نهای بهار السلطنة فسطین حیت عن الافان البیته •

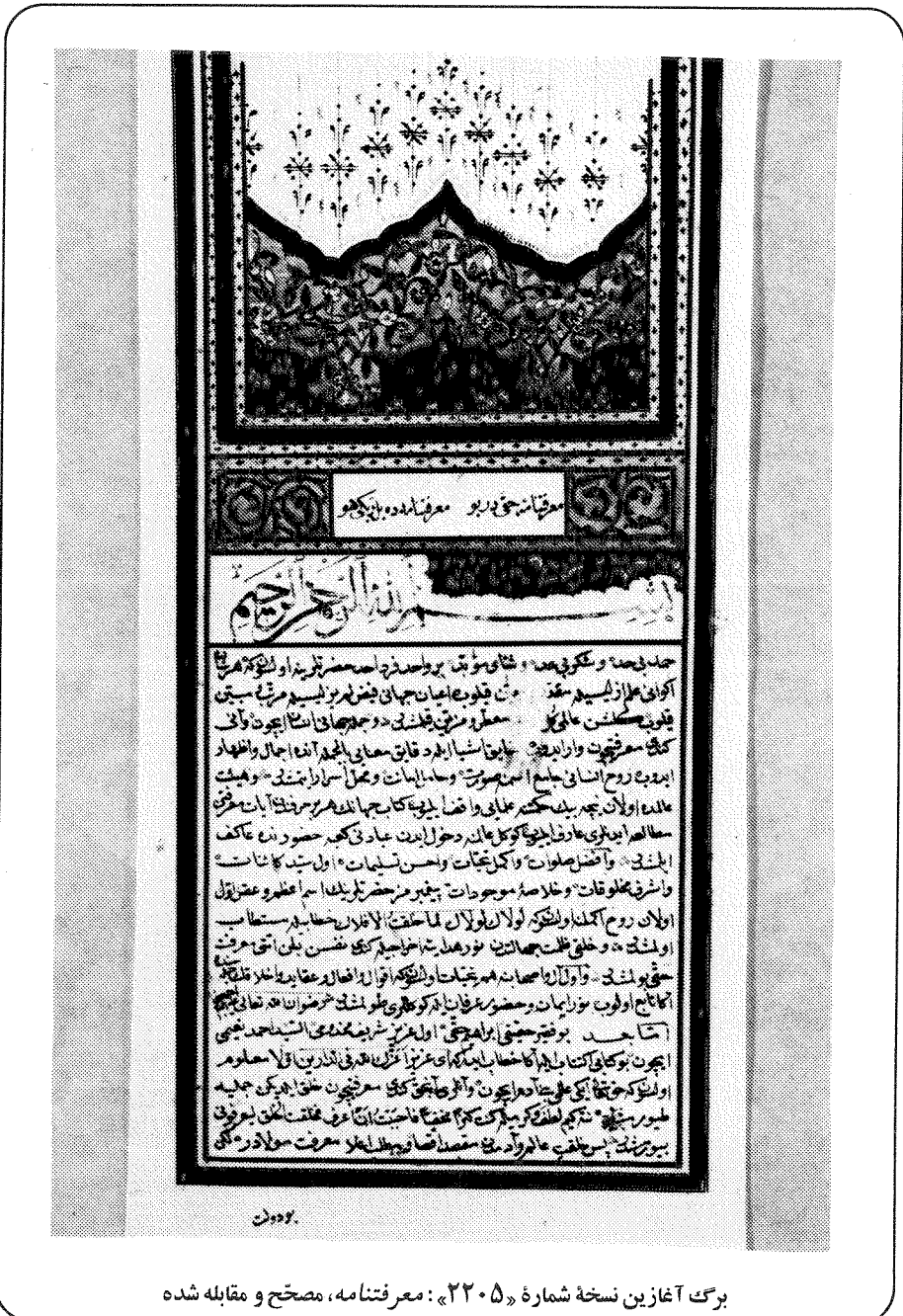
نازه بولدی باغ و کونکلو مدینه و اوزاری دور
 جلوه بولدی کل نینا باغ اید مدینه و خاری دور

قلم سون نقش بولدی جان
 تصور نینا کیم معنی غیان
 قلم بچرا شود دانش کله رانست
 بچرا علم بیه کرافت
 قلم کوی تو از نطق ساز
 کبوده در نایب خوزان باز
 قلم اسرار نینا کونکلو
 نگاردان قلم صرحت
 قلم از مصر و از جید رار کوی
 ز حال کب با شاد باز کوی
 قلم راز قلم و لعیان کوی
 ز صبح شاه سلطه و روحان کوی

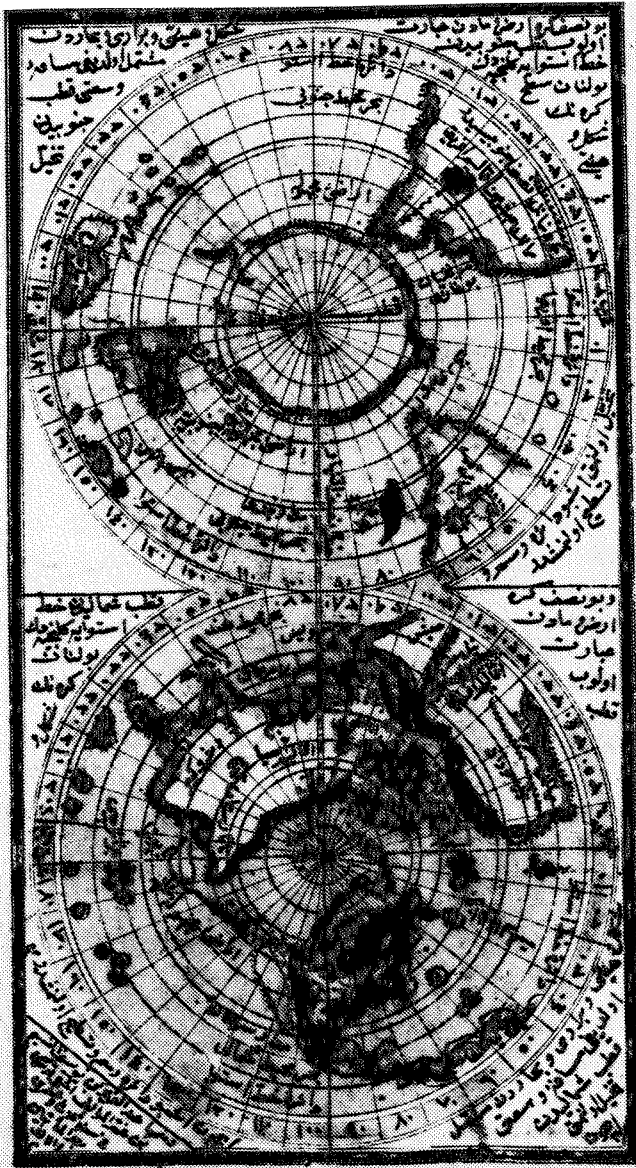
کیم غصیب بولدی جان شاد
 تصور نینا کیم معنی غیان
 قلم بچرا شود دانش کله رانست
 بچرا علم بیه کرافت
 قلم کوی تو از نطق ساز
 کبوده در نایب خوزان باز
 قلم اسرار نینا کونکلو
 نگاردان قلم صرحت
 قلم از مصر و از جید رار کوی
 ز حال کب با شاد باز کوی
 قلم راز قلم و لعیان کوی
 ز صبح شاه سلطه و روحان کوی

ان او کور و کد انی دور
 باغین کیم بولدی
 کونکلو باغ اید
 کونکلو باغ اید
 کونکلو باغ اید

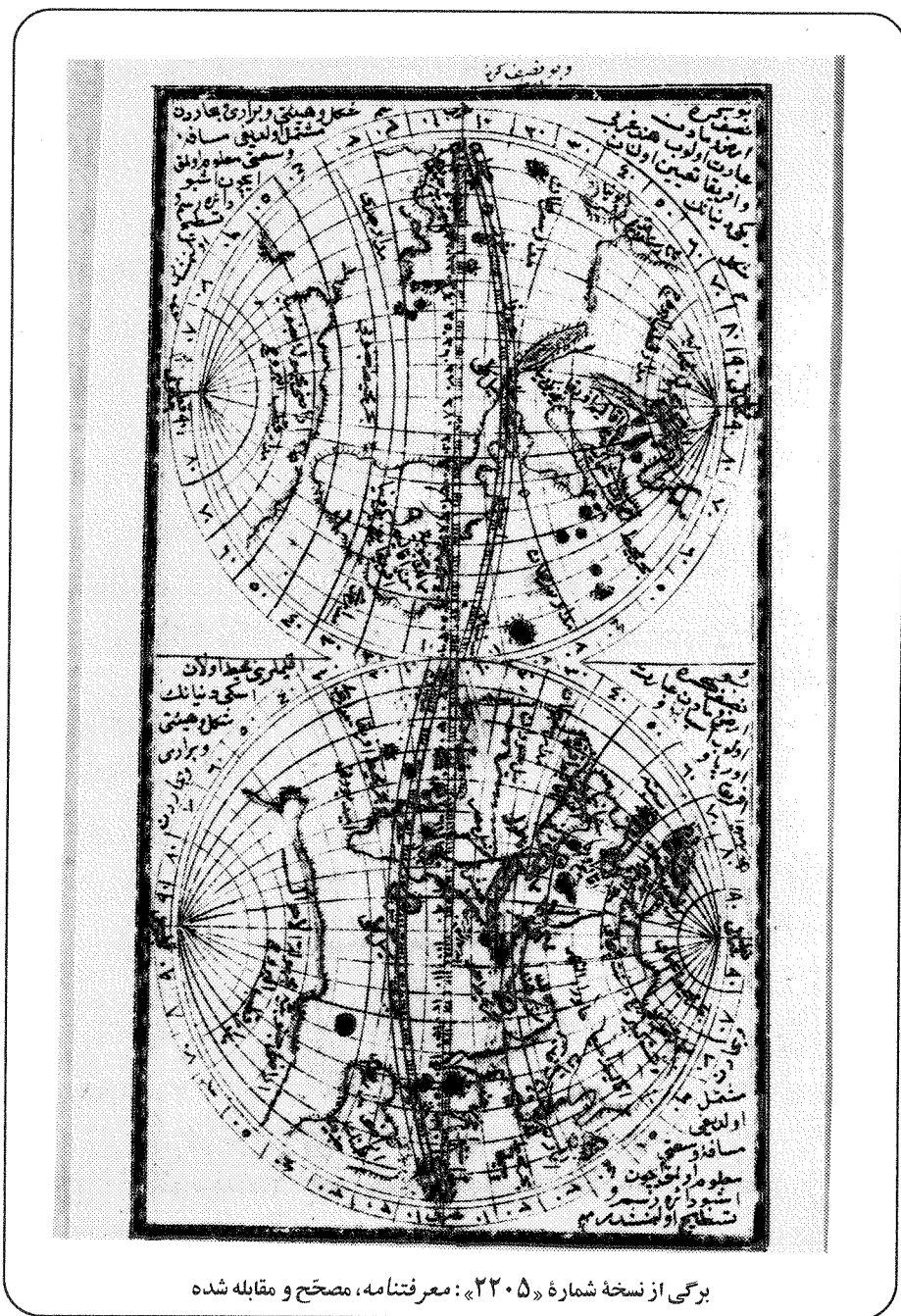

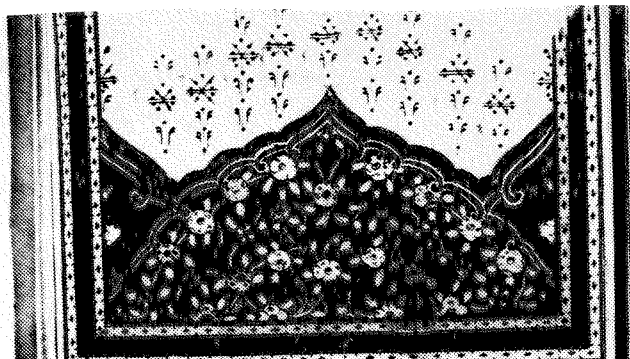
برگ آغازین نسخه شماره «۲۲۰۵»: معرفتنامه، مصحح و مقابله شده

برگی از نسخه شماره «۲۲۰۵»: معرفتنامه، مصحح و مقابله شده

برگی از نسخه شماره «۲۲۰۵»: معرفتنامه، مصحح و مقابله شده

فصل ثالث

مرات القلوب بآداب و توجیه اعتقاد و اینها اصوله ایچون وضع اولیاد آداب اذکان و تزیین
 حبت لکات حجتا و توتیه بزرگ سنان و معرفت حقیقت دلچا شوط راه بزرگان اولیاد
 و تقیید طهارت و تقیید سانه و تقیید کلام و تقیید نایه و ذکر سطره و تقیید نماز کان طریق عرفان
 اولیادین و توکل علی الله و تقیید فیض الحیاة و صبر فی البلا و رضا بالقضا اصول حقیقت
 روح انسانیت و معرفت الله سطلیة علا و محبت الله مقصد انصاف طالبان است
 مقامات سبعة نفسیة بحر جود ایزوت قرین حضرت قدس سره تقریب الیه و وصول الی الله
 و اینها قابل عرفان است اسبق فی طریق الیه تزیین قدسین ابو یوسف الیه کتابی سنته طریق
 و جامع استم سوانق بیان و عین الیه باب اول کتابی سنته اقتدا و اذ عاف
 و شروط و اذکان صلوة و حجاب و تزیین حجتا و حقیقت دلچا تقیید اولیاد
 تفصیل الی تفصیل کتابی سنته اقتدای و تصحیح اعتقاد خلیف و صلوات علی
 اعلیٰ بفریح الیه الی نزع اول کتابی جهل و عقول حیوانه شامل و عوارض
 است کامل اولیادین بعد از آن سطره اولیاد که اصل الله و مشوره و ذکر اولیاد که ذکر
 سکت یکلی بدیع نگار مشیت الیه از قلم خطوط موجوداتی صحیفه ابدیه کتب تحریر الیه
 نقاش قدس نامه جواهر بنیاد و اذ تکر رسوخ و مضمون عالی و لوحه جود اقتراعد
 رسم و تصویر استنق اولیاد سوره جودین جودین استنق و سطره و سطره
 عقول اولیاد علاقت غایبه ابداع سدهات و سبک و اسطره طریقه سطره ابداع سطره
 اولیاد قابل عرفان الیه و ذوات و ساقی رواسل حقایق حکمت اولیاد که هر یک بود
 بیضا بر سطره ای غوی و علم و کمال لاسما علیها ان حقیقت ادبک طالع و هو بد
 اولیاد بوجوه هر یک کتب بر سطره ای و شرق الی الارض بتوزینها ساینها ساین
 لایع و بیاد اولیاد لاجرم بونسقه کبری مجموعه اطراف صایع الی و بوجوه هر یک
 شهرست بدایع حکم ناسته اولیاد مغلیه حامل با امانت و کافل ممانت خلافت قیادت
 نظیر بر سطره و ارض و ساقی الیین و غرض الی امانت فاینها لیس کون کاتکامکان
 کافه علی سوری لانتها اگر چه بوقیة علیه لیک مشهور اما لیک حسته مال الی الی
 فی الارض سطره عرفان سطره و بوجوه سطره که مده اولیاد بدایع سالی و سطره
 ساقی الی و ساقی الارض بر هاید سطره اولیادین که در کتب الی سطره سیدون

کتابخانه عمومی آیت الله العظمی
مرعشی نجفی . قم

هوالمسین

کتاب ثانی ابتدای خلقت در بیان آنکه قبایل عرب و اجناسی و معاصرانی
بولتان سریانی و قبط و یونانی و فرس و اسرائیلی و یونان و روم مثلوا مشاهیر
اخباری بیانند؛ اولوب ام مذکوره نام اخبار و لتاریخه دخی اشارت و اخباره یون
ذکرندن اول ایکی مقدمه سرد و بیانه مباشرت اولفتد، درمقا، مه اول ام طلبک
احوالی و اجمال آنسلی بنی و مقدمه ثانی اشبو کتابه انسابک نه کیفیتله وضع و تخریر
اولند بنی شاملدر

مقدمه اولی ام عالم و شعوب و قبایلی و اجمال آنسلی بیانتک در
جناب فرمانران خطه کاف و نون نزه کمال قرانه عن مسافه الاوهام و الظنون حکمت و عیلت
جليله سنی تمام و ادله قویه و مدایق المهار و افهام ایچون سطح ساهنه برای اجناس مخلوقا
اواسنه و انواع آفریدگان ایله تزیین و پیراسته ایدرک نوع بی ادی ارایش نگارستان
احسن قیوم و استمداد مزینت خلافتله تشریف و تکریم ایدوب اطراف و انجای غیریه بی و شمر
و بدویت و حضرتله اظهار زمینه جمع و تشریح و منقله قضای عالم کونی سمور ایلمد ر معلوم
اولکه ام و قیائل مذکوره انساب مناسبته متعارف و لغات و الواله مقالفت و سر و سنا
و اخلاق ایله متعابز و ادیان و اعتقادات و اقایلیم و جهات حسیله متفرق اوله رق و بضری
عرب و فرس و روم و اسرائیلی و بربر و بضری متعابله و عش و ذبح و بضری صابنه
و یحوس و مسلم و نصاری و یهود اولوب حضرت و بد و پناه هند و بابل و چین و یمن و مصر و غیره

انظاریه

اشبه قول عیسی بن مریم علیه السلام من ولایتی و صحابه رفی و کلد و فیکه
 حوا و بلرک احوالی و انجیل اریسه ناک و نصار ناک دیاتی و صکره با پاسک
 شریعت نصرانیه تدوینیه و انعم اولان جینتیری بیاننده در
 داؤد علیه السلام نازندن و انا بن مقدس کهنوتلرندن و ما ان و ماکله
 معرفت اولوب فیق ما ان بن العاذر بن الیهود بن زادوق بن طازور بن الیه
 بن ایور بن زروق اول بن سالان بن یوحنا یا یوحنا یا ملوک فی اسرائیلک اون
 القیسوی و سبائک و یوشیا بن امون بن عون بن مناس بن یاسا بن انا زور بن
 بن اشد یا بن یورام بن یوشا فاطن بن اسابن و جم بن سلیمان بن داود علیه السلام
 پیوسته در و ملوک فی اسرائیلک اون القیسوی اولان یوحنا یا بابل مناسنه و
 اخذ در و سلطه فی انجیل فی دن قتل المذم و فی شما بد صکره و بکت و بکت
 یونلرک اولوب و هر دو سک حضرتدن اول یونلرک و قیسوی مریم حضرتلرک
 پدی هرمان ایدی و ابن اسحق عراقی سلیمان علیه السلام صکره اولان فی
 قدس ملک منشا به نسبت ایدوب هرمان بن یاسیم بن امون دبدینه و ده هرمان ایله
 امون بیفته در و یوز سنه شدت اولوب امون بیت مقدسک خراب اول
 و هرمان خراب تانیی زمانته مقول اولوب مقتضای عادت الیه جینلرند
 برید و اولوق سید الاحقاد در قلمه کور ابن عاکر بیت مقدسک خراب اولند
 بخت نصرک اندوزن فی عاکر بیت مقدسک خراب و بخت اضداد اولنر اما
 حرانیه ایلله صکره عدد پد ذکر ایلنر ایسه ده نوبت اولکدن زیاده عضله
 ملا بعد و شهر تلری کا فستله اولان ما ان و بنیدمه مذکور اولوب ابن
 اسحق رفی مرقوم ما ان ذکر ایلنر در هر یک پدی هرمان کهنوت اعظم اولوب
 فاقور بن فلک کریمه سینه زویه سق و ما ایدانندن برقاون ایدی و سینه ناک
 حشیره سی و بر روایند و نیزه سی الزام ذکر یاس بر خیانتک زوجه سوا ایدی
 و ابن عاکر ذکر یاس سلیمانک عهد ند صکره ملوک فی اسرائیلک فیضوی
 اولان یوشا فاطن نسبت ایدوب اما حرانیه ایلله اون ایکی پد و تعداد ایلان
 بر خیبی بر خیای مذکور در و ذکر یا حیا ناک پدی اولوب مذکور فی ایلر اوقوف

۳۶۷

بجمله ذلک فی تفسیر عیسی صلی الله علیه و آله
 بنیاد از رفی زور را بگویند که
 هر دو باقی منشا سینه ایلله و
 قسری و دولتی امور بن اسرائیل اما
 قویلا جنتیه عزانه مذکورن ایلان از
 هر دو بن

بزدرم ملکه مستقلاً پادشاه اولوب فرزندى طاشلر قلمه سندن كورد
 اجلاس ايندرن ذات اعظم وزر اسندن ايدى اختلال واختلافك تباي ممالك
 ايرانيه بي ضعف حاله ابدال ايندي بكدن ملوك اطراف هر طرفدن مملك فرسه
 تسلط و عرب اسلامي دنى بزدرم جلوسنك ايكني يا خود در دنى سنه ممالك
 ايرانه هجوم ايدوب آئیده ذكر اولنه دنى اوزره بزدرم مذکور
 تحت سلطنته جلوسندن بکرمي بيل کجش ايدى که مرو نام
 بلده ده عرب الله مقبول اولدق ساسانيان
 دولتی هجرت سنه نك او تو زنجی سنه سنه
 منقرض اولدی والفاقه الواحد
 القهار

حد رابع صفر الخیر فی سنة خمس و سبعین

بالالف من هجرة النبوة

انضمامه يوسف مخلص

کتابخانه عمومی آیت الله العظمی

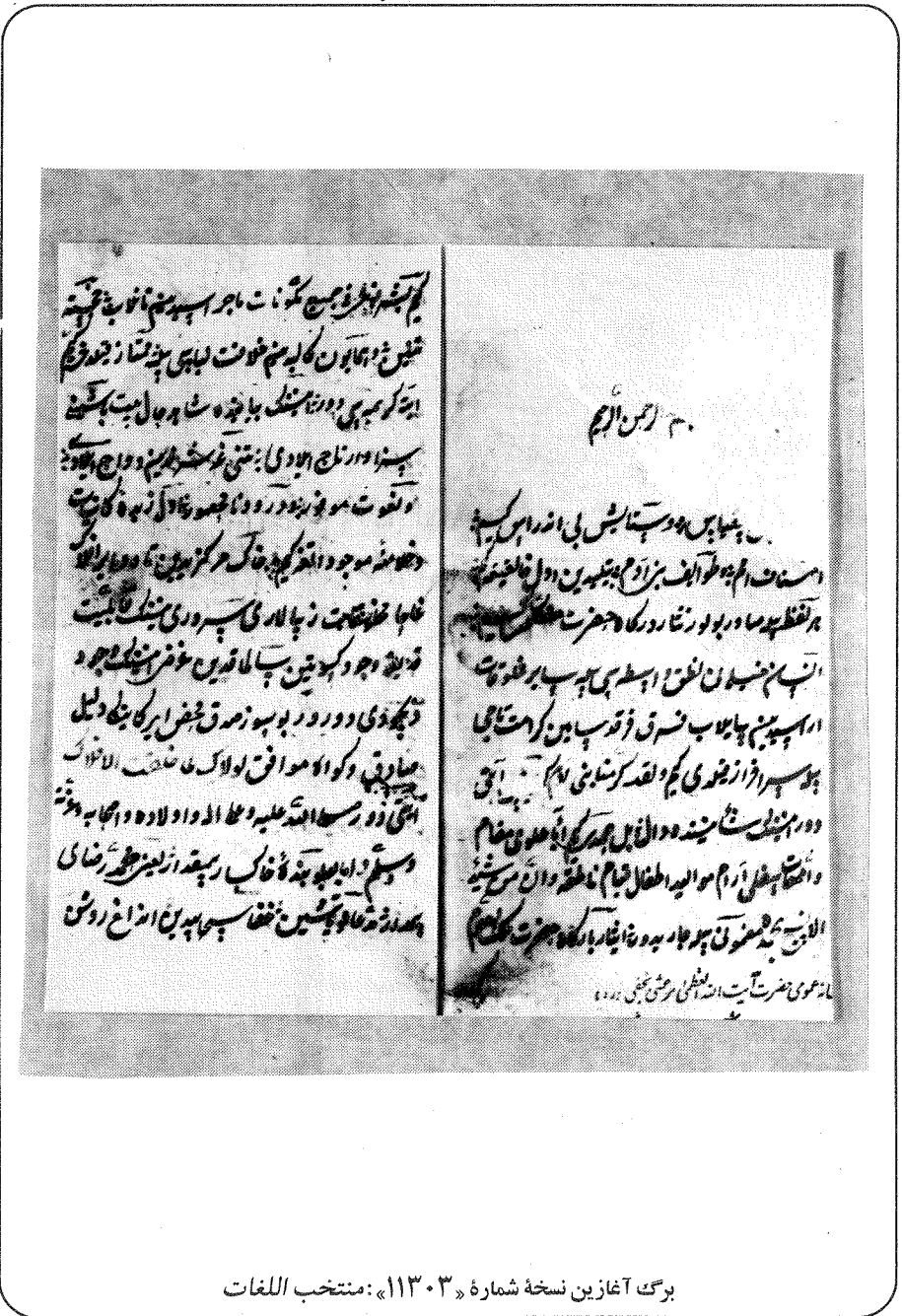
مرعشی نجفی . قم

معلوم اولور که حضرت امام حسین رضی الله عنه حضرت کنگ لطف و کربانیه نهایت یوقدر زیر اهل در
 قطع نظر بود و کرده اگر دشمنان انتقام الماق ایچون جینار عکریه امر بود بر ساعت ایچنده
 اول کار ای صلاک ایدر روی و کند بر فی اول و در طرفین خاص اولوروی روز رخی مناشه ماخین
 حضرت میرالمومنین امام علی بن ابی طالب رضی الله تعالی عنه حضرت کنگ زمان حادثه اولور

د قنیدر ای بلبیل غافل او یان کیم سنگ باغینک و گلدر ایشو بیبر ایسته گل کیم وار گلستانک سنگ سنی قن کیم ابره سین اول گلشن حیقدر بر حیضیه آله فضل ای پریشان دل او توره دلفکار سیره فی اولکم روایت ایله اول زمانده خببری آدی رسول رلوی آیدور بر بهودی وار ایدی وار ایدی بر قلعه سی یا اولقا اولی سنگه خار ایدی آق طاشدر قمو ایکی قات باروکی حکم اینی خنده کی وار ایدیکه اینلو درین بر قیا اولسنده حکم باپسلو راوی ایدر اگا بکرز او ستوار	بر نظر قبل آج کوزوکی قبل عبان هر کیمی کیم بسدایر ایشو بیبر جان اینلنده تازه بوستانک سنگ سنگ باغله مه بو توتونی کوطن سن سنی بو بروه قاله صانضل سوبله بر بوز کسندن اوله یار کار بو فی بوسمه حکایت ایله طله بر قاج کون امین اولدی رسول شکر جوق داود شعیبا آوی کیم ایکی قات بارو حکم باپسلو بور جری بوجه دوزنلی هر سیری باری آر شون ایدی هر بارو نیک اینی کیم ایچی صوبیلده جمله طولو درین ای طاشی لشکر ایله طوبطلو اول حجاز اینلنده یوقدر بر حصار
---	---

چون

<p> کیم قویام بوماجینغ بن سنی هیچ کازبان ایرشیز بن عثمان شاه مردان دیدی یوزم اوستونه یول که اولسون خدا باشیم جانم کیم بی بو قلمیه آیتک دیم هرزه اندیشه ایریر یا اولیاء مخالف اولماز اولور اول موافق حقتک یا ننده در حق اکا ناظر کلدی کیردی بوماجینغ اول اولی تدبیر کندی هوا به جسدی قاعدی قلیغ آرد سببه قانع بن علیم بیلیان بلی سیک دیری بارماق ایصروب قوقالدی حکا قلعه نک اورته برینه قوندی اول کندوی یلدردی سو بلوی آویچین سانکه کورک کوردی صا صیلدی زین چوئل عیله ایندی هوادن کوردیلر بغلیوب قوی او تور دیلر جانلرین او میدان کیریم شاه مردان بس قویله یو دیدک </p>	<p> بو مصاره آتم ای حق ارسلانی فتح ایردن بو قلع سن بین همان هرزه امر اولدی کوزم اوستنه خاطر به کلدی بو معنی بنم پس رسول الله دیدیکم اینیاء دوش حقتک ایرنه اول مطابق کیم انلرک همیشه کوللی خاطر آدی قانعان قلیچین اول علی طورتی بیلین اول بنیر سرودی چوق هوا به جعدی اول حق ارسلانی نوره اوروب برقاق اون ایلدی نوزن کافر قوباقدی اکا سانکه بر قوشدر هوا به جعدی اول صالدی قلیغ همان مشر کله اول نوره اوردی شویله حایقیردی این چونکه کافر کور بو هیبتین قاجه یلر اولو اوینه کوردیلر بلای قوردی طوتانلای کوزم کوزم تو کلدی چاکدی قوباردی قوی سو ریودی </p>
--	---

بسم الله الرحمن الرحيم
 ما جاز ان هذا الكتاب المشهور المسمى بـ «ميدان العلوم»
 بهنگام تصحيح و ترجمه و تدوين و تكميل و ترميم و ترميم
 حركات الفقه الشافعي و حال حفظه و احواله
 انوار السعدي و ترجمه و تدوين و تكميل و ترميم و ترميم

بسم الله الرحمن الرحيم
 فاتحه متعال و مطلع امر ذي بال حمد حضرت ذوالجلال جناب
 الاحوال و در وجهي متعال و جل جلاله في الايام و ايامنا قلنا ان
 عقل و ادراك و ابداع و كنه و ماغنا انما ايد و ايد و ايد و ايد
 اسرار و آيينه و در انجمن حقايق انما نبوتيه يرد اس نال و سبب صلاح حال
 و نال ايشد در و اشرف صلوات و ايكات و افضل تسليحات و طبابت
 حضرت رسول رب العالمين و پيغمبر آخر الزمان و سبب ظهور كون و مكان
 سر لوحه مصحف رسالت و حاتم محمد بن حنفية و محمد مصطفي و احمد مجتبي و كان
 كونه و فاه سلطان الانبيا حضرت ترميك ساحة گلزار فردوس برين اولان در
 رحمت قرينيه شارسه و در و در كه شريفيت شريفه مي سبب نظام عالم و
 ان نظام حال نبوي او بدر و در و در رضوان الهي و در رحمت رحمان ناشاي

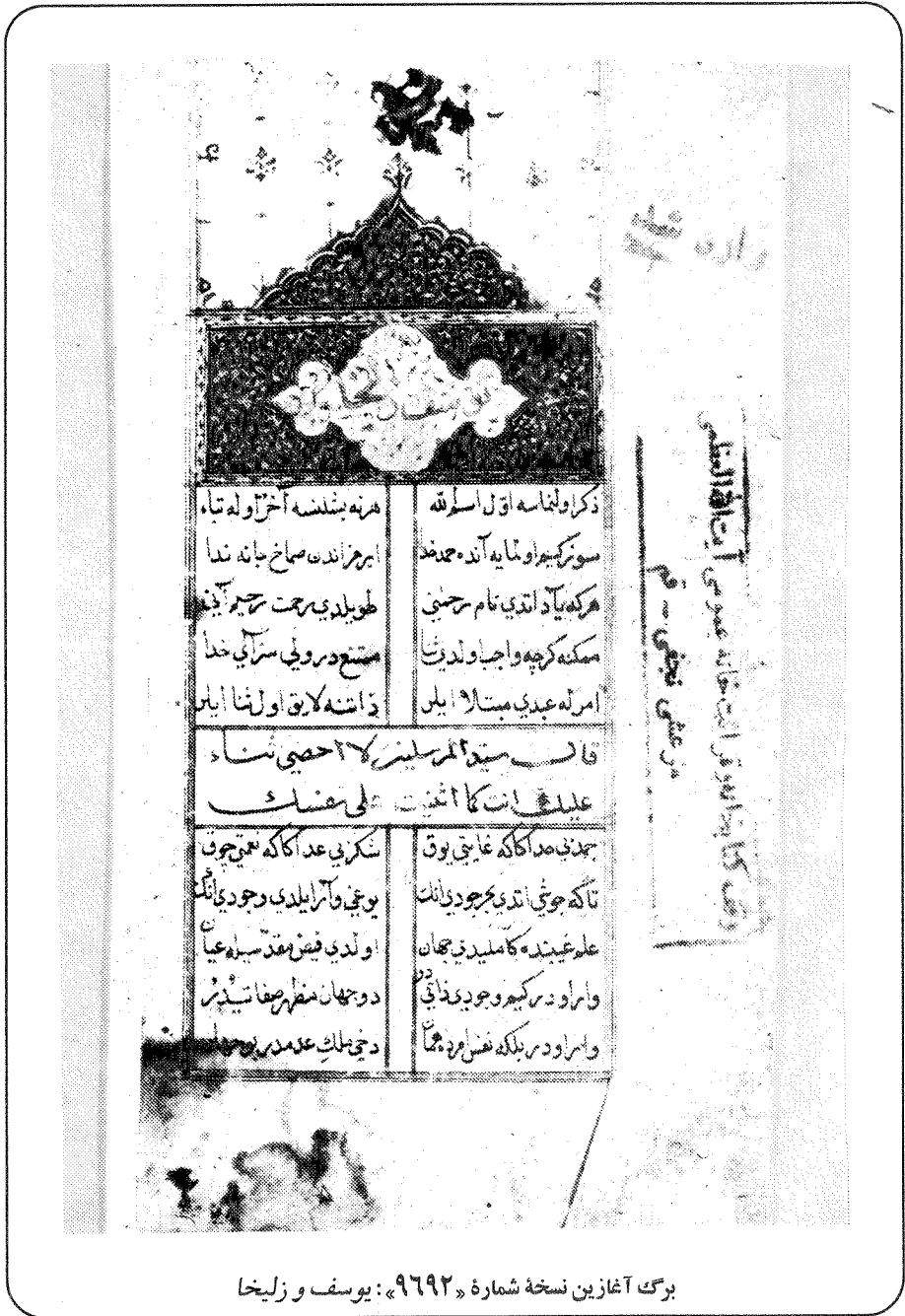
بن و الله محمد و در سر شمس معاني
 سعي و افسه مسكورا و در عاونه و در
 حركت الفقه الشافعي و ترجمه و تدوين و تكميل و ترميم و ترميم
 انوار السعدي و ترجمه و تدوين و تكميل و ترميم و ترميم
 عهده ايام

ما جاز ان هذا الكتاب المشهور المسمى بـ «ميدان العلوم»
 بهنگام تصحيح و ترجمه و تدوين و تكميل و ترميم و ترميم
 حركات الفقه الشافعي و حال حفظه و احواله
 انوار السعدي و ترجمه و تدوين و تكميل و ترميم و ترميم

بسم الله الرحمن الرحيم

AYAT-ALLAH EL-UZMA MARAŞI NACAFİ
BÜYÜK KUTÜPHANESİ

TÜRKÇE YAZMALAR KATALOĞU

CİLT. I

HAZIRLAYAN
HÜSEYİN MUTAKİ

GENEL MÜDÜR
Dr. S.M. MARAŞI

KUM - IRAN

2002